

Ковровський І.Г.

Мартиненко Л.А.

Ляшенко О.В.

*Біблійна історія та
християнська етика*

2 клас

Методичні рекомендації до занять

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (Лист МОНМС України №14.1/12-Г-131 від 18.04.2013 р., протокол комісії №3 від 11.12.2012 р.)

Рецензенти:

- Н.І. Клокар,** ректор Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, доктор педагогічних наук, професор кафедри управління освітою;
- О.Ф. Чередник,** методист районного методичного кабінету відділу освіти Кагарлицької районної державної адміністрації;
- І.В. Горбач,** директор Кагарлицької загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. №2 ім. В.П. Дашенка.

Ковровський І.Г., Мартиненко Л.А., Ляшенко О.В.

Біблійна історія та християнська етика. 2 клас : методичні рекомендації до занять / за ред. І.Г. Ковровського. – Біла Церква, 2012. – 218 с.

Дані методичні рекомендації до занять є посібником для вчителя при викладанні курсу «Біблійна історія та християнська етика» у 2 класі. Посібник є складовою частиною навчально-методичного комплексу і містить детально описаний хід кожного із 34 занять курсу. Матеріал посібника може бути використаний при підготовці факультативних занять і класних виховних годин.

© Ковровський І.Г., 2012
© Мартиненко Л.А., 2012
© Ляшенко О.В., 2012

Зміст

Передмова

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2 клас

I. Світ, наповнений любов'ю

- Заняття 1 Дивосвіт навколо нас
- Заняття 2 Цінність людського життя
- Заняття 3 Життя у взаємній любові
- Заняття 4 Голос совісті
- Заняття 5 Добро. Перешкоди у виборі добра
- Заняття 6 Ти у храмі. Скинія – перший храм
- Заняття 7 Хрест як символ спасіння
- Заняття 8 Вдячність до тих, хто пожертвував собою заради нас
- Заняття 9 Урок узагальнення. Тематичне оцінювання

II. Рід, родина, сім'я

- Заняття 10 Любов і злагода – основа сім'ї
- Заняття 11 Обов'язки дітей у сім'ї
- Заняття 12 Наші небесні та земні покровителі
- Заняття 13 Іменини. Хрещені батьки
- Заняття 14 Нехай гостинність дарує радість спілкування
- Заняття 15 Святитель Миколай. Справи милосердя
- Заняття 16 Різдво Христове – радість для всіх людей
- Заняття 17 Святки. Колядуємо разом
- Заняття 18 Урок узагальнення. Тематичне оцінювання

III. Добротолюбіє

- Заняття 19 Ми та наші вчинки. Наші гріхи та чесноти
- Заняття 20 Надія, віра і любов
- Заняття 21 Не сотвори собі кумирів
- Заняття 22 Слухняність і непокора
- Заняття 23 Неділя як свято в житті людини
- Заняття 24 Шануй своїх батька й неньку. Бажання стати кращим
- Заняття 25 Відповідальність
- Заняття 26 Поняття стриманості та вседозволеності
- Заняття 27 Чесність і правдивість
- Заняття 28 Роби добро безкорисливо. Не докоряй і не засуджуй
- Заняття 29 Тематичне оцінювання. «Коли я щасливий...»

IV. Мудре слово книги

- Заняття 30 Слово – дар Божий
  - Заняття 31 Слово усне та слово писемне
  - Заняття 32 Святий благовірний князь Ярослав Мудрий
  - Заняття 33 Свято жінок-мироносиць. День Матері
  - Заняття 34 Підсумковий урок: «Вчимося творити добро»
- Література

Передмова

Підготовлений навчально-методичний комплекс «Біблійна історія та християнська етика. 1 клас» спрямований на сприяння духовно-моральному розвитку дітей і прищеплення їм любові до Бога, до ближнього, до рідного краю. Навчально-методичний комплекс складається з методичних рекомендацій до занять, робочого зошита учня та хрестоматії для читання у колі сім'ї.

Методичні рекомендації до занять є посібником для вчителя, у якому детально описаний хід кожного заняття з курсу «Біблійна історія та християнська етика. 2 клас». Кожне заняття має відповідну структуру. До кожного заняття визначена мета його проведення. До структури заняття відносяться:

- вступна бесіда, яка підводить учнів до розуміння теми заняття. Вона, як правило, проводиться у вигляді гри-аналогії і допомагає дітям якомога якісніше адаптуватися до навчальної діяльності на занятті;
- бесіда вчителя, у якій розгортається теоретична частина теми уроку;
- літературна хвилинка у вигляді повчального оповідання чи казки, зміст яких відповідає заявленій тематиці;
- хвилинка святості, яка пропонується у вигляді ознайомлення учнів з уривками зі Святого Письма чи життєписів святих;
- практична робота учня з використанням робочого зошита для ілюстрування проблеми, що вивчається, і кращого засвоєння матеріалу;
- ігри для створення невимушеного середовища для засвоєння матеріалу;
- хвилинки-цікавинки, у яких подається додатковий матеріал по темі, що вивчається;
- християнський словничок, який допоможе учням зрозуміти і засвоїти нові поняття;
- цитати з Біблії чи мудрі вислови, які служать певним підсумком засвоєної теми уроку;
- підсумок, у якому коротко підсумовується робота на занятті та даються, за необхідності, рекомендації щодо роботи з хрестоматією вдома.

Робочий зошит учня є збіркою матеріалів для практичної роботи учня на занятті. Для кожного заняття відведений окремий аркуш, що дає можливість, за необхідності, копіювати його. Практична робота передбачає активну пізнавально-практичну діяльність учня, що реалізується у виконанні ним практичних завдань: розфарбовування малюнків, домальовування сюжетів, розв'язання проблемних завдань, шарад тощо. Можливе виконання або завершення практичної роботи вдома.

Хрестоматія для читання у колі сім'ї є збіркою оповідань, казок, легенд, розповідей та віршів, з якими учні познайомилися на занятті. Оскільки учні першого класу ще не вміють досить добре читати, то рекомендується матеріал хрестоматії використовувати вдома. Бажано, щоб батьки читали дітям ті розповіді, які вони прослухали на відповідному занятті.

Тематика занять навчально-методичного комплексу укладена згідно з Програмою духовно-морального курсу для учнів 1-11 класів «Біблійна історія та християнська етика» (авторський колектив: керівник архієпископ Полтавський і Миргородський Филип), що рекомендована Міністерством освіти і науки України (Лист 1/11-11629 від 21 грудня 2010 року).

Навчально-методичний комплекс «Біблійна історія та християнська етика. 2 клас» може бути використаний при підготовці факультативних занять і класних виховних годин.

БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА
Програма для загальноосвітніх навчальних закладів
2 клас (34 години)

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня
Розділ I. Світ, наповнений любов'ю (9 год.)			
1	1	Тема 1. Дивосвіт навколо нас	Учень/ Учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>відзначає</i> дивовижне в природі, в речах, що оточують людину щодня; - <i>знає</i>, що усі творіння природи дають нам можливість застосування власних здібностей та талантів; - <i>формує</i> відповідальне ставлення за збереження і розвиток довкілля, його краси та гармонії.
2	1	Тема 2. Цінність людського життя. Адам та Єва	Учень/ Учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>знає</i> про дар людського життя, даного Богом людині для набуття досконалості; - <i>ознайомлюється</i> зі свідченням про появу Адама та Єви, перших людей (за Святим Письмом). - <i>цінує</i> життя і <i>вчиться</i> висловлювати свою вдячність Богові.
3	1	Тема 3. Життя в раю. Життя у взаємній любові. Спокуса	Учень/ Учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>розглядає</i> життя Адама та Єви в раю, їхній життєвий шлях, помилки та наслідки гріха, який вони вчинили; - <i>розмірковує</i> над тим, як повинна людина не спокушатися і вчасно каятися.
4	1	Тема 4. Голос совісті.	Учень/ Учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>розуміє</i> потребу людини мати чисту совість, що не буде тебе засуджувати; - із запропонованих вчителем оповідань <i>вибирає</i> вчинки, які роблять люди без совісті та вчинки за голосом совісті; - <i>знає</i> вислови про совість.
5	1	Тема 5. Добро. Перешкоди у виборі добра	Учень/ Учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>розуміє</i> важливість добрих вчинків, але знає і обмеження, коли добро може виявитися злом (добро, що не відповідає заповідям Божим); - <i>знає</i> на прикладах з життя святих, як «наше» добро легко може перетворитися на зло (коли ми намагаємось просити Бога за людей, які не зможуть понести тягар Божих дарів – владу, багатство тощо); - <i>роздумує</i> над причинами перешкод, які може мати людина у виборі добра (перш за все, коли вона не керується Божими настановами і законами).

6	1	Тема 6. Ти у храмі. Скинія – перший храм. Пророки та пророцтва	Учень/ Учениця: - <i>розуміє</i> значення окремих елементів храмової архітектури, побудову першого храму; - <i>знає</i> призначення служіння пророків, значення пророцтв; - <i>вміє переказати</i> біблійну історію створення першого храму; - <i>знає</i> імена деяких пророків, особливості їхніх пророцтв і служіння Господу.
7	1	Тема 7. Хрест як символ спасіння	Учень/ Учениця: - <i>може розповісти</i> про хрест як символ спасіння; - <i>пояснює</i> існування різних форм хреста і використання хреста в церковному устрої; - <i>знає</i> історії виникнення свят, що пов'язані з хрестом; - <i>може розповісти</i> про власні переживання і почуття, що пов'язані з хрестом.
8	1	Тема 8. Вдячність до тих, хто пожертвував собою заради нас. Славні сини і доньки України	Учень/ Учениця: - <i>розуміє</i> значення подвигу і подвижницького служіння людей; - <i>наводить</i> історичні <i>приклади</i> жертвності синок і дочок України; - <i>виконує</i> вірші та пісні на запропоновану тему; - <i>може навести приклади</i> жертвності у наш час.
9	1	Урок узагальнення. Тематичне оцінювання	Учень/ Учениця: - <i>уміє</i> поставити запитання за темою та відповісти на запитання вчителя; - <i>ставить собі за мету</i> підтримувати духовні традиції служіння ближнім як прояву любові до Бога і до України.
Розділ II. Рід. Родина. Сім'я (9 год.)			
10	1	Тема 1. Любов і злагода – основа сім'ї	Учень/ Учениця: - <i>знає</i> про необхідність любові та злагоди в сім'ї; - <i>розуміє та виконує</i> свої обов'язки по хатній роботі, <i>знає</i> про необхідність їх виконання; - <i>наводить</i> приклади із життя сімей, які живуть у мирі та любові; - <i>вміє пояснити</i> причини руйнування любові та злагоди в сім'ї.
11	1	Тема 2. Обов'язки дітей у сім'ї. Брати та сестри	Учень/ Учениця: - <i>може назвати</i> обов'язки дітей у сім'ї; - <i>наводить приклади</i> дружніх стосунків між братами та сестрами під час виконання своїх хатніх обов'язків; - <i>розглядає</i> суперечки, які можуть виникати між братами та сестрами, <i>пропонує шляхи розв'язання</i> конфліктів християнськими методами; - <i>наводить повчальні історії</i> сімейних стосунків із житій святих.
12	1	Тема 3.	Учень/ Учениця: - <i>пізнає</i> , що батьками є як наші земні, так і небесні

		Слово про батьків: наші небесні та земні покровителі-захисники	покровителі-захисники (наші святі); - <i>ознайомлюється з випадками</i> із життя, що свідчать про допомогу наших небесних покровителів; - <i>визначає</i> особливу роль у пошануванні Божої Матері як матері усіх християн; - <i>виконує</i> пісні, присвячені нашим земним та небесним батькам.
13	1	Тема 4. Іменини. Хрещені батьки	Учень/ Учениця: - <i>розуміє</i> , що існують хрещені батьки, які даються Господом для духовної підтримки дитини та для настанови у вірі; - <i>знає</i> своїх хрещених батьків, <i>може розповісти</i> про свої стосунки з ними; - <i>наводить</i> приклади із життя християн про їхні стосунки з хрещеними батьками, їх вплив на формування особистості хрещених дітей.
14	1	Тема 5. Нехай привітність і гостинність дарує радість спілкування. Поспішаймо робити добро	Учень/ Учениця: - <i>готує подарунки</i> для молодших братів (сестричок) до зимових християнських свят; - <i>знає</i> про правила дарування та отримання подарунків; - <i>розуміє</i> значення привітності і гостинності для спілкування у дружній атмосфері.
15	1	Тема 6. Християнські свята. Святитель Миколай, архієпископ Мір Лікійських, чудотворець. Турбота про бідних та справи милосердя	Учень/ Учениця: - <i>бере участь</i> у святковій виставі на честь святителя Миколая Чудотворця; - <i>знає</i> з життя святого його основні справи милосердя та турботи про бідних; - <i>вміє виконувати</i> святкові вітальні пісні; - <i>дарує</i> власноруч зроблені подарунки для молодших дітей (братів, сестричок).
16	1	Тема 7. Різдво Христове – радість для всіх людей. Дари волхвів. Виготовлення різдвяного вертепу	Учень/ Учениця: - <i>бере участь</i> у виготовленні фігурок персонажів для різдвяного вертепу; - <i>вміє переповісти</i> історію про народження Ісуса Христа, про символічне значення дарів волхвів та про події, що відбувалися після народження; - <i>застосовує</i> свої уміння та навички у процесі виконання творчої роботи (самостійної та групової).
17	1	Тема 8. Святки. Колядуємо разом	Учень/ Учениця: - <i>виступає</i> з піснями та віршами у святковій виставі; - <i>знає</i> традиційні та нові колядки; - <i>вміє розповісти</i> про зміст колядок і дій колядників у святкові дні.
18	1	Урок узагальнення. Тематичне оцінювання	Учень/ Учениця: - <i>знає та може відповісти</i> на основні запитання до теми; - <i>розуміє</i> необхідність знань про етику відносин та культуру спілкування між людьми; - <i>може розповісти</i> про зміст християнських свят і виконати святкові вірші, пісні.

Розділ III. Добротолюбіє (11 год.)

19	1	Тема 1. Ми та наші вчинки. Наші гріхи та чесноти	Учень/ Учениця: - <i>поглиблює</i> знання відносно виникнення в людей гріхів та чеснот, їх прояви в поведінці та стосунках між людьми; - <i>знає, як треба долати</i> гріховні прояви в собі, як працювати над розвитком гарних рис своєї душі; - <i>вміє робити</i> перші кроки щодо запобігання виникненню гріховних станів у самому собі (як не ображатися, бути слухняним, доброзичливим тощо).
20	1	Тема 2. Надія, віра і любов	Учень/ Учениця: - <i>знайомиться</i> з проявами у людей головних християнських чеснот (віра, надія і любов); - <i>знає</i> дещо про духовний зміст і характер проявів цих чеснот у людині; - <i>вміє</i> навести приклади з життя за темою.
21	1	Тема 3. Не сотвори собі кумирів	Учень/ Учениця: - <i>розуміє</i> необхідність розрізнення справжніх та мінливих цінностей; - <i>знає</i> про основних кумирів нашого часу та про боротьбу із ними (особливо із залежностями); - <i>може навести приклади</i> виховання за цією заповіддю (за матеріалом уроку).
22	1	Тема 4. Слухняність і непокора	Учень/ Учениця: - <i>розуміє</i> необхідність розвитку слухняності, особливо у вихованні християн; - <i>може назвати</i> негативні звички, що виникають від непокори людини (згідно з християнськими заповідями); - <i>розвиває</i> спостережливість і наполегливість у вихованні гарного характеру.
23	1	Тема 5. Неділя як свято в житті людини. Про добрі справи та неробство	Учень/ Учениця: - <i>дизнається</i> про духовний зміст свята та про особливості його проведення; - <i>пробує аналізувати</i> своє ставлення до розподілу часу впродовж дня (тижня); - <i>знає про вплив</i> наших добрих справ на подальше життя; - <i>наводить</i> приклади власного відвідування недільних богослужінь.
24	1	Тема 6. Шануй своїх батька й неньку. Бажання стати кращим. Великдень у християнській родині	Учень/ Учениця: - <i>вивчає</i> можливості людей, завдяки яким вони стають кращими, дотримуючись заповіді Божої шанування своїх батьків; - <i>знає приклади</i> з життя інших та <i>може навести</i> приклади зі свого життя про ставлення до батьків; - <i>знає</i> вислови та міркування святих отців про вплив батьків на виховання дітей; - <i>розказує</i> про свої сімейні традиції святкування Великодня.

25	1	Тема 7. Відповідальність	Учень/ Учениця: - <i>знає основні вимоги</i> щодо відповідальної поведінки, до виховання сильного характеру; - <i>називає</i> власні риси, які він (вона) бажає змінити або покращити; - <i>має досвід</i> прийняття відповідальних рішень (наводить приклади з власного досвіду).
26	1	Тема 8. Поняття стриманості та вседозволеності. Заохочення до стриманості у своїх вчинках та бажаннях. Скромність і добропорядність	Учень/ Учениця: - <i>ознайомлюється</i> з поняттям стриманості й вседозволеності, скромності та добропорядності, <i>розмірковує</i> над цим; - <i>навчається</i> , яким чином можна досягти стриманості в окремих випадках; - <i>знає</i> вислови про стриманість і вседозволеність, скромність і добропорядність.
27	1	Тема 9. Чесність і правдивість. Ніколи не бери чужого	Учень/ Учениця: - <i>розмірковує</i> на теми чесності та правдивості, що стосуються виконання заповідей Божих; - <i>розуміє</i> зміст виразу «ніколи не бери чужого», <i>наводить</i> приклади з життя.
28	1	Тема 10. Роби добро безкорисливо. Добрі вчинки приховуй. Не докоряй і не засуджуй	Учень/ Учениця: - <i>тлумачить</i> духовно-моральний зміст висловлювання «роби добро безкорисливо»; - <i>може навести приклади</i> добрих вчинків, що потребують прихованості; - <i>може пояснити</i> необхідність того, щоб не докоряти і не засуджувати людей.
29	1	Тематичне оцінювання (творча робота) «Покликання людини – відчуття й зберегти красу» «Коли я щасливий...»	Учень/ Учениця: - <i>розуміє</i> необхідність і <i>може пояснити</i> на прикладах переживання людини, яка відчуває та зберігає красу навколишнього світу; - <i>наводить</i> описи стану щастя, коли людина спостерігає красу (у творах мистецтва чи з власного досвіду).
Розділ IV. Мудре слово книги (5 год.)			
30	1	Тема 1. «Спочатку було Слово...» Слово – дар Божий. Дар слова, добре слово, мудре слово	Учень/ Учениця: - <i>розуміє</i> зміст висловів про слово; - <i>розмірковує</i> про необхідність вивчати Слово Боже – Святе Письмо; - <i>знає</i> про негативні наслідки вживання лихих і образливих слів, зухвалого ставлення до Слова Божого.
31	1	Тема 2. Слово усне та слово писемне. Слово Боже – найголовніша книга Біблія. Поняття про Дитячу Біблію (ознайомлення з книгою)	Учень/ Учениця: - <i>знає і може розрізняти</i> різні словесні утворення (усне слово – казки, пісні, прислів'я, колискові; писемне слово – історії літер та азбуки, граматики тощо); - <i>ознайомлюється</i> з Біблією як найголовнішою книгою християн; - <i>розвиває в собі</i> благоговійне відношення до Біблії; - <i>читає та переповідає</i> окремі історії Дитячої Біблії.

32	1	Тема 3. Святий благовірний князь Ярослав Мудрий. Створення бібліотеки при Софійському соборі у Києві	Учень/ Учениця: - <i>ознайомлюється</i> з діяльністю святого Ярослава Мудрого та історії створення ним бібліотеки при Софійському соборі в Києві; - <i>розмірковує</i> про вплив книг на формування гарних чи поганих звичок у людей; - <i>може розповісти</i> про бібліотеку, яку відвідує.
33	1	Тема 4. Свято жінок-мироносиць. День Матері	Учень/ Учениця: - <i>знає</i> про важливість шанування жінок, зокрема своєї родини (матері, бабусі, сестрички); - <i>вміє розповісти</i> про свої добрі вчинки в цей день; - <i>вміє виконати</i> пісню чи <i>прочитати</i> вірш на тему свята.
34	1	Підсумковий урок. «Вчимося творити добро»	Учень/ Учениця: - <i>розмірковує</i> на тему уроку «Вчимося творити добро»; - <i>вміє</i> навести приклади добра, зла та вчинків, що їх породжують; - <i>знає про негативні наслідки</i> нехтування добрими справами та забуття своїх обов'язків перед Богом.

Заняття 1

Тема: Дивосвіт навколо нас

Мета:

- показати дітям красу створеного Богом світу;
- систематизувати знання дітей про дні творіння;
- виховувати почуття відповідальності за власні вчинки;
- виховувати бережливе ставлення до навколишнього світу;
- розвивати у дітей образне мислення і уяву.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Заздалегідь діти приносять фотографії свого літнього відпочинку або подорожей. На дошці висить карта України, на ній позначене місце проживання дітей.

Вступна бесіда

*Є багато країн на землі,
В них озера, річки і долини...
Є країни великі й малі,
Та найкраща завжди –
Батьківщина.*

Діма

Діти, мені дуже приємно бачити вас знову на нашому занятті. Я сподіваюся, що протягом літніх канікул ви добре відпочили, радували своїх батьків, допомагали їм, багато мандрували, пізнавали Божий світ і дякували Богу за Його допомогу і за те, що Він застерігав і оберігав вас від негарних вчинків та небезпеки.

А зараз ми по черзі коротенько розповімо про наш відпочинок на канікулах. Ось тут на карті відмічене місце нашого проживання. І кожен хто буде розповідати про свою літню мандрівочку, зможе показати шлях, по якому він подорожував. А ще я сподіваюся, що ми не лише побачимо шлях мандрівки, а й розглянемо ваші фотографії, які ви зробили, перебуваючи у різних місцях нашої Батьківщини. (Діти показують на карті маршрути своїх подорожей, розповідають і показують фотографії.)

От бачите, кожна дорога кудись веде. Одні ведуть до місць відпочинку, інші – до рідної домівки. Але є ще одна, і найважливіша дорога, яка веде до Бога, тобто в Царство Боже. А чи знайдемо ми її на карті? Звичайно ж, ні. Та все ж таки вона існує. (Вчитель засвічує свічку і кладе до неї стрічку, яка символізує собою дорогу.)

Ось погляньте на цю стрічечку. Вона в'ється, ніби стежинка, по якій ви бігаєте щодня до школи, чи до друзів, на прогулянку, чи до рідної домівки. На ній чекають нас безліч несподіванок: як веселих пригод, так і прикрих негараздів, які ми повинні подолати з вірою і Божою допомогою. Зате в кінці дороги нас чекає очікувана винагорода.

Отак і наша дорога до Бога. Вона не проста, звивиста, сповнена різних перешкод. Але ми знаємо, що наприкінці цієї стежини нас чекає Бог. Діти,

давайте по черзі піднесемо свої долоньки до свічечки і спробуємо розповісти про свої відчуття і враження. (Тепло, світло, приємно, ласкаво, радісно, спокійно, лагідно тощо.) Тож давайте будемо йти по цій життєвій стежинці до Бога, прикрашаючи її добрими справами, своєю чуйністю, турботою і милосердям і любов'ю. Бо всі ці чесноти придумані не нами, вони дані нам від Бога. (Називаючи чесноти, вчитель викладає на стрічку заздалегідь приготовлені квіти.)

Бесіда

Діти, протягом літніх канікул багато хто з вас мандрував, побачив багато цікавого і красивого. Ви милувалися красою блакитного неба, яке ввечері міниться різними барвами. А яке величне і красиве море! І не вистачить нам життя, щоб описати всю красу створеного світу. Давайте пригадаємо, хто створив усю цю нерукотворну красу.

- Хто створив небо і землю? (Наш Господь.)
- Хто створив мерехтливі зірки на небі? (Наш Господь.)
- Хто створив безмежне море? (Наш Господь.)
- Хто створив птахів небесних? (Наш Господь.)
- Хто створив тебе й мене? (Наш Господь.)

*Сонце, квіти, кущик, воду,
Дивовижну всю природу,
Хмари, звірів, зими й весни
Створив ... (Отець Небесний).*

Практична робота

Діти, давайте пригадаємо, як Господь творив цей прекрасний світ. На ваших робочих аркушах зображені кружечки з числами від 1 до 6. Хто мені скаже, чому цих кружечків саме шість? (Господь створив світ за 6 днів.) А що Він робив на сьомий день? (На сьомий день він відпочивав.) А тепер розглянемо ті предмети, які намальовані навпроти кружечків. Тож давайте, згадуючи дні творіння, стрілочкою від числа вкажемо на той предмет чи істоту, які були створені Богом саме в цей день. (Діти виконують завдання а потім коментують його:

- На перший день Бог створив світло.
- На другий день Бог створив безкрає блакитне небо.
- На третій день Бог зібрав воду в одне місце. Так утворилась суша і на ній вирости різні рослини.
- На четвертий день Бог створив сонце, місяць і зорі.
- На п'ятий день Бог створив риб і птахів.
- На шостий день Бог створив тварин і людей.

Після завершення виконання завдання діти розфарбовують малюнки.

Протягом виконання завдання можливе використання аудіозапису пісні «Створення світу».)

Гра «Що найважливіше?»

(Вчитель заздалегідь вивішує малюнки, на яких зображені сонце, дерево, хмаринка, пташка, риба, квітка, місяць, ведмедик тощо.)

Який прекрасний цей Божий світ. Все живе радіє і хвалить свого Творця. А що із створеного Богом вам здається найважливішим і чому? (Діти коментують свої відповіді, починаючи словами: Я вважаю, що ...)

І не міг Господь налюбуватися Своїм Творінням: таке було все красиве. Усе він продумав: сонце створив, щоб воно світило в небі і давало всьому живому силу; дощ – щоб напував усі рослини; дерево – щоб радувало нас своїми плодами; птахи – щоб дарувати нам свій чудовий спів; квіти – щоб милували око своєю красою...

Хвилинка святості

Але найголовнішим і найдосконалішим творінням Божим була людина. І Господь створив її за Своїм образом і подобою. Він дав людині розум, добре серце, щоб любити Бога і людей. Він дав людині очі, щоб вона бачила всю цю красу Божого світу і славилася Творця.

Господь любить усіх. Та є серед людей такі, які особливо догодили Богу своїм життям, своїми добрими справами, своєю молитвою. І Господь прославляє їх за святість життя. Тож, на сьогоднішньому занятті ми і почнемо знайомство з життям таких людей.

Великомучениця Варвара

Багато-багато років тому в далекій країні Греції в сім'ї багатого і знатного вельможі Діоскора народилася дочка, яку назвали Варварою. Коли дівчина стала підростати, то не було в тій країні іншої дівчини, рівної їй в красі. Батько вважав, що ніхто не гідний бачити таку велику красу його дочки, а тому побудував для неї високу вежу, влаштував там розкішні покої і замкнув у ній Варвару. Бажуючи якнайкраще виховати свою дочку, він довірив її здібним вихователям.

З високої вежі перед Варварою відкривався прекрасний краєвид: квітучі поля, сади і виноградники, ліси і гори, місяць і зорі на небі, схід і захід сонця. І вона часто задумувалася, хто створив усю цю красу.

Якось вона запитала своїх вихователок: «Чия рука створила все це?» І почула відповідь: «Це все створили боги, яким поклоняється твій батько.» Проте мудру дівчину не задовольнило таке пояснення: «Як же це могли створити боги мого батька. Адже вони самі створені людськими руками. Чи можуть ці бездушні ідоли створити таку небесну і земну красу?!»

Одного разу, коли Варвара довго дивилася на небо і була охоплена великим бажанням дізнатися, хто ж творець усієї краси небесної, несподівано засяло в її душі велике світло благодаті. І вона промовила до себе: «Мусить бути лише один Бог, який не створений людською рукою. Він Сам Своєю рукою все творить: землю прикрашає розмаїттям дерев і квітів, зрошує її джерелами вод, освітлює зверху весь світ промінням сонця, сяйвом місяця і мерехтінням зірок, все оживляє, все утримує і про всіх піклується.»

Незабаром її батько поїхав на довгий час у далеку дорогу і дозволив дочці виходити з везі. Скориставшись цим, Варвара познайомилася зі своїми ровесницями-християнками. І вперше від них вона почула про Ісуса Христа. Саме в цей час до міста приїхав християнський священник, від якого вона дізналася про істинного Бога, який сотворив світ. Невдовзі Варвара охрестилася.

Батько, повернувшись з подорожі, незабаром дізнався про те, що його дочка стала християнкою. Він дуже розгнівався на неї і робив усе можливе, щоб вона відмовилася від Христа. Проте Варвара витримала найтяжчі муки і до кінця свого життя залишилася вірною єдиному істинному Богу – Творцю неба і землі, всього видимого і невидимого світу.

(За збіркою «Вибрані життя святих для дітей»)

Красою створеного світу люди захоплювалися багато віків. Вони підносили хвалу Господу за Його мудрість, милосердя і любов до всіх створінь. Як же було і людям не славити Бога, не дякувати Йому, не хвалити Його у піснеспівах!

Але справжній християнин повинен не лише милуватися природою, а й піклуватися про неї і берегти її. І любити цей світ так, як любить його Господь.

Християнський словничок

Великомученики – християни, які померли за віру Христову після особливо великих страждань.

Проблемні ситуації

А зараз давайте спробуємо розв'язати кілька проблемних ситуацій, які можуть трапитися з нами у повсякденному житті. Проаналізуйте їх і скажіть, як би ви повели себе в тій чи іншій ситуації.

- Ви разом з друзями пішли на прогулянку до лісу. Підійшовши до вашої улюбленої галявини, ви побачили, що вона була геть засмічена: скрізь лежали папірці, використаний одноразовий посуд, пластикові пляшки... А вам так хотілося добре повеселитися на галявині. Що ж робити? Як ви гадаєте?

- Ви йдете додому зі школи і бачите, як обабіч дороги висаджують саджанці дерев. Дорослим потрібна допомога: принести води, подати саджанці, підв'язати стовбурець. А дома на вас чекає цікава телепередача і смачний мамин обід. Як ви поступите?

- Навесні в парку зацвіли перші весняні квіти: блакитні проліски, бузковий ряс, сніжно-білі підсніжники, запашні фіалки. Так хочеться порадувати і маму, і бабусю, і вчительку невеличким букетиком дивовижних перших квітів. Та чи зрадіють вони такій увазі? Як поступити у такому випадку?

Підсумок заняття

Який чудовий цей Божий світ, що був створений саме для людини. І людина, як найдосконаліше творіння Боже, повинна його берегти, любити і турбуватися за нього. Бо Бог хоче, щоб і нам, і всьому живому було добре.

*Люби, дитино, квітку і комаху,
Люби усе, що бачиш ти навкруг!
Бог дав любов, але не пута страху,
Він є Отець. Він є найкращий Друг.
Люби свій край, люби свою родину,
Свята земля – її також люби,
І свій народ, і кожну людину,
А любиш – отже, всім добро роби.
Не убивати, нищити, ламати –
У світ прийшли ми будувати, любити,
І берегти, й творіння шанувати –
Руками нашими сам Бог творить!*

Заняття 2

Тема: Цінність людського життя. Адам та Єва

Мета: - ознайомити дітей з біблійною історією створення людей;
- допомогти дітям усвідомити, що людина – це найдосконаліше творіння Боже;
- виховувати ставлення до життя як найвищої цінності;
- розвивати в учнів почуття відповідальності за навколишній світ.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Заздалегідь діти приносять з собою різні квіти.

Вступна бесіда

*В величезнім білім світі
Дуже різні живуть діти:
Спокійні, галасливі,
Розумні, пустотливі.
Є худенькі, є товстенькі,
Є великі, є маленькі.
Хтось біленький, хтось руденький,
Хтось у іграх не зграбненький.
Не потрібно насміхатись,
Над слабкішим глузувати.
Біль завдати дуже легко,
Швидко раниться серденько.
Треба сильно потрудитись,*

*Щоб, як рідних, всіх любити.
І тобі на білім світі
Так чудово буде жити.*

(За посібником «Уроки християнської етики»)

Сьогодні на урок кожен з вас приніс красиву квіточку. Квіти відрізняються одна від одної за кольором, формою, запахом. А давайте ми зараз з вами складемо красивий букет. (Діти по черзі дають вчителю принесені квіти і говорять, де вони їх взяли. Вчитель описує кожну квітку, принесену учнями.) А щоб наш букет не розпався – перев'яжемо його міцно стрічкою. Якщо стрічка розв'яжеться, то якась квітка може випасти з букета, або він зовсім розсиплеться.

Різні квіти – як різні люди, але всіх їх об'єднує віра в Бога. І Бог хоче, щоб з нас, християн, був гарний букет, який пахне Царством Божим. А стрічка, яка всіх об'єднує, – це і є Бог. Завдяки Ньому ніхто не випаде.

*Боже, Отче, глянь на діти,
На дрібні оці квіти,
Світи сонцем і зірками
Над малими школярами.
Дай нам сили і охоти
До навчання, до роботи,
Щоб росли всі здоровенькі
Для утіхи батька й неньки.
Дух Святий хай з вами буде,
Щоб зросли з вас добрі люди.*

Тож будемо пам'ятати, що Господь завжди турбується про нас, оберігає від зла і зігріває нас своєю любов'ю. Творець дав нам усе, що необхідно для нашого життя. Тож нам потрібно вірити в Бога і бути завжди з Ним.

Бесіда з елементами практичної роботи

(Діти розгортають робочі зошити і під час бесіди записують, що Господь створив у той чи інший день.)

Діти, давайте уявимо, що ми знаходимося в лісі. Скажіть, що ми можемо побачити навколо себе? (Діти перераховують.) А в яку пору доби ми можемо все це побачити? (Вранці, вдень, ввечері.) А вночі? Можна все це розгледіти? (Ні.) А чому? (Вночі немає світла.) А в який день Господь створив світло? (Перший.) Добре!

А тепер подивимося вгору. Над нами небо, пропливають хмаринки. А в який день Господь все це створив? (Другий.) Молодці!

Оглянемося довкола – і побачимо травичку, кущики, маленькі деревця і могутні розлогі дерева. Який це день творіння? (Третій.)

А без чого рослини не можуть існувати? Так, без тепла і світла, які нам дає сонечко. То якого ж дня були створені сонце, місяць і зірки? (Четвертого.)

Давайте на хвилинку прислухаємося до гомону лісу. Що ми чуємо? Спів птахів! То в який день вони були створені? (П'ятий.)

А якщо нам поталанить, то можемо в лісі зустріти ще й звіряток. Яких? (Діти називають.) А всі вони в який день були створені? (Шостий.)

Так світ Господь створив за шість днів. А найголовніше те, зверніть увагу, що Господь створив світ чудовим, прекрасним і з великою любов'ю. Але когось не вистачало в цьому Божому світі. Не було того, хто міг би доглядати за цим творінням. То кого ж вирішив створити Бог? (Людину.)

І сказав Господь: «Створимо людину за образом і подобою Нашою, щоб була вона господарем над рибою морською, над птахами небесними і над тваринами земними.» І створив Бог із земного пороку чоловіка, вдихнув у нього дихання життя, і став чоловік живим. Назвав Бог чоловіка Адамом і поселив його в райському саду, який посадив для нього.

Господь привів до Адама усіх тварин польових і птахів небесних, щоб віднині всі вони були друзями, і повелів кожному з них дати ім'я. Адам піклувався про всіх тварин, тому що Бог наказав йому бути їхнім господарем. А добрий господар завжди піклується про тих, кого йому доручили.

Проте серед усіх тварин не було Адамові помічника такого, як він сам. Бог дуже любив Адама, тому навів на нього глибокий сон, а коли той заснув – узяв одне з його ребер і створив жінку.

І благословив Бог чоловіка і жінку, щоб жили вони в раю і доглядали його.

Хвилинка святості

Ви дуже уважно слухали мою розповідь, тому зможете легко відповісти на запитання. Про кого повинен був піклуватися Адам? Кого доручив йому Бог? (Діти відповідають.) Так, Адам всіляко піклувався про тварин. І тварини відповідали йому взаємністю. А чи можете ви пригадати випадки з власного життя, коли тварини відповідали вам взаємністю за вашу турботу про них? (Діти наводять приклади.)

А зараз послухайте невелику розповідь із життя святого Герасима, який проявляв турботу навіть до таких тварин, які нам здаються грізними і небезпечними.

Преподобний Герасим і лев Йордан

Преподобний Герасим жив в монастирі в пустелі Йорданській. Одного разу коли преподобний молився в пустелі, почувся страшний рев, і святий побачив лева. Лев, кульгаючи, прямував до преподобного, а коли підійшов, простягнув лапу з гнійною ранною. Святий Герасим побачив, що в лапу встромилася велика колючка. Лев подивився на старця очима, сповненими болю і страждання.

– Що, друже, дуже боляче? – запитав преподобний. – Потерпи, зараз я тобі допоможу.

Він витягнув з лапи колючку, почистив рану і перев'язав иматочком тканини. Ласкаво погладивши звіра по кошлатій гриві, старець відпустив його. Та лев не пішов. З того часу він повсюди ходив за святим Герасимом, як учень за вчителем, і в усьому його слухався.

У монастир, де жив преподобний, воду привозили з ріки Йордан на віслиюкові. Герасим доручив левові охороняти віслиюка, коли той пасеться на березі. Лев старанно виконував цей послух. Але одного разу він заснув у тіні під пальмою. А в той час повз них проходив караван верблюдів. Господар каравану, побачивши самотнього віслиюка, подумав, що той заблудився, і забрав його з собою. Коли лев повернувся в обитель без віслиюка, Герасим сказав йому:

– Ти з'їв віслиюка? Якщо так, то доведеться тобі виконувати всю роботу за нього!

Лев винувато опустил голову. З того часу він почав старанно виконувати свій новий послух – возити в монастир воду.

Через деякий час той самий караван повертався назад. З високого берега лев побачив свого віслиюка і радісно кинувся до нього. Взявши губами вуздечку – так він робив і раніше – лев привів його в монастир.

Герасим погладив лева і, усміхнувшись, сказав:

– Я даремно сварив тебе. Ти – чесний звір, і я даю тобі ім'я Йордан.

Ще довго жив в монастирі лев Йордан. Коли преподобний Герасим зовсім постарів і помер, лев засумував, перестав їсти. Він ліг на могилу старця, загарчав так, що здригнулось повітря, і помер.

З тих давніх пір преподобного Герасима Йорданського на іконах часто зображають з левом.

(За журналом «Божя нивка»)

Чому лев, накульгуючи, прямував до святого Герасима?

Яка була вдячність лева за турботу святого?

Як проявилася відданість лева старцю?

Як святий Герасим виконав настанови Бога Адаму піклуватися про все живе на землі?

Християнський словничок

Монах (чернець) – людина, яка настільки полюбила Бога, що вирішила присвятити Йому все своє життя. Монахи не мають сім'ї, вони змінюють своє ім'я. Все їхнє життя проходить у пості та молитві.

Монастир – місце, де живуть монахи.

Преподобний – праведна людина, яка угодила Богові, перебуваючи в пості й молитві, проживаючи в пустелі чи монастирі.

Йордан – річка в Палестині, в якій хрестився Ісус Христос.

Практична робота

Діти, розгорніть робочу сторінку нашого зошита. Давайте скажемо, які імена дав Адам тваринкам, які зображені на сторінці. (Діти відповідають.) Якщо серед цих тварин є ваша улюблена, то запишіть її назву. А тепер розфарбуйте зображення тих тваринок, про яких ви можете піклуватися вдома. (Діти виконують роботу.)

Бесіда

Діти, давайте пригадаємо, що з того, що Господь дав людині, є для неї найціннішим і найдорожчим? (Життя.) Так, найцініше, що є у людини – це її життя. Воно дається людині лише один раз: довге чи коротке; радісне чи сумне; солодке, як мед і гірке, як полин. Але прожити потрібно гідне життя, сповнене добрих вчинків і благородних справ, з любов'ю до Бога і ближніх своїх. Життя – це є дар Божий, і ми повинні берегти цей дар як святиню.

Літературна хвилинка

Діти, часто у своєму житті ми не цінуємо того, що нам дає Господь: недбайливо ставимося до своїх ближніх, не прислухаємося до їхніх порад. А цінувати починаємо лише тоді, коли щось втрачаємо. Давайте послухаємо оповідання про двох друзів: сліпу дівчинку і хлопчика, який в усьому допомагав їй, проте не зовсім дослухався до її порад.

Сліпа

Жила на світі дівчина, яка народилася сліпою. І мала вона єдиного друга, що жалів її та допомагав їй в усьому.

Дівчина була побожна, а її друг, навпаки, сумнівався та нарікав на долю.

Часто сліпа вмовляла свого друга заспокоїтися й покласти всю надію на Бога, але він не міг до кінця повірити й продовжував вагатися.

Жили вони довго в мирі та злагоді, поки сліпа померла, так і не побачивши сонця.

Почав тоді друг її тужити й горювати:

– Яка несправедливість! – думав він. – Пішла навіки бідна сліпа у темну могилу, і не побачила жодного разу ні квіточки, ні пташечки, ані хмаринки...

Так побивався він, сумуючи, поки (саме на сороковий день після смерті) не з'явилася йому люба подруга уві сні.

– Чому ти, – каже, – сумуєш і побиваєшся даремно? Чи не говорила я тобі, що треба вірити Богові й довіряти Йому, бо Він ніколи не чинить ніякої несправедливості?! Як тільки моя душа розлучилася з тілом, мені відкрилися очі, і я побачила неймовірно прекрасних світлих ангелів, які взяли мою душу на руки й понесли мене навколо всієї землі, і показали мені усі красоти цього світу. Ми бачили океани, моря, льодовики, гори й безодні, озера, річки, ліси, поля, водоспади, сади й парки і найкращі міста світу. І, думаю, мало хто бачив у своєму житті стільки, скільки мені показав Бог. Коли ж я надивилася на ті земні дива, ангели понесли мене на небо. Непростий був у нас шлях, але з великої милості Божої ми його здолали. І коли ми увійшли у відкриті ворота раю, я побачила такі красоти, яких на землі ніде немає, і нічого подібного немає. Але про це неможливо розказати; ти не зрозумієш мене, як я не розуміла тебе, коли ти пояснював мені, що таке хмаринка і які квіти й зорі.

Прокинувся друг, а в його душі – мир, невимовна радість і світло.

– Сліпий я, сліпий, – вирвалося в нього з душі. – От хто був насправді сліпий: не вона, а я!

І він упав на коліна перед іконою і щиро каявся у своєму невірстві.

– Боже, – благав він, – викорени з моєї душі усякі підозри, усякі сумніви, усякі лихі думки, бо це все – неправда. А єдина, найсправедливіша правда – тільки у Тебе, Отця світла і всякого добра!

І з того дня Господь дав йому непохитну віру, і він почав бачити очима серця.

За Г. Куземською

Чим відрізнялися між собою хлопчик і дівчинка?

Чому сумував хлопчик?

Як заспокоїла дівчинка свого друга?

Які зміни відбулися з хлопчиком? (Відповіді учнів.)

А що ми повинні робити, щоб і в нас на душі був мир, невимовна радість, світло? (Мати віру в Бога.)

Підсумок заняття

*Лиш для любові варто жити
В цім незбагненнім, дивнім світі,
Любов'ю Господу служить,
Любов'ю всім серця зігріти.*

Господь дав Людині найвищий дар – життя. Життя – це радість, добро, любов, яку посилає нам Господь. І наш головний обов'язок – це любити Бога, турбуватися про все довкола, допомагати тим, хто потребує нашої допомоги. Якщо посадив квітку – потрібно її поливати. Якщо завів кошенятко – потрібно його годувати. Адже Господь теж піклується про весь світ, а особливо про нас.

Заняття 3

Тема: Життя в раю. Життя у взаємній любові. Спокуса

Мета: - ознайомити учнів з біблійною історією гріхопадіння перших людей в раю;
- виховувати в учнів любов до всього творіння Божого;
- вчити дітей стійкості у вірі й сподівання на Божу допомогу.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Заздалегідь вчитель готує невеличкий горщик для кімнатних квітів, землю, воду, цибулинку тюльпана чи нарциса і флакон речовини для підживлення кімнатних рослин.

Вступна бесіда

*... Буває, часом спінну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
Оці степи, це небо, ці ліси,
Усе так гарно, чисто, незрадливо,
Усе як є – дорога, явори,*

*Усе моє, все зветься Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
Що хоч спинись і з Богом говори...*

Ліна Костенко

Діти, ми щодня милуємося красою навколишнього світу, який створив для нас Бог. Кожній рослині і тваринці є у ньому місце, і кожна з них Господь ростить і оберігає. А давайте і ми спробуємо виростити рослинку. Ось візьмемо горщик і покладемо до нього цибулинку. Чи виросте наша рослинка? Звичайно ж ні. А що ми повинні зробити для того, щоб вона проросла? Ми повинні в горщик насипати трохи ґрунту. Та чи буде у сухій землі рости наша рослинка? Для неї потрібна вода. Тому ми і наллємо у горщик трохи води. Але ж і води не достатньо для того, щоб рослинка добре росла. Їй необхідна також і їжа, а саме, поживні речовини. Тому давайте ще й підживимо ґрунт. Та всі ми знаємо, що жодна жива істота чи рослина не можуть жити без світла і тепла. Тож давайте поставимо нашого горщика до віконця, де на нього буде вдосталь падати сонячного світла.

Діти, а навіщо ми з вами так старалися, готуючи цей горщик? Звичайно ж, для того, щоб посадити туди цибулинку і виростити з неї чудову квітку. Ми з вами зробили все необхідне, щоб рослинка проросла, виросла, зацвіла і дала добрі плоди.

От так і Господь підготував усі умови і створив людину, для того щоб вона жила у цьому світі, користувалася всіма благами і щедротами землі і приносила тільки добрі плоди: любов, щедрість, добро, милосердя, терпіння тощо.

Діти, а скажіть, будь ласка, що станеться з цією квіткою, якщо ми забудемо за неї, перестанемо доглядати, поливати, підживлювати? Вона загине.

А Бог ніколи не забуває за нас, завжди турбується, щодня проявляє свою турботу і любов до нас.

Бесіда

Тож давайте повернемося до райського саду і до перших людей, які жили в ньому.

Життя людей в раю було сповнене радощів і щастя. Совість їхня була спокійна, серце було чисте, розум – світлий. Не боялися вони ні хвороб, ні смерті, не мали потреби в одязі. Нічого їм не бракувало. Їжею для них були плоди райських дерев.

Гра «Райські плоди»

Діти, ми щойно говорили про те, що Адам і Єва споживали різні плоди з дерев, які росли в райському саду. Їх посадив там Господь, а люди доглядали за ними. Тож, давайте пограємося в гру і назбираємо для Адама і Єви райських плодів. Коли я буду називати такі плоди, ви підстрибнете і ніби зірвете їх з гілочки. Коли ж те, що я назву, не могло рости в саду, а було створене руками людини, то присядьте.

(Варіанти предметів: яблуко, цукерка, слива, персик, гранат, торт, мармелад, вишня, виноград, зефір, груша, абрикос, печиво, халва тощо.)

Бесіда (продовження)

Між тваринами не було ворожнечі: сильні не чіпали слабших, жили разом і споживали траву і рослини. Ніхто з них не боявся людей, і всі любили і слухалися їх.

Та найвище блаженство Адама і Єви було в молитві, тобто в бесіді з Богом. Бог являвся їм у раю видимим чином, як батько до дітей, і повідомляв їм усе необхідне.

Адам і Єва з любов'ю і радістю слухали Бога. І був у раю Божий лад.

Бог став навчати людей любові. Для цього Він і дав людям цю невеличку, здавалося б, нескладну заповідь – не їсти плодів з «дерева пізнання добра і зла». Виконуючи це веління Боже, вони могли так засвідчити свою любов до Нього.

Практична робота

Діти, розгорнемо наші робочі зошити. На аркуші ви бачите два однакових дерева. Давайте уявимо, як Адам і Єва дивилися очима добра і любові на Божий світ. Яким вони його могли бачити: ясне сонечко, блакитне небо, пухнасті білі хмаринки, барвисті квіти, стиглі плоди дерев. А навколо – солодкий спів пташок. Давайте візьмемо соковиті барви і розфарбуємо перший малюнок – райський сад. (Діти виконують роботу.)

Бесіда (продовження)

Все було добре. Але звідки взялося зло і неправда? Пригадаємо, що перш ніж створити видимий світ, Бог створив світ невидимий, тобто ангелів. Ангели – це розумні духи, вісники, посланці Божі. Їх багато, і всі вони вірно служать Богу. Але один із ангелів так запишався своєю могутністю і силою, що сам захотів стати Богом. І через свою гордість і злість перетворився в злого темного духа – диявола. Добрим ангелам довелося воювати з дияволом і його послідовниками. Їх вигнали з раю. А це сталося тому, що рай – це місце, де немає зла, де панує любов і злагода. З тих пір вони ніяк не можуть заспокоїтися і завжди намагаються зашкодити Богу.

Літературна хвилинка

Тож, повернемося знову до Адама і Єви і згадаємо, як щасливо вони жили в раю до тих пір, поки диявол не спокусив їх.

Перша спокуса

Диявол заздрив райському щастю перших людей і задумав позбавити їх райського життя. Задля цього він увійшов у змія і сховався у гіллі «дерева пізнання добра і зла». І коли Єва проходила повз нього, диявол почав нашіптувати їй, щоб вона скуштувала плодів від забороненого дерева. Він лукаво запитав у Єви: «Чи правда, що Бог не дозволив вам куштувати плоди з жодного дерева у раю».

«Ні, – відповіла змієві Єва, – плоди з усіх дерев ми можемо їсти, тільки плодів з дерева, яке посеред раю, сказав Бог, не їжте і не доторкайтеся до них, щоб вам не вмерти».

Та диявол почав брехати, щоб спокусити Єву. Він сказав: «Ні, ви не помрете; але, знає Бог, що коли ви скуштуєте, то самі будете, мов боги, і будете знати добро і зло». Спокусливі диявольські слова змія подіяли на Єву. Вона подивилася на дерево і побачила, що воно приємне для очей, гарне для їжі і жадане, бо дає знання; і закортіло їй пізнати добро і зло. Вона зірвала плоди із забороненого дерева і стала їсти; потім дала своєму чоловікові, і він теж їв.

Люди піддалися спокусі диявола, порушили заповідь, або волю Божу, – згрішили, впали у гріх. Так сталося гріхопадіння людей.

(За посібником «Відкриваємо для себе Біблію»)

Християнський словничок

Гріх – порушення Закону Божого; поганий, непорядний вчинок; непослух Богу.

Спокуса – те, що вабить, притягує до себе (переважно негативного змісту).

Проблемна бесіда

А чи забороняють вам батьки робити деякі речі, і чи слухаєте ви їх?

Як ви вважаєте, чому батьки забороняють вам робити ці речі?

(Діти розповідають про те, які речі їм забороняють робити батьки і висловлюють свою думку стосовно того, чому необхідно прислухатися до цих заборон.)

Практична робота (продовження)

До спокуси диявола люди дивилися на світ очима добра і любові. Але світ змінився навколо них, постав зовсім в інших фарбах райський сад. Люди проявили непослух, порушили даний Богом закон; зло прийшло до них, і світ змінився в їхніх очах. Не було вже ані солодкого співу пташок, ані барвистих фарб, ані яскравих квітів. Все довкола стало похмурим і недобррозичливим.

Тож, давайте знову повернемося до наших робочих зошитів і розфарбуємо другий малюнок так, як світ постав перед очима людей після спокуси.

(Діти виконують завдання, розфарбовуючи малюнок темними кольорами.)

Хвилинка святості

У нашому житті нас оточує багато спокус. І гірко, коли наші недобрі слова і поступки перетворюються у нашу звичку. Щоб такого не сталося, потрібно боротися зі спокусами і перемагати їх у собі. От як зробили це два старці із розповіді «Давай посваримось».

(Учитель на вибір може презентувати цю розповідь дітям: а) у вигляді оповідання; б) у вигляді заздалегідь підготовленої п'єси-мініатюри.)

Давай посваримось

Ведучий: *Всі ми знаємо, як тяжко позбутися поганих звичок, що нами володіють. Але буває і навпаки: добра звичка володіє людиною і зберігає її. В пустелі, в одній келії багато років жили два старці, і такої вони досягли висоти в незлостивості, що зовсім перестали сваритися. І прийшла одному з них думка...*

1-й монах: *От, брате, скільки років ми живемо з тобою разом і ні разу не посварились. А чув я, що всі люди сваряться між собою.*

2-й монах: *Так. Але потім, кажуть, миряться.*

1-й монах: *От і я думаю: чи не краще нам теж посваритися, а потім помиритися?*

2-й монах: *Не знаю, що і сказати.*

1-й монах: *А то, якщо ми будемо жити і далі без сварок, можемо впасти в гордість.*

2-й монах: *Так. Страшне діло! І ще нічого, коли загордиться добра людина, – Бог її виправить. А якщо такий грішник, як я, – тут повна погибель.*

1-й монах: *То давай на всякий випадок посваримось.*

2-й монах: *Давай, якщо потрібно. А як же ми будемо сваритися?*

1-й монах: *Ну, наприклад, бачиш каструлю? Я буду говорити: «Вона моя», а ти кажи: «Ні, вона моя», так ми і посваримось. Почали! (Бере в руки каструлю) Ця каструля моя!*

2-й монах: *Ні, вона моя.*

1-й монах: *(Тихо) Тягни до себе. (Голосно) Ні, моя.*

2-й монах: *(Ніяково тягне.) Моя.*

1-й монах: *Ця каструля моя.*

2-й монах: *Ну, якщо твоя, то й візьми її собі.*

Ведучий: *І не змогли вони посваритися, та й не потрібно було. Їхня добра звичка перемогла помилкову думку!*

(За збіркою «Добре слово»)

Про кого йдеться мова в оповіданні? (Про двох старців-ченців.)

Що спало на думку одному з них? (Посваритися.)

Що, на думку іншого старця, повинно бути після сварки? (Примирення.)

Чи змогли посваритися ченці? Чому? (Ні. Тому що їхня доброта перемогла бажання посваритися.)

Підсумок заняття

Господь створив світ прекрасним і добрим. Але люди піддалися спокусі диявола і скоїли гріх. У світі з'явилося зло. Але кожен з нас має силу боротися проти зла. Необхідно лише слухатися Бога і виконувати його заповіді. Бо немає такої темної сили, яку б ми з Божої милості не могли здолати.

«Благословенна та людина, яка стійка до спокуси, адже, пройшовши всі випробування, вона одержить вінець життєвого щастя».

Григорій Сковорода

Заняття 4

Тема: Голос совісті

Мета:

- продовжити ознайомлення учнів з біблійною історію гріхопадіння перших людей в раю;
- показати учням необхідність покаяння у вчинених гріхах;
- виховувати в дітей чесність, відповідальність за свої вчинки;
- вчити дітей прислухатися до порад старших.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Заздалегідь учитель приносить на заняття люстерко, але не показує його учням.

Вступна бесіда

Сьогодні у нас на занятті буде особлива і цікава річ. Особлива тому, що кожен, хто дивиться на неї, бачить зовсім не те, що побачив попередній товариш. Але, водночас, кожен бачить у ньому образ Божий. Тож давайте кожен подивиться на цю річ, але за умови, що ви не будете говорити іншим, що ви побачили. (Діти по черзі дивляться в люстерко, яке приховане від очей інших дітей.)

Тож, кого ви там побачили? (Себе.) Так, діти, кожен із вас побачив у дзеркалі самого себе. Бо кожен із нас і є образом Божим. І наше завдання – зберегти його, не втратити.

А що людина отримала від образу Божого? Любов, волю, доброту, радість, смирення, чесність, справедливість, розум. А якщо ми з вами нехтуємо цими дарами, не користуємося ними, то це означає, що ми не виконуємо волі Божої. Це стається тоді, коли ми не хочемо робити добра собі й іншим людям, тобто робимо щось погане.

Гра-бесіда

Давайте пограємося в гру. Я буду називати вам вчинки, а ви будете визначати, хороші вони чи погані.

- подякувати товаришу за допомогу;
- нагрубити незнайомцю;
- принести бабусі води;
- поступитися місцем у транспорті;
- нищити квіти на шкільному подвір'ї;
- говорити погані слова;
- допомогти товаришу полити квіти в класі;
- дарувати щиру посмішку перехожим тощо.

Той голос, що підказує нам, які вчинки хороші, а які погані, – це і є наша совість. І совість нам підказує соромитися лихих вчинків і виправляти зло добром.

Християнський словничок

Совість – усвідомлення відповідальності за свою поведінку і вчинки перед Богом, людьми і собою.

Літературна хвилинка-бесіда

Тож давайте повернемося до Адама і Єви. Вони були створені за образом Божим і дивилися на все очима добра і любові. Але світ змінився навколо них, постав у зовсім інших фарбах райський сад після того, як вони проявили непослух, порушили закон, даний Богом, і зло прийшло до них.

Розмова з Богом

Не послухали Адам і Єва Бога, скуштували заборонений плід, і все навколо змінилося в їхніх очах. Не співали вже так солодко птахи небесні, не дзюрчав лагідно струмочок, та й звірі стали вороже озиратися на них. Збагнули тоді люди, що вчинили лихе, соромно їм стало за свій вчинок. Аж ось почули вони легку ходу Господа, який ішов до них. Злякалися вони і вирішили заховатися в кущах.

– Адаме, де ти? – покликав людину Бог.

Бачите, діти, перші люди чомусь злякалися і заховалися. Як ви гадаєте, чи дійсно Бог не знав, де заховався Адам? (Знав.) Так, зрозуміло, що знав. Але чому ж Він запитав про це в Адама? Тому що Бог хотів, щоб Адам покався в тому, що зробив.

– Я тут. Я почув, як Ти йдеш і злякався. Тому ми й заховалися, – відповів Адам.

– А чому ж ви Мене злякалися? Чи не їли ви бува плодів з того дерева, які Я вам заборонив куштувати? – запитав далі Бог.

На це Адам відповів:

– Господи, жінка, яку Ти дав мені, дала мені плід із дерева, і я їв його.

Чи ж визнав Адам свою провину? (Ні.) Ні, він не визнав своєї вини. Навпаки, він став звинувачувати у тому, що сталося, жінку.

Тоді мовив Бог до Єви:

– Що ж ти накоїла?

– Господи, це все змій! Це він обдурив мене, і я скуштувала плід.

Тож як повела себе Єва? (Вона теж не визнала своєї вини.) Так, вона теж не визнала своєї провини, а переклала все на змія.

Так перші люди не подумали, що Бог їх дуже любить і бажає їм тільки добра. Вони не лише не послухалися застороги Бога, а й не визнали своєї провини, не просили пробачення і перекладали свої провини один на одного.

Практична робота 1

Діти, а як ви гадаєте, чого їм забракло? Ви зможете дати відповідь на це, розгадавши кросворд.

Але згадайте, що Бог створив різних тварин і повелів Адаму дати кожній ім'я. У кожній тваринки була своя мова, однак Адам розумів мову кожної з них

і розмовляв з ними. Та коли він не послухав Бога і согрішив, то перестав розуміти мову тварин. Тож давайте назвемо тварин, від яких Адам міг почути такі звуки, і запишемо їх у клітинки кросворду:

- 1) ках-ках (качка);
- 2) ку-ку-рі-ку (півень);
- 3) гав-гав (собака);
- 4) бе-бе (баран);
- 5) іа-іа (віслюк);
- 6) рох-рох (поросся);
- 7) няв-няв (кіт);
- 8) і-го-го (кінь).

То чого ж їм забракло? (Чесність.)

Практична робота 2 «Поговоримо про чесність»

Тож давайте поговоримо про чесність. Подивимося на сторінку робочого зошита і опишемо, що зображено на малюнках. (Діти висловлюють свої думки.)

Хто із дітей, зображених на малюнках чесний, а хто ні?

Як ви гадаєте, чому діти ведуть себе по-різному? (Одні визнають свою провину, а інші – ні.)

А тепер розфарбуйте ті малюнки, на яких діти поводять себе чесно.

(Діти виконують роботу.)

Літературна хвилинка

Тож якщо ви скоїли щось недобре, то неодмінно треба визнати свою провину, попросити пробачення. І ви відразу відчуєте радість і спокій на душі. І цей ваш вчинок принесе добрі плоди.

Наша совість допомагає нам боротися з гріхом, з негарними вчинками і думками. Адже це дуже важливо, щоб наші думки були чистими і добрими.

А зараз послухайте оповідання про двох дівчаток, які не встояли перед спокусою, але знайшли в собі сили визнати свою провину.

Совість

Чиста совість потрібна кожній людині – і дорослій, і малій. Без неї ніхто не побачить Господа.

Дві сестрички Ліда і Віра ніяк не могли зрозуміти: як це мама про все знає, так що її ніколи не проведеш. Коли вони запитували її про це, вона казала:

– Сорока на хвості принесла.

Та дівчатка розуміли, що мама жартує. Одного разу вона послала сестричок за покупками. Вони зраділи, що їм довірили гроші й весело попростували до крамниці. Коли все було куплено, виявилось, що картопля дешевша за ту ціну, яку сказала мама. І дівчатка вирішили купити на заощаджені гроші шоколадку – одну на двох. Спокуса була велика, і хоч Ліда трохи вагалася, але теж не змогла встояти. І вони купили шоколадку, що була не такою вже й маленькою. Розділили її порівну та й з'їли, а потім швиденько побігли додому. Вдома дівчатка поводитися так, ніби нічого не трапилось. Та

мама відразу помітила, що тут щось не гаразд, але промовчала. За обідом сестричкам не хотілося їсти, бо зіснули собі апетит шоколадом. Тоді мама запитала:

– Ви що, купляли собі якісь ласощі?

– Ласощі? – невинно перепитала Віра.

А сама так густо зашарілася, що аж сльози виступили на очах.

– Ви роздивлялися вітрини і, певне, купили собі щось, хіба не так?

– Звідки ти знаєш? – здивовано запитали дівчатка. І враз обидві заплакали вголос.

– Сорока...

Але тут сестрички перебили її:

– Не кажи так, краще скажи, звідки ти все завжди знаєш?

– По ваших очах і по щічках, мої любі, я зрозуміла все, тільки-но ви зайшли до хати. І по ваших голосах за столом я теж зрозуміла й здогадалася, що трапилось. Тож ви самі є ті сороки, які приносять мені все на хвості. Нечиста совість зробила вас боягузками. І ви не змогли дивитися мені в вічі.

– Мамо, ми більше не будемо, – в один голос почали просити сестрички.

Мама вибачила їм, але додала:

– Гріх ваш знайде вас. Як би ви не старалися, він завжди вилізе, як шило з мішка. Знайте, що Бог усе бачить. Ще немає слова на ваших устах, а Він знає, що ви хочете сказати. Якщо ви від мене стараєтесь щось приховати, то від Господа нічого не приховаєте.

Сестрички назавжди запам'ятали цей повчальний урок.

С. Рачинець

Що доручила мама сестричкам? (Зробити покупки.)

Перед якою спокусою не встояли дівчатка? (Купити солодощів на заощаджені гроші.)

Як мама дізналася про те, що Ліда та Віра їли шоколад? (По поведінці дівчат.)

Чи визнали дівчатка свою провину? (Визнали і попросили пробачення.)

А як би ви вчинили на місці сестричок? (Відповіді учнів.)

Підсумок заняття

Бог присутній поміж нами.

Він на небі й на землі.

Все Він бачить, все Він чує,

Усім світом Він керує.

Господь любить усіх нас,

Він із нами повсякчас.

З народного

Кожній людині Бог дає право вибирати між добром і злом, між послухом і непослухом, між чесністю і брехнею.

Господь завжди поряд з нами. Він слідкує за всіма нашими вчинками. Тому, перш ніж зробити якусь справу, ми повинні прислухатися до голосу своєї совісті, соромитися лихих вчинків і вчиняти так, як учить нас Господь.

«Бо очі Господні на дорогах людини, і Він бачить усі її кроки» (Іов 34:21).

Заняття 5

Тема: Добро. Перешкоди у виборі добра

Мета: - ознайомити учнів з біблійним оповіданням про вигнання людей з раю і обіцянку Спасителя;

- показати, що людина створена Богом вільною і сама постійно повинна робити вибір між добром і злом;

- виховувати в учнів прагнення творити добро.

Хід заняття:

Діти заходять до класу, вітаються з учителем і стають півколом біля нього. Учитель заздалегідь готує малюнки собачки, котика і мишки.

Вступна бесіда

А чи впізнаєте ви тих тваринок, що зображені на цих малюнках? Скажіть мені, якщо собака побачить кішку, що він зробить? (Поженеться за нею.) Так, скоріш за все він поженеться за кішкою. А чи подумає вона над тим, добре це чи погано? (Ні.) Ні, собака не вибирає, що їй робити. А ось і котик з мишкою. Що станеться, коли мишка буде пробігати десь поблизу котика? (Котик уполноє мишку.) Так, котик неодмінно стрибне за мишкою, намагаючись її впіймати.

І котик, і собачка не розмірковують над тим, що їм робити у цих випадках. Ними керує інстинкт, тобто така вроджена поведінка.

А ось людина може вибирати. От, припустимо, у тебе є цукерка, а у твого друга – немає. І ти, і він, хочуть посмакувати солоденьким. Ти можеш віддати йому половинку цукерки і, таким чином, зробити добро. А можеш і не дати. Тобі, як і кожній людині, Бог дає можливість вибрати.

А тепер сядемо на свої місця і поглянемо на дошку. На ній написані дуже важливі слова: Добро і Зло. Вони говорять про те, що людина створена Богом вільною, тобто, вона може вибирати між добром і злом. Так, вільними були і перші люди Адам і Єва. Вони ні в чому не нуждалися, нічого не боялися, бо в раю не було ні хвороб, ні небезпеки. Звірі слухалися людей. Люди спілкувалися з Богом, і це була велика радість. Єдине, що заборонив їм Бог – їсти плоди з дерева пізнання добра і зла. Люди могли послухатися наказу Божого і жити у вічній радості з Ним. А могли жити самі по собі, згідно власних бажань. І вони вибрали життя по своїй волі. І з того часу вони стали нещасними, тому що віддалились від Бога.

Літературна хвилинка-бесіда

Позбавлені раю

Після розмови Адама і Єви з Богом серед людей поселився ще один гріх – нещирість. Адже вони не визнали своєї провини, на захотіли щиро покаятися, а звинуватили у своїх неправильних діях змія. Тож людям уже ніяк не можна було залишатися серед прекрасного райського саду. Гріх, що поселився серед них, змінював усе довкола: звірі більше не хотіли жити у мирі, а лише гризлися між собою. І люди не могли їх помирити, бо більше вже не розуміли їхньої мови. Земля разом із квітами почала родити людям реп'яхи та колючки, а деякі з них ставали навіть отруйними для людини. Пташине ніжне щebetання вже не тішило людей, як раніше, а стало схожим на крик і дудніння.

А ви, діти, чи розумієте те, що говорять звірі? (Ні.) Однак, якщо ви дбаєте про свого собачку чи котика, то, напевно, ви зрозумієте, коли вони хочуть їсти або погратися з вами. І не потрібно для цього жодного перекладача з котячої мови. Ви просто розумієте вашого домашнього улюбленця і турбуєтесь про нього. Добро допомагає розуміти один одного.

Коли Господь побачив, як гріх перетворює чудовий сад, то вирішив захистити його. Тож люди повинні були покинути рай. Але не назавжди. Адже Бог любить людей і бажає, щоб вони були добрими і щирими. Він пообіцяв людям, що вони знову повернуться до раю. Але їм потрібно докласти зусиль для того, щоб очиститися від гріха. А Господь завжди їм буде допомагати боротися з гріхом. Він пообіцяв людям, що пришле їм Свого Сина, Який народиться серед них і знищить усякий гріх на землі. Божий Син принесе людям також правила, виконуючи які, вони зможуть очиститися від гріха і знову повернути собі втрачений рай.

Та до того часу люди змушені будуть жити окремо, в поті чола обробляючи землю і здобуваючи собі їжу на кожен день. Вони будуть зазнавати бід, хворіти і помирати. Однак Господь завжди буде поруч з ними. Любов Його не зменшиться, просто люди не завжди її помічатимуть і розумітимуть. На згадку про рай Бог дасть людям взаємну любов і довіру. Це допоможе їм піклуватися один про одного, підтримувати один одного і, таким чином, зберігати поміж себе рай.

Гра «Добрі крапельки дощу»

Давайте пограємося у гру. Давайте станемо в коло і виберемо одного, хто стане посередині. Усі ви – добрі дощові краплинки. А той, хто посередині – хмаринка-мама. Ось дамо їй в руки чашечку з чарівною водою доброти. Зараз ми включимо веселу музику, і всі ви закружляєте у танку. Коли ж мелодія зупиниться, то ви завмрете. А хмаринка-мама збризне на вас своєю водичкою. На кого попадуть кралі чарівної води – той розповість, яку добру справу ця краплинка зробила. (Наприклад: Я побачила квіточку, яка знемагала від спеки, і напоїла її. Я побачила брудну машину на дорозі і помила її. А я поповнила джерельце своєю водичкою, щоб воно не засохло.)

Практична робота

Давайте розгорнемо наші робочі зошити і подивимося на наше практичне завдання. Ось перед вами зернятка фруктових дерев. Хто мені підкаже, якого? (Яблуня, вишня, абрикос.) А що буде, як ми посадимо це зернятко в землю? (Виросте деревце.) А що станеться з цим деревцем через років 10? (На ньому виростуть плоди.) Тож давайте стрілочками вкажемо, які деревця виростуть з оцих зерняток і розфарбуємо малюнки. А потім внизу під малюнком напишемо, чия доброта допомогла їм вирости, зацвісти і принести смачненькі плоди.

(Діти виконують роботу і, з допомогою вчителя, пишуть, наприклад, доброта землі, що проростила; сонечка, що гріло; води, що напувала; людей, що доглядали; птахів, що знищували шкідників тощо.

Під час роботи можливе звучання у запису пісні «Ріка доброти».)

Діти, а чия доброта допомагає рости вам? Давайте запишемо і це в робочу сторінку. (Наприклад, доброта батьків, бабусь та дідусів, учителів, друзів. Бажано, щоб діти прокоментували кожне написане слово.)

Ріка доброти

Слова і музика Неоніли Горбенко

Бути добрим зовсім не легко,
Доброта – не квітка, не цукерка.
Доброта не схожа ні на що,
Головне, щоб добре всім було.

Приспів:

Світ від доброти світлий,
З нею ти ростеш скоріш.
Хай із доброти тече ріка,
Пісенька про це моя!

На добро ти не шкодуєш хвилину,
Гарне слово всім кажи без спину.
Як насієш зерна доброти,
Кожне з них зуміє прорости.

Не шкодуєш тепла від свого серця,
Не змілють доброти озерця.
Як до річечки тече струмок,
Так і ти з добра плети вінок.

Помірно

1. Бу-ти до-брим, то зов-сім не лег-ко, до-бро-та не квіт-ка, не цу-
-кер-ка. До-бро-та не схо-жа ні на що,
го-лов-не, щоб до-бре всім бу-ло. Світ від до-бро-ти світ-
-лий, з не-ю ти ро-стеш ско-ріш.
Хай із до-бро-ти те-че рі-ка, пі-сень-ка про це мо-

Літературна хвилинка

Як бачимо, Бог створив людину для добра. І Господь чекає від нас вільного бажання жити разом з ним у любові і злагоді. У людини завжди є вибір, чи бути другом Божим і робити добро, приносити користь іншим людям, чи залишатись пасивним, байдужим, черствим до чужої біди, у ситуації, коли так потрібна допомога ближнього.

Ось послухайте оповідання, в якому розказується, як і перед вашими однолітками постав вибір – байдуже віднести до проблем інших людей чи слідувати Божим Заповідям любові й допомогти своєму ближньому.

Прозріння

В одній із московських шкіл перестав ходити на заняття хлопчик. Тиждень не ходить, два...

Телефону в Левка не було, і однокласники, за порадою вчительки, вирішили сходити до нього додому.

Двері відчинила Левкова мама. Обличчя у неї було дуже засмучене.

Діти привіталися й нерішуче запитали:

– Чому Левко не ходить до школи?

Мама з сумом відповіла:

– Він більше не буде навчатися з вами. Йому зробили операцію. Невдало. Левко осліп і сам ходити не може...

Діти помовчали, перезирнулися, і тут хтось із них запропонував:

– А ми його по черзі в школу водити будемо.

– І додому проваджати.

– І уроки допоможемо робити, – перебиваючи один одного, защебетали однокласники.

У мами на очі накопилися сльози. Вона провела друзів у кімнату. Трохи згодом, намагаючи шлях рукою, до них вийшов Левко з пов'язкою на очах.

Діти завмерли. Тільки тепер вони по-справжньому зрозуміли, яке нещастя трапилося з їхнім другом. Левко із зусиллям сказав:

– Добридень.

І тут з усіх боків залунало:

– Я завтра зайду за тобою і проведу до школи.

– А я розкажу, що ми вивчили з алгебри.

– А я з історії.

– А я ...

Левко не знав, кого слухати, і тільки розгублено кивав головою. По обличчі мами градом котилися сльози.

Пішовши, діти склали план – хто коли заходить, хто які предмети пояснює, хто буде гуляти з Левком і водити його до школи.

У школі хлопчик, який сидів із Левком за однією партою, тихенько розповідав йому під час уроку те, що вчитель пише на дошці.

А як завмирав клас, коли Левко відповідав! Як усі раділи його п'ятіркам, навіть більше, ніж своїм!

Навчався Левко прекрасно. Краще вчитися став і весь клас. Для того, щоб пояснити урок другові, який потрапив у біду, потрібно і самому його знати. І діти старалися. Мало того, взимку вони почали водити Левка на ковзанку. Хлопчик дуже любив класичну музику, і однокласники ходили з ним на симфонічні концерти...

Школу Левко закінчив із золотою медаллю, потім вступив до інституту. І Там знайшлися друзі, які стали його очима.

Після інституту Левко продовжував учитися і, врешті-решт, став всесвітньо відомим математиком, академіком Понтрягіним.

Не перерахувати людей, які прозріли для добра.

Борис Ганаго

Чому діти прийшли до Левка додому?

Коли діти зрозуміли по-справжньому, яке нещастя трапилося з їхнім товаришем?

Яку допомогу вони запропонували Левкові?

Як ви гадаєте, наскільки корисною була допомога учнів?

А що ви можете запропонувати своєму товаришу, який захворів і не відвідує школи? (Відповіді учнів.)

І ти, й твої товариші,

І ваші друзі всі по класу,

Живіть із сонечком в душі,

На ненависть не гайте часу!

Не тратьте часу на біду.

Це страшно, я скажу відразу.

Живіть, як пташечка в саду,

І не носіть в душі образу.

З любов'ю в серці вчіться жити,

Умійте людям гріхи прощати.

І навіть ворога любіть,

За себе вмійте постояти.

А доки ви іще малі,

Привчайтеся добро творити,

Бо ж ви – людина на Землі,

З собою вчіться в мирі жити.

(Зі збірки «Уроки етики в 1-4 класах»)

Хвилинка святості

Діти, а як ви розумієте, що таке добро? (Відповіді учнів.)

Добро

Добро – як пояснити

Це слово? Не знаю.

Щоб краще зрозуміти,

Я приклад нагадаю.

Хлопчак в ранкову пору

Не спить вже, не дрімає,

А гусеняток з двору

До ставу виганяє.

Додому повернувся,

Сестричку одягає,

До мами посміхнувся,

Добро – це означає.

Людмила Міщук

Добро роби, то добре й тобі буде – говорить народне прислів'я. Адже добро навіть хижих звірів перетворює на смиренних і лагідних. Тож давайте послухаємо невелике оповідання про те, як добрий погляд святого перетворив хижий норів змія на смиренність.

Зцілення змія

Християни перших століть часто йшли жити в пустелю, щоб подалі від мирської суєти бути ближче до Бога. Один з них, преподобний Симеон, що жив у п'ятому столітті, оселився на високому стовпі і багато років жив там у пості й молитві, за що й був названий Стовпником. Люди приходили до нього, і він нікому не відмовляв у молитовній допомозі й підтримці.

Але одного разу в огорожі стовпа оселився величезний змій, і люди стали боятися ходити до преподобного. А змій спокійнісінько жив біля преподобного й не хотів його залишати. Одного разу в око змія потрапила велика скалка. Змія звивався, крутився від болю, а потім підповз до самого стовпа і всім своїм виглядом став показувати святому, що йому дуже боляче, і він потребує допомоги.

Святому Симеону стало шкода цього нещасного змія. У погляді преподобного було стільки доброти й жалю, що скалка чудесним чином випала з ока змія. Вдячний змія ліг в огорожі стовпа і три дні лежав смиренно, як віця. А коли око зовсім загоїлось, змія поповз у свою колишню нору, і люди без страху стали приходити до преподобного Симеона, дивуючись з цього чуда.

(Зі збірки «Білі птахи»)

Чому люди приходили до преподобного Симеона?

Чому люди стали боятися приходити до преподобного?

Чим вилікував Симеон змія?

Назвіть, які добрі вчинки ви можете зробити, а від яких недобрих – утриматися. (Відповіді дітей.)

Підсумок заняття

Прослідкуйте за собою сьогодні, коли ви вибирали добро, а коли – зло. І якщо побажаєте, то порадьтеся зі своїми близькими – татом, мамою, бабусею, дідусем. Тому що близькі люди завжди вам дадуть добру пораду.

– Доброму скрізь добре! – мама так сказала.

Я її послухав і не зрозумів.

Мама пояснила, казку розказала,

Став я прислухатись до чарівних слів.

Й зрозумів, нарешті, що добро творити –

Треба щохвилини, протягом всіх літ!

Це і є завдання кожної людини,

Бо вона приходить для добра у світ!

Всі прийшли на землю, щоб добро творити,

Щоб ростить старанно честі деревце.

Треба добрим бути, чесно завжди жити.

Й ти ніколи в світі не забудь про це.

Надія Красоткіна

Заняття 6

Тема: Ти у храмі. Скинія – перший храм. Християнський храм

Мета: - ознайомити учнів з історією виникнення першого храму;
- ознайомити учнів з особливостями використання кольорів при богослужінні;
- пояснити учням значення храму в духовному житті людини;
- виховувати в учнів повагу до храму як дому Божого, до християнських традицій народу.

Хід заняття:

Діти заходять до класу, вітаються з учителем і стають півколом біля нього. Вчитель заздалегідь готує до заняття канат зі спортивного залу і кладе його на підлогу, так щоб по ньому могли пройти діти. Попередньо вчитель проводить бесіду з учнями: чи знають вони, що то за предмет, де вони його могли бачити, чи охоче вони виконують вправи на канаті на уроці фізкультури, чи бачили вони канатохідців у цирку.

Вступна бесіда

Що є найважливішим для канатохідця? (Утримувати рівновагу.) Тож давайте спробуймо ходити по канату в класі, утримуючи рівновагу за допомогою розкинутих рук. (Учні ходять по канату, а вчитель запитує їх про їхні відчуття. Учні діляться своїми враженнями.)

Отож, діти, і в житті також необхідно втримувати рівновагу. Адже людина потребує як праці, так і відпочинку. Праця потрібна людині, щоб мати достаток, щоб забезпечити себе і свою сім'ю необхідними речами. А відпочинок – для того щоб набратися сил для подальшої праці. І якщо одного з них не вистачає – праці чи відпочинку, – то рано чи пізно це дасться взнаки.

Це добре знав Ісус Христос, Син Божий. Коли одного дня він прийшов до міста Капернаум (це було Його улюблене місто, де Його поважали, прислухалися до Його повчань, де Він мав найбільше друзів), до Нього почали приносити і приводити хворих. Здавалося, що ціле місто зібралося навколо Нього. Після зцілення стількох хворих, Ісус був дуже стомлений і на світанку пішов у безлюдне місце, щоб на самоті помолитися. Він знав, що сили Йому дає Отець Небесний, тому саме в молитві до Бога-Отця він набирався сили.

Тож, діти, і нам слід пам'ятати, що все, що ми маємо і можемо, – дар від Бога. Без Нього ми нічого не можемо зробити. Нам потрібно жити в рівновазі: знаходити час для праці, бо вона є добром для нас, але й залишати час для тихої молитви. Бо інакше ми виб'ємося з сил, і наша праця не принесе ніякої користі.

Бог говорить нам, щоб ми використовували для праці шість днів, а на сьомий відпочивали від турбот своїх, як і Він відпочивав на сьомий день творіння світу. Бог просить нас присвятити цей день молитві у храмі. Лише там людина знаходить рівновагу, завдяки щирій молитві до Бога.

*Тихо у храмі Божому,
Тільки свічки мерехтять.
Тут, по молитві, кожному
Бог подає благодать.*

Бесіда

Діти! А якщо ви потрапите в незнайоме місце, чи зможете ви впізнати, де серед усіх будівель храм? (Відповіді учнів.) Так, наші храми мають куполи та хрести. А що вам нагадує купол? (Свічку.) А свічку можна порівняти з душею людини, що горить в знак любові до Господа. А ще ця будівля відрізняється від інших тим, що в ній разом з людьми перебуває Сам Господь.

(Вчитель може використати для ілюстрації своєї розповіді зображення різних храмів, фотографії чи малюнки.)

Чи бував ти коли-небудь у храмі? У нашій країні багато храмів Божих: камінних і дерев'яних, древніх і зовсім нових. Та чи знаєш ти, що будувати храм людям наказав Сам Господь. І не просто наказав, а ще й дав детальний опис найпершого храму і його розміри. Щоправда, найперша святиня, або скинія, була легкою, переносною. Священнослужителі могли легко і швидко її розібрати і перенести на інше місце. Це необхідно було тому, що народ Божий довгий час мандрував по пустелі, щоб прийти на місце свого постійного проживання в землі обіцяній.

Перший храм мав вигляд великого намету і поділявся на дві нерівні частини. Перша, більша частина, яка називалася святилище, мала посередині жертовник для принесення жертв Богу. Збоку стояв стіл, на якому лежали 12 жертовних хлібин. Їх щосуботи замінювали свіжими. З іншого боку – великий семисвічник освітлював скинію. Тільки священники могли заходити до жертовника, щоб приносити Богу фіміам (запашні речовини для кадіння).

А там далі, за завісою, була друга, менша кімната. Це було найсвятіше місце в храмі, і заходити туди міг лише первосвященик, та і то один раз на рік. І називалася ця кімната «Святеє святих», або «Найсвятіше». У тій кімнаті знаходилася лише одна річ – Ковчег Заповіту – скриня, в якій зберігалися найсвятіші речі народу Божого, і насамперед, скрижалі із Заповідями Божими.

Бог обіцяв людям, що саме тут, у скинії Він буде невидимо перебувати і говорити до Свого народу.

До церкви

*Попрошу сьогодні маму,
Щоб до церкви повела.
Від минулої неділі
Я ще там і не була.
В церкві гарно ладан пахне,*

*Світять зоряно свічки,
І співають – Боже милий! –
Наче янголи які.*

Леонід Полтава

Християнський словничок

Скинія – найперший храм.

Жертва – дарунок людини, принесений Богу.

Жертовник – місце для принесення жертви Богу.

Фіміам – ладан, пахуча речовина, смола для кадіння.

Скрижалі – кам'яні таблички із Заповідями Божими.

Практична робота

А зараз давайте розгорнемо наші робочі зошити і розфарбуємо малюнок Ковчега Заповіту, найсвятішої речі народу Божого.

Гра «Кольори»

Для розфарбування нашого малюнка ми використали найкращі, найяскравіші барви. Тому що людина приносить Богові усе найкраще, що має.

Проте і Бог нам дає усе найкраще, що в нього є. Увесь різнобарвний світ Він дає нам.

А давайте пограємося у гру «Кольори». Ось у мене в руці пелюсточки від незвичної чарівної семиколірної квітки. Кожен по-черзі буде підходити до мене і витягувати собі пелюсточку. А потім ми всі разом поміркуємо і скажемо, що цим кольором прикрасив Господь, перед тим, як подарувати його нам.

Хвилинка святості

Діти! Коли ми приходимо до храму, то і там можемо побачити, що священик використовує на службі одяг різних кольорів. І зараз ми дізнаємося, чому ж це так.

Богослужбові кольори в Православній Церкві

Чи помічав ти, що в різні дні року священнослужителі одягають на богослужіння одяг різних кольорів?

Основні кольори богослужбових одяг: білий, червоний, жовтий (золотий), зелений, блакитний, фіолетовий, чорний. Кожен із цих кольорів відображає духовне значення подій, які святкуються.

У свята на честь Ісуса Христа колір риз – білий. У білих ризах також звершується служба на честь ангелів.

У неділю, коли згадується Христове Воскресіння, а також у дні пам'яті пророків, апостолів і святих колір риз золотий або жовтий.

Блакитний або синій – кольори Пресвятої Богородиці.

У свята, присвячені Хресту Господньому, колір одяг фіолетовий або темно-червоний.

Червоний колір – колір мучеників. Це на знак пролитої ними крові за віру Христову.

Зелений – колір життя, колір Святого Духа. У зелених ризах звершується служба в день Святої Тройці та Вхід Господній в Єрусалим, а також у дні пам'яті преподобних.

У дні посту колір риз буває темний: темно-синій, темно-фіолетовий, темно-бордовий. В окремі дні Великого посту служать у ризах чорного кольору.

Свято свят – Великдень. Світле Христове Воскресіння починається в білих ризах на знак Божественного світла, яке засіяло з Гробу Воскреслого Спасителя. Основний пасхальний колір – червоний з золотом на знак полум'яної любові Бога до людей.

Тож коли ми будемо відвідувати храм, то вже напевне будемо знати, кому чи чому присвячений цей день.

Християнський словничок

Риза – одяг священика під час церковної служби.

Пророки, апостоли, святителі, мученики, преподобні – святі, які різним чином прославили Господа.

Літературна хвилинка

Діти, давайте поміркуємо, для чого людина повинна ходити до храму? (Відповіді учнів.)

*Церква дзвоном кличе всіх,
І дорослих, і малих.
Разом з мамою іди
Помолитися туди.*

Так, діти, храм нам необхідний, що помолитися там, подякувати Богу за його дарунки, попросити у Нього найнеобхіднішого для нас. А ще храм – це наша фортеця, наш дім, у якому нас Господь оберігає від усякого зла.

Ось послухайте невелике оповіданнячко про те, як необхідний нам захист Божий, коли ми підростаємо.

Твоє пташеня

Випало з гнізда пташеня – зовсім маленьке, безпорадне, навіть крильця ще не вирости. Нічого не вміє, тільки пищить і дзьобик розкриває – їсти просить.

Взяли його хлоп'ята і принесли в дім. Спорудили йому гніздечко з трави і гілочок. Володя годував малюка, а Іринка напувала і виносила на сонечко.

Незабаром пташеня зміцніло, і замість пуху в нього стало пір'ячко наростати. Хлоп'ята знайшли на горіщі стару клітку для птахів і посадили в неї свого улюбленця, – занадто вже виразно став на нього кіт поглядати. Цілими днями біля дверей чергував, моменту слушного чекав, і скільки його діти не гнали – очей із пташеняти не зводив.

Літо промайнуло непомітно. Пташеня на очах у дітей виростило і почало по клітці літати. А незабаром йому в ній тісно стало. Коли клітку на вулицю

виносили, він бився об стінки і просився на волю. Ось і вирішили хлоп'ята свого вихованця випустити. Звичайно, жаль їм було з ним розлучатися, але позбавляти свободи того, хто створений для польоту, вони не могли.

Одного сонячного ранку попрощалися діти зі своїм улюбленцем, винесли клітку у двір і розчинили дверцята... Пташеня вистрибнуло на траву і озирнулося на своїх друзів.

У цей момент з'явився кіт. Причаївшись у куцах, він приготувався до стрибка, кинувся, але... Пташеня злетіло високо-високо...

Наша душа схожа на птаха. За кожною душею ворог полює, піймати хоче. Адже спочатку душа людська, зовсім як пташеня: без пір'я, безпорадна, літати не вміє. Тому Господь створив рятівну огорожу – дім Божий, Церкву святу, – за якою росте і міцніє наша душа. У ній душа вчиться літати високо-високо, до самого неба.

За Б. Ганаго

Як діти піклувалися про пташенятко?

Чому дітлахи посадили пташеня до клітки?

Чому вони вирішили випустити свого улюбленця?

Чому кіт не зміг упіймати птаха?

Навіщо потрібен храм Божий для нашої душі? (Відповіді учнів.)

Підсумок заняття

Храмами багата земля наша українська. Бо наш народ мудрий, християнський. Він шанує своє минуле і турбується про майбутнє. І все своє життя він вдячний Богу за Його милість і турботу.

Тому і підносяться до неба куполи храмів, неначе свічки незгасної любові народу до Бога. Тож не пропускай нагоди прийти до храму, де тебе чекає Господь, щоб захистити, підбадьорити, благословити тебе, щоб ти виростав батькам на втіху, Батьківщині на користь і Богові на славу.

Заняття 7

Тема: Хрест як символ спасіння

Мета: - ознайомити учнів з поняттям хреста як християнського символу спасіння і подолання життєвих труднощів;

- показати значення хреста в житті християнина;

- виховувати шанобливе ставлення до Хреста Господнього.

Хід заняття:

Діти заходять до класу, вітаються з учителем і стають півколом біля нього. На стільчику серед класу лежать два шкільні ранці: один наповнений шкільним приладдям, а інший пустий. Вчитель проводить бесіду з учнями.

Вступна бесіда

Діти, давайте по-черзі підніmemo ці ранці. Що ви можете сказати про кожного з них? (Відповіді учнів: один важкий, а інший – легкий.) А як ви гадаєте, з яким ранцем повинен школяр приходити до школи? (З важким.)

Гра «Шкільний ранець»

Давайте пограємося у гру. Нам необхідно наповнити ранець предметами, необхідними нам для навчання. Кожен з вас отримає якийсь предмет, а ми всі разом будемо вирішувати, чи необхідний він нам на уроках. Якщо він дійсно нам необхідний, ми промовимо «Так!» і покладемо його до порожнього ранця. Якщо предмет нам буде не потрібен, то ми скажемо всі «Ні!» і відкладемо його до ігрового куточка.

(Варіанти предметів: підручник, зошит, щоденник, ручка, лінійка, олівець, гумка, фарби, пензлик, яблуко, лялька, іграшкова машина, цукерки, печиво, мобільний телефон тощо.)

Бесіда

Ось ми і наповнили наш ранець, поклали до нього лише необхідні речі, які нам допоможуть добре вчитися і виконувати найголовніший обов'язок школяра. Отже, тут всередині знаходиться частина ваших обов'язків школяра. Але крім цього головного обов'язку ви повинні виконувати також свої маленькі щоденні обов'язки: вдома, у школі, з друзями. Уявіть собі, що ваш звичайний день – це ранець, який потрібно наповнити корисними для вашого життя предметами, тобто справами. Ось наприклад: вчасно вставати і вчасно лягати спати, не забувати помолитися вранці та ввечері, слухатися батьків, виконувати домашні завдання, шанувати інших людей. Це, здавалося б, дрібниці. Та саме вони і є для вас вашою щоденною ношею, або іншими словами, вашим хрестом. Адже наповнений ранець – це і є ваш хрест. А сили, щоб нести ранець, ми повинні черпати у Бога. І щовечора задумуватися над тим, чи вдалося нам це зробити сьогодні.

Літературна хвилинка

Труidнощі, які є в житті кожної людини, також називають іноді «хрестом». Для когось це хвороби, для когось – прикroсті від злих людей, для когось – бідність чи сирітство, чи ще яка недоля. Та хто терпляче й побожно переборює всі труднощі, тобто несе свій хрест, той спасеться.

А зараз послухаємо притчу про те, як важливо, не нарікаючи на труднощі, нести свій хрест, тобто добросовісно виконувати свої повсякденні обов'язки.

Тяжкий хрест

(притча)

Жив собі бідняк. І так тяжко страждав від бідності, що почав нарікати на свою долю. Але життя його від того не поліпшало. Взявся він тоді молитися Богові: «Боже, щедрість Твоя безмежна, а багатства Твої нескінченні. Ти бачиш, як я мучуся у цих злиднях, – не можу більш терпіти

такого Твого хреста. Заміни цей важкий хрест бідності на будь-який інший, я на все згодний!».

От бачить він себе наче у просторій залі, де стоїть тисяча хрестів, усі, однак, вкриті покривалами. І чує він голос: «Вибирай. Котрий вибереш – буде твій».

Бачить бідняк – посеред зали невеликий хрест, і з-під ряднини видно, що золотий. «Це, мабуть, багатство! – подумав бідняк. – Оце б мені такий хрест!!». І кинувся його підіймати. Та тільки дзуськи: не те, що підняти, а й зрушити з місця того хреста не зміг, як не старався, як не намагався. Нарешті покинув його: «Може це й не багатство. Піду, пошукаю для себе підхожий, найлегший». І пішов вибирати.

Бере перший – він його коле. Бере другий – він його ріже. Бере третій – він його пече, четвертий – наче болячками вкритий, а п'ятий – не коле, не ріже, – так він його знов підняти не може. Так усі перепробував і жодного не знайшов собі під силу.

Останній залишився в самому закуточку, найбільший та наче найтяжчий. Вже не сподіваючись ні на що, підійшов бідняк, узявся за нього, а він йому – найлегший.

– Оцей! – радісно закричав він. – Ось мій хрест! Отакий я згоден нести до самого кінця життя мого.

– Бери, що вибрав, – був голос. – І хвали Бога за премудрість.

Зірвав бідняк з хреста покривало, а на ньому написано: Бідність.

За Г. Куземською

Як ви розумієте слово «бідняк»? (Відповіді учнів.)

На що він постійно нарікав? (На долю.)

Що запропонував йому Господь? (Самому вибрати свій хрест.)

Чим не задовольняли бідняка інші хрести? (Відповіді учнів.)

То який же хрест виявився під силу біднякові? (Бідність.)

Так Бог кожній людині дає саме той хрест, який вона здатна понести, хоч люди, не розуміючи цього, часто думають, що їм легше було б «що завгодно, тільки не це». А зовсім без життєвого хреста ніяка людина не ввійде в Царство Боже. Та не варто сумувати й нарікати на долю, а без найменшого сумніву й нарікання нести свій хрест, і Сам Бог помагатиме нам його донести.

Практична робота 1

А зараз розгорнемо робочі зошити і спробуємо наповнити наш ранець посильними для нас справами. Спочатку прочитайте написи на аркушах і розфарбуйте ті з них, у яких записані справи, які ви повинні виконувати щодня. А потім за допомогою стрілочок вкладемо їх у ранець.

(Завдання: виконувати домашні завдання, не запізнюватися на уроки, вітатися з друзями, не вживати поганих слів, тримати в порядку свої речі, готувати вечерю, прати одяг, заробляти гроші, їздити за кермом автомобіля,

доглядати за домашніми улюбленцями, мити посуд, щодня молитися, відвідувати службу Богу.)

Тож виконуйте ці справи без сумніву і намагайтесь робити їх завжди. І за це в нагороду ви отримаєте велику милість Богу.

Практична робота 2

А зараз поглянемо на робочу сторінку і розгадаємо кросворд. (Діти разом з учителем виконують завдання.)

1. Дім Божий – Храм
2. Місце, у якому Господь поселив перших людей Адама і Єву – Рай
3. Розумний дух, вісник, посланець Божий – ангЕл
4. Усвідомлення відповідальності за свою поведінку і вчинки перед Богом, людьми і собою – Совість

5. Найцінніше і найдорожче з того, що Господь дав людині – жиТтя

А тепер разом прочитаємо те слово, яке у нас склалося. (Слово – **ХРЕСТ**.)

Ось поряд з кросвордом давайте розфарбуємо малюнок.

Хвилинка святості

А де ви можете побачити зображення хреста? (Відповіді дітей.)

Можливо чули ви такий вислів: Хрест рятує християн. Чому це так?

Багато дивних історій можна почути про дивовижну силу хреста. Ось, наприклад, свята Марія Єгипетська перехрестила воду річки і перейшла її, неначе по сухій землі. Преподобний Кирило Білозерський хресним знаменням загасив страшну пожежу. А свята мучениця Василиса перехрестила розжарену піч й увійшла в полум'я – вогонь не торкнувся святої, навіть волосся її залишилося неопаленим. І таких чудес безліч, усіх їх не можливо оповісти.

Звідки ж у хреста така сила?

Згадаймо, що Бог обіцяв Адаму та Єві прислати на землю Спасителя, Який здолає диявола і врятує людей від гріха й смерті.

Прийшов час виконати обіцянку, і на землю зійшов Спаситель Ісус Христос. Він жив поміж людей, вчив їх любити Бога і виконувати Його заповіді. Проте злі та заздрісні люди зрадили Його, засудили і незаслужено покарали жорстокою карою. Ісуса Христа розіп'яли на Хресті на горі, яка називається Голгофа. Ісус Сам ніс Свого тяжкого Хреста на гору, до місця розп'яття. Там, на Хресті Він пролив Свою кров і такою неймовірно високою ціною Свого життя викупив наше спасіння. Він постраждав за нас, щоб ми мали життя вічне.

З того часу Хрест і став символом нашого порятунку й віри.

І кожен християнин носить на грудях невеличкий хрестик, як згадку про Ісуса Христа, який пролив свою кров на Хресті заради спасіння кожної людини, яка буде вірити в Нього.

Літературна хвилинка

До Хреста слід ставитися з особливою повагою, пам'ятаючи, що ти носиш на грудях зображення Самого Господа.

А зараз послухайте невелике оповідання про те, як важливо шанобливо ставитися до свого хрестика.

Хрестик

Мені розказав цю історію мій рідний брат, коли я приїхав до нього в гості.

«Знаєш, – промовив він тихо й серйозно, – як я по-справжньому увірував у Бога?»

Одного разу моя жінка подарувала мені хрестика. Я носив його і все було дуже добре. Але якось я розсердився на жінку й так роздратувався, що у гніві зірвав із себе її подарунок – Животворчий Хрест Господній – і у нестямі жбурнув його в куток. Раптом рука моя, якою я кидав хрестика, зомліла й віднялася. Я злякався, бо такого зі мною ніколи не було, і став розтирати її другою рукою, але те не помагало. Я думав, що зараз пройде, але рука так і лишалася мертвою, дерев'яною, наче не мою, й не діяла зовсім. Я ще дуже злякався, принишк, та підійшов до жінки і все їй розповів.

Жінка сказала:

– Піди, знайди хрестик, підійми його, поцілуй, надягни і попроси у Бога вибачення.

Не роздумуючи, я зробив усе, як сказала жінка. Коли ж я надягав хрестика, каючись у своєму гріхові, руку мою відпустило, і вона стала знов здорова, як і була».

– Ну й пощастило ж тобі, – сказав я, вражений оповіддю брата. – Як Бог помилував тебе, що, покаравши, не дав тобі відійти від Нього! Страшно подумати, що б із тобою було, якби ти не розкався. Бо відкинувши зброю Божу – Його всепереможний Хрест – ти залишився б як на полі битви без меча!

Я перехрестився й подякував Богові за свого брата від усього серця.

За Г. Куземською

Який подарунок отримав чоловік від жінки? (Хрестик.)

Чому він зірвав з себе хрестик? (Був дуже розгніваний.)

Як чоловік виправив свою помилку? (Підняв, поцілував, надів хрестика і попросив у Бога пробачення.)

Підсумок заняття

Хреста свого натільного

Ніколи не знімай.

Святого дня недільного

До храму поспішай.

Зустріне хрест і в храмі нас

Щодня і щогодини,

В народження і смерті час

Він захист для людини.

Л. Міщук

Діти, Хрест – це знамено нашого спасіння. Це – найцінніший скарб з усіх скарбів, який долає зло, а людину захищає, лікує, зміцнює.

«Знай, що не можна інакше осягнути (здобути) Царства Небесного, як тільки через Хрест».

Св. Іоанн Златоуст

Заняття 8

Тема: Вдячність до тих, хто віддав себе в жертву заради нас. Славні сини і доньки України

Мета: - ознайомити учнів зі значенням слів «святі, мученики, великомученики»;

- ознайомити учнів з життєписом святого Георгія Побідоносця;

- виховувати в учнів почуття вдячності до тих, хто віддав себе в жертву заради ближнього свого;

- виховувати в учнів почуття патріотизму, любові до християнської віри, Вітчизни.

Хід заняття:

Діти заходять до класу, вітаються з учителем і стають півколом біля нього. Вчитель витягує з пенала кулькову ручку і показує її учням.

Вступна бесіда

Діти, подивіться на цей предмет. Ви бачите звичайну ручку. Але сьогодні вона нас чогось навчить. Тож давайте спочатку розглянемо її. Кольоровий корпус, стержень з кнопкою. Сама по собі ручка ні до чого не здатна. Так і буде лежати на столі, і нікому ніякої користі з неї не буде. Та коли її в руки візьме людина, тоді вона стає чимось. Що людина може зробити за допомогою ручки? (Відповіді дітей.) Так, ручкою можна написати другу гарного листа, виконати домашнє завдання, написати список справ, які необхідно зробити. Тоді ручка здатна принести комусь радість, або просто послужити. Але ручка може і скривдити. Проте це може статися лише тоді, коли людина, яка нею користується, має в серці злі наміри. Словом, ручка – це такий художник, який здатний людські думки переносити на папір.

Давайте спробуємо взяти ручку в руку і написати на папері своє ім'я. (Діти виконують завдання.) А тепер переверніть ручку стержнем догори і спробуйте тепер написати на папері своє ім'я. Що ви помітили? Так, ручка писати не буде. Бо стержень, який знаходиться всередині ручки може працювати лише тоді, коли спрямований у правильному напрямку, тобто, донизу. В іншому випадку, ручка – непотрібний предмет.

Отак і з людиною відбувається. Вона є інструментом у Божих руках. І приносить користь людина лише тоді, коли буде служити Богу і людям, коли

вона буде комусь потрібна для допомоги. Не потрібно шукати слави тим, що ти найперший, найкращий, найвідоміший. Набагато важливіше заслужити повагу і вдячність від людей, допомагаючи тим, хто потребує допомоги, не чекаючи за це винагороди від людей. Адже найславетніші сини і доньки нашого народу прославили своє ім'я саме тим, що завжди приходили на допомогу іншим, іноді навіть незважаючи на смертельну небезпеку. Отак зробив й Ісус Христос, Син Божий, який пожертвував своїм життям заради спасіння людей.

Бесіда

Слідами Ісуса Христа йшли святі.

Святі, або угодники Божі, – це люди, які, живучи на землі, догодили Богу своїм праведним життям. А тепер, перебуваючи на небі з Богом, вони моляться за нас.

Вони щиро виконували заповіді про любов до Бога та ближнього. Але досягти заповіданої Богом любові можна лише тяжкою боротьбою з гріхом. Тому святих називають справжніми воїнами Христовими. Без мужності, терпіння, самовідданості й віри цей шлях здолати неможливо.

Багатьом святим Господь давав Свої благодатні дари вони могли молитвою зцілювати найтяжчі хвороби, рятувати від смерті, вгамовувати бурі, гасити пожежі, тобто творити справжні чудеса заради спасіння людини. Серед святих є люди старі й зовсім юні, багаті та бідні, вчені й неосвічені, – та всіх їх єднає непереможна любов до Бога.

А тих святих християн, які прийняли жорстокі муки, навіть смерть за віру, називають мучениками. А тих, хто помер за святу віру після особливо великих страждань, називають великомучениками. Серед святих великомучениками величають Варвару, Катерину, Георгія або, як його ще називають, Юрія.

Тож згадаємо сьогодні святого великомученика, якого ми називаємо справжнім воїном Христовим, Георгія Побідоносця (Переможця).

Християнський словничок

Святі, або угодники Божі, – це люди, які, живучи на землі, догодили Богу своїм праведним життям.

Мученики – християни, які за віру в Ісуса Христа прийняли жорстокі муки, навіть смерть.

Великомученики – християни, які померли за віру Христову після особливо великих страждань.

Хвилинка святості

(Учитель заздалегідь готує до заняття зображення (ікону, малюнок чи герб Київської області) святого Георгія.)

Святий великомученик Георгій

Святий Георгій жив у IV столітті, походив із знатного роду – його батько був воєначальником Каппадокії (східна частина Римської імперії). З

ранніх літ вихований як воїн, Георгій відзначався особливою мужністю та сміливістю і в молодих роках вже досяг високого звання тисяченачальника.

У цей час правив імперією Діоклетіан, який вчинив страшні гоніння на християн. Наприклад, одного разу, в ніч на свято Різдва Христового, імператор спалив храм в Нікомідії, де зібралося 20 тисяч людей Христової віри.

Святий Георгій теж сповідував віру Христову, і одного разу, коли Діоклетіан разом зі своїми вельможами чинив безжальний і беззаконний суд над християнами, він постав перед імператором і звинуватив його у жорстокості й несправедливості. Всі присутні були приголомшені вчинком Георгія. Тоді імператор, притамувавши свій гнів, почав просити молодого воїна зректися Христа і обіцяв йому ще більші почесті.

Але Георгій твердо сказав:

– Я не проміняю свою любов до Господа на нікчемну і тимчасову земну славу.

Побачивши непохитність Георгія, імператор наказав кинути його до темниці і жорстоко мучити.

– Скоріше ти втомишся мучити мене, ніж я – терпіти муки, – говорив мученик царю.

Діоклетіан наказав мучити Георгія на колесі – особливому знарядді мук. Це жорстоке знуцання мало хто витримував і просив про помилування, готовий на все. Але Георгій тільки молився. Коли він бездиханний і скривавлений упав під насмішки імператора та його підданих, у двір тюрми залетіла ластівка. Двічі покружляла над головою Георгія і вилетіла геть. Небо враз потемніло, почувся такий сильний грім, що повітря здригнулося, ніби від вибуху. І всі, хто був у дворі, почули голос з неба:

– Не бійся, Георгію, Я з тобою.

Світлий ангел легко торкнувся мученика, і він встав здоровий – від страшних ран не лишилося й сліду.

Вражені побаченням суворі воєначальники Протолеон і Анатолій, які побували в багатьох битвах, впали на коліна і схвильовано вигукнули:

– Великий і славний Бог християнський!

Імператор наказав їх негайно стратити мечем.

Імператор придумував для Георгія нові муки. Його взули в розпечені залізні чоботи з гострими цвяхами всередині і примусили бігти в темницю. Але Господь знову зцілив святого мученика, і на ранок його ноги були цілком здорові. Він ішов, співаючи псалми Давида, з радісним лицем.

Тоді був покликаний чародій Афанасій, щоб чарами здолати мученика. Афанасій приготував найсильніше отруйне питво, але й воно не подіяло на Георгія. Вражений Афанасій і сам увірував у Христа, і йому відсікли голову.

Уночі в темниці Георгій молився до Господа, щоб дав йому силу стерпіти всі муки, які ще придумає йому розлючений імператор. Темну печеру раптом осяяло яскраве світло, і перед враженим Георгієм явився у всій Своїй славі Ісус Христос. Це додало страждальцю бажаних сил.

На ранок імператор наказав привести Георгія до язичницького храму Аполлона в надії схилити його до ідолопоклонства. Але мученик молитвою зруйнував ідолів.

– Як ти посмів! – кричав розгніваний Діоклетіан. – Що ти зробив з нашими богами?!

– Отямся, імператоре! Про яких богів ти говориш? Всі бачили, як ваші ідоли повалені додола хресним знаменням. Сором вірити таким богам, які не можуть допомогти навіть собі! – сказав мученик.

Тоді було наказано відрубати Георгію голову.

Так воїн царя земного, показав себе вірним і непереможним воїном Царя Небесного, від чого і отримав звання Переможця (Побідоносця).

(За журналом «Божя нивка»)

Літературна хвилинка

Після своєї смерті святі піднімаються до Самого Бога. І вони ще більше можуть просити Бога за нас, допомагати нам. Саме тому віруючі люди часто звертаються (тобто, моляться) до святих, щоб вони були їхніми заступниками і помічниками. І святі обов'язково допомагають тим, хто просить у них допомоги.

Часто на зображеннях ми можемо побачити Георгія Побідоносця у вигляді лицаря на коні, який списом вражає голову змія, рятуючи людей від смерті. Ось послухайте вірш, у якому описується, як святий Юрій з'явився саме там, де люди потребували його допомоги.

Святий Юрій

Юр святий, відважний лицар,

Їхав полем на коні –

В нього спис і меч із криці

І стремена срібляні.

Коник скаче, коник грає,

Креше іскри з-під копит.

Вітер гриву розвіває,

Зброя рясно мерехтить.

Глянув Юрій – а на кручі

Причаївся злющій змії –

Дише полум'ям пекучим,

Кличе лицаря на бій.

Не злякався гада Юрій –

Бойова заграла кров:

Вдарив громом серед бурі,

Наскрізь змія проколов.

Юр святий, відважний лицар,

їхав полем на коні –

Срібний шолом, щит із криці

Мерехтіли в далині.

* * *

*В Україні Юрій-воїн
Має шану і любов,
Всіх смільців, усіх героїв
Він бере під свій покров.*

*Любить Юрія святого
Наша молодь, юнаки,
Бо, як Юр, Вітчизні й Богу
Вірно служать все вони.*

Михайло Маморський

Практична робота

Діти, давайте розгорнемо наші робочі зошити і розфарбуємо зображення христового воїна – Георгія Побідоносця.

(Водночас звучить пісня про святого великомученика Георгія Побідоносця.)

Святий Юрій Зміборець

*Л. Глазунова, Л. Херувимська
Я хотів би бути, як той лицар бравий,
Зміборець Юрій на баскім коні,
Повбивати зміїв – ворогів лукавих,
Що несуть неволю рідній стороні.*

*Я б хотів від кривди правду боронити,
Від неволі волю і добро від зла,
Помогти, щоб радість панувала в світі
І щоб сум розвіявсь, як порання мла.*

*Ти на сурмі граєш, Юрію-герою,
Як полями їдеш, стугонить земля.
Дай хоч доторкнутись до твоєї зброї,
Щоб, як ти, відважним, серцем став і я.*

Літературна хвилинка

Діти, де є віра в Боже слово, там є і любов до своєї Вітчизни – України. Багато її синів і доньок віддали своє життя за свою Батьківщину, за щастя і добробут рідного народу, за свою рідну християнську віру. Тож згадаймо сьогодні 300 київських юнаків-студентів. Вони без страху вийшли назустріч багатотисячному ворожому війську, яке хотіло підступно захопити нашу столицю – місто Київ. Їх було надто мало, всього триста українських мучеників, які понад усе «любили свій коханий край» і «вмерли в Новім Заповіті з славою святих».

Тож послухаємо оповідання про одного із цих трьохсот полеглих юнаків.

Про Миколу з студентського куреня

Був січневий морозний день 1918 року. Раїнка сиділа край вікна й дивилася на сіру, сумну, ледве притрушену снігом вулицю Києва. Швидко пробігали перехожі, мов утікали від холоду.

«Чи довго ще так буде? – думала Раїнка. – Різдво минуло, Водохреща теж, школи нема... У шкільних будинках лежать поранені. Учителі десь у війську. Мама поїхала на село по харчі. А Микола ще вранці кудись пішов і не вернувся».

– Бабуню, де Микола?

– Та він, дитино, побіг вписуватися до війська. Казав: учора проголосили незалежну Україну.

– Куди ж йому до війська?! Йому ж п'ятнадцять років!

– Видно, треба Україні й таких вояків, – зітхнула бабуня, підкидаючи в піч кусні порубаних старих крісел. Журилася вона, чим будуть топити завтра...

Сиділи мовчки, гріючи руки біля невеличкої печі. Сиділи так цілий день, не ївши, бо й не було чого. Увечері почули під хатою швидкі кроки. Двері з грюкотом відчинилися і вбіг Микола.

– Бабуню, благословіть! Іду на фронт! – крикнув радісно.

– Дитино моя! – заломила руки бабуня. – Хіба ж ти знаєш, що таке фронт?

– Благословіть, бабуню, бо ось, бачте, ні батька, ні матері!

Бабуся швидко поставила на піч чайник, дістала шматок хліба, поклала тремтячими руками на стіл і промовила:

– Хоч з'їж, хоч випий!

Коли Микола нашвидку проковтнув гарячий чай, бабуня взяла в руки малу іконку Матері Божої з «Нерушимої стіни» Софійського собору.

– Хай Бог благословляє тебе, дитино моя!

Зняла з шиї хрестик і дала Миколі.

– А в якому ти курені? – спитала тихо Раїнка.

– У студентському, сестричко, – гордо відповів Микола. – Там усі такі, як я – молоді. Ми сьогодні охороняли Педагогічний музей, де засідає Центральна Рада. А завтра, може, виїдемо на фронт, на Бахмач. Ну, прощайте!

І Микола весело вибіг, немовби йшов до товариша в гості. Бабуня тихо плакала.

– Та що це ви, бабуню, вже похорон справляєте? – сказала Раїнка.

– Та й справді, краще молитись. Все ж вони занадто ще молоді, щоб іти на війну. І їх мало. Їх сотні – а в московському війську тисячі.

Сумно минали дні. Приїхала мама з села, привезла харчів. Але ніхто й їсти не хотів. Чекали вісток. Ні тата, ні брата. Зачували: студентський курінь десь аж під Крутами.

Раїнка не виходила з хати, бо на вулицях весь час була стрілянина. Аж одного дня хтось сказав, що до Києва вступили синьожупанники і між ними

бачили Раїниного батька. Дівчинка закуталась у теплу бабунину хустку й вибігла на вулицю. Затрималася під наріжним будинком на Хрещатику.

Від Дніпра віяв морозний вітер і трусив снігом. І побачила Раїнка військо – чудове військо в синіх жупанах і смушевих шапках. Вояки йшли, вибиваючи такт.

– Тату, тату! – закричала Раїнка.

Ось ішов її тато скраю!.. Вона підбігла й ухопила його за руку, але він глянув на неї почервонілими очима і показав рукою вниз Хрещатика.

– Дивись, дитино! Це ховають хлопців-героїв, що згинули під Крутами. Там і наш Микола.

Хрещатиком посувався інший похід – на Аскольдову могилу. Йшла військова старшина. Священики співали «за упокій». За ними на возах везли у домовинах молодих лицарів. Згинули вони 29 січня 1918 року під Крутами. Триста їх ставили спротив трьом тисячам москалів. Але ні один не здався в полон.

Раїнка не плакала за братом. Вона йшла з гордо піднесеною головою, співаючи «вічная пам'ять» своєму братові-героєві та його друзям.

Ївга Шугай

Що попросив Миколка у бабуні? (Благословення на фронт.)

Де в цей час були батьки Миколки та Раїнки? (Батько був на фронті, а мати поїхала в село по харчі.)

Як бабуня благословила Миколку? (Іконою Божої Матері та дала хрестик.)

Чим могли рідні допомогти Миколці? (Молитвою.)

Яку звістку почула Раїнка від тата? (Про похорон хлопців-героїв, що загинули під Крутами. Серед них був і Миколка.)

Як Раїнка сприйняла звістку про смерть брата? (Вона не плакала, а йшла з гордо піднесеною головою, співаючи «вічная пам'ять» своєму братові-героєві та його друзям.)

А зараз послухайте невелику дитячу молитву за тих відважних юнаків, які віддали своє життя біля станції Крути, захищаючи незалежність рідної України.

Дитяча молитва на 29 січня

О Боже наш добрий

З високого неба!

Дитячу молитву

Несемо до Тебе.

За тих, що боролись

При станції Крути

За правду, за волю

Із ворогом лютим.

Що в бою упали

В ту зиму криваву.

Прийми їх до Себе,

Прийми в свою славу.

*А нам від тих треста
Дай, Боже, навчитись,
Щоб для України
Щоднини трудитись.*

Христина Лисовецька

Підсумок заняття

Кожна людина залишає свій слід на землі. І цей слід залежить від того, як людина знала й виконувала Заповіді Божі. Та найглибший свій слід на землі залишають ті, які навіть не пошкодували свого життя заради торжества віри Христової, заради любові до своєї Вітчизни, любові до ближніх своїх.

Моя Україно

*Віками палали заграви криваві,
І душу терзала розпука німа.
Моя Україно, у вільній державі
Для горя та лиха вже місця нема!*

*Хай слава козацька нам сонцем засяє,
І пісня щасливе пливе над Дніпром.
Хай Київ соборами землю єднає.
Собори душ наших, до бою зі злом!*

*За щастя людини, за долю народу
Боролись і будем боротися ми.
Мов в лузі калину, плекаймо свободу,
І пам'ять про нас збережеться людьми.*

За О. Лошуком

«Немає більшої любові, як хто душу свою покладе за друзів своїх» (Мф. 5:17).

Заняття 9

Тема: Узагальнення. Тематичне оцінювання

Мета: - повторити й узагальнити вивчений раніше матеріал ;
- виховувати почуття взаємодопомоги, взаєморозуміння і поваги один до одного;
- розвивати творчі здібності учнів, поєднуючи навчальну діяльність зі грою.

Хід заняття:

Рекомендується провести узагальнення у вигляді гри-подорожі.

Учитель готує, по можливості, призи і подарунки, плакат зі словами «Ласкаво просимо до міста Пізнання», вхідні квитки 4 кольорів. При вході

учнів до приміщення, де буде проводитися заняття, він вручає їм квитки, контролюючи, щоб кількість виданих квитків різних кольорів була однаковою. Таким чином, учитель ділить клас на 4 команди.

По ходу заняття діти командами відвідують пункти міста й виконують запропоновані завдання. За кожне правильно виконане завдання діти будуть отримувати гроші міста Пізнання – «Пізнайчики». (Їх теж потрібно підготувати заздалегідь.) На кожному пункті повинен бути учень старшого класу, який проводитиме конкурс. Кожна команда отримає маршрутний лист з номерами пунктів, які їм треба відвідати у певній послідовності. Наприклад, команда 1 – пункти 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8; команда 2 – 3, 4, 5, 6, 7, 1, 2, 8 тощо. Слід звернути увагу на те, що пункт 8 у всіх команд повинен бути останнім, оскільки він є завершальним.

Пункти:

- 1) вулиця Розумників і Розумниць;
- 2) провулок Ерудитів;
- 3) Біблійний бульвар;
- 4) проспект Фізкультури;
- 5) дорога Флори і Фауни;
- 6) площа Мистецтв;
- 7) Літературне шосе;
- 8) Благодатний район.

Вступна бесіда

Сьогодні у нас підсумкове заняття, на якому ми повинні пригадати все, що вже вивчили і чого навчилися. Але показувати свої знання і вміння ми будемо в командах, підтримуючи і допомагаючи один одному. Від вашої взаємодопомоги і взаєморозуміння буде залежати успіх вашої команди.

Кожна команда перед стартом отримає маршрутний лист, у якому у певній послідовності написані номери пунктів, які вам необхідно відвідати. Ваш обов'язок – дотримуватися саме такої послідовності відвідування пунктів.

Тож часу не гаймо –

У подорож по місту Пізнання вирушаймо!

Опис пунктів

1. Вулиця Розумників і Розумниць

Заздалегідь необхідно намалювати на аркушах цупкого паперу три будинки, прикріпити їх до стіни і зробити у кожному будинку кишеньку, куди вкласти завдання. Діти по черзі витягують завдання і виконують його. За правильну відповідь команда отримує «Пізнайчики».

Будинок №1

Завдання: Знайти зайве слово в рядку і пояснити свій вибір:

Слон, комп'ютер, ромашка, сонце, веселка

Будинок №2

Приготувати шість кружечків з малюнками днів творення світу.

Завдання: Розташувати кружечки у правильному порядку, згадуючи дні творення.

Будинок №3

Завдання: Скласти якомога більше невеликих слів зі слова

БЛАГОСЛОВЕННЯ

(БОГ, ГОЛОС, СОН, СЛОВО, БЛАГО, ЛОБ, ГОЛ, ЛЕВ, ЛАН, СЛОН, НОГА тощо)

2. Провулок Ерудитів

Завдання: Закреслити кожну третю літеру і прочитати речення зі Святого Письма, що утворилося.

БОЖОЧВІГЗОССПОРДНДІНФАДМОРБООГЧАХЯЛЮХДИКНИЦ,
ІВЩІНЕБАОЧИСТЬЯУСЮІЙІКФРОЛКИП.

(Відповідь: Бо очі Господні на дорогах людини, і Він бачить усі її кроки.)

3. Біблійний бульвар

На цьому пункті проводиться біблійна вікторина. Команді вручаються карточки з літерами А, Б і В. Команді пропонується запитання і три варіанти відповіді. Діти, порадившись, піднімають карточку з буквою, яка, на їхню думку, відповідає правильній відповіді.

Зразки запитань до вікторини:

1. Як звали першу людину?

А. Соломон   Б. Сергійко   В. Адам

2. Яка тварина спокусила Єву спробувати заборонений плід?

А. Змій   Б. Слон   В. Ящірка

3. Як називався перший переносний храм?

А. Музей   Б. Жертовник   В. Скинія

4. Яку книгу називають Святим Письмом?

А. Буквар   Б. Біблія   В. Енциклопедія

5. Порушення Закону Божого; поганий, непорядний вчинок; непослух Богу.

А. Совість   Б. Гріх   В. Сон

6. Місце, куди Господь поселив перших людей.

А. Рай   Б. Ліс   В. Парк

4. Проспект Фізкультури

На цьому пункті можна провести 3-4 спортивні гри, які особливо подобаються дітям.

5. Дорога Флори і Фауни

Завдання 1: (Заздалегідь підготувати набір плодів: яблуко, груша, слива, виноград, персик, жолудь, буряк, каштан, шишка, горобина тощо.) Розкласти

окремо по корзинках плоди, які в раю могли їсти Адам і Єва, і плоди, якими вони могли пригостити тваринок.

Завдання 2: У райському саду Адам давав назви усім тваринам. Назвати малюків цих тварин.

Свиня – (поросся)

Собака – (цуценя)

Корова – (теля)

Вівця – (ягня)

Курка – (курча),

Кінь – (лоша)

Гуска – (гусеня)

Коза – (козеня)

6. Площа Мистецтв

Завдання 1: Створити колективний малюнок «Життя перших людей у раю». На виконання завдання дається 5 хвилин.

Завдання 2: Заспівати пісеньку про дружбу.

7. Літературне шосе

Завдання: Відгадати загадки.

1. Я є у кожної людини. До мене завжди звертаються у важкі хвилини життя. Якщо це звертання щире, тоді я допомагаю, бережу людину від лиха. (Ангел-охоронець)

2. Я допомагаю рости усьому земному. Я потрібен травам і квітам. Вони простягають до мене свої листочки і пелюсточки. Господь створив мене на четвертий день. (Сонце)

3. Моє ім'я перекладається як «життя». Щоб створити мене, Господь нав'яв сон моєму чоловікові. Взяв у нього ребро і з нього створив мене. Ми жили щасливо, доки я не послухалась підступного змія. (Єва)

4. Я є прекрасним місцем, що Господь з любов'ю створив для людей. Гуляючи по мені, Адам давав назви рослинам і тваринам. (Райський сад)

5. Я – скриня, в якій зберігалися найсвятіші речі народу Божого, і насамперед, скрижалі із Заповідями Божими. (Ковчег заповіту)

6. Ви не наважтеся вдарити мною свого сусіда по парті, бо мене зберігають у найбільш шанованому місці в оселі. Колись по мені вчилися читати. Я стала першою книгою, що була надрукована. Сам Бог через мене говорить до людей. (Біблія)

8. Благодатний район

Бажано заздалегідь приготувати призи і солодощі, а також створити імпровізований магазин, у якому діти зможуть купити ці солодощі за зароблені «Пізнайчики».

Особливу увагу слід звернути на те, щоб рівномірно були розподілені покупки. Щоб запобігти нерівномірності, бажано стимулювати команду, яка

здобула менше «Пізнайчиків», додатковими балами, за які вручити дітям солодощі.

Підсумок заняття

Наша подорож сьогодні показала, що всі ви добре справились із завданнями, підтримували один одного, допомагали, проявили справжній командний дух.

*Давайте в дружбі жити,
Щоб легко нам було,
І кожного любити,
І всім нести тепло.
Давайте жити в мирі
Немов одна сім'я,
Слова даруймо щирі
Всім людям ти і я.
Нехай нам сонце світить,
Любов хай гріє нас,
Нехай пісні у світі
Лунають повсякчас.*

Настала осінь. Усе частіше йдуть холодні дощі. Та це не привід для смутку, ому що вдома можна знайти багато корисних занять. Наприклад, почитати цікаву книгу, намалювати яскраву картинку, пограти з друзями в настільну гру чи змайструвати щось потрібне.

Не будемо забувати й про наші заняття. Для цього в наших робочих зошитах є завдання для вас. Перш ніж його виконувати, прочитайте біблійний уривок про життя перших людей у раю. А потім знайдіть сім розбіжностей у малюнках і розфарбуйте їх.

А ще ви можете прочитати в читанці цікавий уривок з оповідання про двох дівчаток-ровесниць, які дивилися на навколишній світ різними очима.

(При підготовці заняття використана ідея гри-подорожі зі збірника «Живые уроки»)

Заняття 10

Тема: Любов і злагода – основа сім'ї

Мета:

- показати учням, що основу сім'ї складає любов і злагода;
- вчити поважати членів родини;
- виховувати внутрішню потребу піклування про членів сім'ї;
- виховувати почуття відповідальності за власні вчинки;
- розвивати в дітей образне мислення й уяву.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель приносить з собою в'язку гілочок з дерева. Вони міцно перев'язані мотузочкою. Учитель просить учнів по-черзі спробувати переламати всю в'язку. Діти силкуються зламати, однак це їм не вдається. Тоді вчитель розповідає їм невелику притчу.

Вступна бесіда

Послухайте, діти, притчу.

В одного старого чоловіка була велика родина. І коли настав час йому відійти до Господа, то призвав він своїх дітей і мовив до них останнє слово батьківського благословення. Він наказав принести йому віника й попросив кожного з синів переламати його. Проте, як не тужилися сини – жоден з них не зміг цього зробити. Тоді батько розв'язав мотузку, і тепер сини по одному прутику змогли переламати весь віник.

«Навчіться, діти мої, від цього віника», – мовив батько слово своє до синів. «Ви не змогли його зламати, коли всі прути трималися купи й були перев'язані мотузкою. Та достатньо було розв'язати віника, як ви легко змогли його знищити. Отак може бути і з вами. Якщо любов і злагода буде панувати між вами, якщо віра в Бога буде вас зв'язувати в єдине ціле, то жоден ворог не зможе вас здолати, і диявол не підступиться до вас. Та варто лише порушити цю єдність і любов, варто лише впустити у свою душу розбрат і ненависть, як ворог роду людського знищить вас поодинці».

Тож, давайте розв'яжемо мотузочку й спробуємо тепер переламати в'язку. (Діти ламають прутики.) То чи справдились слова батька?

Як мотузочок скріплював в'язочку, так і любов до Бога і ближніх, злагода й повага зміцнюють родину. І це дозволяє всім її членам відчувати захищеність і безпеку. Якщо члени сім'ї разом будуть переживати радощі й турботи життя, завжди підтримуватимуть один одного, то любов, мир і злагода запанують між ними назавжди. І Господнє благословення перебуватиме з такою родиною.

*Любов веде до згоди,
Поваги і терпіння.
За них винагорода –
На небесах спасіння.
Потрібно все любити:
Людей і Божий світ,
І по собі лишити
Хороший, чесний слід.*

Людмила Міщук

Бесіда

Діти, а хто мені скаже, що таке сім'я? (Відповіді дітей.)

Так, сім'я – це найрідніші на світі люди, які один одного шанують, люблять. А ось послухайте вірш і скажіть, із скількох членів складається ваша сім'я.

Що таке сім'я?

Розкажу вам, друзі, я,

*Що таке моя сім'я.
Разом дружно проживаємо
І пісні про це співаємо.*

*Люба матінко моя, –
Як пишаюсь нею я.
В неї руки золотії,
Серцем кожного зігріє.*

*Тато сильний і завзятий,
Він – господар в нашій хаті.
Все майструє, все ладнає,
Бо до всього хист він має.*

*Дід й бабуся у пошані –
Вони праці ветерани.
Всіх онуків міцно люблять
І як пташенят голублять.*

*Є у мене ще й брати –
Кращих в світі не знайти.
Ось і вийшло: всіх сім «я».
Знайте, це і є сім'я.*

Н. Чемерис

(Діти дають відповідь на запитання вчителя, із скількох чоловік складається їхня родина.)

Практична робота

Зараз, діти, розгорнемо наші робочі зошити і виконаємо цікаве завдання. Ось перед нами кросворд. Давайте спробуємо дати відповіді на запитання й розгадати слово, яке в ньому заховане. (Діти разом з учителем виконують роботу.)

А тепер, хто з вас прочитає заховане слово? (Діти читають слово «Родина».)

Родина – це наш дім, наш оберіг. Бережіть і шануйте своє сім'ю. Будьте завжди чемними і ввічливими з усіма членами родини, вивчайте історію свого роду, продовжуйте його традиції. І так прекрасно, коли в сім'ї панує мир і злагода, тепло і затишок!

Літературна сторінка

Певно, ви вже чули, що про дружню сім'ю кажуть: у ній панує злагода, тобто взаємна повага, гармонійні взаємини. Так, злагода – це дружні стосунки, погоджені дії, гармонія в усьому.

Давайте прочитаємо казку й скажемо, що ж найголовніше в сім'ї.

Злагода

Абхазька народна казка

Жив собі на світі старий дід. У нього було п'ятеро синів-соколів. Усі сини давно вже одружились, але жили спільно зі своїм батьком. Було в них у господарстві багато худоби. Люди милувалися щирою дружбою й злагодою, які панували між братами, їхніми дружинами та батьком.

Якось напередодні Нового року пішов густий сніг. До ранку намело високі кучугури. Рано-вранці старий батько пішов до хліва подивитися на свою худобу й помітив на снігу людські сліди. І надумав він дізнатися, куди ведуть ті сліди. Взяв дід у руки ціпок та й почав по слідах. Сліди привели старого до невеличкої хатинки, що стояла на широкому подвір'ї.

Дід відчинив двері й побачив кількох чоловіків, які грілися біля вогнища. Чоловіки запросили діда до гурту, і він також присів біля вогню.

Це були не прості люди, а особливі. Що вони замислять собі, все завше збудеться. Ось один і каже дідові:

– Ти, діду, багатий чоловік. Всього у тебе вдосталь. Отож, годі тобі розкошувати. Ми заберемо все твоє багатство. Залишимо щось одне – те, що ти сам вибереш.

– Я мушу обдумати це, – сказав дідусь, – і порадитися з синами.

Невідомі чоловіки дозволили дідові піти додому й там обміркувати все, що йому сказано.

Довго думав-гадав дід, як прийшов додому. Сини довідались від батька, чого він журиється, і обурились з намірів невідомих людей.

– Нічого ми нікому не віддамо! Це наше майно! Ми самі його власними руками набували! – схвильовано вигукували всі.

У сім'ї зчинилася суперечка, найстарший син сказав:

– Нехай забирають все, а нам залишать худобу.

– Нехай забирають все, крім коней, – висловив свою думку середній син.

– Про мене, нехай усе беруть, тільки будинок та подвір'я залишать, – промовив найменший син.

Довго сперечались брати між собою, ображали один одного, але так ні до чого й не домовились. Невістки і дід у їхню суперечку не втручались.

Трохи згодом до свекра підійшла найстарша невістка і сказала йому:

– Ідіть, тату, завтра до тих чоловіків і скажіть: хай забирають усе наше майно, всю худобу, двір, будинок – усе, що маємо, тільки хай залишать нашу дружбу, злагоду, які досі були в нашій сім'ї. Я бажаю, щоб наша сім'я знову жила в мирі, як і колись.

На другий день уранці пішов дід до тих невідомих чоловіків і висловив їм своє бажання.

Один чоловік голосно засміявся і мовив до діда:

– Ти мудро надумав, діду. Ще б пак! Якщо твоя сім'я житиме в мирі й злагоді, то ми ніколи не зможемо відібрати у тебе твого багатства. А якщо

вже ти так розумно вирішив, то ми нічого в тебе не візьмемо. Повертайся додому й живи собі на здоров'я.

Дідусь дуже зрадив тій мові й заквапився додому. Сини й невістки також дуже зрадили звістці, яку він приніс.

І знову всі зажили мирно й дружно.

Переклав Євген Іщенко

Розкажіть, як жила родина діда. Чому люди милувалися нею?

Чого захотіли невідомі чоловіки?

Як повелися брати? Що порадила найстарша невістка?

Поясніть мудрість такого рішення. (Відповіді учнів.)

Так що ж є основою сім'ї? (Любов і злагода між її членами.)

Сім'я, мов сонечко, зігріває дитину від народження і до кінця днів. Тож у родині повинні панувати злагода і повага до близьких. Менші повинні шанувати старших і бути вдячними батькам і Богу за дар життя. Це означає любити їх, слухатися, поважати, допомагати і піклуватися про них.

Гра «Побудуй свій дім»

Діти, давайте пограємося в гру, яка називається «Побудуй свій дім». Ми поділимося на команди-сім'ї. (Вчитель ділить дітей, наприклад, на чотири команди: кожен підходить до коробки і витягує з неї папірець, на якому написано одне з чотирьох прізвищ. Потім діти, по команді, піднімаються з місць і знаходять свою сім'ю. Перемагає та команда, яка першою зібралася і хором сказала своє прізвище.)

От ви тепер одна сім'я. Ви близькі один одному люди, які ділять радість, успіх, печаль і турботу. У сім'ї слід ставитися один до одного з розумінням і повагою. І атмосфера в сім'ї-команді буде залежати від кожного з вас.

Зараз кожна сім'я отримає кубики (пластикові склянки), і за сигналом учителя ви повинні збудувати будинок. Кожен член команди повинен взяти участь у будівництві, намагаючись не зруйнувати будівлю. А я буду оцінювати вашу активність, охайність, висоту будівлі, кількість використаних матеріалів і, найголовніше, злагожденість ваших дій, уміння дослухатися до думки товариша і взаємодопомогу.

(Діти виконують завдання, а вчитель їм допомагає порадою.)

Погляньте, які гарні будиночки збудували ваші сімейні команди.

Скільки нас живе в квартирі:

Тато, мама, брат і я.

Раз, два, три, чотири –

От і вся моя сім'я.

Ось увечері в квартирі

Знов зібралася сім'я.

Раз, два, три, чотири –

Тато, мама, брат і я.

(З посібника «Уроки етики в 1-4 класах»)

Наші будиночки вийшли такими гарними, тому що серед вас було взаєморозуміння і повага. Тож намагайтеся і в своїх родинах зберегти дух злагоди й любові. І тоді Господнє благословення перебуватиме на вашому домі.

Хвилинка святості

А зараз давайте послухаємо історію однієї благочестивої сім'ї, яка навіть у найтяжчі для неї години не втрачала віри в Господа.

*Книга всім розповідає
Про новий і давній час.
Це вона допомагає
Відкривати світ для нас.
Про життя святих читаєм,
Тих, що за Христом пішли,
Добрий приклад собі маєм,
Як нам віру зберегли.*

Людмила Міщук

Євстафій і його сім'я

У древньому Римі є невелика площа. Тут стоїть церква. Коли ви підходите ближче до церкви, то побачите головний вхід, який прикрашає голова оленя, а поміж його рогами піднімається хрест. Це церква святого Євстафія. Там почивають мощі святих мучеників Євстафія Плакиди, його дружини і двох їхніх синів.

Святий Євстафій був найкращим полководцем римського імператора Траяна. Його ім'я наводило страх на ворогів імперії. Хоробрий і непереможний в боях, він, водночас, був людиною доброго серця і разом із своєю дружиною часто допомагав бідним. Однак, вони не були християнами і поклонялися несправжнім богам – ідолам.

Якось Плакида (так його тоді називали) поїхав на полювання. Там він погнався за оленем, але не зміг його наздогнати, хоча і мав найпрудкішого коня. І раптом на високій скелі побачив Плакида того ж оленя. А посеред рогів сяяв хрест з розіп'ятим на ньому Господом Ісусом Христом. І почув Плакида голос Божий: «Я Ісус Христос, Спаситель світу. Я знаю про твої добрі справи і милостині. Я не хочу, щоб людина, яка творить правду, загинула. Я з'явився тобі, щоб наставити тебе на шлях спасіння. Охрестися в ім'я Отця і Сина, і Святого Духа.»

Повернувшись додому, Плакида розповів усе дружині. Згодом вони дізналися, де живе християнський священик й охрестилися всією сім'єю. Вони продовжували творити милостиню. Піст і молитва стали супутниками їхнього життя, радісного й спокійного в ту пору.

Та прийшли й скорботи: від страшної хвороби померли слуги, загинула худоба, злодії обікрали їхню оселю. Тож вони вирішили покинути батьківщину й переселитися до Єгипту. «Господу завгодно випробувати нас скорботами. Він знає наші сили і не пошле нам випробування, якого б ми не винесли», – сказав Євстафій. А дружина, яка була справжньою християнкою, відповіла на

це так: «Раніше ми розділяли радість. Тепер поділимо і горе. Будемо терпіти і сподіватися на милість Божу. Він дуже милосердний і співчутливий.»

Проте випробування на цьому не завершилися. Під час подорожі у Євстафія розбійники відібрали дружину. Його двох синів схопили звірі. Невимовним було горе батька, який водночас позбувся і дружини, і дітей.

З того часу Євстафій жив сам, заробляючи собі на прожиток своїми руками і благаючи Господа прожити решту своїх днів у терпінні та вдячності.

Та Господь ніколи не залишав своїх вірних. Синів Плакиди від лютих звірів врятували пастухи. А розбійник, який відібрав дружину, невдовзі помер, не причинивши їй ніякого зла.

Пройшов час, і в Римі згадали про колишнього воєначальника Євстафія Плакиду. Адже тільки він міг захистити країну від ворогів, які напали. Знову повертається Євстафій до свого краю, щоб дати відсіч ворогам. І тут Господь влаштує так, що він знаходить свою дружину і вже дорослих синів, які за Господнім промислом врятувалися від лютих звірів і поступили на службу зброносцями у власного батька.

Тож у сім'ї Євстафія, після стількох років розлуки й випробувань, знову запанувала любов, радість і злагода.

Як Євстафій і його родина стали християнами?

Чим сім'я Євстафія догоджала Богу?

Які випробування випали на їхню долю?

Як Господь винагородив їх за терпіння і віру?

Підсумок заняття

Кожній людині потрібна родина – дружна, міцна, в якій панує взаємоповага і любов. Кожен хоче знати, що його люблять, про нього піклуються. Кожен хоче відчути підтримку членів родини у час небезпеки чи випробувань. Але любов і злагода в сім'ї залежить від кожного з нас. І під час гри ми побачили, як багато залежить від того, як ми дослухаємося один до одного, наскільки поважаємо думку товариша. Запам'ятаймо – де злагода і любов – там і Бог серед нас.

*Де згода в сімействі, там мир і тишина,
Блаженні там люди, блаженна сторона.
Їх Бог благословляє, добро їм посилає
І з ними ввік живе, і щастя їм дає.*

*Де згоди немає, там мир не царить,
Там Бог не вітає, добро їм не дарить.
Руйнуються позитки, добро їх, їхні дітки,
Все марно пропаде... все марно пропаде...*

*Пошли нам, Боже, згodu, і мира Твій покров,
Щоб жити в Твоїй волі, і щирu дай любов!
Пошли нам щастя й долю, щоб жити в Твоїй волі,*

Заняття 11

Тема: Обов'язки дітей у сім'ї. Брати і сестри

Мета: - систематизувати знання дітей про сімейні стосунки;

- виховувати бажання приносити радість членам сім'ї;

- виховувати почуття відповідальності за власні вчинки;

- розвивати вміння аналізувати свої вчинки та розв'язувати

конфлікти християнськими методами.

Хід заняття:

Діти заходять до класу і оточують вчителя півколом. Учитель приносить на урок навушники.

Вступна бесіда

Діти, сьогодні я приніс (принесла) на заняття ось цей незвичайний предмет. Хто мені підкаже, як він називається? (Навушники.) А яке призначення у цього предмета? (Слухати музику.) Вірно. За допомогою навушників ми можемо слухати музику, іншу корисну інформацію. Вони потрібні для того, щоб сторонні звуки і шум не заважав людині зосередитися. Крім того, навушники можна використовувати, щоб не допустити порушення слуху людини, коли вона працює у великому шумі. От коли ви одягнете навушники, то відчуєте, як мало сторонніх звуків проникає до ваших вух. (Можна запропонувати дітям почергово одягнути навушники і розпитати про їхні відчуття. Також можна одному учневі одягнути навушники, а решту учнів неголосно попросити, наприклад, підійти до своєї парти, взяти ручку і знову стати на своє місце.)

От бачите як сталося. Той, хто в навушниках, не розчув прохання вчителя і не виконав завдання.

Але уявіть собі, що деякі люди – «глухі», хоча ніяких навушників на вухах не мають, і, при тому, вони цілком здорові. Чому ж вони не чують? Як же виявити, що вони не чують?

Ось, наприклад, мама чи тато щось кажуть, а діти роблять вигляд, що не чують. Приходять на службу Божу до церкви і нічого не пам'ятають. Не прислухаються до людей і не чують їхніх порад. І таких людей ходить по світу багато. Тож просімо Бога, щоб лікував нашу внутрішню глухоту. І нехай про це нагадують вам ось ці навушники.

І завдання для вас: відразу слухайте те, що від вас вимагається!

Хвилинка святості

А зараз давайте послухаємо коротке оповідання, в якому приховано глибокий зміст. Цю оповідь розказав людям Ісус Христос, повчаючи їх, як необхідно ставитися до своїх обов'язків.

Притча про двох синів

Одного разу розповів Ісус Христос таку притчу.

Один чоловік мав двох синів. Прийшовши до першого, він сказав: «Піди-но, дитино, попрацюй сьогодні у винограднику!»

Син вислухав прохання батька і відразу ж відповів: «Так, батьку, я піду до виноградника, як ти мені й сказав». Проте пройшов час, а син так і не пішов виконати волю батька.

З таким же проханням звернувся батько й до другого сина. А той відповів йому: «Я не хочу». Та згодом розкаявся і пішов працювати у винограднику. То котрий же з двох синів виконав батькове прохання?

І відповіли Йому люди: «Останній». (Мф. 21:28-32)

З яким проханням звернувся батько до синів?

Як дослухався перший син до слів батька?

Як поставився другий син до батькового прохання?

Кого з синів можна назвати «глухим» і чому?

Тож слово батьків у родині завжди було законом для дітей. І їхнім обов'язком було не лише почути, а й виконати ту посильну роботу, яка була їм до снаги. Дівчатка навчалися від мам і бабусь прядсти і вишивати, давати лад у хаті. Хлопчики навчалися чоловічого ремесла від батька або діда. Пам'ятайте, що в родині у кожного є свої обов'язки, які слід виконувати.

Християнський словничок

Притча – коротке оповідання, в якому приховано глибокий зміст. Через притчі Ісус Христос відкривав людям таємниці Царства Небесного.

Практична робота

Мама просить

Мама просить: – Мий посуду.

Ну а я кажу: – Не буду.

Бачиш, зайнята я трішки,

Шию шапочку для кішки.

Мама просить: – Мий підлогу.

Та мені тут не до того.

– Бачиш, я розводжу фарби,

Намалюю ляльку Барбі.

А ще хочу погуляти,

Часу в мене не багато.

Мама просить мене: – Доню,

Вистав квіти на осоння,

Дай водички їм напитися.

– Хочу мультики дивитись.

*Знову я причину маю,
Мамі не допомагаю.
Можже, так було б ще й досі,
Розлінилася б я зовсім,
Та Христос прийшов до мене,
У моє життя щоденне.
Розповів про Царство Боже –
В ньому жити може кожний,
Тільки слухатись потрібно
Того, хто годує хлібом,
Хто пітьму розвіяв світлом,
Став Спасителем для світу.
А тепер скажу вам щиро:
Маму слухаю завжди я,
Беручись до праці змалку,
Стала справжня християнка.*

С. Рачинець

То що ж треба робити, щоб стати справжнім християнином? (Відповіді дітей.)

А зараз давайте розгорнемо наші робочі зошити. Кого ви бачите на малюнку? (Хлопчика й дівчинку.) Перше завдання вам: хлопчики розфарбовують малюнок хлопчика, а дівчатка – дівчинки.

А тепер – наступне завдання. На малюнку також зображені кульки, а на кульках написані наші обов'язки. Вам потрібно розфарбувати лише ті кульки, які обов'язки ви виконуєте.

Ви, напевно, помітили, що на одній кульці не написано нічого. Тому поміркуйте, які ще обов'язки ви виконуєте вдома, і запишіть їх у пусту кульку.

(Після виконання завдання діти називають обов'язки, які їм під силу виконати, підраховують їх і записують у кульку, що знаходиться внизу сторінки.)

Молодці, всі добре впоралися із завданням. Тож намагайтеся щодня бути справжніми господарями в своєму домі. Пам'ятайте, що в родині в кожного є свої обов'язки. Усі повинні допомагати один одному, турбуватися один про одного.

Братик

*В мене братик малий народився,
Йому буде вже рік навесні.
Він вже трошки ходити навчився,
Вміє повзати, бігати – ні.
Вчу його я з тарілочки їсти,
Потім граюся з ним цілий день.
Колишу я його у колисці
І співаю тихенько пісень.
А коли час йому засинати,*

*То до Бога вже молиться він,
Бо вже вміє долоньки складати
Та казати зі мною «амінь!»*

Олена Мікула

Літературна хвилинка

Але в наші домашні обов'язки входить не тільки робота по господарству. Надзвичайно важливо підтримувати один одного добрим словом, не ображати близьких, під час розмови добирати добрі слова, не забувати вибачатися за провини і вчасно визнавати свої помилки. Ось послухайте невелике оповідання про братика й сестричку, які піклувалися про те, щоб у їхній родині була любов і взаємовиручка.

Любов між дітьми

Один батько мав двох дітей, яких виховував добрими і чесними. Одного разу він захотів зробити їм приємність і віддячити за їх доброту і слухняність.

«Діти, – звернувся він до них, – нині відвезу вас на луг, щоб ви там набігались і нагнались з іншими дітьми досхочу, лише піду переодягнусь».

Малий син був дуже жвавим хлопчиком, бігав весело по кімнаті, радів. З тієї радості чи неухважності штовхнув глечик, що стояв на столі. Сестричка була старша і завжди пильнувала свого меншого братика, проте цього разу не встерегла. Глечик упав на підлогу й розбився. Сестричка скочила зараз же і почала збирати черепки. Тут надійшов батько, побачивши це, розгнівався й почав кричати до доньки: «Що ж ти зробила?» «О милий батечку, – мовила перелякана дівчинка, – не гнівайтесь, не гнівайтесь». «Я не гніваюсь, – відповів батько, – але за те, що була неухважною, глечика не вберегла, залишишся вдома». «З охотою залишуся вдома, – відповіла добра дитина, – лиш би тато не гнівався».

Почувши це, не втерпів малий брат. Із заплаканими очима став перед батьком і признався: «То я розбив глечик, а не сестра. Тому повинен лишитися вдома я».

Батько, радіючи із взаємної любові й чесності своїх дітей, обняв обох і сказав: «Ви обоє любі для мене діти, ви обоє підете зі мною!»

Тому втіха для батька тепер була більша.

З народного переказу

За що батько хотів віддячити своїм дітям?

Який обов'язок мала дівчинка стосовно свого братика?

Чому розбився глечик?

Чому дівчинка взяла провину на себе?

Чому батько вирішив не карати дітей?

Хоч іноді батьки ставляться вимогливо до своїх дітей, за провини часом і карають. Але знайте, що вони вас дуже люблять і хочуть, щоб ви жили праведно, виконуючи заповіді Божі, щоб у ваших серцях була любов і взаємоповага.

Гра «Добрі слова на пам'ять»

Діти! А якими словами ми можемо попросити вибачення у своїх близьких? Зараз ми пограємо у гру. Ось скарбничка мудрості. Ви візьмете із неї записку і вирішите, чи можна такими словами просити у близьких пробачення і за що.

(Учитель заздалегідь на аркушах паперу записує вислови і, згорнувши їх у трубочки, вкладає до коробки. Потім пропонує учням по-черзі підійти до коробки, витягнути один згорток і прочитати його. Потім учень вирішує, чи можна такими словами просити пробачення і мотивує свою відповідь.

Варіанти фраз:

- вибачте, будь ласка;
- не тримайте на мене зла;
- доброго дня;
- прошу вибачити мені;
- перепрошую;
- велике спасибі;
- Христос воскрес;
- я був (була) не правий (-а);
- з днем народження;
- не ображайтеся;
- на добраніч тощо.)

Тож намагайтеся бути слухняними й вихованими, ввічливими і працьовитими, турбуйтеся про своїх рідних і не завдавайте їм прикрощів. Це ваш обов'язок перед Богом і родиною.

Літературна хвилинка

Народна мудрість говорить: «З родини іде життя людини». Тут людина робить свої перші кроки, звідси вона виходить у широкий світ. Саме в сім'ї вона навчається любові та добра, у сім'ї вона вчиться шанувати свій рід, свою землю, берегти пам'ять народу. Оскільки сім'я об'єднує кілька поколінь, ми маємо змогу навчитися спілкуватися зі старшими й молодшими від нас, любити й поважати їх.

Ось послухайте оповідання про двох братів, яким батьки передали в спадщину не тільки навички до праці, але й бажання піклуватися один про одного.

Два брати

Жили собі неподалік один від одного два брати, обоє жонаті. Молодший мав четверо дітей, а у старшого дітей не було. Після смерті батька вони землю не ділили, а сіяли разом. Дозрів хліб, зібрали і поділили порівну між собою.

Настала ніч. Ліг старший брат, але не спиться йому – думає собі: «Недобре ми хліб поділили... Брат має сім'ю більшу, йому на діток хліба більше треба. Піду-но зараз відсиплю йому зі свого зерна так, щоб він не знав».

А молодший брат прокинувся вночі та й собі думає, чи правильно вони хліб поділили. І спало йому на думку: «Ми з жінкою обоє молоді, здорові, та й діти на поміч ростуть, є кому працювати, а брат один, слабший за мене: треба йому хліба від себе прибавити». Устав він вночі й переніс хліб в засіку брата. Вранці дивляться брати – в обох порівну зерна. Подивувалися вони, але нічого один одному не сказали. На другу ніч знову так само зробили, але в різний час, тому не зустрілися. Й знову зерна в обох залишалося порівну. Так вони декілька ночей хліб один одному носили, доки не зустрілися.

Тоді зрозуміли вони, чому в них завжди порівну хліба залишалося.

(З журналу «Божя нивка»)

То чому ж у братів завжди залишалося порівну хліба? (Вони піклувалися один про одного.)

Підсумок заняття

Не забуду

*Не забуду мамину пораду,
Як з роками більшим підросту:
Говорити людям тільки правду
І молитись Господу Христу,
Берегти у серці рідне слово,
Що мене до Бога привело,
Жити з кожним в мирі і любові,
Хліб навпіл ділити і тепло.
Не забуду мамину пораду...*

С. Рачинець

Так хочеться, щоб після сьогоднішнього заняття ви по-новому оцінили свої відносини з батьками, братиками і сестричками, дідусями й бабусями, щоб жили за законами Божими. Пам'ятайте, що а кожен свій вчинок ви будете відповідати пере батьками і Богом. Тож нехай ваші душі будуть чистими, серця відкритими, чуйними і справедливими.

Заняття 12

Тема: Слово про батьків: наші небесні та земні покровителі й захисники

Мета: - показати дітям що батьками є як наші земні, так і небесні покровителі-захисники (наші святі);

- ознайомити з випадками із життя, що свідчать про допомогу наших небесних покровителів;

- виховувати любов і повагу до Божої Матері як матері усіх християн;

- виховувати повагу до батьків.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують вчителя півколом. Учитель приносить на заняття парасольку.

Вступна бесіда

Діти! Сьогодні я принесла на заняття всім відому річ. Як вона називається? (Парасолька.) Я сподіваюсь, усі ви знаєте, навіщо потрібна парасолька. Давайте по-черзі будемо брати її до рук, розкриємо і скажемо, коли і з якою метою ми її використовуємо. (Діти виконують прохання вчителя. Варіанти відповідей: захищає від дощу, снігу, вітру, спеки тощо.)

От бачите, у скількох ситуаціях нам допомагає звичайна парасолька. Вона має таку властивість захищати нас від негоди. А чи можете ви мені назвати ще предмети, які можуть стати нам у пригоді, захистивши нас від негараздів? (Відповіді дітей: наперсток при шитті, взуття від пошкодження ніг, шолом при їзді на велосипеді, рукавички від замерзання рук тощо.)

Ми говоримо про предмети, які захищають наше тіло. Але в житті кожної людини є захисники, які повсякчас турбуються за неї: захисники земні й небесні. Саме земні захисники турботливо одягають на вас рукавички, щоб не замерзли ваші рученята, саме вони розкривають над вами парасольку в час негоди, саме вони укутують вас теплим шарфіком, щоб ви не застудилися. І цих земних захисників, ваших батьків, дав вам Бог, щоб вони не лише теплими речами оберігали свою дитину, а й добрим, лагідним словом, мудрою порадою й молитвою.

*Щасливий той, хто рідну матір має,
Хоч зморшки вкрили вже чоло,
На світ спокійно споглядає,
Не знає, що то в світі зло.
Вона все дбає, пам'ятає,
Готує тисячі утіх.
Вона, як ангел-хоронитель,
Змете з дороги зло і гріх.
У мамі захист, оборона
У кожному мить: і вдень, і в ніч.
У горі поцілунок мамі
Осушить сльози з твоїх віч.*

Уляна Кравченко

Практична робота

Діти! Давайте розгорнемо наші зошити. Сьогодні в нас буде незвичайна робота. На протязі всього уроку ми будемо неодноразово звертатися до зошитів. Так як ми говорили про парасольку, як засіб, що захищає нас від багатьох негараздів, то й спробуємо за допомогою цього ж предмета побачити, хто ж є нашими земними й небесними захисниками й покровителями.

Давайте зафарбуємо перший сегмент (частинку) парасольки, а потім запишемо, хто є нашим найпершим охоронцем і захисником, якого дав нам Бог.

(Батьки.) Так, діти, саме наші батьки є найпершими земними захисниками, які турбуються про нас і просять у Бога для нас благословення.

Християнський словничок

Благословення – це надання Божої сили для здійснення добра. Благословляють священники – усіх віруючих, батьки – дітей, старші – молодших. Перед будь-якою справою потрібно помолитися: Господи, благослови! А вже тоді братися до діла.

Літературна хвилинка

А тим часом послухайте цікаве оповідання про те, як мати турбувалася про благо своїх дітей, навіть стоячи перед воротами раю.

Вернулася від дверей раю

– *Стук-стук-стук!... – почув святий апостол Петро, що сидів за Небесними Воротами.*

Але стукіт був такий тихенький, що дехто його і не почув би. Та апостол Петро почув. Недаремно ж він відмикає й замикає Небесні Ворота довгий час. Правда, й інші апостоли його інколи заміняють, проте він найдовше.

Тому знає він, як хто стукає. Прийде, наприклад, коваль до небесного порога, то так загримає в двері, ніби там десять возів приїхало. А прийде хтось несміливий, то годину стоїть перед тим, як відважитись, а потім так стукає, що ніби метелик крилом зачепив.

Пішов св. апостол Петро, відімкнув широчезні двері і виглянув.

За порогом стояла втомлена, збідована, ще молода жінка – така виснажена, що ледве на ногах стояла.

Дивиться на неї хвильку святий апостол Петро і мовчить. Дивиться також жінка, не знає, що казати.

– *Хто знає, з чого тут починати – думає вона, – нехай апостол Петро починає, йому не вперше говорити з такими, як я.*

– *Ви звідки, молодиче? – запитав через хвилинку святий апостол.*

– *Я із Карпатської України, – відповідає жінка.*

– *А з села?*

– *Із Залужанки.*

– *Із Залужанки? – і Петро почав приглядатися.*

– *Ми тут про Вас вже знаємо, багато люду там від біди вмирає.*

Похитала жінка головою:

– *Не може бути, – каже жінка, – бо мене і там на землі не багато людей знало. Жила, працювала, бідувала, нікуди далеко не ходила...*

– *Еге, – говорить апостол Петро, – ми все знаємо. Адже ж Ви навіть хвору мачуху доглядали три роки, ніби рідну матір, а вона тепер тут у нас і все нам розповіла. Ми багато про Вас знаємо. І Вашу терпеливість, і Вашу побожність, і Вашу мовчазливість. Ви не любили нікого осуджувати – лихого слова Ви ні про кого не сказали. І тому я маю наказ впустити Вас до раю без усяких допитів.*

– О, дякую Вам, дуже дякую, – каже жінка. – Які Ви добрі! Я завжди Господа молила, щоб прийняв мене до Свого світлого раю.

– Отже ходіть, – каже апостол Петро ще раз. – Тут будете такі щасливі, що там на землі ніхто таким щасливим не буває.

І апостол Петро відчинив широко ворота.

Вже жінка хотіла переступати небесний поріг, як зупинилася. Ніби щось пригадала. Святий апостол Петро не знав, чому вона не може відважитись увійти в середину.

– Ходіть, ходіть! – почав її заохочувати.

– Та я ... Я хотіла би Вас ще раз запитати...

– А що таке?

– Я хотіла би знати, чи прийдуть сюди і мої діти, Василько та Маланя. Вони без мене гам залишились сиротами. Подумав апостол Петро хвилюк та:

– Прийдуть, прийдуть, – каже, – коли заслужать собі Небесне Царство, однак, як тепер буде, хто знає...

– А це чому? – запитала мати з поспіхом.

– А тому, що нема їх там кому вчити так, як добра матуся може вчити.

Попадуть між лихе товариство, всякого зла навчаться...

– То вони можуть сюди не прийти? – допитується перелякана мама.

– Можуть і не прийти, каже апостол Петро, – коли не знайдеться когось, хто дав би їм добру материнську науку і турботу.

Задумалась жінка:

– Я знаю там кожного... Про них не буде кому турбуватися і вони пропадуть...

За хвилюк відвела вона очі, глянула через двері до прекрасного раю і обличчя її засяяло. Однак турбота про дітей не дозволила їй переступити небесного порога.

– Святий апостоле, – заговорила вона, – дозволь мені повернутися до моїх дітей. Я буду ними опікуватися, я буду їх всього доброго вчити. Я виховую їх добрими людьми і приведу сюди.

Апостол здивувався.

– Хочеш вертатися на землю? Адже ж там самі клопоти. А тут – зробиш один крок, і ти навіки щаслива. А там гірке життя...

– Так, гірке, гірке, – каже жінка, – Але я і в раю не буду щаслива, коли буду знати, що там мої діти ходять грішними дорогами.

– А може прийдеться там тобі від власних дітей терпіти...

– Може! Та я на все готова. Зроблю, що зможу, а чого не зможу, то ласкавий Господь простить.

Похитав Петро головою. Зворушила його така щира турбота матері про дітей. А тоді каже:

– Не моя в тім воля, я мушу запитати про тебе нашого Отця Небесного.

За хвилюк повернувся і мовить:

– Добре! Вертайся! Господу Богу сподобалася твоя материнська турбота про дітей і Він дозволяє тобі на землю повернутися. Господь сказав, що будеш

там багато терпіти, але Він допоможе тобі привести твоїх дітей сюди. А коли терпіти буде несила, то завжди згадуй те, що ти тут чула і бачила. Ім'я твоє вже нині тут записуємо між іменами найкращих матерів.

– Дякую вам, дуже дякую, – сказала жінка і змученими ногами пішла на землю, щоб там дбати про своїх дітей, щоб не зійшли на бездоріжжя.

Довго вслід за нею дивився святий апостол, дивуючись всьому тому, що чув і бачив. Аж коли вона була так далеко, що його старечі очі не могли її бачити, замкнув Небесні Ворота.

(З читанки для недільних шкіл «Струмочок»)

За кого найбільше хвилювалася мати? (За своїх дітей Василька й Маланю.)

Чому вона за них хвилювалася? (Бо вони залишаться самі на землі й нікому буде їх захистити, навчити й виховати добрими людьми.)

З яким проханням звернулася мати до апостола Петра? (Щоб він відпустив її до дітей.)

Хто вирішив долю матері? У кого запитав апостол Петро дозволу відпустити жінку? (Отець Небесний, Бог.)

Практична робота

Давайте, діти, зафарбуємо другий сегментик нашої парасольки і запишемо слово «Ангели».

Бесіда

Так, Бог дає кожному з нас небесного покровителя – ангела-охоронця: Бо Він ангелам своїм накаже, щоб охороняли тебе на всіх путях твоїх (Пс. 90:11). Звичайно, ангели не взувають нас у чобітки, щоб не промокли ноги, і не прикривають ковдрою, щоб нам було тепло. Але вони застерігають нас від негарних вчинків, від злих думок і неправди, допомагають знайти правильний вихід зі складного становища. Ангели-охоронці – наші найвірніші друзі. Вони мають велику силу від Бога й допомагають нам у найскрутніших обставинах. Лише потрібно уважно дослухатися до них. Чим частіше людина молиться до свого ангела, тим краще починає його чути й відчувати його благодатну допомогу.

Багато різних подій трапляється у вашому житті – печальних і радісних. Але в горі й щасті ви будете відчувати підтримку й захист ангела, коли будете в молитві звертатися до нього:

*Ангеле Божий! Охоронцю мій святий,
На збереження мені від Бога з небес даний.
Щиро молюся до тебе:
Ти мене сьогодні збережи,
І від усякого зла захисти,
На добро настанови
І на путь спасіння душі моєї направ.*

Християнський словничок

Благо – добро, яке веде до вічного щастя.
Благодатний – добрий, потрібний для спасіння й життя вічного.
Благодать – Божа милість, якою Господь обдаровує щирих і смиренних християн.

Літературна сторінка

Тож послухайте казочку про те, як важливо звертатися за допомогою до свого небесного покровителя – ангела-охоронця.

Казочка про хлопчика та Янгола

Бджілка бджілці казку каже, бджілка губи медом маже... Чує татко, чує ненька, чує дівчинка маленька про ліси і про гаї та про хлопчика малого, та про Янгола святого, про зірничку у росі... Й ви послухайте усі!

Лісом йшов малий хлопчина, й прикра трапилась причина: заблудився він. Стежка виласть, та урвалась... Вже не ліс, а чорний праліс на стонадцять гін... Десь далеко дзвін...

Хлопчик стрів мале Зайчатко:

– Йди до мене, в мене – хатка, в ній привітно, в ній не пусто – є морквина, є капуста, коржик на меду!

Й каже хлопчик той маленький:

– Там нема моєї неньки, отже, не піду! Із кринички він напився, чемно Зайчику вклонився й мимо Зайчикової хати пішов стежечку шукати, а її нема, й падає пітьма.

Переліз глибокий рів і Лисичку там зустрів:

– Заблудився-зблукався, може, Вовка ти злякався... В мене є сосна висока, в мене є нора глибока, в ній і проживеш. Чом же ти не йдеш?

– Не життя там – посиденьки. Мені ж хочеться до неньки, до бабусі і до татка... – так промовив він.

Й знову чує дзвін.

Хлопчик дзвону уклонився, тричі він перехрестився та з-за листя, з-за гілляччя раптом Янгола побачив. При берізіці, при ліщині усміхався він хлопчині:

– Коли хрестишся до неба, йти тобі зі мною треба, твій знайдеться дім.

Взяв за руку і повів через хащі, через рів...

Їм цвіли зірничі-квіти, нахилились пружні віти до травиці, до землі...

Далечінь обох манила, й церква солодко дзвонила за переліском в селі.

І забув той хлопчик втому, бо без зайвих слів Янгол вів його додому, до матусі вів.

Андрій М'ястківський

Яка пригода сталася з хлопчиком?

Хто його запрошував до себе?

Чому хлопчик не залишився у Зайчика й Лисички?

Хто йому допоміг?

Чи звертаєтеся ви до свого ангела-охоронця? Коли і чому? (Відповіді дітей.)

Молитва до ангела-охоронця

*Мій ангеле святий,
Небесний друже мій,
Веди мене до Бога,
Бо то моя дорога.
Щодня мене пильнуй,
Від злого все рятуй,
Я хочу свято жити
І Богові служити.*
(З народного)

Практична робота

Продовжимо нашу роботу в зошитах. Розфарбуємо третій сегментик нашої парасольки і запишемо – Мати Божа.

Бесіда

Благослови нас, Божа Мати!
*До тебе, Пресвята, з квітками
Ідем ми, діти, мов до мами,
Схиляємось до ніг твоїх,
До шати білої, мов сніг.
Благослови нас, Божа мати,
На славу Богові зростати,
На радість людям і батькам –
Допомагай, Пречиста, нам!
Не просим скарбів-самоцвітів,
Від них немає щастя в світі –
Та силу подаруй нам ти
У чеснотах, доброті зрости.
Знання і мудрість дай здобути,
Збороти всяке лихо люте.
І ласку нам святу подай
Розвеселити рідний край!*

Р. Завадович

Божа Матінка! Це вона навчає нас жити за Божими законами. Це вона є заступницею і покровителькою нашого народу, усіх християн. Це до неї ми звертаємося у хвилини радості й печалі.

Хвилинка святості

Ось послухайте розповідь про те, як Матір Божа допомогла хворому хлопчикові.

Велике свято

Стояло побіч ліса невеличке село, всього сімдесят хат. І церковця була посеред села – невеличка, присвячена Діві Марії Почаївській.

Священиком тут був старенький отець Дмитро. Жили вони двоє: тільки він та жінка. Бувало, каже отець Дмитро:

– Господь не залишив мене без дітей... От скільки дітей в селі, то треба мені про них дбати...

Та й справді дбав отець Дмитро про всіх дітей дуже щиро. Вони до нього сходяться, а він вчить їх читати (а школи там не було) і співати, і всякі історії розповідає та на добру дорогу наставляє.

Жив у тому селі селянин, Пилип Граб з жінкою, і було в нього четверо дітей: два сини і дві дочки.

Але нещастя було в тому домі, бо найстарший 12-літній хлопець Івась вже три роки на ноги не встає. Вдарив його кінь, і від того часу хлопець став калікою. Сидіти може, але ногами не ворушить. А хлопець гарний. Щойно навчився в священика гарно читати, як така нещасна пригода сталася.

На Великдень обдарував отець всіх дітей біля церкви, а до Івася приніс подарунок додому. Адже ж про нього ще треба більше дбати, ніж про здорових.

Подарунком для Івася була книжка. А в ній оповідання про святих та про інших добрих та розумних людей, а особливо про те, як ікона Почаївської Діви Марії допомагала тим, хто з щирою молитвою до Неї звертався.

Тішився Івась книжкою, тішився і тим, що сам священик відвідав його з дарунком у такий святий день. Дуже тішився. Читає Івась ту книжку і думає:

– Коли Діва Марія іншим допомагала, то вона й мені допоможе. Тільки треба в щирій молитві до Неї звертатися і про свою біду їй розповідати.

І так він щиро молиться та сподівається, що Діва Марія йому допоможе.

Минула весна, прийшло літо, настали жнива, а Івась все надіється.

Находило свято Почаївської Божої Матері. Івась чекав нетерпляче того свята. Але чому? Він до церкви не піде. Може тому, що з церкви зайдуть гості з другого села, рідня батькова та мамина, і він їх побачить. І тому він радий. Але найважливіше в нього було те, що цей день присвячений тій Почаївській Богородиці, яку він вважає своєю Небесною Покровителькою.

Днина була гарна. Всі домашні раненько зібралися до церкви, залишивши Івася самого. І сумно йому...

Прочитав він свою книжку, помолився і спати йому захотілося. Він заснув.

І сниться йому, що він лежить, як раптом відчиняються двері й до хати входить Пресвята Діва Марія Почаївська – така, як він бачив її на образі, і каже до нього:

– Твої щирі молитви вислухані, і я принесла тобі здоров'я. Вставай!

Івась почав вставати, і вже він йде, щоб подякувати... як зразу ж прокинувся.

Але сон був такий незвичайний, що Івась не міг зрозуміти, чи це був сон, чи дійсність. Йому навіть тепер здавалося, що ось Мати Божя виходила з хати і двері за собою зачиняла. Не задумуючись, він зірвався і вибіг надвір, щоб ще раз побачити дорогу Гостю. Але там не було нікого.

Аж тепер він зрозумів, що він ходить і що ноги його здорові. Але може це лише сон? – запитав він себе. Та ні! Ні! І він здивований та радий, накинувши на себе якусь одежину, біжить до церкви. А тут ледве ступив на поріг як крикнув: "Мамо, я вже здоровий!" – і побіг до ікони Богородиці. Але не молився: він всі молитви позабував. Він лише стояв і плакав. І це була найбільша молитва, яку може людська душа висловити.

Цей день був великим святом для всіх. Ціла громада дивувалася тому, що сталося. Раділи родичі Івасеві, та найбільше радів сам Івась.

Були гості в усіх хатах села, та тільки й мови було, що про чудесну поміч Діви Марії. Це був день Великого Свята для всіх, і він лишився найсвятішим днем у подальшому Івасевому житті.

(З читанки для недільних шкіл «Струмочок»)

Яке нещастя спіткало хлопчика?

Яки подарунок отримав Івась від отця Дмитра на Великдень?

Від чого Івасю стало легше жити?

Хто допоміг йому зцілитися?

Як Івась виразив свою вдячність Матері Божій?

За що ми можемо подякувати нашій Небесній Заступниці? (Відповіді дітей.)

Покрова – козацька мати

*Вона усе на світі може –
Поправить вчинки і слова,
У ризи вдягне образ Божий,
Догляне вольності права.
Ізцілить рани і образи,
Одягне в золото ліси,
Усе покриє, всіх розважить
І сповнить – що б не попросив.
Свята Покровонько, як мати,
Ти нам дитинство зігривай,
І українську нашу хату,
І наш веселий рідний край!*

Богдан Чепурко

Практична робота

Давайте, діти, розфарбуємо четвертий сегментик нашої парасольки, а потім запишемо слово «Святі».

Бесіда

Так, ми в же неодноразово на наших заняттях говорили про те, що нашими небесними покровителями є святі, угодники Божі, які, живучи на землі, догодили Богові своїм праведним життям. А тепер, перебуваючи на небі з Богом, вони моляться за нас. Давайте згадаємо, про яких святих ми говорили на

попередніх заняттях. (Георгій Побідоносець, великомучениця Варвара, преподобний Герасим тощо.)

Наступного разу ми з вами будемо більш детально говорити про святих, покровителів, імена яких ми носимо. Тож, по-можливості, розпитайте у своїх рідних про святих, на честь яких вас назвали. Це буде вашим особливим домашнім завданням.

Практична робота

Та в нас залишився в парасольки ще один сегментик. Розфарбуємо його. А тепер запишемо нашого найголовнішого захисника й охоронця, Того, Хто дає нам батьків – захисників земних; Хто посилає нам небесних охоронців-ангелів, щоб застерігали нас від усього лихого й направляли на добрий путь; Хто довіряє нас покровительству Матінки Божої, яка огортає нас своєю материнською турботою; Хто доручає нас своїм святим угодникам, які допомагають нам подолати будь-які труднощі в житті. Це – Бог!

Підсумок заняття

Тож давайте поглянемо на нашу парасольку. Який захист ми маємо в цьому житті! Та нікого з них ми не мали б, якби Господу не угодно було дарувати нам їх. Бог завжди готовий нам дати усяке благо і турбується про нас більше, ніж найдобріший батько про дітей. І ми називаємо Бога нашим Отцем Небесним, Який посилає нам небесних і земних покровителів, що ми спокійно мандрували по стежинці життя.

Заняття 13

Тема: Іменини. Хрещені батьки

Мета: - ознайомити учнів з традиціями святкування іменин;

- дати дітям уявлення про поняття «хрещені батьки»;

- знайомити учнів з культурою дарування та прийому подарунків;

- виховувати в учнів пошану до святих, імена яких вони носять;

- виховувати в учнів любов до Бога і ближнього, прищеплюючи їм

християнські чесноти.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель заздалегідь готує різні за розміром і змістом книги, не показуючи їх дітям.

Вступна бесіда

Послухайте-но, діти, загадку і спробуйте відгадати, що нам допоможе на сьогоднішньому занятті.

Біла нивка невеличка,

Там розсипана пшеничка.

*Очима її зберемо,
А думкою розізнаємо.
Нумо нивку обробляти –
Будемо усе на світі знати. (Книжка)*

(Учитель розкладає книги на столі й пропонує дітям підійти, роздивитися й погортати їх.)

А в чому ви бачите різницю? (Відповіді дітей.)

Так, діти. Є книги великі й маленькі, товсті й тоненькі, з ілюстраціями та без них. А ще вони відрізняються за змістом: є книги художні й наукові, є підручники й словники. Але всі вони мають одне найголовніше призначення: дати людині знання.

Так само як є різні книги, так і християни бувають різні: одні – маленькі, інші – дорослі; одні – українці, інші – англійці; одні – чоловіки, інші – жінки. Ще й кольором шкіри чи волосся можуть відрізнятися. Та, не дивлячись на ці відмінності, усі християни мають одне призначення: жити так, щоб своєю вірою і добрими справами прославити Бога.

Давайте тепер пошукаємо відмінності між учнями нашого класу. (Діти називають відмінності: зріст, стать, вага, місце проживання, імена тощо.)

Так, у кожного із нас, насамперед, є ім'я, яким ми і відрізняємося один від одного. Тож давайте помандруємо сьогодні до країни імен.

А чи знаєте ви, чому вас саме так назвали. Може на честь свого дідуся чи прадідуся, бабусі чи прабабусі. А можливо таке саме ім'я носив хоробрий воїн, славний поет, мудрий і справедливий князь. Але, насамперед за своє ім'я дякуй своєму святому. Саме твій святий, який молився, творив милість людям і своїм життям і смертю прославив Бога, дав життя твоєму імені.

Коли ви отримали своє ім'я, то святий, на честь якого вас назвали, стає вашим небесним покровителем, допомагає й підтримує того, хто звертається до нього з молитвою. Кожен з вас може дізнатися про свого святого, які він мав гарні якості, які подвиги вчинив. Святий щедро ділиться зі своїми друзями – всіма, хто носить його ім'я, молиться до нього і хоче бути на нього схожим, – тими дарами, що має сам. Тож було б добре, діти, щоб ви брали приклад зі свого святого.

Літературна хвилинка

Ми звикли, за традицією, всією родиною святкувати день народження. Це той день, коли ви з'явилися на світ. Проте протягом року є й інші дні, коли ми святкуємо іменини. Це – день пам'яті того святого, чие ім'я ми носимо. Цікаво те, що іменини ми можемо святкувати не один раз на рік: скільки разів Церква вшановує пам'ять цього святого.

Тож послухайте, як святкувала свої іменини дівчинка Ліза.

Іменини

Ліза з мамою, татком і тітонькою Ганною жили на дачі. Стояла тепла погода. Часто йшли короткі дощі, і, коли виглядало сонце, особливо сильно відчувалися пахощі свіжої зелені й польових квітів.

Наближався день іменин Лізи. Що їй подарують у цьому році? Увечері мама покликала Лізу:

– Ти тепер велика дівчинка, – сказала вона. – Ти повинна знати, що означає день іменин. Адже це день твого святого – небесного покровителя, день, коли церква прославляє святу Єлисавету, ім'я якої ти носиш. У цей день твоя свята буде особливо молитися за тебе перед престолом самого Господа Бога, і ти повинна дуже старатися не засмутити її поганими вчинками й недобрими почуттями. Завтра в церкві перед Причастям згадай про все погане, що ти зробила, постарайся набратися рішучості ніколи більше так не робити і попроси свого ангела допомогти тобі в цьому. А ти знаєш, що означає слово «ангел»? Воно означає – вісник. Так називають ангелів тому, що вони прилітають до людей з дорученнями від Бога.

Перед сном у своєму ліжечку Ліза довго дивилась на зорю, що заглядала в її віконце. Коли Ліза примружувала очі, то між нею і цією зірочкою простягався тоненький-тонесенький зелений промінець. «От, напевне, по такому промінці й сходять ангели на землю,» – думала Ліза.

Вона прокинулася раніше, ніж завжди. Штори золотились від сонця і надувались, як вітрило, у тому місці, де була відчинена квартира. Мама ще спала, а поруч з Лізиним ліжечком стояло щось таке, при вигляді чого її серце так і затремтіло від радості! Це був столик з подарунками, застелений зверху чистою білою скатертиною. Вимальовувались якісь кути, якісь тверді й м'які незрозумілі предмети. Ліза схопилася, розбудивши цим маму, і вони разом стали розглядати подарунки. Там був крендель від тітоньки Ганни, велика лялька від татка, чайний посуд на підносику від мами, лото від Феді, Лізиною двоюрідного брата, і кілька книжечок із малюнками. Ліза пригорнула до себе ляльку й танцювала навколо столика.

Потім Ліза в білій сукенці і з білими бантами в кісках була в церкві. Церква стояла на горі за білою огорожею, а бані в неї були блакитні із золотими зорями. Вікна були відчинені, і через бокове верхнє вікно на іконостас лився потік сонячних променів. Раптом у вікно влетіла пташка і стала літати перед вівтарем. Спочатку Ліза слідувала за променями й пташкою, але згадала, що в церкві не можна думати про стороннє, і стала слухати спів.

Коли вона причащалась, то дуже хвилювалася й намагалася затамувати подих, щоб хоч на хвилиночку не мати ніяких грішних думок. «Якщо я зможу ні про що не думати хоч пів хвилинки, то я буду в цей час безгрішна, як сама свята Єлисавета!» – казала собі Ліза, але зробити це їй ніяк не вдавалось. Від того, що вона причащалась, од сонячного світла і вогників свічок, од співів і синіх хмарок ладану Ліза почувала себе так святково, так урочисто й радісно, що вона стала від душі молитися до свого ангела.

«Напевне, він зараз тут, – міркувала Ліза. – Якщо дуже швидко обернутися, може, я його побачу.» Тому й усі люди в церкві стали такими

милими й так ласкаво на неї дивляться. Лізі хотілось усім їм зробити щось приємне, подарувати що-небудь. Вона попросила вибачення, коли штовхнула якусь товсту тітоньку, і старанно дала дорогу старенькому з палицею. Усіх-усіх вона жаліла й любила в цю хвилину...

Коли вийшли з церкви, довелось перечекати короткий сильний дощ. Він ішов при сонці і коли скінчився, усе навколо – хмари, дерева, птахи – раділо і співало, як Лізіна душа.

Весь цей день був прекрасним. Були гості, був солодкий пиріг, потім гралися в саду. Лізі було дуже весело. Але лягаючи спати і згадуючи свої іменини, Ліза відчула, що все-таки найкраще було в церкві, коли вона любила всіх людей, і коли їй здалося, що вона ледь-ледь не побачила свого ангела.

(За збіркою «Ангел-Охоронитель»)

Ім'я якої святої носила дівчинка? (Єлизавета)

Як порадила мама провести іменини? (молитися, не засмучувати святу поганими вчинками, відвідати храм)

Кого найбільше хотіла дівчинка побачити в храмі? (ангела)

Де, на думку дівчинки, їй було найкраще в цей день? (у храмі)

Які подарунки отримала Ліза до своїх іменин? (Відповіді дітей.)

Бесіда

А чи любите ви отримувати подарунки? А самі дарувати? (Відповіді дітей.)

Адже це не дуже легка справа, як може здатися на перший погляд. Уявіть собі, що ваш знайомий приніс от такі подарунки: хлопчикові – набір серветок для вишивання, дівчинці – автомат, а бабусі – водяний пістолет; або, знаючи, що у вас живе кіт, – ще одного кота. Як би ви або ваші рідні сприйняли подібні подарунки? (Відповіді дітей.)

Насамперед, намагайтеся не забувати такі найпростіші правила:

1. Задоволення від подарунка має отримати, насамперед, той, кому дарують, а не навпаки.

2. Подарунок має бути простим і недорогим, він може бути зроблений чи вирощений своїми руками.

3. Дарують тільки те, що і самому подобається.

4. Ніколи не дарують те, що ви самі одержали в дарунок.

5. Треба дарувати з добрими почуттями, самому отримуючи радість від того, що ти несеш радість іншому.

(Правила можна роздрукувати на аркушах паперу й роздати дітям.)

Тож пам'ятайте, діти, що треба не лише вміти дарувати подарунки іншим людям, висловлюючи найкращі почуття до них, але й навчитися бути вдячним людині, яка зробила для тебе сюрприз, тобто зробила для тебе щось приємне.

Гра «Побажання імениннику»

Діти стають в коло й, передаючи м'ячика (чи квітку), говорять побажання імениннику.

Слова щирого вітання дорожчі за частування.

Практична робота

А хто з вас пригадає, хто привітав маленьку Лізу з іменинами? І як вони це зробили? (Відповіді дітей.)

А чи вітають вас з іменинами? Розкажіть, будь ласка хто вас вітає і як. (Відповіді дітей.)

Як приємно почути в цей день добрі слова привітань і побажань від рідних людей: мами і тата, сестрички і братика, бабусі й дідуся, тітоньки і дядечка, а також від хрещених батьків. А хто з вас знає, чому їх називають батьками хрещеними? (Відповіді дітей.)

Зазвичай православні християни дотримуються таких традицій. Після народження дитини, на восьмий день необхідно дати дитині ім'я. Ім'я вибирають усією родиною і просять поради у священника. Згодом, через деякий час дитину охрещують. Для цього дитину приносять до храму, де священник молиться за неї і тричі занурює дитя у купель з водою, промовляючи особливі слова молитви, хрестячи в ім'я Отця і Сина, і Святого Духа. Хрещення для християнина – це друге народження. Це народження для життя з Богом. І тому для дитини потрібні хрещені батьки, які будуть молитися за дитину, виховувати, навчати Закону Божого, допомагати в усьому. Хрещені батьки приймають дитину з рук священника, обіцяючи перед Богом піклуватися про її духовне життя.

Давайте розгорнемо наші робочі зошити. Як ви гадаєте, де відбувається подія, що зображена на малюнку? (У церкві.) А що це за подія в житті дитини? (Хрещення.) А як називають тих людей, які беруть участь у хрещенні? (Хрещені батьки.) А чи знаєте ви своїх хрещених батьків? Розкажіть про ваші взаємини з ними. (Відповіді дітей.)

Тож давайте уявимо, що це дитя, яке священник тримає в руках – це саме ви. А поряд – ваші хрещені батьки. На серці у вас радість, спокій, тому що вас приймають надійні руки хрещених батьків.

Тож давайте розфарбуємо цей малюнок під мелодію пісні «День Ангела».

День Ангела

Сл. В. Соломіної   Музика С. Петросяна

*У кожного із нас є незабутній день,
Коли на білий світ ми народились.
І, прийнявши у дар одне з святих імен, –
Під захистом Господнім опинились.
І ось він знов прийшов з промінням золотим,
Вітає нас, радіє і сміється.
За звичаєм земним, прекрасним та святим, –
Днем Ангела цей світлий день зветься.*

*Приспів: День Ангела, День Ангела –
це життєдайний день.
День Ангела, День Ангела,*

день радості й пісень.
 З Днем Ангела, з Днем Ангела
 вітаємо ми вас,
 Бажаєм, щоб Ангелик ваш
 був з вами повсякчас.

Ангелику ти мій, завжди при мені стій –
 Увечері, удень, вночі й раненько,
 Допоможи мені у здійсненні всіх мрій
 І посели любов в моє серденько.
 Допоможи мені в житті себе знайти,
 Не впасти духом, вічним дорожити.
 Всі труднощі здолать, і чесність зберегти,
 Достойно все життя своє прожити.

Приспів.

Продовжує наш рід Марії чистота,
 Володимир – володар та хреститель.
 Надія і Любов, і Ольга пресвята,
 І Юрій захисник та визволитель.
 Так з іменем своїм ми по життю ідем,
 Нам Віра на шляху допомагає.
 І кожен рік в цей день ми підсумок ведем:
 У чому зміст життя наш полягає.

Приспів.

The musical score consists of six staves of music in a single system. The first staff is a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 4/4 time signature. The melody is written on a five-line staff. The lyrics are written below the notes. The score includes various musical notations such as beams, slurs, and dynamic markings like 'p' (piano) and 'f' (forte). The lyrics are in Ukrainian and describe the Day of Angels as a day of joy and protection.

сказного із нас є незабутній день,Ко- ли на білий світ ми наро- ди- лись.І
 ось він знов мінням золотим, Ві- тає нас, радіє і смі- еть- ся. За
 прихово з про-
 прихованим у дар одне з святих імен Під захистом Господнім опинились.І
 завжди земним, пре-красним та Ангела цей світлий день зо-
 сятим Днем
 ється Ангела, День Ангела - це життєдайний день,
 День Ангела, День Ангела, день
 радості й пісень.
 З днем Ангела, з Днем Ангела вітаємо ми вас,Бажаєм, щоб Ангелик Ваш
 був
 з Вами повсякчас.

Підсумок

Любі діти! Сьогодні ми дізналися, яким важливим для людини є його святе ім'я. Адже це не просто слово. У кожного імені – своя історія. Кожне християнське ім'я ушановане людиною, яка виконала свій обов'язок перед Богом. Тож кожен з вас повинен, насамперед, поцікавитися життям того святого, ім'я якого ви носите. І не просто поцікавитися, а взяти собі за приклад у житті.

А в цьому вам допоможуть ваші батьки, наставники і, найперше, ваші хрещені батьки, які дані нам Богом, щоб молитися за вас, піклуватися про ваше духовне здоров'я і наставляти вас творити добро в ім'я Боже.

Заняття 14

Тема: Нехай привітність і гостинність дарує радість спілкування. Поспішаймо робити добро

Мета: - вчити дітей аналізувати свої вчинки і робити правильні висновки;

- спонукати дітей до дружби і взаєморозуміння;
- виховувати бажання бути чуйним і уважним до товаришів;
- розвивати творчі здібності учнів, поєднуючи навчальну діяльність зі грою.

Хід заняття:

Діти заходять до класу, вітаються з учителем і стають півколом біля нього.

Вступна бесіда

(Вчитель приносить на урок кольорову повітряну кульку.)

Доброго дня! Сонечко світле.

Доброго дня! Небо привітне.

Доброго дня! В небі пташки.

Доброго дня! Мудрі думки.

Настроєм добрим ти поділися –

Другу своєму щиро всміхнися!

Якщо ти посміхнешся іншому, то все навколо теж тобі буде посміхатися: і сонечко, і дерева, і квіти, і птахи, і, звичайно ж, твої друзі.

Діти, чи любите ви ходити в гості? А приймати гостей? А як ви готуетесь до приходу гостей? (Відповіді учнів.)

Кожен, напевно, до приходу гостей хоче прикрасити свій дім, створити особливу атмосферу, щоб гостина неодмінно сподобалась. Ось у мене в руках простий предмет – повітряна кулька. Як можна використати такі кульки, коли чекаєш на гостей? (Прикрасити ними дім.)

Вірно. Але для цього кульку потрібно надути. (Вчитель трохи надуває кульку.) Чи можна такою кулькою прикрасити дім? (Ні. Потрібно краще надути.)

А якщо я дужче надму його, та так, що в ньому буде забагато повітря. Що з нею може статися? (Вона може луснути.) Чи сподобається гостям кімнати, прикрашена кульками, які луснули? (Ні.) Отже самої кульки недостатньо, щоб створити святковий настрій. Потрібно все ретельно продумати. Приємно, коли в домі все зроблено так, щоб гостям було затишно й цікаво. І готуватися до цього повинна вся сім'я. І перш за все ти сам.

Чим ти може допомогти своїй родині? (Відповіді дітей.)

Ось уже все готово до прийому гостей, і ми з нетерпінням чекаємо на них. Хто мені підкаже, якими словами привітання ми зустрінемо гостей? (Відповіді дітей.)

Уже саме привітання налаштовує гостей на добрий, святковий лад

Літературна хвилинка

Тож давайте завітаємо у гості до Сергійка, який чекає на гостей.

Гостинний Сергійко

Якось вирішив Сергійко влаштувати гостину для своїх товаришів. Заздалегідь почав ретельно готуватися до події: узяв у бабусі кулінарну книгу, перечитав усі рецепти і приступив до приготування смакоти. І ось уже на білій скатертині з'явилися і пиріг з полуницями, і пиріжечки з різною начинкою, і смачнющі тістечка. Окремо на тарілці красувалися червонобокі яблучка, апетитні грушки, соковитий виноград, духмяні сливки. А ще край столу іскрився у пляшках солодкий лимонад. Сергійко не міг нарадуватися – так йому подобався його святковий стіл. Друзям теж неодмінно сподобається!

Коли все вже було готово для гостини, Сергійко сів до телефону і почав терміново запрошувати до себе товаришів. Однак, вони чомусь не поспішали прийти до нього. У кожного знаходилась якась поважна причина, щоб відмовити Сергійку: до Іринки приїхала бабуся, Андрійко поспішав на заняття гуртка, Тетянка піклувалася про меншу сестричку доки батьки були відсутні вдома. А дехто просто відмовляв, нагадуючи Сергійку, що він і сам до них не приходив у гості.

Сергійко був у розпачі: виходить, він даремно старався, і ніхто не оцінить його гостинності й уміння готувати. І тут він побачив на вулиці Миколку, що мешкав у сусідньому домі. Він саме повертався з футбольного матчу і, як здалося Сергійкові, дуже зголоднів. Адже ж набігався там за своїм м'ячем!

Сергійко зачекав доки той зайде в дім і зателефонував. Миколка з радістю погодився, адже сусід так смачно описував святковий стіл. А ще він пообіцяв, що Миколці обов'язково буде весело і цікаво в нього. Ну як тут не погодитися!

Святковий стіл перевершив усі сподівання Миколки. Минула вже не одна година, а Сергійко все пригощав і пригощав його, підносячи то пиріг, то тістечка, то пиріжечки, то вазу з фруктами. Ніби вже й наситився Миколка, та якось ніяково було відмовити гостинному товаришу, який так наполегливо

пригощав: «Я ж все це тільки для тебе готував. А ти такий невдячний, навіть скуштувати не хочеш!»

Та у Миколки від такої кількості з'їденого аж живіт розболівся. І він, навіть не подякувавши товаришу, прямисінько з-за столу вискочив у двері й побрів сумний додому. Ото вже запам'ятається йому Сергійкова гостина!

До кімнати зайшла бабуся, і Сергійко розповів їй, як він старався, пригощаючи товариша. А він навіть не оцінив його гостинності!

Та бабуся лише похитала головою: «Запам'ятай, онучку, свято – це не тільки святково накритий стіл. А це й ...»

Діти, давайте разом закінчимо слова бабусі. Яким повинна бути гостина, щоб вона принесла радість і задоволення всім? (Відповіді дітей.)

«А це й радість спілкування з друзями. Ти наситив тільки його шлунок. Та душа від цього ситою не стала. От і не подякував він тобі.»

Тож повчимося сьогодні, як правильно організувати гостину, що друзі були задоволені.

Гра 1

(Учитель заздалегідь виготовляє таблички з прізвищами – назвами команд і розміщує їх у різних місцях класної кімнати. Наприклад: Петренки, Миколенки, Іваненки)

Давайте поділимося на три сім'ї-команди. Кожному з вас я вручу аркуш паперу, на якому буде написано прізвище. Тільки нікому не показуйте, що там написано. По команді, ви вголос називаєте прізвище своєї сім'ї, і та команда, яка збереться найперша біля свого будиночка, голосно вигукує прізвище.

Гра 2

Кожного ранку християнська сім'я, прокинувшись, звертається до Бога і просить благословення на майбутній день. А ввечері за спільною молитвою дякує Богу. Подумайте і скажіть, за що ми хотіли б подякувати Богу. (Відповіді дітей по-черзі.)

Хвилинка святості

Так, дякувати Богу потрібно за все. Але часто люди забувають про це і не дякують ні Богу, ні своїм ближнім.

Давайте згадаємо біблійну історію.

Одного разу Ісус йшов до міста Єрусалим. Він саме проходив через місцевість, яка називалася Самарією. Здалеку Він побачив десять хворих чоловіків. Вони не могли підійти близько до Ісуса, бо їхня хвороба була дуже небезпечною. І щоб не заразити інших, їм заборонено було наближатися до людей. Тому вони стояли і здалеку гукали: «Ісусе, помилуй нас!»

Ісус відповів їм: «Ідіть і покажіться священникам.» Промовивши ці слова, Він їх зцілив, навіть не підходячи до них.

По дорозі до міста чоловіки побачили, що стали здоровими. І лише один із них повернувся до Ісуса і подякував Йому.

І сказав йому Ісус: «Іди, віра твоя врятувала тебе.» (Лк. 17:12-19)

Це говорить про те, що цей чоловік зцілювався і душею, і тілом. Решта були невдячними. Вони зцілилися тільки тілом, а душею залишилися нечистими. От бачите, як багато значить вдячність.

Гра 2 (продовження)

Діти, давайте влаштуємо випробування ввічливості.

(Учитель звертається до кожної команди з окремим завданням)

Що ти скажеш, коли:

- тебе запросить твій друг на свято; (Дякую.)
- ти не можеш прийти на свято до товариша; (Вибач.)
- товариш приніс тобі подарунок. (Спаси Боже.)

Гра 3. Спортивна сім'я

Кожній команді придумати і показати по 3 вправи ранкової гімнастики. За однієї умови: вправи повинні бути веселими.

Гра 4. Сім'я готує обід

Кожній сім'ї пропонується накрити стіл. Для цього можна використати одноразовий пластиковий посуд: тарілки, ложки, склянки, виделки, серветки тощо, з такого розрахунку, щоб вистачило кожному члену команди по одному предмету. Дитина з кожної команди, взявши один предмет, повинна підбігти до столу залишити на ньому свій предмет і повернутися назад до команди. Лише тоді має право бігти до столу наступний гравець. Старт дається для всіх команд одночасно. При підведенні підсумків конкурсу враховується не лише швидкість виконання завдання, а й естетичне оформлення і правильність сервірування.

Гра 5. Сім'я веде будівництво

Кожній сім'ї видається по 20 кубиків і 6 пластикових склянок. Доки звучить музика, команда має збудувати з кубиків і склянок замок. Кожен учасник має взяти участь у будівництві, не зламавши командної будівлі. Оцінюється активність, охайність, висота побудованої споруди.

Гра 6. Сім'я відвідує магазин

На столі знаходиться 20 різних предметів. Учні оглядають їх і намагаються запам'ятати якомога більше предметів. Учитель по-черзі бере ці предмети, називає їх і ховає до пакета. Команди повинні на аркуші паперу написати назви тих предметів, які вони запам'ятали. Виграє та команда, яка пригадає найбільшу кількість предметів.

Гра 7. Сім'я вивчає Біблію

Проводиться біблійна вікторина. Учитель заздалегідь готує запитання різної складності, враховуючи рівень знань дітей. Право на відповідь має та команда, яка першою підняла руку.

- У який день Бог створив риб?
- З якого дерева Бог заборонив Адаму і Єві їсти плоди?
- Яка пташка першою вилетіла із ковчега?
- Як звали матір Ісуса Христа?
- Де народився Ісус Христос?
- Що принесли мудреці немовляті Ісусу?

Гра 8. Взаєморозуміння в сім'ї

Кожна сім'я шикується біля свого будиночка. Учасники повинні передати по-черзі кожному всі рухи у певному порядку: погладити по голові, вщипнути за носа, посіпати за вухо, погладити щічки і сказати комплімент. Гра повинна пройти в швидкому темпі. Виграє та команда, яка закінчить першою.

Гра 9. Вивчи біблійний вірш

Учитель заздалегідь готує повітряні кульки, на яких написано біблійний вірш: Не забороняйте дітям приходити до мене (Мр. 10:14).

По команді, діти надувають кульки і читають вірш. Виграє та команда, яка першою прочитала вірш і жодна кулька не луснула.

Журі підраховує бали і оголошує переможця.

Підсумок заняття

Сім'я – це близькі нам люди, з якими ми зустрічаємося кожного дня. Це люди, з якими ми ділимо радість, успіхи, невдачі. Це люди, які підтримують нас у тяжку хвилину. Атмосфера сім'ї повинна бути радісною, дружною. А це залежить від кожного члена сім'ї.

Наш клас – це також маленька сім'я, члени якої потребують допомоги, захисту, уваги.

Тож будемо привітними і гостинними. Пам'ятайте, що ви живете серед людей. Не забувайте вітати своїх однокласників з іменинами. Я сподіваюсь, що такі теплі зустрічі залишаться у вашій пам'яті на все життя, як найсвітліша згадка про своє дитинство, про свою шкільну сім'ю.

А вдома запишіть біблійний вірш, з яким ми ознайомилися сьогодні на занятті. Також ви можете розфарбувати малюнок, на якому зображено Ісуса Христа в оточенні дітей.

Заняття 15

Тема: Християнські свята. Святий Миколай чудотворець. Турбота про бідних та справи милосердя

Мета: - розширити знання учнів про життя і благочестиві вчинки святителя Миколая;

- подати дітям зразок милосердного вчинку;
- підвести учнів до розуміння того, що, допомагаючи іншим людям, можна приносити радість і задоволення власній душі;
- виховувати в учнів прагнення творити добро, наслідувати святого Миколая.

Хід заняття:

Діти заходять до класу, вітаються з учителем і стають півколом біля нього.

Вступна бесіда

*Сипле з неба перший сніг
Зіроньками білими,
Тихо стелить по землі
Ніжно-пишні килими.
В білі шати одяга
Дерева безлисті,
Проти сонечка горить
Іскрами барвистими.
Вся природа стала вмить
Зовсім-зовсім новою –
І здається все мені
Казкою чудовою.*

Ірина Наріжна

Діти, давайте підійдемо до віконечка і помилуємося красвидом. Яка пора року зараз? (Зима) А чим особлива ця пора року? (Відповіді дітей.)

Так, випав білесенький пухнастий сніг, щипає за щічки морозець, став покритися кришталевим льодом, а з дахів звисають химерні бурульки.

А чи змінилися ваші ігри на свіжому повітрі? У які ігри та розваги ви стали тепер грати? (Відповіді дітей.) Так, тепер можна і на санчатах покататися, і на лижах побігати, і промчати по замерзлому ставу на ковзанах. А ще збудувати снігову фортецю і досхочу пограти у сніжки. (Діти пропонують свої варіанти розваг.)

Тож давайте пограємося в одну з таких зимових ігор.

Гра «Сніжки»

Заздалегідь вчитель (з учнями) готує кульки-сніжки з паперу. Учитель вмикає музику, і діти починають перекидатися сніжками. Коли музика припиняється, діти відразу починають збирати кульки. Той, у кого виявиться найбільше сніжок, перемагає. Гру можна проводити у кілька етапів.

Бесіда (продовження)

(Діти з учителем знову підходять до вікна.)

Он бачите, яка чудова засніжена гірка! Як би весело й чудово було б з'їхати по ній на санчатах. Уявіть собі, що ми всі дружно після уроків побігли кататися на санчатах до тієї гірки. Та коли ми прийшли, то раптом виявилось, що санчата у нас лише одні. А покататися хочеться всім. Як бути? (Відповіді дітей.)

Звичайно, господар санок може сам накататися досхочу, а решта будуть лише сумно спостерігати за його розвагами. Та найкраще, коли хлопчики поступляться дівчаткам чи, установивши чергу, по-двоє будуть спускатися з гірки.

А чи завжди ви поступаєтеся вдома меншим братикам і сестричкам?

А що могло б трапитися, якби ви не поступилися одне одному? (Відповіді дітей.)

Пам'ятайте, що вас завжди оточують люди. Як ви ставитеся до людей, так і вони будуть ставитися до вас.

А як слід поводитися, коли поруч з вами людина, яка потребує допомоги: захворіла чи хтось її образив? (Відповіді дітей.)

А які слова допомагають заспокоїти, підтримати, підбадьорити? (Відповіді дітей.)

Та запам'ятайте, що не тільки словами можна підтримати людину, а й добрими справами.

Літературна хвилинка

Тож прослухайте оповідання про те як ваші ровесники допомогли бідній жінці у скруті. І не словами, а ділом.

Ціна грошам

Василько з Надійкою ніколи не мали грошей; зрозуміло, що вони не вміли ними користуватися. І взагалі, чи варто говорити, навіщо дітям гроші: про них дбають батьки і дають їм усе необхідне.

Якось гостював у батьків Василька та Надійки заможний родич і подарував їм по золотому. «Ось, – каже, – вам, дітки, грошенята; купіть собі, що сподобається».

Діти розуміли, що на гроші можна придбати будь-яку річ, та скільки заплатити потрібно – того не знали. Ось Василько і каже:

– Я куплю собі гнідого коня, такого, як у нашого сусіди, осідлаю його та їздитиму верхи.

– А я, – сказала Надійка, милуючись своїм червінцем, – куплю золотого годинника, точнісінько такого, якого тато подарував мамі на Різдво. Приємно мати годинника – прикладаєш до вуха, а він знай собі відбиває своє «тік-так».

– Звичайно, приємно, – погодився Василько, – але ж і мій гнідий кінь не гірше твого годинничка. Якщо не побойшся, дозволю тобі якось на ньому покататися.

– Не турбуйся, хоробрості у мене вистачить, – відповіла сестра, – а за те, що ти дозволяєш мені покататися на своєму коні, дам тобі погратися

моїм годинничком, тільки гляди ж, не розбий його.

– Будь спокійна, залишиться цілим! – самовпевнено відповів Василько, взяв Надійку за руку, і вони побігли до батьків розповісти, що хочуть придбати на свої гроші.

Як же засмутилися діти, коли дізналися, що за один золотий не купити ані коня, ані годинничка з ланцюжками, і що на придбання цих речей потрібно багато-багато грошей! Так прикро їм стало, що й дивитися не хочуть на свої золоті. Пішли вони у сад, усілися поруч і почали розмірковували про свої нездійсненні мрії.

Йшла мимо саду жінка, поганенько зодягнена, із сумним виразом на обличчі. Побачила дітей, зупинилася і так благально поглянула на них, ніби хотіла сказати: «Пожалійте мене, милі діти, допоможіть!»

Підбіг Василько до хвіртки, гукнув жінку та, показуючи їй золотого, запитав: «Скільки можна купити на цей золотий хліба?»

– Багато, – відповіла жінка, – мені з дітками вистачило б на цілий тиждень.

– Ну так візьміть його та купіть собі хліба, — сказав Василько.

– Візьміть і мій золотий, – промовила Надійка, протягуючи їй свого червінця.

Зраділа жінка, хотіла подякувати, та від хвилювання у неї обірвався голос, і вона заплакала радісними слізьми – такими, якими давно не плакала. Дивлячись на неї, просльозилися і діти... Тільки тепер вони пізнали ціну грошам.

А. Нейолова

Як би ви вчинили на місці дітей із оповідання?

Як ви гадаєте, чи схвалили вчинок Василька та Надійки їхні батьки?

Якщо вам дарують гроші, на що ви їх витрачаєте? (Відповіді дітей.)

Практична робота

Кожен християнин вважає за святий обов'язок допомагати ближньому. Адже, допомагаючи людям, ми, тим самим, виконуємо Закон Божий і робимо милість самому Господу, який заповідав нам любити людей так, як любимо самих себе.

І наш народ склав багато приказок про те, як необхідно ставитися до інших:

- Добре роби – добре й тобі буде.
- Хто людям добра бажає, той і собі має.
- Красить людину не одяг, а добрі справи.

І в історії Православної Церкви ми можемо зустріти багато святих, які проявляли турботу і милосердя до своїх ближніх, допомагаючи їм у їхній біді. І часто робили свої справи милосердя таємно, щоб це бачив тільки Господь Бог.

Ось про одного такого святого ми сьогодні й поговоримо. А ім'я його ви дізнаєтесь, розгадавши кросворд на наших робочих сторінках зошита. Тож розгорнемо зошити і приступимо до роботи. (Учні виконують роботу в зошитах.)

1. Як називається прохання, з яким кожен християнин звертається до Бога? (молитва)
2. Кого найбільше люблять батьки? (дитина)
3. Які пісні ми співаємо на Різдво Христове? (колядки)
4. Що отримують діти від рідних на іменини? (подарунки)
5. Як називається найголовніша книга? (Біблія)
6. Як звати Матір Божу? (Марія)
7. Як називають людину, яка угодила Богу своїм праведним життям? (святий)

*Вже зима мете снігами,
Вкрилась льодом гладь ріки,
Не сидиться коло мами –
«Ой, пустіть нас на санки!
Ми у парк на річку підем,
Ми подивимось у гай,
Чи туди до нас не їде
З неба в гості Миколай».*

Роман Завадович

Отже, ім'я святого – Миколай.

Хвилинка святості

А давайте, діти, дізнаємося про те, як прожив своє життя святий Миколай і чим він заслужив у Господа такої честі, що люди намагаються наслідувати його добрі справи і звертатися до нього у своїх молитвах.

Святий Чудотворець Миколай

Святителя Миколая знають і шанують в багатьох країнах. Люблять його й на Сході, і на Заході, навіть в тих країнах, де він ніколи не бував, визнають його своїм покровителем. Звертаються до нього учні, щоб послав добрі успіхи в навчанні, матері моляться до нього про долю для своїх дітей, хворі просять допомоги. І цей Святий для всіх є близьким, доступним і надійним помічником. Але найбільше знають і люблять святого Миколая діти, бо за свого життя він особливо любив дітей і допомагав їм.

Народився святий Миколай в кінці III століття в Малій Азії. Батьки його були добрими і благочестивими християнами і прагнули таким же виховати свого сина, який, як з доброго дерева бувають добрі яблука, засвоїв від батьків християнські чесноти. Він з дитинства любив молитись вранці і ввечері, відвідував богослужіння.

Після смерті батьків, будучи вже дорослим, Миколай успадкував їхнє майно, але витратив його не для своїх розваг, а для допомоги бідним. Він ніколи не запізнювався на богослужіння, а старався приходити завчасно.

Забуваючи про себе, святий став батьком для сиріт і знедолених. Він не тільки щиро молився, але був щирим до всіх тих, хто потребував допомоги.

Особливістю його життя є те, що святий Миколай допомагав не явно, а таємно, тобто, щоб ніхто не знав, звідки надійшла допомога.

Зберігся переказ, про те, як він врятував від біди сім'ю бідного чоловіка. У того чоловіка було три дочки і святий Миколай, дізнавшись про їхню біду, вночі таємно через вікно підкинув йому гаманець з грішми. Так було тричі, поки той чоловік не побачив святителя. Він упав на коліна і слізно дякував Миколаю.

Святитель закінчив своє життя в глибокій старості, але після смерті його допомога і чудеса не зупинились. Він і надалі є добрим помічником тим, хто до нього звертається з щирою молитвою. Він ніби продовжує своє служіння тут, на землі, перебуваючи вже з Богом й усіма святими на небі.

Особливо добрий святий Миколай до маленьких дітей в день його пам'яті (19 грудня): діти пишуть листи до святого, а потім знаходять гостинці від Миколая під подушкою. Та найбільше допомагає святий Миколай людям своєю молитвою до Бога.

(За збіркою «Струмочок»)

Гра «Мішечок з подарунками»

Свята жде чемненька доня.
Міцно стиснула долоні,
На колінця доня стала,
До святого промовляла:
«Я вже, отче Миколаю,
Про горобчиків подбаю,
Кину їм насіння жменьку.
Нашу кицьку маленьку
Напою і нагодую.
І сама не вередую,
З'їм усе, що дасть матуся,
Потім Богу помолюся.
Бути чемною я хочу
І не хочу пустувати.
Чи не можна, добрий отче,
Подаруночок дістати?»
А на ранок – два пакунки,
Два пакунки – прямо в ліжко!
А в пакунках подарунки:
Лялька, м'яч і гарна книжка.

Галина Чорнобицька

Вчитель заздалегідь готує мішечок з іграшками. Діти по-черзі підходять до мішечка, засовують тути руку, визначають на дотик, що вони там упіймали і детально описують іграшку. Після того, як усі дістали іграшки з мішечка, можна оголосити, що це і є їхні подарунки від святого Миколая.

Подарунки можна придбати з допомогою батьків. Також їх можуть виготовити для дітей учні старших класів на уроках трудового навчання.

Підсумок

Тож давайте будемо наслідувати приклад святого Миколая у своїх справах, завжди приходити на допомогу своїм ближнім, проявляти чуйність і милосердя.

А закінчимо наше заняття пісенькою про святого Миколая.

Удома намалюєте той подарунок, який би ви хотіли отримати від святого Миколая для своєї родини.

Пісня про святого Миколая

*Ой хто, хто Миколая любить,
Ой хто, хто Миколаю служить, -
Тому святий Миколай
На всякий час помагай,
Миколаю!*

*Ой хто, хто спішить в твої двори,
Того ти на землі й на морі.
Все хорониш від напасти,
Не даси му в гріхи впасти,
Миколаю!*

*Ой хто, хто к ньому прибігає,
На поміч його призиває,
Той все з горя вийде ціло,
Охоронить душу й тіло,
Миколаю!*

*Миколай, молися за нами,
Благаєм тебе зі сльозами,
Ми тя будем вихваляти,
Ім'я твоє величати,
Миколаю!*

Andante

The musical score is written on four staves in a single system. It begins with a treble clef, a key signature of two flats (B-flat and E-flat), and a common time signature (C). The tempo is marked 'Andante'. The melody is simple and consists of several measures of music, including some rests and a final measure with a fermata. The accompaniment is also simple, using chords and single notes.

Заняття 16

Тема: Різдво Христове – радість для всіх людей. Дари волхвів. Виготовлення різдвяного вертепу

Мета: - ознайомити учнів з історією свята Різдва Христового;
- спонукати учнів до розуміння того, що найкращі подарунки на Різдво – це добрі справи;
- виховувати в учнів любов до християнських цінностей і традицій народу.

Хід заняття:

Діти заходять до класу, вітаються з учителем і стають півколом біля нього.

Заздалегідь вчитель просить учнів принести на заняття свої фотокартки, на яких вони ще немовлята. Фото краще розмістити на дошці. Учитель пропонує дітям розглянути фото, можливо, упізнати на них своїх товаришів. (Учителю можна також самому підготувати такі фотокартки чи вирізки з журналів.)

Вступна бесіда

Діти, на сьогоднішнє заняття ви принесли фотокартки. На них ви ще немовлята. Усі ви, сучасні діти, народилися в особливих будинках, які тепер називають пологовими будинками. Там ви перебували зі своїми мамами стільки часу, скільки рекомендували лікарі. Інколи це тривало три дні, і іноді – 2 тижні. Протягом цього часу немовлята отримують необхідний догляд, а, якщо потрібно, то і лікування. Ви лежали в маленьких ліжечках, у чистій одежці, і практично у всіх вас були підгузки. Проте це сьогодні так. А як же було 2000 років тому? Мабуть, багато немовлят також мали хороші будинки, теплі ліжечка, гарні пелюшки. Та один малюк народився в місці, яке зовсім не призначене для цього. Про це сьогодні наша історія.

Розмова дітей

1. *Друзе, прошу, розкажи,
Як і де Христос наш жив?*
  2. *Народився Він не в домі,
А у хліві на соломі.*
1. *Хто тоді був поруч з Ним,
З любим Господом моїм?*
  3. *Мабуть, вівці та телята,
Віслючок і мама з татом.*
1. *Його Матері ім'я
Дуже хочу знати я.*
  4. *Його Мати – Діва красна,
Благодатна та прекрасна,
Увесь світ її леліє,
А ім'я її – Марія.*

1. Ну а далі що було,
Як життя Його ішло?
2. Він у грішнім світі жив,
Та ніколи не грішив,
Безліч Він чинив чудес,
Вбитий був, але воскрес.
1. Він воскрес? Він не помер?
Розкажи, де Він тепер?
3. З Батьком Він – на небесах
Та у люблячих серцях.
В Царство Боже кличе всіх:
І дорослих, і малих.
1. Чутиме мене Ісус,
Якщо зараз помолюсь?
4. Він для того народився,
Щоби ти Йому молився,
І для того Він воскрес,
Щоби чути нас з небес!

Віктор Фрідрік

Хвилинка святості

Різдво Христове

На стомлену землю спускалася ніч, якась особлива – така дивна і свята. Якось особливо щебетали птахи, вітер був такий м'який і лагідний, а зорі, як ніколи, яскраво виблискували, ніби дорогі перли. Поважно вплив із-за хмарин повний місяць, щоб освітити дорогу до Віфлєсму стомленим мандрівникам. А в той час їх було багато.

Римський імператор Август видав наказ зробити перепис населення. Усі нащадки святого царя Давида йшли у Віфлєсму – у місто, де цар Давид народився. Тому сюди й поспішали Пречиста Діва Марія та її чоловік Йосиф. Прибули в місто вони пізно, і не змогли знайти притулку на ніч, тому й зупинилися за воротами Віфлєсму в печері, куди в негоду заганяли пастухи овець.

Саме у цьому бідному вертепі сталося чудо із чудес: Пречиста Діва Марія народила Сина – Ісуса Христа. Сама Його сповила і поклала в убогі ясла.

Недалеко у полі пастухи стерегли свої отари овець. Дивна, не схожа на звичайну, опустилася на землю ніч – здавалося, вся природа зустрічала свого Творця! Пастухи ще не знали цієї таємниці, але це відчували їхні прості душі... Раптом перед ними з'явилися Ангели, співаючи дивну неземну пісню «Слава в вишніх Богу і на землі мир: в людях благовоління». Один із них сказав: «Не лякайтеся: ось сповіщаю вам добру звістку про велику радість. Бо народився сьогодні в місті Давидовому вам Спаситель, що є Христос Господь.» Пастухи з великою радістю поспішили до вертепу і в дар принесли чисту від серця молитву.

За дивним Божим Промислом Господь відкрив цю велику таємницю на сході трьом царям-волхвам. Вони, не вагаючись, пішли у далеку подорож за незвичайною зіркою, яка йшла попереду них, показуючи шлях до Віфлеєму. Мудрі царі поклонилися Божому Дитяти і Пречистій Його Матері і принесли дари: золото – як для Царя, ладан – як для Бога, і смирну, тобто пахуче масло, як людині. Побачивши на власні очі істинного Бога, вони понесли благу звістку про народження Христа до своєї рідної країни – далекої Персії.

(За збіркою «Днесь Христос рождається»)

Гра «Прикрась ялинку»

Діти, ви щойно почули, що до маленького Ісуса прийшли три волхви з подарунками. А ось які саме подарунки вони принесли Ісусу, допоможе пригадати гра «Прикрась ялинку».

Умови гри.

На дошці прикріплена ялинка. Клас ділиться на три команди, кожна команда обирає капітана. Учитель роздає капітанам команд конвертики з кружечками певного кольору. На кожному з кружечків написана одна літера, так щоб можна було скласти з них слова: ЗОЛОТО, ЛАДАН, СМИРНА. Наприклад: на кружечках жовтого кольору буде написано слово ЗОЛОТО, червоного – ЛАДАН, зеленого – СМИРНА.

За командою вчителя капітани відкривають конверти, команда намагається якомога швидше скласти слово, скріпити кружечки за допомогою клейкої стрічки у гірлянду й прикрасити нею ялинку. Вважатиметься, що команда виконала завдання лише тоді, коли хором прочитає ключове слово.

*В убогій печері зірка сяє –
Мати Божя Немовля повиває.
Пастухи давно туди спішать,
Щоб і їм Христа вів тать.
І волхви з далекої Персиди
За зіркою чудесною прийшли.
В яслах бідних і убогих
Царя царів вони знайшли,
Ладан, золото і смирну
У дар Йому всі принесли.*

(За збіркою «Днесь Христос рождається»)

Літературна хвилинка

*Тож ялинка святкова стоїть,
Наче всі зорі забрала –
Що Христос родився в цю мить,
Дітям вона розказала.*

Різдво Христове – одне з найулюбленіших свят в Україні. Це свято народження Христа, свято подарунків та запаху ялинки, свято зимової краси та

любові один до одного. І дорослі, і малі чекають це свято з великим нетерпінням. А яке дерево є символом цього свята? (Ялинка)

А чим ви прикрашаєте різдвяну ялинку вдома? (Відповіді дітей.)

Струнка красуня-ялинка приносить різдвяну радість у наші серця. І в ці святкові дні ми повинні поділитися цією радістю з іншими, зробивши добрі справи: і людям, і всьому Божому творінню.

Ось послушайте невелику розповідь про те, як маленька дівчинка, прислухавшись до поради матусі, поділилась своєю радістю з птахами.

Пташина ялинка

Привезли дві ялинки: одну – таку велику, пухнасту і високу-превисоку, а другу – маленьку, але також досить красиву.

– Це, напевно, дочка старої ялинки, – сказала Тетянка. – Я прикрашу її для своїх ляльок!

– Знаєш, Тетяно, – порадила мама, для ляльок прикрашати ялинку нецікаво, вони все одно нічого не зрозуміють. А ось для пташок і звірят прикрасити ялинку – це чудово! Завжди люди dbали про тварин – у лісах ставили годівниці з сіном, вівсом. Для птахів на дахах своїх осель ставили жердину, на яку надівали необмолочений сніг. Птахи зліталися і дзьобали зерно. Ось і їм свято також. Адже ще Адам у райському саду турбувався про всіх тваринок, що створив Господь.

– То що ж ми зробимо? – запитала Таня.

– А ось що. Давай на ялинку повісимо шматочки хліба, сала; внизу під ялинкою насиплемо крихт і зерна та й виставимо її на ганок. Голуби, горобчики й інші птахи позлітаються і будуть дзьобати. Як цікаво буде спостерігати за ними.

Таня радісно засяяла. Так і зробили. Навішали на гілки ялинки шматочки білого й чорного хліба, кетяги калини, шматочки сала. Під ялинкою поставили мисочку з зернятками й крихтами хліба – і виставили на ганок.

Спочатку птахи боялися ялинки. Та коли, напевно, найсміливіший горобчик прилетів під ялинку й почав дзьобати зерно, то й інші птахи злетілися на святкову вечерю: цвірінькали, щebetали, підстрибували, навіть у вікно зазирали. З усього було видно, що ялинка їм сподобалась. Тетянка, мама, всі гості стояли біля вікна й спостерігали за птахами. На душі було приємно і радісно.

(За збіркою «Днесь Христос рождається»)

Для кого Тетянка хотіла прикрасити маленьку ялинку? (Для своїх ляльок.)

Що порадила їй матуся? (Прикрасити ялинку для птахів.)

Чим прикрасили ялинку? (Відповіді дітей.)

А як ти можеш поділитися своєю різдвяною радістю з навколишніми? (Відповіді дітей.)

Практична робота

Діти, а зараз розгорнемо робочі зошити і розмалюємо вертеп – святе сімейство: маленького Ісуса, праведного Йосипа, Діву Марію. А над ними всіма

високо в небі – яскраву зірку, яка сповістила всім людям про народження Спасителя.

Підсумок заняття

Свято Різдва Христового навчає нас милосердя і любові до Бога й ближнього. Його святкування має стати гарною традицією добрих справ у ваших ролинах.

Хай за вікном хуртеча злиться,
А нам – співати і радіти.
Горить ялинка у світлиці –
З Різдром Христовим, любі діти.

Заняття 17

Тема: Святки. Колядуємо разом

Мета:

- розширити та поглибити знання дітей про Різдвяні свята;
- показати красу і значущість великого християнського свята;
- плекати віру в Бога;
- виховувати повагу до традицій свого народу.

Рекомендації до заняття:

1. На цьому занятті бажано показати дітям різдвяний вертеп, який заздалегідь підготовлений з учнями 3-4 класу. Можливо також підготувати цю виставу самим учням 2 класу й показати її меншим товаришам.

2. Діти краще будуть сприймати показ вистави, якщо вона буде добре підготовлена.

3. Бажано заздалегідь підібрати музичний супровід.

4. Вчитель може порекомендувати дітям вдома розфарбувати малюнок на робочій сторінці учня.

Різдвяне вітання

Звучить лагідна музика.

Ведучий

Зібралися разом на розмову Доброта, Милосердя, Любов.

Доброта

Я втрачаю все більше тих людей, які тримали мене у своєму серці. Все більше віддаляються люди, стають глухішими, біднішими душевно. Першим гаслом людства стають слова: „А що я з того буду мати?” А де є користолобство, там закінчується моя влада.

Милосердя

Не можу і я вас нічим потішити. Про мене згадують лише зрідка. Багато хто використовує мене, щоб зробити собі рекламу. Люди закривають свої серця перед тими, хто потребує допомоги та співчуття. Вони відмахуються від мене, як від чогось надокучливого, смішного, несучасного.

Любов

А я маю для вас втішну звістку. Я ще жива, бо інакше не існував би цей світ. Але як мало місця для мене залишилося. Тільки серце матері, батька, дитини, серце людини, яка приходить до Бога, серце врятованої від загибелі людини, яка вдячна своєму рятівнику. А інші серця? Там лише маленькі жаринки, яким далеко до справжнього вогню.

Ведучий

Людино! Всі сьогодні благають про порятунок і Ти можеш їх врятувати, варто лише відкрити своє серце.

Звучить пісня «Люблю я світ».

Ведуча Колись давно скликали звірі сейм.

Лисиця Що означають для тебе Різдвяні Свята?

Білочка Для мене – це гарна ялиночка, оздоблена горішками, які я так люблю.

Лисичка А я не уявляю Різдва без печеної курочки?

Віл Різдво Різдвом робить шампанське. Я би спокійно дві пляшки випив.

Ослик Що ти воле говориш? Адже найголовніше на Різдво – це маленький Ісусик. Хіба ти про це забув?

Віл А чи пам'ятають про це люди?

Ведуча Так. Учні, батьки, педагогічний колектив нашої школи пам'ятають про Різдво Христове та вітають всіх присутніх з цим святом. Христос рождається! Славимо його!

Звучить музика

1 зірка

Вже різдвяна зірка – іскра світу –

Пломеніє, сяє угорі.

Час небесні ліхтарі світити,

На добро у кожному дворі.

2 зірка

Ой, сестрички ясноликі,

Осяваймо гори й ріки.

Сіймо срібло на простори.

У святвечір все говорить...

З зірка

Небо, віхола, сніжинки,
Звірі, птахи круг ялинки.
Вітер, хмари, сніговиця.
Гомонить свята зірниця.

Зірниця

Дві тисячі років я людям дарую
Різдвяної ночі святу таїну.
І небо радіє, й земля торжествує.
Отож колядою святки розпочну.

Звучить колядка «Добрий вечір тобі». Виходять учасники дитячого вертету.

Дитячий вертеп

Дійові особи: 1-й пастушок, 2-й пастушок, Ангел, Козак, Хлопчик, Цар Ірод, Охоронець, Біда

На сцену виходять пастушки, одягнені в білі вишивані сорочки та штани з грубого полотна. На головах – солом'яні брилі. У руках – довгі ціпки з дзвіночками.

1-й пастушок

Добрий вечір, господарю!
Мир у вашу хату.
Вас і вашу всю родину
Будем, віншувати.

2-й пастушок

Славте Бога! Хай віднині,
Буде злагода в родині!
Ми іздалеку прийшли,
Вам новину принесли.

1-й пастушок

Ми бачили у ніч ясну й морозну
Сіяння зірки радісне й тривожне.
Ми зрозуміли: Бог родився в світі,
Щоб нам усім вказати шлях до світла
Від самого початку й до кінця!
Йому у дар ми віддали серця.

2-й пастушок

Ми були у тій хатині,

Де Ісус лежав на сні.
Ніжним світлом і теплом
Все снувалося кругом.
А святая Мати-Діва,
Що Ісуса народила,
Сина в ясла укладала,
Щось тихесенько співала.

1-й пастушок

Скільки там людей зібралось!
Диво славлять те, що сталося,
І багаті, і убогі,
І каліки, і здорові –
Славлять всі Дитину-Бога,
Душі гриючи в любові.
Вірять, що святую силу
Ця Дитина воплотила.

2-й пастушок

Тихо! Я чую з вулиці якийсь гамір!.. *(Виглядає у віконце)*
Ой, браття, то цар Ірод з охороною! Ховаймося!

Пастушки ховаються за лаштунки. Входить Ірод з охоронцем. На Іродові корона, у руці царський жезл. Одягнений у чорні штани й накидку. На охоронцеві – звичайна сорочка та короткі штани. На лівому боці – меч.

Охоронець

Новина, царю, у царстві є:
Скінчилось царствіє твоє,
Бо новий Цар у світ прийшов,
В серцях людей любов знайшов.
Це Богом послане Дитя
Для всіх є символом життя!

Ірод *(гнівно)*

Я – цар юдейський, і ніколи
Я царювати не дозволю
Нікому в світі, щоб ти знав!..
Мені здалось, чи ти сказав:
Свята Дитина народилась?
А може, це тобі наснилось?

Охоронець

О, ні!...

Ірод

Тоді увесь мій край,
Куточок кожен обшукай!
Візьми побільше вояків
І всіх маленьких хлопчаків,
Які сягнули вже дволіття,
Скарай на смерть, зведи зі світу,
Щоб не минути те Дитя,
Бо не видать і вам життя!..

Ірод з охоронцем виходять. Входить маленький хлопчик у довгій білій сорочці із запаленою свічкою.

Хлопчик

Нас, діточок маленьких,
До Ірода від неньки,
Від батька нас забрали,
На смерть лиху скарали.
Батьки ламають руки,
Ридають од розпуки.
А ми ж – невинні діти,
Не встигли ще й пожити...

Хлопчик виходить, загасивши свічку. Знову з'являються Ірод з охоронцем.

Ірод

Які для мене є новини?

Охоронець

Твоя жорстокість меж не знає,
О, царю Іроде!..
Віднині твоєї влади не приймаю!
Мій меч дітей не скривдить, ні!
Ти горітимеш в огні!..

Охоронець зриває меч і кидає його на підлогу. Виходить геть. З'являється козак у вишиваній сорочці та атласних шароварах. На голові – смушева шапка, при боці – шабля в піхвах.

Козак (до Ірода)

Ісус – не ти. Він – вічний Бог!
Той, хто панує без тривоги.
І ти боїшся того Бога,
Тому лиха твоя тривога.
А за свої страшні злочинства

Ти згинеш, Іроде, навів,
Бо справедливий чоловік
Той, Хто у вертепі народився!

Ірод (злякано)

Ти що намислив?!

Козак

Іроде, тремти!

Твою жорстокість проклинає кожний!

А зараз од меча загинеш ти,

Якого нагострив Дитині Божій!..

Козак, вихопивши шаблю, підступає до Ірода й карає його. Той падає. З'являється біс, одягнений у все чорне. На обличчі – маска. Чорні рукавиці, дерев'яні вила. Підперезаний іржавим ланцюгом. Біс підхоплює тіло Ірода й тягне його геть.

Козак (бісу навздогін)

Моїм мечем сам Бог водив,

Щоб цей (Вказує на Ірода)

За злочин заплатив!..

Чується стуку двері Із-за лаштунків, озируючись, виходять пастушки.

1-й пастушок

Хто там?

На сцені з'являється Біда. У руці — костур. Одяг жебрачки

Біда

Я – твоя Біда!

Йду по твоїх слідах,

Забираю всі достатки,

Не лишаю навіть латки!

Лиш один мене б здолав,

Якби в світі панував:

Той, хто вчора народився...

Але Ірод розізлився

І його сьогодні знищить!

Адже Ірод – мій друже!..

1-й пастушок

Не сміши, Бідо проклята!

Він – у біса, твого брата,

Тож спіши туди, сестрице,
Та хутчіш, щоб не спізниться!
Пастушок штовхає Біду. Та знесилено падає додолу

2-й пастушок (*показує на вікна*)

Гляньте, браття, – світло є!
Як у вікна сильно б'є!..
Щоб вам щастя квітло
Вінком калиновим.

1-й пастушок

Щоб над вашим домом
Любов розквітала,
А у вашім домі
Слава панувала!

1-й та 2-й пастушки

Щоб Ісус із того світу
Слав нам щастя –
На багаті літа!

Усі разом

Христос рождається! (*тричі*)

Входить Ангел у білій з блискітками сукні. На голові корона, на плечах накидка. На короні – восьмикутна зірка.

Ангел

Хай ваш дім добром панує!
Хто тут світла потребує?

1-й пастушок

Щоб не стало всім нам гірко,
Засвіти нам, ясна зірко,
І подай нам добру раду, (*вказує на Біду*)
Цій Біді на смерть за зраду!

Ангел

На Біду є спосіб певний:
Ум свідомий, ясний, ревний.
А Біду я поконаю –
Світлом я її злякаю! (*Змахує рукою в бік Біди*)

2-й пастушок

Добре слово, мудре слово!
Все на радість нам готово.
Так і там нам говорили:
В Віфлеємі – Божі сили!
Забирайсь, Бідо, із хати,
Ми тебе не хочем знати!
Біда слухняно, кречучи й зітхаючи, виповзає геть.

Козак

Хай нам світить світло Боже,
Що живе у нас в серцях!
Хай всі біди переможе
І покаже світлий шлях!
А тепер – пора рушати.
Треба лиш повіншувати.

1-й пастушок

В день Різдва Христового
Ми прийшли в ваш дім,
Щоб добра, і злагоди
Побажати всім.
Щоб від нас вам, люди,
Додалось тепла,
Бо в цей день Марія
Сина родила!

2-й пастушок

Українцям нашим
Побажаєм волі,
Щоб скосили дружно
Бур'яни у полі.
А потім зорали
І заволочили,
І зерно добротне
В землю положили.
Хай нашої єдності
Вороги лякаються,
А ми скажем дружно:

Усі разом

Христос рождається!

Звучить колядка «Нова радість стала». Усі учасники дійства виходять на сцену.

1 дитина

Різдвяна зірка на небо вийде.
Малий Ісусик до дітей прийде.
Малий Ісусик, Божа Дитинка –
Буде Свят вечір, буде ялинка.
Буде колядка в кожній хатині,
Настане втіха на Україні.

2 дитина

Темної ночі зорі засяяли
Ангели людям радість звіщали:
«У Віфлеємі, в стайні, на сні,
Христос родився всім на спасіння».
Люди, радійте, Христа вітайте,
Божому Сину славу віддайте.
Слава на небі Богу святому,
На землі спокій роду людському!

3 дитина

Добрий вечір вам у дім,
Добрий вечір вам усім!
Всіх вітаєм, прославляєм,
З нашим святом золотим.
Срібна зірка промениста
Сяє кожному із нас.
Хай же серце буде чисте
В цей святий різдвяний час.
І кого вона торкнеться,
Той весь серцем розцвіте,
І для того усміхнеться
З неба сонце золоте.

1 дитина

Сієм, сієм, посіваєм,
З Новим роком вас вітаєм!
Сієм зерном ваговитим
Добрим людям працьовитим.
Не з сівалок, а з долоні,
По долівці, по ослоні.
Посіваєм в кожній хаті –
Будьте радісні й багаті.
Сієм густо перехресним
На добробут людям чесним.
Примовляєм з кожним кроком:

З Новим щастям
З Новим роком.

2 дитина

З Новим роком!
З добрим роком!
Хай на крилах лине час!
Хай же буде з кожним роком
Більше радощів у Вас!
Христос рождається! (3 р.)

3 дитина

Широкими дорогами
З рясними перемогами
Відходить рік Старий.
Зима навкруг порошиться,
У кожну хату проситься
Веселий рік Новий.

1 дитина

Колядки всім співаємо,
Христа ми прославляємо.
Щедруємо, вітаємо,
Усіх поздоровляємо
У новорічний день.
Всім щастя, долі зичимо,
Співать нових пісень.
Земля хай миром повниться,
До серця серце горнеться,
До брата брат іде!
Хай світ увесь братається,
А небо хай не хмариться
Ніколи і ніде.

Усі разом

Христос рождається! Славимо його!

*(При укладенні сценарію була використана література:
Савченко-Гнатюк О.І. Музичні п'єси для дітей:
Карнавал; Нікітіна Л.С. Ой весела в нас зима)*

Підсумок

Різдвяна пісня
Дзвони Різдва лунають,

*Лине, звучить колядка, –
Радість для світу звіщають,
Славлять Ісуса-Дитятка.*

*Бачиш – засніжена нічка
В небі розкинула зорі.
Чуєш – небесна вічність
Тихо до тебе говорить:*

*– Знаєш, що Божого Сина
Людям вродила Діва?
Будь Його добра Дитина,
Чесна, розумна, правдива.*

*Славмо Христа-Дитятка,
Віру й надію єдину!
Линь до небес, колядко,
І звесели Україну!*

Валентина Юрченко

Заняття 18

Тема: Узагальнення. Тематичне оцінювання

Мета: - повторити й узагальнити вивчений раніше матеріал;

- виховувати почуття взаємодопомоги, взаєморозуміння і поваги один до одного;

- розвивати творчі здібності учнів, поєднуючи навчальну діяльність зі грою.

Хід заняття:

Рекомендується провести узагальнення у вигляді гри «Зимові посиденьки».

Учитель готує, по можливості, призи і подарунки, плакат зі словами «Заходьте до нас на посиденьки».

При вході до приміщення діти співають колядку, прославляючи народженого Ісуса Христа.

Для посиденьок готуються паперовий будиночок (можна намалювати на великому аркуші паперу) з 12 віконечками. Кожне віконце вирізане так, щоб воно відчинялося. За віконницями написані числа від 1 до 12 (номери завдань чи конкурсів). У кожному змаганні можуть брати участь до 5 чоловік. Необхідно заздалегідь продумати скільки учнів в якому конкурсі будуть брати участь. Віконця можна відчиняти і виконувати завдання послідовно або за бажанням дітей.

Класне приміщення можна прикрасити повітряними кульками, сніжинками, серпантином, малюнками дітей до свята Різдва тощо. Будиночок з віконцями повісити на видному місці.

Оскільки віконечко №11 – це вручення призів і подарунків, то його слід відчиняти останнім.

Завдання:

1. Запитання в кульці
2. Різдвяна вікторина
3. Вікторина «Вивчаємо Біблію»
4. Конкурс «Ялинкові прикраси»
5. Гра «Вірно-невірно»
6. Конкурс «Мандаринка»
7. Відгадай загадку
8. Вустами дитини
9. Конкурс «Здми сніжинку»
10. Знайди неточність
11. Торба з подарунками

Вступна бесіда

Сьогодні у нас підсумкове заняття, на якому ми повинні пригадати все, що вже вивчили і чого навчилися. І проведемо ми наше підсумкове заняття у формі гри-свята «Зимові посиденьки».

Ось перед нами будиночок з віконечками. Ви будете відчиняти віконечка, а я буду зачитувати завдання, які причаїлися за цим віконечком. Для кожного завдання потрібна буде різна кількість учасників. Тож будемо старатися, щоб кожен взяв участь у посиденьках.

Будьте активними і веселими.

1. Запитання в кульці

Діти, які бажають взяти участь у цьому конкурсі (від 3 до 5 чол.), виходять по черзі, проколюють повітряну кульку і виконують завдання, що знаходиться в ній.

1. Підбери слова для привітання друга з іменинами.
2. Що треба робити, щоб стати справжнім християнином?
3. Які справи милосердя ти можеш зробити?
4. Які ти маєш обов'язки в родині?
5. Назви членів своєї родини.

2. Різдвяна вікторина

1. У якому місті народився Ісус Христос? (Віфлеєм)
2. Як пастухи дізналися про народження Ісуса? (Розповів ангел)
3. Як звали матір Ісуса Христа? (Марія)
4. Коли ми святкуємо Різдво Христове? (7 січня)
5. Коли родина сідає до святої вечері? (Коли на небі з'явиться перша зірка)

6. Як називається страва з вареної пшениці, маку й меду? (Кутя)
7. Як називаються пісні, які виконуються на Різдвяні свята? (Колядки)

3. Вікторина «Вивчаємо Біблію»

Відгадайте, про кого або про що йдеться мова.

1. Моє ім'я носять безліч людей в усьому світі. Так сталося, що Господь обрав мене, щоб силою Святого Духа я стала Матір'ю Божого Сина. Про це мене сповістив ангел Божий. (Марія)
2. За професією я – тесля. Я одружився з Марією, тому що знав, що вона народить Сина Божого. Я мандрував з нею до Віфлеєма, а потім ми разом з маленьким Ісусом втікали до Єгипту. (Йосип)
3. Нас було троє. Ми прийшли зі сходу. Зоря нам показувала шлях. Ми поклонилися народженому Спасителю і принесли Йому багаті дарунки. (Мудреці або волхви)
4. Ми були дуже здивовані, коли нам першим ангел сповістив про народження Спасителя. Ми прийшли привітати Марію і Йосипа та поклонитися маленькому Ісусу. (Пастухи)
5. Я освітила дорогу пастухам і волхвам, показавши точне місце народження Спасителя. (Віфлеємська зірка)

4. Конкурс «Ялинкові прикраси»

Заздалегідь готуються різнокольорові паперові іграшки. На кожній іграшці повинна бути петелька. Одному з учасників зав'язують очі, розкручують навколо своєї осі. Задача учасника – повісити прикрасу на ялинку (ялинка може бути справжньою або макет ялинки повісити на дошці). Учні допомагають товаришу йти в правильному напрямку за допомогою слів «праворуч, ліворуч, прямо, назад, вперед».

5. Гра «Вірно-невірно»

У протилежних куточках класу поставити лавочки (або по 5 стільчиків). Над ними висять таблички: з правого боку – «вірно», а з лівого – «невірно». Учитель зачитує твердження. Якщо воно вірне, то учні займають лавочку з правого боку. І навпаки.

Твердження:

1. Діти в сім'ї повинні сваритися. (Н)
2. Іменини – це день пам'яті святого, чиє ім'я ти носиш. (В)
3. Якщо ти зламав іграшку, то треба її подарувати товаришу. (Н)
4. Святий Миколай завжди турбувався про бідних. (В)
5. Матір Ісуса Христа звали Марія. (В)
6. Ісус народився в готелі. (Н)
7. На Різдво дарують один одному крашанки. (Н)
8. На місце, де народився Ісус Христос, вказувала зірка. (В)

6. Конкурс «Мандаринка»

Серед учнів вибирається дві команди по 3 чоловіка. Кожній команді дається пакунок з різними предметами, серед яких є мандаринка. Завдання першому члену команди – знайти мандаринку, не заглядаючи в пакунок; другий учасник повинен її почистити; третій – поділити її між членами команди і всім з'їсти. Перемагає команда, яка не лише першою виконає завдання, а й рівномірно поділить мандаринку між учасниками.

7. Відгадай загадку

1. Всьому початок і кінець,
Він є і Вчитель, і Творець,
Один у іпостасях трьох –
Отець і Син, і Дух – це ... (Бог)

2. Наша надія, наше спасіння,
Радість і щастя, і воскресіння.
Він збудував нам місто на небі,
Всіх закликає в гості до Себе.
З Ним я ні смерті, ні зла не боюсь.
В мене надійний є друг – це ... (Ісус)

3. Він плазун із плазунів,
Він брехун із брехунів.
Дуже хитрий і верткий,
Повний трути хижий ... (змій).

8. Вустами дитини

Для конкурсу вибирається три учасники. Кожному з них задається 5 запитань. Кожне наступне запитання більш повніше описує предмет. Чим швидше учасник здогадається, тим більше балів набирає. За кожну неправильну відповідь учасник позбавляється бала.

Завдання 1

1. Це новорічна штучка.
2. З нею треба поводитися дуже обережно.
3. Від неї у батьків багато клопотів, тому що після неї треба прибирати.
4. З неї вилітають різнокольорові паперові кружечки.
5. У неї є мотузочка, за яку треба сіпати. (Хлопавка)

Завдання 2

1. Це новорічна штучка.
2. Вона є кожній хаті.
3. Діти дуже раді, коли вона з'являється в домі.
4. Її прикрашають.
5. Під неї кладуть новорічні подарунки. (Ялинка)

Завдання 3

1. Її видно здалеку.

2. Вона світить.
3. Її чекають, щоб родиною сісти до святої вечері.
4. Це небесне світило.
5. Вона вказала шлях мудрецам до Немовляти Ісуса. (Зірка)

9. Конкурс «Здми сніжинку»

Посеред столу покласти вирізану з паперової серветки сніжинку. Два учасники стають з протилежних сторін столу і за командою вчителя намагаються здути сніжинку на підлогу з протилежного боку стола.

10. Знайди неточність

Прочитайте дітям історію. Вони повинні на слух знайти неточності в тексті.

Це було давно. Імператор Ірод (Август) видав наказ про те, щоб кожен прийшов на перепис. Місто, до якого вирушили Йосип і Марія, називалося Назарет (Віфлеєм). Коли вони припливли (прийшли) до Назарета (Віфлеєма), то оселились в готелі (хліву). Там Марія народила доньку (Сина). Немовля назвали Софійкою (Ісусом). Першими прийшли поклонитися Немовляті мудреці (пастухи). Вони почули добру звістку від перехожих (ангела). Потім прийшли два (три) мудреці. Вони принесли з собою золото, ладан й іграшки (миро).

11. Торба з подарунками

Підготувати мішечок з подарунками, до якого покласти якомога більше іграшок. Кожен з учнів засовує туди руку, визначає навпомацки, що він там упіймав, описує предмет і витягує його. Після того, як усі учні витягнуть по іграшці, можна оголосити, що це і є їхні святкові подарунки.

Бажано закінчити заняття, пригостивши дітей чаєм з солодощами.

Підсумок заняття

Будьте, любі діти, правдивими і чесними, слухняними і чемними, милосердними і працелюбними, уникайте зла й творіть добро. І тоді ваш ангел-охоронець завжди буде допомагати вам і молитись за вас перед Всевишнім Богом, щоб ви зростали справжніми синами й дочками Церкви Христової.

А вдома прочитайте в читанці невелике, але цікаве оповідання і виконайте завдання в робочому зошиті.

(При підготовці заняття використана ідея гри зі збірника «Живые уроки»)

Заняття 19

Тема: Ми і наші вчинки. Наші гріхи і чесноти

Мета: вчити дітей аналізувати власні вчинки;
допомогти зрозуміти різницю між гріхом та чеснотами;

виховувати в дітей бажання творити добро;
виховувати любов до Господа і до свого ближнього.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. На дошці заздалегідь прикріплені на великому аркуші паперу (чи намальована безпосередньо на дошці) стежина. Протягом бесіди вчитель прикріплює (чи домальовує) обабіч стежинки квіти і будяки.

Вступна бесіда

Діти, а як ви добралися сьогодні до школи? (Відповіді учнів.)

Так, хтось ішов по широкому тротуару, інший стежиною парку. А можливо хтось пробирався через чагарники? Одним око милували гарні квіти, а інших намагалися схопити за рукав цупкі будяки.

Отак і наші життєві стежиночки сповнені різних несподіванок, перешкод і труднощів. І будяки на цій стежині – це наші гріхи, які міцно чіпляються за нас і нізачо не хочуть відпускати.

А давайте пригадаємо, що ж таке гріх. (Гріх – це порушення Закону Божого, негарний, недостойний вчинок.)

Як же ми можемо викоринити будяки? (Виполоти, вирвати, спалити тощо, тобто, боротися з ними.)

А чим можна побороти свої гріхи? (Чеснотами.)

Що ж таке чесноти? (Добрі риси характеру, які формуються в людини, коли вона діє і мислить згідно з Божими Законами.)

І щоб наша життєва стежина була прекрасною, потрібно викоринювати в собі гріх любов'ю, терпінням, добротою, милосердям. Це і є ті квіти, які прикрашають нашу стежину життя.

Тож нашим завданням на сьогоднішньому занятті буде прикрасити свою життєву доріжку якомога більшою кількістю квітів-чеснот, довести, що кожна людина є володарем своїх вчинків, і ніколи не пізно зупинитися в поганому і виправити зроблене.

Літературна хвилинка

Тож давайте уважно прослухаємо оповідання і дамо відповідь на одне важливе запитання: чому для Віті й Андрійка був справді чудовий день?

Чудовий день

На календарі листопад, але надворі справжня зима. Снігу випало багато. На вулицю виходиш – і ніби опиняєшся у казці. Дерев, як справжні красуні у білосніжному вбранні, чекають запрошення на казковий бал.

Вітя вдихнув декілька раз повітря. Яке воно свіже і легке! Настрій чудовий, піднесений. Йому так захотілося поділитися своєю радістю, своїм почуттям із кращим другом Андрійком. Намилувавшись красою зимового пейзажу, Вітя швиденько побіг до однокласника. Андрій був уже на вулиці, катав велику кулю зі снігу. Друзі разом узялися до роботи. Вони скатали три кульки: велику, середню і маленьку, і прикріпили одну до одної. Зробили очі з

камінців, намалювали вугликом рота, ще й ніс із морквинки причепили. Встромили гілочки замість рук та одягли старе відерце на голову.

Справжній красень-сніговик привернув увагу всієї малечі на подвір'ї. Вони тягли мам за руки до сніговичка, роздивлялися, гомоніли. Товариші залишили снігового героя малятам та пішли на гірку.

Життя тут бурлило повним ходом. Санчата, лижі, ковзанки, гірки з трамплінами були до вподоби і дошкільнятам, і школярам, і підліткам. Хлопці каталися на ковзанці: і сидячи, і лежачи, і на картонці, і робили великий паровоз, тримаючись один за одного. Але очима захоплено поверталися до гірки з трамплінами. «Де ж узяти санчата?» – міркували вони. Андрійко знає, що в цьому році батьки йому знову не зможуть купити санчата. Їхня сім'я – багатодітна, тож мама попередила хлопчика, щоб почекав ще рік, може в наступному році зможуть їх придбати. А у Віті є лише мама і сестричка, бо татко загинув, коли визволяв людину з вогню, він був пожежним. Старі санчата поламані лежали на балконі, а нові мама купити не в змозі.

І ось на радість друзів до гірки з санчатами поспішав їх однокашник Олег.

«Олегу, ти даси нам санчата з'їхати з цієї гірки з трамплінами?» – запитав Вітя. Олег був діловий хлопчина, він трохи задумався і погодився, але зажадав від товаришів, щоб ті принесли йому якусь цікаву річ на обмін.

«Якщо я буду просто так давати свої речі, я ніколи не стану бізнесменом», – зауважив він. Поки хлопці обмірковували, що ж можна віддати Олегу, повз них проїхала Оленка, сусідка Віктора. Її санчата були зовсім новенькі, свіжа фарба блищала яскравими кольорами. Вітя допоміг дівчинці забратися нагору. І попросив: «Оленко, ти даси нам свої санчата, щоб ми проїхали через трамплін? Хоч би по-разочку?»

«Ой ні, мене мама буде сварити. Вона наказала нікому не давати, вони ж новенькі. А як будуть старі, я вам обов'язково дам», – випалила Олена.

«Пішли додому», – запропонував Андрій. Друзі почали спускатися з гори. Коли вони прощалися, почувся тріск, а згодом – дитячий крик і голосний плач. Хлопці побачили Оленку, яка лежала на снігу, і тріснуті санчата, що були поруч. Дівчинка з жахом дивилася на них і плакала.

Вітя підняв її, почав струшувати сніг з її одягу та заспокоювати. А Андрій тримав санчата. «Що ж робити, як їх полагодити?» – міркував він. А потім дитина підняла очі до неба і тихенько почала благати, як це робила його бабуся: «Божже, допоможі їй, вона так страждає».

І поки Андрій міркував, як закріпити цей брусок, почувся голос дідуся: «Не плач, маленька, це не біда, поруч моя майстерня, я їх полагоджу. І хлопці мені допоможуть. Ну як, згода?»

Діти зразу погодилися. Вони впізнали в дідусеві колишнього вчителя праці, який працював багато років у їхній школі, а тепер був пенсіонером.

У майстерні чого тільки не було. Очелята в хлопців блищали від захоплення. Вони ще ніколи не бачили такої кількості інструментів: тут є і для різьби по дереву, і по металу.

Андрійко закотив рукава і заходився допомагати. Через декілька хвилин Оленка тримала свої санчата. Вона дякувала і запрошувала друзів на гірку.

Але Андрій вже домовився з дідусем, щоб полагодити і санчата Віктора. Біля трьох годин поралися хлопці у майстерні.

І ось друзі зі своїми санчатами стоять біля гірки з трамплінами. Андрій відштовхується, впевнено перестрибує подвійний трамплін, долає перешкоди і всю дистанцію першим і зупиняється біля переможного дерева.

Вітя обводить поглядом все навкруги. Серденько аж вискакує із його грудей. Така радість, така радість переповнює душу.

Який же сьогодні чудовий день!

Л. Цой

Кому Вітя й Андрійко залишили сніговичка?

Чому хлопці не каталися з гірки на санчатах?

Чому їхні приятелі не дозволили їм з'їхати з гірки на своїх санчатах?

Як друзі допомогли дівчинці?

А як би ви поступили в цій ситуації?

Де хлопці взяли санчата?

Чому цей день був таким чудовим для друзів? (Відповіді дітей.)

Зло із темряви зростало,

Чорним маревом ставало.

А добро, мов ясне сонце,

Виглядало у віконце.

Та від зла не відвернулося,

Лише лагідно всміхнулося.

Зло сердито в очі глянуло,

Затремтіло і ... розтануло.

Тож від чого розтануло зло? За допомогою чого можна позбутися зла, образ, грубості? (За допомогою доброти, лагідності, любові.)

Гра «Схвалюємо – не схвалюємо»

Діти, а чи подобаються вам казки? Чим саме? (Добро завжди перемагає зло.)

Давайте завітаємо в гості до Країни Казок, на стежинках якої зустрінемо багато казкових героїв. Коли ми зустрінемо когось, то згадаємо цю казку, а також вчинки цього героя і скажемо: схвалюємо ми їх чи ні.

- Котигорошко
- Кощій Безсмертний
- Колобок
- Сестричка Оленка і братик Іванко
- Баба Яга
- Попелюшка
- Кай і Герда
- Червона Шапочка
- Шапокляк

Ми побачили, що добро у казках завжди торжествує. Тому що доброта, яка властива нашим героям, допомагає подолати труднощі на їхньому шляху.

Інсценізація казки

А зараз давайте разом покличемо казку у гості до себе.

(Виставу можна підготувати заздалегідь із старшими учнями. Також можна підготувати інсценізацію цієї казки з використанням ляльок (ляльковий театр).)

Іванко – царевич Іван

Ведучий: У якомусь царстві жив собі Іванко, парубок непоганий. Та були у нього троє друзів: Жирко, Жадко і Важнуха. І так ці друзі йому надокучали, що життя не давали. Ось, наприклад, настав Великий піст. Думає Іванко:

Іванко: Ось я вже помолюся! Ужє я попошуся! Ні за що не буду їсти морозива і частіше стану до церкву ходити.

Продавець морозива: Морозиво, дуже смачне морозиво! Купуйте морозиво!

Іванко: Ні! Ні! Іде Великий піст. Не буду!

Жирко: Та що ти, Іванку. Лише шматочок маленький з'їж.

Іванко: А як же піст?

Важнуха: Так це ж для некультурних, а ти, Іванку, парубок культурний.

Продавець морозива: Морозиво закінчується! Купуйте швидше! Останнє морозиво!

Жадко: Швидше купуй, Іванку, а то он дивися, дівча біжить. Зараз твоє морозиво купить.

Ведучий: Так у них завжди й ставалося. Тільки збереться Іванко добру справу зробити, як Жирко в ньому ласолюбство розпалює, Жадко – жадібність, а Важнуха – гордість. Зовсім вони Іванка заплутали.

Дівча: Дайте мені три пачки морозива.

Продавець морозива: Три немає, залишилася одна пачка.

Іванко: Ну і добре, що мені не дісталося.

Жирко, Жадко і Важнуха: Ти ж раніше прийшов, це твоє морозиво!

(Іванко кидається до продавця, дівча хапає морозиво і втікає.)

Ведучий: Дівча втекло з морозивом, Іванко – за нею. Вулицями побіг та провулочками. Вибігло дівча з міста – та в лісову гущавину. Іванко – за нею.

Іванко: Ой, куди це я попав? І дівчинки з морозивом немає... Обідрався весь... Ох! Все тіло болить. І друзі кудись поділися...

(Хитається і засинає, притулившись до дерева.)

Ведучий: А у них завжди так бувало: Жирко, Жадко і Важнуха Іванка до гріха доведуть, а в біді кидають.

Іванко (пробуджується): Де це я? Темний ліс... Як я сюди потрапив? А-а-а! Пригадую...

Ангел: Що, Іванку, погано тобі? А чи знаєш ти, як тебе звати? І зовсім ти не Іванко, а царевич Іван. І друзі твої – зовсім не друзі, а розбійники. Коли ти був маленьким хлопчиком, вони виманили тебе з царського палацу...

Важнуха: Іванку! Який ти хороший! Ти найрозумніший і найкращий хлопчик.

Жирко: Вийди до нас, ми дамо тобі цукерочку.

Жадко: У нас багато цукерочок про запас!

Ангел: Ти повірив їм, а вони тебе вкрали і переконали, що вони твої друзі.

Іван-царевич: Так, тепер я пригадую.

Ангел: Повернися, царевичу, до свого Батька.

Іван-царевич: Але де ж він? Як знайти до Нього дорогу?

Ангел: Ось дивися. (Вказує на Молитву.) Це наречена твоя, звать її Молитва. Якщо ти її полюбиш, вона з'єднається з тобою. А хто з'єднається з Молитвою, того вона введе в царський палац.

Іван-царевич: Пішли швидше!

Ангел: Не квапся, послухай ще. Жирко, Жадко і Важнуха так просто від тебе не відчепляться, знову спробують тебе одурити. Не бійся їх, але й не слухайся їх. Ось тобі меч духовний – Слово Божий, не выпускай його з рук і не забувай своєї нареченої – Молитви.

Іван-царевич: А хто ти, добра людино?

Ангел: Я – твій Ангел-охоронець. І ще знай, царевичу Іване, що в царський палац твого Батька ти зможеш увійти, лише якщо розшукаєш свої сестер: Чистоту, Простоту і Смирення.

Іван-царевич: А де мені їх знайти?

Ангел: Шукай і знайдеш. Але, найголовніше, не забувай про свою наречену – Молитву.

Ведучий: І Ангел-охоронець став невидимим. Побачивши перед собою стежину, Іван-царевич з Молитвою пішли нею.

Іван-царевич: От як чудово! Тепер у мене меч духовний, і Молитва зі мною. Нічого не боюся, всіх ворогів здолаю й увійду до палацу Батька мого.

Ведучий: Так він розмовляв сам до себе, а Молитва й відійшла від нього.

Іван-царевич: Ліс кінчився, куди ж далі йти?

Жирко: Ох, Іванку, як ти схуднув, як обдерся. Та ти ж зовсім себе не жалієш!

Іван-царевич: Відійди від мене, Жирко, мені ніколи.

Жирко: Ні, приляж відпочинь, не ходи нікуди, пожалій себе.

Іван-царевич (намагається піти): Пусти!

Жадко: Та як же ти підеш? А будинок, а господарство? А про пенсію ти, Іванку, подумав?

Іван-царевич (замахуючись мечем): Сказано в Писанні: «Сподівайтесь на Господа!»

Важнуха: Молодець, Іванку! Ти – хоробрий і могутній воїн!

Іван-царевич (опускаючи меч): Повтори, що ти сказав?

(Всі троє кидаються на Івана-царевича і починають зв'язувати.)

Жадко: Ну все, попався.

Жирко: Тепер ти від нас не втечеш!

(Всі троє регочуть.)

Важнуха: «Могутній воїн!» Де твій меч? Зараз ми ним тобі голову відрубемо.

Іван-царевич: Гину! Гину! А про молитву я й забув... Господи, допоможи мені!

(З'являється Молитва, розв'язує Івана-царевича і проганяє Жирка, Жадка і Важнуху.)

Іван-царевич: Слава Богу! (Бере меч з рук Молитви.) Піду шукати своїх сестер: Чистоту, Простоту і Смирення. Тільки як мені впізнати їх?

Ангел: А ось познайомся.

Чистота: Я – Чистота. Кожного разу, коли ти перемагаєш у собі ласолобство, я наближаюся до тебе.

Простота: А я – Простота. Доки ти сподіваєшся на Бога, ти насправді мій брат, але коли сподіваєшся лише на свій розум, то втрачаєш мене.

Смирення: А я – твоя третя сестра Смирення. Борися, Іване-царевичу, з гордістю, і я завжди буду з тобою.

Іван-царевич: Ходімо ж швидше до Батька в палац!

Ангел: Пішли. Але дорога буде довгою і важкою.

Чистота: Адже Жирко ще живий.

Простота: І Жадко ще живий.

Смирення: І Важнуха ще повний сил.

Ангел: І в тобі, братику Іване-царевичу, ще багато чого від колишнього Іванка залишилося.

Молитва: Отже, тримай меч міцніше; мене, Молитву, не покидай. Будь вірний Богові до смерті, і Він дасть тобі вінець життя!

Священик Костянтин Островський

Як звали товаришів Іванка, які йому так набридали?

Чи можна їх побороти?

Хто допомагав Іванку на шляху до Батьківського палацу?

Яким чином Іванко зберіг образ Божий у собі? (Відповіді дітей.)

Кожен з нас хотів би бути чесним, добрим, щедрим, стриманим, смиренним. Але для цього потрібно бути дуже уважним до своїх вчинків, навчитися розрізняти на своєму шляху спокуси, які, хоч і здаються хорошими зовні, насправді приносять тільки шкоду нашій душі.

Гра «Допоможемо казковим героям»

У мене в руках незвичайна квітка. На її пелюстках записали наші казкові герої людські чесноти та, на жаль, забули відповіді. Ви по-одному будете підходити до квітки, зривати пелюстку і допомагати нашим казковим героям згадати, що ж для цього потрібно:

- Щоб бути чесним, потрібно ...
- Щоб бути ввічливими, потрібно...
- Щоб бути працьовитими, потрібно...
- Щоб бути чуйними, потрібно...
- Щоб бути лагідними, потрібно...

Практична робота

Давайте розгорнемо робочі зошити і спробуємо побороти гріхи чеснотами. Для цього треба стрілочкою вказати якою чеснотою ми здолаємо той чи інший гріх.

Проблемні ситуації

А чи бувало вам коли-небудь соромно? (Відповіді дітей.)

Так, це і є гріх, коли твоя совість підказує тобі, що ти зробив щось недобре. Гріх віддаляє людину від Господа. Але не тільки «погані вчинки» віддаляють нас від Господа, а ще й «погані думки», які можуть збити нас з правильного шляху. І якщо не боротися з ними, то вони може заволодіти нами і занапастити душу людини.

Давайте розглянемо дві ситуації й проаналізуємо, як поступили діти в них.

Ситуація 1. Старенька бабуся готувала обід для усієї родини. Втомилася. Взяла газету і примостилася на дивані, щоб трішки перепочити. У цей час Павлусеві дуже захотілося пограти на барабані. Не довго думаючи, взяв барабан. І в ту ж саму мить барабан голосно заспівав: Тра-та-та! Тра-та-та!

- Що ти можеш сказати про Павлуса?
- Чи можна назвати його добрим, чуйним хлопчиком?
- Як би мав повестися Павлусь?
- А яку поведінку обрав би ти?

Ситуація 2. Мама прийшла з роботи. Вона змерзла, бо надворі був сильний мороз. Її пальці так закоцюбли, що вона ледве розстібала гудзики на шубі. Оля підійшла, допомогла порозстібати гудзики, подала тапочки, взяла маму за руку і, підвівши до дивана, сказала: «Мамусю! Сідай відпочинь, а я тебе ще й теплою ковдрою накрию, щоб ти зігрілась і не захворіла.»

- Що можна сказати про Олю?
- Порівняй поведінку дівчинки з поведінкою Павлуса.
- Чи заслуговує Оля на те, щоб її вчинок назвати чемним, добрим, а саму дівчинку турботливою, уважною, чуйною?

Практична робота

Шапокляк, як завжди, наробила шкоди. Всі слова докупи стулила. Потрібно допомогти Чебурашці та крокодилу Гені прочитати «золоте» правило Біблії та запам'ятати його. (Можна запропонувати дітям вдома розфарбувати малюнок.)

Підсумок заняття

Господь дав нам розум, волю, безсмертну душу для того, щоб ми пізнавали Господа, прагнули бути схожими на нього, ставали кращими, жили по вірі. Тобто любили Бога і людей, творили лише добрі справи і боролися зі злом.

Заняття 20

Тема: Надія, віра і любов

Мета: ознайомити дітей з християнськими чеснотами: вірою, надією, любов'ю;

ознайомити з історією свята;

виховувати любов до Господа і до свого ближнього.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. На дошці – стежинка з попереднього заняття.

На дошці записана приказка: За Богом підеш – добрий шлях знайдеш.

Вступна бесіда

Діти! Усі ви знаєте приказку, написану на дошці: За Богом підеш – добрий шлях знайдеш. Давайте на хвилинку полинемо у свої спогади і пригадаємо про щось добре, що було в нашому житті. А тепер поділимося цими спогадами з друзями. (Розповіді дітей.)

У всіх цих ситуаціях вам допомагали любов мами й тата, вірність друзів, надія ніколи не залишала вас у скрутному становищі.

Надія, Віра і Любов –

Це почуття найкращі в світі.

Вони – квітки духовних мов

І головні у кожній миті.

Прийшли до Господа Віра, Надія і Любов, щоб той розсудив, хто серед них найголовніший. «Виріши, Господи, людські суперечки! Скажи, хто з нас найбільш потрібний людям, а без кого вони можуть обійтися!»

Подумав Господь і вирішив надати слово кожній із сестер.

Вирішення проблемної ситуації

- Спробуємо уявити, що б могли говорити сестри? Хто, на вашу думку, найважливіший?

- Що означає вірити?

- Що означає надія?

- А що ж таке любов? Що вона дає? (Учні відповідають, а вчитель коригує відповіді дітей.)

Бесіда

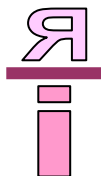
Отже, без віри життя неможливе, нею не варто нехтувати. Бо ж кожен вірить у Бога, вірить у щире дружбу і кохання.

Без любові на землі нічого б не було. Вона надихає поетів і музикантів, письменників і художників. Робить серця закоханих щасливими, перемагає зло. Любов оселяється в серці матері, а коли вона народжує свою дитину, закладає зерна любові у серце малюка...

Надія рятує від гріха. Коли втрачаєш любов, надія рятує душу від відчаю й журби. Коли втрачаєш віру в дружбу і вірність, лише надія, що знову матимеш все це, рятує від грішних думок.

Хвилинка-цікавинка

Давайте розгадаємо ребуси й назвемо три головні християнські чесноти.

(Віра, Надія, Любов)

Велика любов до людей живе у серці Господа. Він любить усіх: бідних і багатих, дужих і хворих, праведника і грішника. Потрібно лише вірити. Адже віра з любов'ю нерозлучні. Діти вірять своїм батькам і стають з ними одно. Вірні друзі вірять один одному, і тому вони – одно. Чим сильніше й глибше віруємо, тим більше любимо, тим більше наближаємося до Бога, а тим самим робимося кращими. Через віру ми стаємо одне з Богом, як рідні діти з батьками.

Надія християнська – то певність, що Господь безперестанно турбується про нас і наше спасіння, дасть нам усе необхідне для життя і обітоване блаженство, якщо ми будемо виконувати заповіді Його.

Робота з віршами (на вибір учителя)

1) Прочитайте уважно вірш. Як знайдете «цікавинку», яка сховалася у віршику, зможете прочитати його назву. (Вірші можна надрукувати на окремих аркушах чи під час читання вголос виписувати перші літери рядка.)

*Він Сином Божим був – Помазаник з небес.
І сил не жалкував. Помер, але воскрес.
Рабом себе назвав, хоч справді був Месія,
Аміль – Його ім'я. Він – досконала дія.*

*Народ любив Христа, чекав Його приходу,
А врешті Він, Господь, – слуга став для народу.
Дух мудрості почив з дитинства на Святому,
І приклад дав життям ізраїльського дому.
Я низько так вклоняюсь до самої землі,*

*Люблю Христа Ісуса і віддаю жалі
Юдейському цареві, який ось-ось прийде,
Бо ж обіцяв, що Церкву святу увись візьме.
О, друже мій, гріхи усі Творцю віддай.
Він все простить, очистить. Лиш часу ти не гай.*

Віталій Бондарчук

2) Прослухайте (прочитайте) вірш і дайте відповіді на запитання.

Віра, надія, любов

*Не досягнеш без Віри нічого.
І якщо вже поставив мету –
То працюй! З допомогою Бога
Ти здолаєш вершину оту!*

*Має Віра сестричку Надію,
Що потрібна усім, як вода.
Вона кожного з нас розуміє
Й до останнього не покида.*

*Хоч про третю сестричку всі знають,
Але ми нагадаємо знов:
Усі труднощі вільно долає
Наша ніжна й прекрасна Любов.*

Петро Романенко

Чи може людина досягти поставленої мети самостійно?

Що не покидає людину до останнього подиху?

Що допомагає долати труднощі? (Відповіді дітей.)

Літературна хвилинка

Віра, надія і любов – ці три чесноти настільки тісно пов'язані між собою, що стають нерозлучними. Вони досконалі й угодні Богові тоді, коли діють разом. Віра допомагає знайти в житті головну мету – жити по правді. Надія підтримує людину, додає їй сил. А любов до Бога й до ближнього дарує нам радість і натхнення.

Тож послухайте (прочитайте) розповідь про дівчинку, яка вірила, сподівалася, молила Бога, щоб Господь послав їй таку подружку, яка б її розуміла, поважала й любила.

Нова подруга

У маленькому містечку, яке називалося Щастя, жила сім'я: тато, мама і донечка Іринка.

Дівчинка гарно вчилася у школі, любила ходити до церкви, чудово малювала і дуже любила бавитися. Та от бавитися їй не було з ким. Коли Іринка підходила до гурту дівчаток, що гралися неподалік, вони від неї тікали.

Чому? Не раз запитувала себе Іринка, але відповіді не знаходила. Вона часто молилася за те, щоб Бог подарував їй подругу, яка б підтримувала її, ходила з нею гуляти і ніколи не ображала. Минали дні, а дівчинка все не втрачала надії і терпляче чекала і продовжувала молитися. Настала осінь. Задощило. По небі блукали важкі сірі хмари. Вітер зривав пожовкле листя із зажурених дерев.

Якось, повертаючись зі школи, Іринка помітила, що в сусідній хатині поселяється нова сім'я. «Ну і що мені з того?» – сумно подумала Іринка. Однак увечері в їхні двері постукали. Мама відчинила. До кімнати увійшли чоловік,

жінка і дівчинка – ровесниця Іринки. Це були нові сусіди. Вони прийшли познайомитися.

Мама Іринки зраділа гостям і запросила їх до столу. Попивши чаю, Іринка пішла до своєї кімнати. Їй дуже хотілося поговорити із новою сусідкою Танею, але вона не наслідувалася, боячись, що і та відвернеться від неї. За кілька хвилин вона почула легенький стукіт у двері. До кімнати увійшла Тетянка. Вона сіла біля Іринки і простягнула їй іграшкового зайчика: «Це тобі. Прийми, будь ласка, мій подарунок. Хочеш, будемо дружити?»

На Іринчиних очах з'явилися сльози. Вона вперше почула такі слова. «Дуже хочу», – відповіла Іринка, обіймаючи Тетянку.

Дівчатка дружили багато років. Їхня дружба була щира і вірна. Іринка більше не знала, що таке самотність, а Тетянка не знала, що таке образа.

За Аллою Сідор

Хто допоміг дівчинці знайти подругу?

Яка з чеснот не полишала дівчинку? (Відповіді дітей.)

Хвилинка святості

Сьогодні через весь урок з нами мандрують три християнські чесноти: віра, надія, любов. Та чи знаєте ви, що 30 вересня православні християни вшановують пам'ять святих мучениць Віри, Надії, Любові та їхньої матері Софії. Давайте послухаємо розповідь про те, як вони все своє життя присвятили Богу.

Віра, Надія, Любов і їхня мати Софія

Колись дуже давно жила в Римі вдова-християнка. Звали її Софія. (Ім'я Софія у перекладі з грецької мови означає мудрість). Було у неї три дочки – Віра, Надія і Любов. Найстаршій з них, Вірі, було тоді 12 років, Надії – 10 років, а найменшій, Любові – 9 років. Мати виховувала їх у вірі в Господа Ісуса Христа, навчала їх читати Євангеліє. У Римі чимало людей знали про християнські чесноти цієї родини.

Але то були лихі часи для християн, їх переслідували і карали за те, що вони не хотіли поклонитися ідолам язичницьким. От імператор довідався, що Софія з дітьми – християни, і викликав їх на суд. У призначений час прийшли вони до імператора. Побачив він юних дівчат і почав умовляти їх поклонитися ідолам. Та сестри відмовилися зробити це. «У нас є Бог Небесний, – відповіли вони. – Його дітьми ми бажаємо залишитися, а в твоїх богів ми не віримо і погроз твоїх не боїмося. Ми готові постраждати і навіть померти заради дорогого нам Господа нашого Ісуса Христа.»

Тоді наказав імператор катувати сестер. Та навіть серед страшних мук вони молилися і славили у молитвах єдиного Бога. Розлючений імператор побачив, що не здолає віри дівчат, і наказав відсікти їм голови.

Софію, їхню матір, не катували. Але, коли вона бачила страждання своїх дітей, її серце розривалося від болю. Імператор дозволив їй забрати тіла дочок і поховати їх. Три дні невтішна мати плакала гірко на могилі своїх дочок і там

же тихо померла. Святі мучениці Віра, надія, Любов і мати їхня Софія терпіли тяжкі муки, але залишилися вірними Богу до кінця.

Як виховувала вдова Софія трьох своїх дочок?

За що переслідували християн у ті часи?

Розкажи, яка доля чекала матір з дочками?

Які почуття і думки викликали у тебе образи святих мучениць?

За що люди-християни пам'ятають їх? (Відповіді дітей.)

Кожна з дівчаток, що носить ім'я Віри, Надії чи Любові, у це день святкує свої іменини.

Християнський словничок

Євангеліє – книга, у якій описано життя Ісуса Христа.

Ідол – несправжній, вигаданий бог.

Язичник – людина, що поклоняється ідолам.

Практична робота

А зараз розгорнемо наші зошити і, розв'язавши приклади на краплинках веселого дощику, прочитаємо вислів, який стане важливим висновком нашого заняття. (Бог є любов.)

Підсумок заняття

Любов охоплює все навколо, виявляється в ставленні до всіх живих істот, як до близьких. Великою цінністю є «серце, що любить». Тож нехай ваші серця наповнюються любов'ю до Господа, до рідних і до всього живого.

Заняття 21

Тема: Не сотвори собі кумирів

Мета: вчити дітей розрізняти справжні та мінливі цінності в житті; пояснити дітям, що означає кумир, ідол у сучасності; розвивати здатність розрізняти гріхи та добродіяння, спонукати до боротьби з гріхами; виховувати в учнів любов до Бога, шанобливе ставлення до інших.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель приносить на заняття м'яч, магніт, повітряну кульку. Він пропонує учням виконати кілька вправ, які базуються на основах фізики. Першому учню пропонує взяти м'яч і впустити його на підлогу. Другий учень повинен надути кульку. Третій за допомогою магніту має зібрати дрібні металеві предмети, наприклад, скріпки. У кожному випадку вчитель просить дітей прокоментувати те, що вони бачать.

Вступна бесіда

Діти, чому м'яч упав на підлогу? Чому надулась повітряна кулька. Чому магніт притягнув до себе металеві предмети? (Відповіді дітей.)

А чи бачите ви цю силу, яка примушує м'ячика падати на підлогу, повітряну кульку – надутися, скріпки – притягнутися до магніту? (Ні.)

А чи вірите ви в те, що ці сили існують? (Так.)

Так і Бога ми не бачимо, але кожного дня бачимо Його силу, відчуваємо Його присутність і віримо в його існування. Він може бути присутнім скрізь в один і той же час. Він завжди бачить і чує нас.

У різні часи люди хотіли уявити собі, який же на вигляд Бог. Іноді вони вирізали з дерева чи каменю різні статуї і називали їх богами, поклонялися їм і служили. Це були ідоли, кумири, або несправжні боги. А люди, які поклонялися таким кумирам, називалися язичниками.

Та Господь завжди повчав людей поклонятися лише справжньому Богу, тому й вимагав від них ніколи не робити таких зображень.

Не сотвори собі кумирів

І не твори земних богів.

Є Бог один, з початку світу

І до кінця віків!

Хто такі кумири? (Відповіді дітей.)

Християнський словничок

Кумир – зображення, статуя язичницького божества, ідол, істукан або бовдур. Предмет нетямущої любові, сліпої прихильності, об'єкт поклоніння.

Не можна сліпо комусь чи чомусь поклонятися як ідолу, бо це є гріхом.

Бесіда

Та давно вже минули часи, коли наші далекі предки поклонялися ідолам. Наша країна – християнська, і наші предки давно відкинули ідолів і прийняли істинну християнську віру – віру в єдиного Бога – Творця світу.

Та, на жаль, ідолопоклонство дожило й до наших часів, але в інших формах. Тож давайте розберемося в тому, що можна вважати ідолом (кумиром) сьогодні.

(Можна запропонувати учням переглянути уривки з мультфільмів (або пригадати їх) і назвати вчинки головних героїв, які неугодні Богу (погані вчинки). Перегляд уривків із мультфільмів:

«Три товстуни» (уривок, скільки страв готувалося для товстунів, а вони все їли та їли);

«Дюймовочка» (Жаба навчає сина: поїли – можна й поспати, поспали – можна й поїсти; гріх об'їдання: любити багато поїсти смачненького;

«Квітка-семицвітка» (можна показати уривки всього, чого хотіла дівчинка до слів «Шість пелюсток використала і нічого корисного.» – служіння своїм бажанням);

«Казка про мертву царівну і сім богатирів» (уривок, як цариця розмовляє з дзеркалом) – гріх служіння своєму самолюбству, кохання собою;

«Заєць та їжак» (уривок, як заєць вихваляється, що він чемпіон);
«Колобок» – гріх хвастовства, самовпевненості;
«Морозко», «Попелюшка», «Дванадцять місяців» – жага до наживи, сріблολюбство.)

Герої створили собі кумирів, яким служили: самозакоханість, вихваляння, забави, гординя, об'їдання тощо.

(Кожне з них ще раз стисло пояснюється дітьми з допомогою вчителя.)

Бачите, ми не поклоняємося дерев'яним чи камінним ідолам. Але чи не служимо ми своєму самолюбству, гордості, шлунку, коли любимо поласувати чимось смачненьким і випрошуємо в мами гроші на ласощі чи морозиво. Буває таке, що у мами немає грошей на ласощі, а ти вимагаєш, просиш, плачеш – от і грішиш, тому що служиш своєму самолюбству.

Літературна хвилинка

По дорозі до вас я зустріла одного давнього знайомого, автора багатьох дитячих оповідань Бориса Ганаго, який повідав мені дуже цікаву історію, якою я із задоволенням поділюся із вами.

(Діти прослуховують оповідання «Хочеш бути королем?» в авторському виконанні (аудіозапис) або у виконанні вчителя. Заздалегідь рекомендується підготувати невелику виставку книг автора).

Хочеш бути королем?

Біля вітрини канючить малюк:

– Купи це! Купи це!...

Мама послухає, послухає, а потім не втримається і купить. Принесуть нову іграшку додому, дитина пограється трохи і кине її в куток. А там уже ціла гора «купи-купи» валяється.

Іде вулицею бабуся з Олесею. Побачить дівчинка що-небудь цікаве, попросить купити, а бабуся спокійно пояснить:

– Зараз у нас грошей немає. Тільки на молоко.

Олеся – розумниця, подумає-подумає і скаже:

– Ну, добре, потім.

Згодом про своє бажання вона забуде, а про те, що грошей мало, пам'ятає. І, якщо їй захочеться чого-небудь, сама собі каже:

– Потім, потім...

Зовсім крихітка, а своїми бажаннями керує.

Одного разу король Фрідріх, втомившись від важливих справ, вийшов на прогулянку. На темній алеї він зіткнувся зі сліпим.

– Хто ти? – запитав Фрідріх.

– Я – король! – відповів сліпий.

– Король? – здивувався монарх. – І ким же ти керуєш?

– Собою! – сказав сліпий і пройшов мимо.

Фрідріх задумався.

Можливо, дійсно легше керувати цілою державою, аніж собою, своїми бажаннями.

А от Олесі це зовсім неважко. Побачить у вітрині гарну іграшку чи шоколадку – і махне рукою:

– Потім, потім...

Хіба вона не королева?

Борис Ганаго

Скільки історій ви почули?

Що ми можемо сказати про малюка? А про Олесю?

Як ви вважаєте легко керувати собою, своїми бажаннями?

Чи можна сказати, що почуті вами історії про кумирів, яких створили для себе люди? (Відповіді дітей.)

Практична робота

А зараз, діти, розгорнемо наші зошити і допоможіть кроту вийти на поверхню, виконавши завдання.

Літературна хвилинка

А чи не траплялася з вами така історія, як у цьому оповіданні?

Пихата літера

Жив на світі Мудрий Чоловік. Він придумав літери. Вирізав їх із березової кори, поклав до козубця й думає: «Ось піду завтра до людей, навчу їх писати і читати.»

Минула ніч. Зібрався Мудрий Чоловік йти до людей. «Треба, – думає, – розмістити літери так, щоб легко було вчитися читати», розкладає літери: А, Б, В... Усі літери спокійно чекають своєї черги. Тільки одна «Я» не може стерпіти. Все сунеться Мудрому Чоловікові в руки, нагадує про себе: «А я куди?» Розгнівався Мудрий Чоловік і каже:

– А з тобою буде немало біди. Сиди, будь ласка, й чекай своєї черги.

Та літері «Я» не терпиться. Вона сама лізе Мудрому Чоловікові в руки й каже:

– А мене чому забуваєш?

Подумав мудрий чоловік і сказав:

– «Я» буде на останньому місці.

В. Сухомлинський

Навіщо Мудрий Чоловік придумав літери?

Як поведилася літера «Я»?

Чому Мудрий Чоловік поставив літеру «Я» на останнє місце?

Чи приємно вам спілкуватися з хлопчиками чи дівчатами, які постійно окрім себе нікого не бачать і не чують?

Чи не впізнає хто себе? (Відповіді учнів.)

А може й ти пишався перед друзями за свої досягнення в навчанні чи спорті, за перемогу у грі? Тоді ти сам з себе робив ідола. Пам'ятай, що всі твої здобутки – у руках Божих. І як ти сьогодні перший – так завтра можеш бути останнім. Краще подякуй Богу за свої здібності, а тим, кого ти перемиг, скажи, що наступного разу переможцями можуть стати вони.

Бесіда з елементами проблемних ситуацій

(За вибором учителя можна прочитати оповідання Б. Ганаго «Ігровий автомат» або «Вибір» із журналу «Стежинка».)

Ігровий автомат

Побачив один хлопчик ігровий автомат, який виблискував на сонці і манив до себе:

– Ну, підійди, торкнися, пограй зі мною...

А в душі хтось шепнув:

– Не звертай уваги. Це його тато називав одноруким бандитом!

Автомат, переливаючись вогниками, твердив своє:

– Чого задумався? Це ж море задоволень? Купу грошей отримаєш.

– Чому б не зіграти? – подумав хлопець. – Я тільки спробую. У мене і гроші є – мама на булочку дала.

– Ну, давай! – нашіптує автомат.

Кинув хлопчик монетку і вмить програв. Постукав по апарату – раптом гроші назад вискочать. Де там: автомат міцно їх ухопив, не віддає. Відігратися захотілося, та в кишенях пусто. Як завтрашнього дня дочекається?

Лише ранок наступив, попросив у мами на булочку – і знову в ігровий зал. Знову продув. Уже з силою стукнув по однорукому, навіть зі злістю: віддай назад мої гроші! Той не віддає і немов шепоче:

– Іншим разом повезе.

– Гаразд, завтра знову прийду, – вирішив хлопчик. – Погано, що мама всього на одну гру, тобто булочку, дає.

Мама, до речі, одного разу спитала:

– Що було в школі на сніданок?

Він сходу щось вигадав. Раніше ніколи не обманював, а тут якось само по собі вийшло, навіть оком не моргнув. Збрехав і не помітив, а сам весь час думав, де б гроші дістати і ще разок зіграти. Засинав і вставляв з цією думкою. Усе вірилося, що тепер-то він точно виграє. Колись має поталанити.

Повісив якось тато піджак на стілець. З кишені гроші виглядали. Перед очима хлопця відразу автомат виник і став нашіптувати:

– Візьми кілька папірців. Тато не помітить. Він навіть не пам'ятає, що там у нього валяється.

– Що ти робиш? Хіба можна лізти у чужу кишеню без дозволу? – запитує хтось усередині.

– Завтра виграєш – віддаси, – заспокоює інший голос.

Так поселився однорукий в думках хлопчика і привчив його у тата рідного красти, зробив злодюжкою, слугою бандита невидимого – сатани.

Ось що значить допустити погану думку, не прогнати вчасно, повірити їй.

Борис Ганаго

Як звичайний хлопчина перетворився на злодюжку?

Служіння кому він обрав?

Який внутрішній голос весь час розмовляв із хлопчиком? (Відповіді учнів.)

Ви побачили, як думки, які ми впускаємо у своє серце і не боремося з ними змушують людину служити ідолу – ігровому автомату.

Вибір

Прийшовши зі школи, Матвійко швиденько пообідав і побіг вмикати комп'ютер. Однокласник приніс йому нову комп'ютерну гру. Як давно Матвійко мріяв про неї!!!

– Сьогодні ні на крок з дому, – вирішив він.

Лише хлопчик сів коло комп'ютера, щоб полиннути в захоплюючий світ пригод, задзеленчав телефон.

– Привіт, Матвійку, – сказав Петрик, – ти не забудь, що сьогодні п'ятниця, а отець Вадим просив навести лад на церковному подвір'ї. Якщо пообідав, виходь, ми чекатимемо тебе на вулиці. (Хлопці ходили до недільної школи.)

– Сьогодні? – неохоче перепитав Матвійко. – А я не можу...Ну, ніяк...

Хлопчикові незручно було признатися, чим саме він зайнятий, тому почав вигадувати причини відмови.

– Ну, дивись, як хочеш, ми за півгодини виходимо. – Петрик не мав часу слухати оправдання товариша.

Як могли розгортатися події далі? (Відповіді дітей.)

– Ну й добре, – подумав Матвій і з азартом взявся блукати таємничими лабіринтами та відбивати атаки монстрів. Однак, бавлячись у таку бажану гру, хлопчик чомусь не отримував задоволення і весь час поглядав на годинник.

І ось уже вкотре відвівши погляд від екрана комп'ютера, Матвій помітив на канапі розгорнуту книгу. Побачив також і малюнок із зображенням чоловіка, що сидів за столом, на якому було повно грошей.

Матвійко вчора читав цю біблійну історію і знав, що той чоловік – це митар Матвій. До нього прийшов Ісус і сказав: «Іди за мною!» Матвієві дуже важко було прийняти рішення: він, збирач податків, дуже любив гроші, і от тепер Ісус пропонував йому покинути це заняття і піти за ним.

Однак Матвій зробив правильний вибір: пішов за Ісусом, став апостолом, а потім написав Євангеліє.

А сьогодні Матвійкові чомусь здавалося, що це до нього звертається Ісус: «Іди за мною!» Хлопчик зрозумів, що перед ним так само, як і перед митарем Матвієм, стоїть вибір. Матвійко швиденько виключив комп'ютер і побіг на вулицю, де його вже чекали товариші.

(З журналу «Стежинка»)

Чим для Матвійка був комп'ютер спочатку? (Кумиром)

Чи завжди ви легко можете вимкнути, встати і піти від комп'ютера займатися корисними справами?

Що допомогло Матвійкові? (Відповіді учнів.)

У житті людини завжди є вибір. Знайомство з кумиром розчаровує, яким би той кумир не був: чи то їжа, чи то людина, чи то гроші, чи вихваляння. Рано чи пізно воно набридне. А Христос не розчаровує. Він завжди поруч і хоче для нас лише добра.

Гра «Перевір, чи зрозумів»

Коли вчитель називає гарний вчинок, учні показуємо рукою: «Все чудово!», а коли мова йде про служіння ідолу, кумиру, то кажемо: «Ні-і-і».

- прислухатися до порад інших;
- крім себе нікого не бачити;
- наїдатися від пуза;
- поважати бажання інших людей;
- поважати, шанувати старших;
- гратися у комп'ютер допізна;
- в міру дивитися телевізор;
- вихвалити себе перед товаришами;
- вимагати у батьків купити нову дорогу іграшку;
- поділитися з товаришем солодощами.

Хвилинка святості

Господь нас повчає завжди бути стриманими у своїх бажаннях, прагнути здобути лише те, що дійсно потрібно людині для життя. Послухайте ось невелику розповідь про те, як Господь через праведника вказав мисливцю правильний шлях у житті.

Притча старця Силуана

Колись давно в монастирі на Афонській горі жив старець Силуан. Проводячи дні й ночі в молитві, він зрозумів, що корінь усіх гріхів – це гордість, і що Бог є Смирення. Ось яку притчу розповів старець Силуан:

«Один мисливець любив ходити в ліс і в поле за здобиччю. Одного разу довго піднімався він на високу гору, вистежуючи звіря. Втомившись, присів на великому камені відпочити. Побачивши зграю птахів, що перелітали з однієї висоти на другу, він задумався: «Чому Бог не дав людині крил, щоб вона могла літати?»

У цей час біля нього проходив смиренний старець-пустельник. Він знав думки мисливця і сказав:

– Ось ти думаєш, чому Бог не дав тобі крил? Але якщо тобі дати крила, ти однак не будеш задоволений і скажеш: «Крила мої слабкі, і я не можу долетіти до неба, щоб побачити, що там є». Якщо тобі будуть дані такі сильні крила, щоб ти міг піднятися на небо, то й тоді ти будеш незадоволений і скажеш: «Я не розумію, що тут відбувається». А якщо тобі буде дано розум, то ти знову не будеш задоволений і скажеш: «Чому я не ангел». І якщо тебе зроблять ангелом, то ти знову будеш незадоволений і скажеш: «Чому Бог не дав мені керувати небом?» І якщо дадуть тобі керувати небом, то й тоді ти не задовольнишся і, як дехто інший, самовпевнено забажаєш більшого. Тому

завжди смиряй себе і будь задоволений тим, що тобі дається, і тоді будеш жити з Богом.

Мисливець побачив, що пустельник сказав істину, подякував Богові, який через ченця врозумив його і вказав шлях до спасіння».

(За збіркою «Заповіді Божі в оповіданнях»)

Про що мріяв мисливець?

Кого послав Господь мисливцю для повчання?

Що порадив чернець мисливцю для спасіння? (Відповіді дітей.)

Підсумок заняття

*Не сотвори собі кумира –
Лиш Бог один, що любить нас.
Остання Він надія миру
Живи, змирись і в Бога вчись.*

На занятті ми говорили проте, що є тільки один Бог, а поклонятися іншим богам, який би вигляд вони не мали – це ідолопоклонство. І щоб ніколи на нашому шляху не спіткали нас розчарування і смуток, будемо намагатися служити єдиному істинному Богу з чистим серцем.

Заняття 22

Тема: Слухняність і непокора

Мета: - виховувати в учнів прагнення позбуватися непослуху в собі;

- виховувати шанобливе ставлення до батьків, старших, вчителів;

- розвивати в учнів уміння пояснювати й відрізняти певні ознаки

доброго й поганого (послух - непослух);

виховувати любов до Бога і ближніх.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель дає кожному учневі два невеликих аркуші білого паперу.

Вступна бесіда

Діти, давайте поглянемо на аркуші. Чи однакові вони? (Так.)

А зараз давайте зімнемо один аркуш у руці, та так, що вийшла з нього кулька. Чи перестав цей аркуш бути папером? (Ні.) Та чи схожий він на інший аркуш? (Ні, він зім'ятий.)

Давайте спробуємо його розрівняти. Чи зможемо ми це зробити? (Так.)

Ось ми знову маємо два аркуші паперу. Та чи схожі вони між собою? (Ні, вони дуже відрізняються. Один рівний, а інших однак зім'ятий.)

Отак і наше життя буде схоже на це рівенький аркуш: якщо ми дослухаємося до мудрих порад наставників, батьків, чуємо їхні прохання і

вміємо їх виконувати, то Господь благословляє нас добрим життям за наш послух.

Та якщо ми проявляємо непослух, намагаємося робити лише те, що подобається нам, то наше життя буде схоже на зім'ятий аркуш, який не принесе нікому користі.

Літературна хвилинка

Ось послухайте одну повчальну історію, яка трапилася зимового вечора.

Вибір

Зима. Снігу намело – не пройти. Увечері після заняття в недільній школі група дітей із батьками поверталася додому. Попереду через замети пробиралися дідусь і внучка. Дівчинка була зовсім маленькою, ледь досягала її голівка дідусевого коліна. Він намагався йти по освітленій доріжці, а вона весь час тягнула його в темноту. Навіть зробила зауваження:

– Вічно ти мене не слухаєш!

Педагог, який йшов за ними, запитав:

– А хто кого повинен слухати – дідусь внучку чи навпаки?

Дівчинці ця думка здалася несподіваною, і вона нічого не відповіла. Педагог сказав:

– Ми тільки-но говорили, що всі людські біди почалися через непослух.

Адам не послухався Бога Отця. Вчинив, як самому захотілося...

І тут дівчинка висловилася:

– Так то Адам. Це нас не стосується.

– Як це не стосується? Зараз ти не слухаєшся дідуся... Добре, поговоримо іншим разом.

Але дівчинка більше не прийшла. Чому? Злякалася, що в школі спробують відучити її керувати і все робити по-своєму? Будуть вчити якихось Божих заповідей?

Малятко вибрало свій шлях. Куди він приведе?

Б. Ганаго

Що сталося з Адамом і Євою?

За що їх було вигнано із Раю?

Чому дівчинка не прийшла до недільної школи?(Відповіді дітей.)

Адам

*Шкода, що Єва із Адамом,
Гуляючи Господнім садом,
Плід заборонений спожили.
Страшений гріх вони вчинили,
Послухалися змія злого,
А ти, дитино, слухай Бога.*

Василь Беличенко

Слухати – означає виконувати прохання, настанови, дотримуватися порад та повчань, шанувати, любити і поважати всіх, хто тебе оточує.

Непослух – це небажання слухатися, відмова виконувати прохання батьків, старших та їхні настанови. Непослух – це великий гріх.

Про наше спасіння турбуються також отці духовні. Щоб навчити нас і дати нам усе добре й корисне, турбуються наші вчителі й вихователі. Прислухатися слід і до мудрих порад старших людей. У Святому Письмі Бог сказав: Перед лицем сивого встань і вшануй лице старого, і бійся Господа Бога твого (Лев. 19:32)

Літературна хвилинка

Діти, запам'ятайте, що кожен наш непослух віддаляє нас від Бога, забруднює нашу душу. Свої непослухом ми спричиняємо прикрість усім, хто нас оточує. Та, найперше, собі. Бо саме через непослух ми можемо потрапити у халепу. Та, головне, вчасно усвідомити свій гріх і виправитися, попросивши, обов'язково, пробачення у тих, кому ми завдали прикрощів.

Так як це зробив хлопчик Михась.

Про неслухняного Михася

Михась вийшов з хати рано-вранці, веселий і щасливий. Сьогодні ж вихідний день! Не треба йти до школи, сидіти довгими годинами за партою і думати, скільки ж буде 7 додати 8 або писати диктант і боятися, скільки помилок він зробить цього разу? Ні, сьогодні про все можна забути! Він буде бігати, розважатися, гратися досхочу. На Михасеві чиста біла сорочка. Зовсім недавно він дістав її в подарунок на день народження, ще майже не вдягав. Він ще чує мамині слова: «Дивись же мені, поведься добре, не розбишакуй, повертайся додому таким, як ідеш!»

Повернувся Михась через кілька годин. Уже невеселий і нещасливий. Мокрий, подряпаний, з підбитим оком, замурзаний увесь. А його сорочка-обновка – вся у плямах і брудних смугах, маленького чистого клаптика на ній не знайти.

– Ой, горенько моє, що за непослух! – сплеснула руками мама, коли Михась боязко став у дверях. – Та де тебе носило, гайдамако ти несусвітній? Подивися на себе! Та на тобі живого місця немає! А сорочка яка – де ж я тобі їх настачу!..

У сльозах кинувся Михась до мами. Жаль йому стало і її, і себе самого. Для чого було йому задиратися до старших хлопців? Нащо було дратувати Бровка у дворі старого Хмари? Навіщо було лізти на дерево над ставком, та ще й так високо, що гілка не витримала?

Плачучи, розповідав мамі про свої нещасливі пригоди. Шкодував, що не слухав її попередження. Просив вибачити. Обіцяв, що більше не буде так робити, що буде слухняним – таким, яким вона хоче, щоб він був. І зм'якло любляче серце матері. Вона погладила малого Михася по голові.

– Ну, що ж я з тобою зроблю?.. Вибачаю, але будь мені людською дитиною, а не розбишакою. Йди, вимію тебе і перев'яжу.

священик Андрій Ротченков

Чому Михась вранці був щасливим?

Які настанови дала Михасеві матуся?

Які нещасливі пригоди трапилися з Михасем?

А чому вони трапилися саме з ним?

Як Михась загладив свої провини? (Відповіді учнів.)

Як після кожної Михасевої пригоди на його сорочці залишався брудний слід, так і в нас кожен гріх, кожна наша неслухняність забруднює душу.

Згадайте, що буває, коли не слухаєшся Господа, Його Заповідей?

Що потрібно робити, щоб боротися з гріхом? (Відповіді учнів.)

Гра «Впізнай мою казку»

До нас завітали чимало казкових героїв і пропонують погратися з нами в гру «Впізнай мою казку» (Учитель заздалегідь готує ілюстрації до казок або зачитує уривки з них, наприклад, «Вовк та 7 козенят», «Колобок» та інші.)

Ось погляньте на ці ілюстрації. Якщо впізнали героїв цієї казки, то назвіть її, головного героя і що з ним трапилося. (Діти відгадують і розповідають.)

Усі казки різні, але є в них один спільний урок. Герої казок потрапляють у біду через непослух.

Хвилинка святості

Гріх починається з непослуху. Не послухався свого серця, своєї совісті і нагрішив. У Святому Письмі наводиться багато прикладів, які ілюструють непослух щодо батьків, старших, Господа. Ось послухайте біблійну розповідь про Йону, який теж на початку не дослухався до слів Бога.

Пророк Йона слухає Бога

Одного разу Бог промовив до свого пророка Йони: «Збирайся в дорогу. Йди до Ніневії, столиці Асирійського царства, і скажи всім жителям, що Я їх покараю за їхні гріхи і непослух». Але Йона не хотів іти до того міста. Він утік на корабель, що мав далеко плисти. Він вирішив утекти далеко від Бога, що не виконувати Його прохання.

Та Господь наслав бурю на море, і сколихнувся корабель на хвилях. Усі злякалися, і кожен став молитися до свого бога. Лише Йона спав у каюті корабля і не молився. Один із моряків його розбудив і вигукнув: «Як ти можеш спати? Проси свого Бога, може Він врятує нас».

Моряки вирішили кинути жереб, щоб дізнатися, хто винен у їхній біді. І жереб випав на Йону.

Тоді Йона почав їх благати: «Киньте мене в море і врятуєтесь. Бо це з моєї вини найшла на вас ця буря».

Моряки виконали прохання Йони, і буря відразу вщухла.

Та Йона не загинув у морській безодні. Господь послав до нього велику рибину, яка його проковтнула. Три дні й три ночі перебував Йона всередині рибини. Він молився там до Бога і просив пробачити його непослух. Господь почув його молитви і пробачив. Риба підпливла до берега і Йона зміг вибратися на землю цілим і неушкодженим.

І вдруге наказав Бог Йоні: «Іди до Ніневії, великого міста. Проповідай там усе, що я скажу». Йона послухав Бога й пішов до Ніневії й став закликати, щоб люди покалися і слухалися Бога.

Люди в Ніневії послухали Йону. Вони повірили Богові, почали великий піст. Усі – великі й малі, бідні й багаті, увесь народ. Бог побачив послух мешканців Ніневії і не зруйнував міста.

Слухайся Бога

*Бог до Йони промовляв,
Дуже чітко наказав
До Ніневії рушати,
Волю Божу сповіщати.*

*А пророк послухав Бога,
Й вирушив мерцій в дорогу,
Та поплив у інший бік,
Думав, що від Бога втік.*

*Він пливе на кораблі,
Бачить хвилі немалі,
Грім гримить у чорних хмарах:
«Це на мене Божя кара!»*

*Люди, що пливли із ним,
Кажуть: «Що робити з цим?» -
«Викиньте мене у море,
Божий гнів ущухне скоро»,*

*Кинули у хвилі Йону –
Буря вщухла, Йона тоне.
Йде на дно, з життям простився,
Темно, слизько...зупинився.*

*«Боже, що це? Риби шлунок?
Дякую за порятунок!»
Три доби пророк молився,
Плакав, дякував, винився.*

*Бог, почувши ці молитви,
Вирішив його звільнити.
Риба виплюнула Йону,
Він пішов...Куди? Додому?*

Ні! В Ніневію одразу,

*І за Господа наказом
Проповідував усім,
І великим і малим:*

*«Бог велику силу має,
За гріхи людей карає,
Але Він молитви чує,
Тих, що каються, рятує!»*

Степан Загорулько

- За що був покараним Йона?
- Де опинився Йона за свій непослух?
- Чому помилував Господь Йону? А мешканців Ніневії? (Відповіді учнів.)

Практична робота

А зараз давайте розгорнемо наші робочі зошити і виконаємо завдання.

1. Зберіть у кошик плоди слухняності
2. Складаємо обіцянку Господу, адже кожен хоче бути перед Господом слухняним.

слухняним.

Під час виконання завдання можна послухати (чи виконати) пісню.

1. Я на - ді - ю - ся на ма - му, я на - ді - ю - ся на та - та
2. Дру - зі в ме - не ві - ір - ні, завж - ди ро - зу - мі - і - ють.
3. Бо - гу до - ві - ря - а - ю все, що по - та - є - ем - не.

До - по-мо - жуть, зна - ю, вар - то по - про - ха - ти.
Вий - ду на под - вір' - я гра - ти ся і мрі - ять.
А - ні вдо - ма ні у шко - лі, о - соб-ли - во в ви - хід - ні.

*Я надіюся на маму,
Я надіюся на тата.
Допоможуть – знаю,
Варто попрохати.*

*Я батьків шаную
І стаю слухняним.
В світі наймиліші
Мої тато й мама.*

М. Влад

Підсумок заняття

Послух – це навичка. Виробляється вона через послух дорослим, у першу чергу в сім'ї і школі.

- Чому послух необхідний людині?
- Чи будь-яку людину потрібно слухатися?
- Наведіть приклади послуху в сім'ї.
- Що таке непослух? Як він пов'язаний з упертістю? (Відповіді учнів.)

Пам'ятайте: кожна наша неслухняність забруднює душу. З кожним гріхом ми віддаляємося від Бога і від людей. Якщо не зважати на це, то можна звикнути робити погане. Тому треба зразу просити пробачення і боротися із гріхом. Тож давайте молитися до Господа, щоб Він допомагав нам бути слухняними.

Заняття 23

Тема: Неділя – свято в житті кожної людини. Маленька добра справа краща за велике неробство

Мета:

- пояснити учням, у чому полягає зміст неділі як святкового дня;
- спонукати учнів до усвідомлення необхідності відвідувати храм Божий;
- вчити учнів порівнювати результати своєї праці з бездіяльністю;
- викликати в учнів бажання робити мале добро і допомагати ближнім.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель ділить учнів на 2-3 групи і пропонує їм на заздалегідь приготованих аркушах паперу написати найголовніші справи на кожен день. Після цього учні презентують свій проект, пояснюючи, чому вони будуть робити саме цю справу в саме цей день. Окремо слід звернути увагу учнів на те, що вони будуть робити в неділю.

Наприклад:

З понеділка по п'ятницю – заняття в школі, гуртки, спортивні секції, виконання домашніх завдань, допомога батькам.

Субота – допомога батькам, гуртки та секції.

Неділя – кожен проводить по-своєму.

Після обговорення розкладу занять на тиждень учитель просить дітей послухати, як Господь заповідав проводити дні тижня.

Вступна бесіда

Сім'я

В батька Тижня три синочки

І чотири гарних дочки.

Всього діток в нього сім –

Здавна всі відомі всім.

Понеділок – всю роботу починає.

Вівторок – для песика будку ладнає.

*Середа – пиріжків напекла.
Четвер – мак в макітрі перетер.
П'ятниця – Тижденева улюблениця.
І коли прийде Субота,
Буде в хаті всім робота.
А Неділенька свята
Всіх до церкви повела.*

(З журналу «Ангеляткова наука»)

Скільки днів Господь творив світ?
На який день були створені перші люди?
Як їх звали:
Що робив Господь сьомого дня? (Відповіді дітей.)

*А як сьомий день настав,
Наш Творець відпочивав,
Не тому, що утомився,
Просто Він на світ дивився.
Він творінням милувався,
Й задоволенням зостався.*

Олена Мікула

Господь учить: «Шість днів працєю, а сьомий день Господу віддай».

І цей Господній день ми називаємо святою неділею. А кожне свято слід святкувати. Як же ми маємо святкувати неділю?

Коли Ісус Христос воскрес і з'явився своїм учням, то сказав: «Мир вам! Радійте!» тому кожна неділя має стати для нас днем радості та зустрічі з Богом. У цей день велика християнська родина збирається у церкві, щоб прославляти Бога спільною молитвою. Під час літургії (так називається церковна служба) ми слухаємо Боже Слово (Євангеліє), приймаємо Святе Причастя. Ми також просимо Бога про мир у світі, про допомогу всім людям у їхніх потребах. Господь хоче, щоб неділя була для нас радісним днем, щоб ми відпочивали від щоденної праці.

А як у вашій сім'ї проводять недільний день (Відповіді дітей.)

Літературна хвилинка

Давайте прослухаємо оповідання «Пам'ятай свята» і зробимо з нього висновки.

Пам'ятай свята

– Я такий бідний, – говорив один робітник, – що змушений працювати навіть у свята.

– Якщо ти працюєш у свята, – сказав йому священник, – то немає нічого дивного, що ти бідний. Як Бог буде благословляти твій труд, коли ти порушуєш його святую заповідь? Перестань працювати у свята і проведь ці дні благочестиво. Якщо ж ти понесеши якусь втрату за ці дні, то я обіцяю цю втрату тобі повернути.

Через п'ять місяців священник знову зустрівся з робітником.

– Я виконав вашу пораду, – сказав робітник.
– Скільки ж я повинен тобі заплатити? – запитав священник.
– Ніскільки, – відповів робітник, – з тих пір, як я припинив працювати у свята, я став щасливим і не поніс ніякої втрати. П'ять місяців тому я ходив босоніж, а тепер взутий і маю все необхідне. Ніколи я ще не був настільки радісним і тепер вірю, що надбане працею у свята ніколи на користь не піде.

(Зі збірки «Заповіді Божі в оповіданнях»)

Чому чоловік був нещасним та бідним?

Яку пораду дав йому священник?

Чи змінилося щось у житті бідолахи?

Якими ж справами ми можемо займатися в неділю та святкові дні?
(Відповіді дітей.)

Гра «Недільні турботи»

А зараз пограємо у гру. Я називаю роботу, а ви плескаєте в долоні, якщо погоджуєтеся, що у святу неділю можна таке робити (протягом гри вчитель пояснює, що можна, а що ні):

- цілий день просидіти, граючись на комп'ютері;
- провідати рідних, знайомих;
- байдикувати;
- цілий день провести біля телевізора;
- почитати Біблію чи цікаву книжку;
- провідати хворого;
- пліткувати з друзями;
- допомогти, якщо хтось терміново потребує допомоги;
- ходити в церкву на богослужіння тощо.

Хвилинка святості

А давайте ми, прочитавши віршик, згадаємо основні правила поведінки у храмі.

Пам'ятка

*Перш, ніж в храм зайти,
Шапочку зніми,
Хрест на себе наклади,
Тихо двері відчини.
Людей в церкві не штовхай –
До порядку привикай.
До ікони прикладись
І гарненько помолись.
І скажу я від душі:
Вийти з храму не спіши,
Стій на службу до кінця,
Слухай проповідь отця.*

(За збіркою «Заповіді Божі в оповіданнях»)

Тож не будемо лінуватися приходити в неділю на службу Божу до храму, як любив це робити з ранніх літ преподобний Феодор.

Дитяча любов до Божого храму

Преподобний Феодор Сикеот з ранніх літ мав велику любов до храму Божого. Особливо він любив ходити у храм великомученика Георгія, який стояв на мальовничій горі далеко від його рідної домівки.

Коли Феодору виповнилося вісім років, то він, навчаючись у школі, не йшов додому обідати, особливо в дні Великого посту, а поспішав до свого улюбленого храму на молитву. Мати декілька разів наказувала йому приходити на обід, але хлопець більше приділяв уваги духовній їжі, аніж тілесній.

Бувало, що вся сім'я спить глибоким сном, а Феодор з першою зіркою встає і йде на службу Божу. З великим захопленням він слухав кожне слово Богослужіння і повторював молитви, а потім, взявши благословення у священника, відправлявся до школи.

Після закінчення школи Феодор залишив свій рідний дім і поселився поблизу свого улюбленого храму, щоб зручніше було його відвідувати.

Пізніше він став священником, хорошим і благочестивим пастирем.

Так пройшли дитячі та юнацькі роки святого Феодора. Це добрий урок для сучасних дітей, які лінуються ходити у храм Божий, відшукуючи собі різні відмовки, знаходячи різні причини: малий вік, слабкість, далека дорога до храму, негода тощо.

(За збіркою «Заповіді Божі в оповіданнях»)

Проблемні ситуації

Зараз ми, діти, розглянемо кілька проблемних ситуацій. Прослухавши їх, ви обговорите ці ситуації у своїх групах і один із вас висловить спільну думку команди щодо цього питання. (Клас заздалегідь слід поділити на дві-три команди.)

1. Мені ніколи

Неділя. Мама з татком поїхали провідати хвору тітку, бабуся пораяється на кухні. А до тебе прийшли однокласники. Ви грали в комп'ютерні ігри, переглядали книжки та журнали, пригощалися смачненьким.

Нашуміли, порозкидали, насмітили...

Гості пішли, а ти берешся за уроки.

– Спочатку варто було б поприбирати, – зауважила бабуся.

– Мені ніколи. Роботи багато, – незадоволено відповідаєш ти.

А як вчинили б ви?

2. Я поспішаю

До тебе на вулиці звернулася незнайома літня людина.

– Проведи мене, дитинко, будь ласка, до найближчої аптеки.

Ти знаєш, де знаходиться аптека, але дуже поспішаєш. Трохи повагавшись, ти відмовляєшся допомогти.

– Прошу мені пробачити, але я дуже поспішаю.

А як повелися б ви у цій ситуації?

Літературна хвилинка

Діти, чи доводилося вам робити якісь маленькі справи, які приносили велику користь багатьом людям. От, наприклад, на дитячому майданчику ви помітили скло з розбитої пляшки і не полінувалися його підняти, щоб викинути до контейнера зі сміттям. І малюки, яку прийдуть на майданчик, не поріжуться об нього. Або, ось, як зробила Валя з оповідання «Про мале та велике добро». Давайте послухаємо про це.

Про мале та велике добро

Валя поверталася зі школи додому. Настрій був гарний, у кишені шелестіли цукерки. Минулого тижня батьки вирішили, що Валя може сама вибирати й купувати собі щось у шкільній їдальні. Татко виділяв кишенькові гроші. І тепер, у п'ятницю, назбиралася здача за тиждень.

– Ти б краще батарейки мені купила, – надувся Богданко, зустрівши сестру на перерві.

Валя весело мчала додому, мріючи про те, який вони сьогодні з Тонею влаштують солодкий стіл. Вони з подружкою робили із стільців та ковдри невеличку халабудку, забиралися в неї і ласували чимось смачненьким. Але цього разу мама не зраділа Валиним льодяникам.

– Твоїм зубкам небезпечні такі цукерки.

– Але ж в мене лишається здача, куди ж її подіти? Можливо, відкладати на подаруночок? – намагалися пом'якшити розмову дівчинка.

– Ні, Валю, мені це зовсім не подобається. Тобі ж гроші дають на їжу. Хочеш, купи собі трохи більше.

– Там, мамо, шматочок курочки продається. Така смакота!!! – втрутився у розмову Богданко.

Але татко, як завжди, вніс у суперечку трохи мудрості. Він покликав до себе Валю й запитав:

– Ти коли у церкві кладеш на тарілочку чи бідним подаєш, то чий копійчки даєш?

– Таткові, – прошепотіла дівчинка.

– А тепер у тебе є своя жертва, особиста.

Валя замислилась. Дійсно, те, що вона тепер може робити, буде її особистим вибором.

Весь наступний тиждень Валя збирала копійки. У неділю дівчинка побігла до церкви першою. Вона зайшла у хлібний ларьок і купила ще тепленьку здобну булочку. Біля огорожі церкви сиділа бідна старенька. Валя дала їй булочку і швидко кинулася до церкви, побоюючись почути слова вдячності. Їй так хотілось, щоб це було її добре діло, яке бачить лише Господь, за яке подякує лише Він. І це маленьке діло невидимо єднало її з Господом, несло світлу радість. Валя поклонилась у церкві і прошепотіла:

– Слава Тобі, Господи, що дав мені... – тут вона запнула і вмить згадала із вечірніх молитов: «положити начало благое».

Останні копійки посипалися на тарілочку. Ніякі льодяники, ніякі курячі ніжки їй тепер не манили. Було світло й радісно на душі.

Ксенія Кулібаба

Від чого було так світло і радісно на душі у Валі?

Який вибір зробила дівчинка?

Чому оповідання називається «Про мале та велике добро»?

А які маленькі добрі справи доводилося робити вам? (Відповіді учнів.)

Тож, діти, не все одразу дається, а потроху та помалу, та зробиш користі чимало.

Практична робота

Давайте розгорнемо робочі зошити, прочитаємо прислів'я, запишемо їх і пояснимо їх значення. А вдома розфарбуємо малюнки.

Бесіда

Щойно ми говорили про те, що Господі велів нам шість днів працювати. Яка робота може бути у дітей таких, як ви? (Відповіді дітей.)

Так, насамперед, виконувати домашні завдання, допомагати батькам по господарству, прибирати свої речі, якщо є домашні улюбленці – нагодувати їх, погуляти з ними чи почистити їхнє місце.

Та як добре підмітив наш народ: Тяжко тому жити, хто не хоче робити. А як називають тих людей, які не хочуть трудитися? (Ледарі, нероби.)

Ось послухайте оповідання, як мурашки-трудівниці ставляться до нероб.

Мурашка-мандрівниця

У мурашнику вирує життя. Тисячі мурашок щось роблять. Одні будують кімнати малесенькі, в яких ховаються від негоди. Другі несуть додому крихітки картоплі, буряків, зернинки, насінинки – все, що знайдуть у полі. Треті полюють на комах – жучків, мух.

Аж тут до мурашника прибігла Мурашка-мандрівниця. Вона втекла зі свого мурашника, бо не хотілося їй працювати. Думає, піду в чужий мурашник, мене там нагодують.

Мурашки зараз же впізнали чужу. Бо кожна трудівниця чимось пахне – хлібом, картоплею, буряком... А Мурашка-мандрівниця нічим не пахла.

– Нероба! – закричали десятки мурашок і збіглися до мандрівниці. – Іди геть від нас.

Ледве втекла волоцюга від трудівниць. Побігла до свого мурашника, але й там її прийняли за чужу, бо лапки її не пахли працею.

В. Сухомлинський

Чим займалися мурашки в мурашнику?

Чому мурашка-мандрівниця втекла зі свого мурашника?

На що вона сподівалася?

Як поставилися інші мурахи до нероби? (Відповіді дітей.)

А ось послухайте інше невелике оповідання про те, як маленький хлопчик став трудівником.

Він став трудівником

У матері троє дітей – дочки Наталочка, Оля й маленький-маленький син Олег. Йому тільки два роки. Він часто питається мами й сестричок: «А це що? А чому голуб літає, а курка не літає?»

У суботу мама сказала дочкам:

– Давайте підметемо подвір'я. Багато назбиралося сміття.

Мама, Наталочка й Оля взяли віники й стали підмітати подвір'я. Сміття зібрали в купу, віднесли на город і запалили.

Горить сміття. А малий Олег побачив на подвір'ї соломинку. Узяв її і поніс до вогнища. Віддав матері й каже:

– Ось я підібрав соломинку.

Мати взяла з рук Олега соломинку й кинула у вогнище.

– Сьогодні в нашого Олега велике свято, – каже мати дочкам.

– Яке свято? – дивуються Наталочка й Оля.

– Він став трудівником.

В. Сухомлинський

Чому в родині настало велике свято? (Відповіді учнів.)

Підсумок заняття

Тож Господь наказував нам шість днів працювати і займатися тими справами, до яких хто покликаний. А сьомий день присвячувати служінню Богу й угодним Йому справам. Тобто, піклуватися про спасіння своєї душі, молитися в храмі Божому і вдома, читати Святе Письмо й інші корисні книги, допомагати бідним, підтримувати добрим словом.

*Не лілуйся робити добра,
Лише зла не бажай нікому,
Бо воно, як велика гора,
Стане вам на шляхові земному.
Хай душа буде світлою в вас
Й промениться завжди добротою.
Йдіть робити добро! В добрий час!
І живіть в цьому світі з красою.*

С. Рачинець

Заняття 24

Тема: Шануй свого батька й неньку. Бажання стати кращим

Мета: - сприяти розумінню учнями того, що щастя в родині залежить, великою мірою, від поведінки дітей;

- вчити дітей молитися за свою родину;

- виховувати бажання ставати кращими;

- виховувати любов до своїх батьків і до Бога.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель показує дітям перекидний календар і пропонує їм уявити, що це – їхній життєвий шлях. А кожен аркуш – це час (дні, місяці, роки). Потім вчитель пропонує відірвати кілька аркушків від нього і пояснює, що ці відірвані аркуші – шлях, який вони вже пройшли. Це той час, коли вже нічого не можна змінити. Але він був наповнений різними подіями і справами: добрими і поганими, радісними і сумними. Про них ми можемо лише згадувати, однак виправити вже нічого не можна.

Вступна бесіда

Давайте поміркуємо, чи були в нашому житті такі події, про які ми потім згадували з жалем, які б хотіли змінити, щоб не відчувати себе ніяково перед рідними чи друзями. (Відповіді дітей.)

Та погляньмо ще раз на календар. Адже в нього залишилося ще багато аркушів – ціле життя попереду, коли можна все вирішити і змінити, наполегливо працювати над собою, щоб стати кращим. Як ви гадаєте, може варто з дитинства почати прислухатися до голосу свого сумління, до батьківських порад, до Заповідей Божих. І тоді менше помилок ви зробите в своєму житті.

Хвилинка святості

Ось послухайте, у цьому зв'язку, повчальну і цікаву історію, яку нам розповідає життєпис блаженного Василя, Московського чудотворця, який своїм прикладом навертав людей до праведного життя, показуючи взірець любові до Бога й до ближнього.

Неповернутий борг

Один багатий купець розпочав будівництво кам'яного храму. Проте тричі, із незрозумілих причин, стеля храму обвалювалася. Що тільки купець не робив, як не старалися будівельники, та роботу ніяк не можна було закінчити. Врешті-решт, купець, знаючи про святість і прозорливість блаженного Василя, звернувся до нього за порадою, як закінчити храм.

Знав блаженний про причину невдачі купця, але не вказав прямо на неї, а відправив до Києва:

– Поїдь до Києва і знайди там убогого Іоанна. Він тобі допоможе добудувати церкву.

Довгою та важкою була в той час дорога від Москви до Києва. Що тільки не передумав купець, але ніяк не міг зрозуміти, чому обвалюється стеля.

У Києві він відшукав убогого Іоанна, який сидів за дивною роботою. Він гойдав порожню коліску. З подивом купець запитав:

– Кого ти колишеш?

– Рідну матусю, – почув у відповідь. – Віддаю їй неповернутий борг за своє народження і виховання.

Тільки тоді купець згадав про свою матір, яку вигнав з дому, і зрозумів, чому не може закінчити будівництво храму.

(За збіркою «Заповіді Божі в оповіданнях»)

А як ви гадаєте, чому купець не міг довести до кінця розпочату роботу по будівництву храму?

Які поради можна дати купцю? (Відповіді дітей.)

Бачите, діти, як Бог допомагає людям усвідомити свої помилки і дає їм час на виправлення. Ще є в нього аркуші в календарі, щоб попросити пробачення і повернути матері борг.

Бесіда

Звучить колискова пісенька «Спи, Ісусе, спи...»

Слова: о. Й. Кишакевич

Музика: о. Й. Кишакевич

The image shows a musical score for a lullaby. It consists of three systems of music, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The lyrics are in Ukrainian and are written below the notes. The lyrics are: «Спи, Ісусе, спи, спи, спатонькы хо - ды, Я тэ - бэ му колы - саты, писонь - камы прысып - ляты, писонь - камы прысып - ляты: люли, сэрдэнько, лю - ли!»

1. Спи, Ісусе, спи,
Очка зажмури,
Я тебе му колисати,
Пісеньками присипляти.
Спи, Ісусе, спи маленький,
Спи, Ісусе, спи!

2. Спи Лелійко, спи,
Голівку склони,
Та на рученьки Марії,
Бач, вона Тебе леліє:
Спи, Ісусе, спи маленький,
Спи, Ісусе, спи!

4. Спи, Терпіння, спи,
Очка зажмури.
Не питай, що колись буде,
Що зготовлять Ти хрест люди.
Спи, Ісусе, спи маленький,
Спи, Ісусе, спи!

5. Спи, Ісусе, спи,
Серце відчини.
Хай при Ньому спочиваю,
Тут на землі і там в Раю,
Спи, Ісусе, спи маленький,
Спи, Ісусе, спи.

3. Спи, Убогий, спи,
Рученьки склади,
Йосифа ще не видати,
Несе хлібця Тобі дати.
Спи, Ісусе, спи маленький,
Спи, Ісусе, спи!

Як називається пісенька, яку ви тільки-но прослухали?
Хто міг би співати такої пісеньки?

*Мати, матінка, матуся,
Мама, мамочка, мамуся! –
Називаю тебе я,
Рідна ненечко моя!*

Для кожної людини найважливіше у світі це її родина. Тут нас завжди зрозуміють і підтримають, вислухають і дадуть добру пораду. До своїх близьких ми повертаємось знову і знову, ділимося радістю і турботами, розповідаємо цікаві новини, спілкуємося і відчуваємо від цього радість.

Як говорив В. Сухомлинський: «Кожен твій крок, кожний твій вчинок – і хороший, і поганий – відгукується в материнському і батьківському серці радістю або болем, щастям або стражданням.»

Літературна хвилинка

Тож послухайте оповідання про дівчинку, вашу ровесницю, яка принесла своїм батькам найкращий подарунок – свою вдячність і любов.

Подарунок для батьків

Одного разу діти вирішили зробити святковий Різдвяний вечір для батьків. У цей вечір кожна дитина мала принести якийсь подарунок для своїх мами і тата.

Діти збиралися групами і обговорювали, що хто купить для своїх батьків. У призначений день одна група дітей зібралася й пішла від крамниці до крамниці, вибираючи різні речі, які можна було б придбати в подарунок. Між ними була й семирічна Юля. Вона з дитячою заздрістю дивилася, як кожна дівчинка щось купувала. Як їй хотілося купити таку хустку, яку Наталочка купила для своєї мами, чи краватку для тата. Юліні очі розбігалися, серце щеміло. Вона ходила від крамниці до крамниці, захоплювалася і тут же розчаровувалася.

Коли дівчатка закінчили свої покупки і йшли додому, кожна з них хвалилася подарунками.

– Юлю, а що ти купила? Чому нічого не несеш? – хтось запитав її. Юля знизала плечима і, намагаючись не видати свого душевного болю, сказала: «Я нічого не купила, бо не маю ні копійки грошей».

Дівчатка з жалем поглянули на неї.

– Усі батьки отримують подарунки від своїх дітей, а твої батьки не матимуть нічого, – зауважила Оля.

Юля знову знизала плечима і мовчки похилила голову. У неї були добрі батьки. Вона їх дуже любила. Але що ж зробити, коли вони були дуже бідні й заощаджували кожну копійку.

Прийшов довгожданий вечір. Усі діти були гарно одягнені. Вони весело бігали, розмовляли і нетерпляче чекали того моменту, коли будуть вручати подарунки. Нарешті, прийшов цей час. Радісні вигуки захоплення і похвали, оплески і сміх наповняли зал.

Дівчатка одна за одною йшли з гарно упакованими подарунками. Прийшла черга також і Юлі. Вона вийшла на середину залу з порожніми руками. Настала тиша, бо всі знали, якою бідною була її родина. І тепер, побачивши Юлю з порожніми руками, всі з співчуттям і жалем дивилися на неї. Юля тихенько йшла. Її ясні, сяючі очі з любов'ю дивилися на батьків. Коли Юля наблизилася до них, вона обняла однією рукою за шию маму, а другою тата, притиснула їх до себе і голосно сказала: «Мамо і тату, за вашу любов і турботу про мене я хочу подарувати вам подарунок, – моє покірливе, любляче серце». Увесь зал вибухнув оплесками і радісним сміхом. А Юліні батьки, витираючи сльози радості, чули, як з усіх боків доносилися слова: «Це найкращий подарунок!»

За Христиною Приходько

Чим хотіли діти порадувати своїх батьків на святі?

Чому Юля не могла вибрати подарунка для батьків у крамниці?

Як відреагували подружки на те, що Юля йшла додому з порожніми руками?

Який подарунок приготувала Юля своїм батькам?

А які подарунки до свята можете ви підготувати своїм батькам?

Бесіда про молитву за батьків

«Батько і мати – два сонця гарячих.» Вони – найближчі і найрідніші люди – обдаровують нас своєю ласкою, любов'ю і турботою, завжди допомагають лагідним словом, ніжним поглядом, доброю порадою. Але батькам дуже потрібна і наша допомога. Хтось скаже: «Як ми, маленькі, можемо допомогти нашим дорослим і розумним батькам? Ну, хіба що прибрати в хаті, помити посуд, виполоти грядку - це напевно буде для них допомогою.» А чи достатньо цього? Давайте подумаємо.

1. Тарасиків тато з роботи приходив дуже втомлений. Він – хірург. Кожного дня рятує життя важкохворих людей. Тарасикові шкода тата, а тому він старається хоч якось йому допомогти: приносить капці, подає чай, не галасує у квартирі, коли тато відпочиває. Але хлопчикові завжди хотілося зробити щось більше.

Одного разу тато запитав Тарасика:

– Чи хотів би ти, сину, допомогти мені в роботі?

– А як? – здивувався Тарасик. – Я не вмію робити операції.

– Я хочу, щоб ти за мене помолився. Маю сьогодні дуже складну операцію.

Попроси Бога, щоб дав мені сили і вміння. Це буде для мене великою допомогою.

Відтоді Тарасик часто молиться за тата. І не тільки він. Є багато інших дітей, які моляться за своїх батьків.

2. Оля молиться, щоб її мама була здоровою і народила для неї маленьку сестричку.

3. Наталя щовечора просить Бога, щоб її батьки щасливо повернулися додому. Вони вже три роки працюють далеко за кордоном. Але дівчинка знає і вірить, що для молитви жодна віддаль не є перешкодою.

4. А Сашко живе з бабусею. Його батьки загинули, коли хлопчикові було лише два роки. Якось на уроці вчителька запитала учнів, як вони допомагають своїм батькам.

– Я не можу допомагати мамі й татові, – сумно сказав Сашко, – бо вони померли.

Вчителька на хвилику задумалася, а потім відповіла:

– Але ти можеш допомагати їм своєю молитвою. Вони обов'язково це відчують.

Молитва за батьків є дуже важлива. Щоденно дякуймо за них Богові, просімо, щоби Він благословив наших рідних, охоронив їх від усього злого. Щоб дарував їм щастя і здоров'я на довгі роки.

Ми маємо бути вдячними родині за допомогу і підтримку, за любов і турботу, за молитву, яка оберігає нас весь цей час. Ми маємо бути вдячними Богові за свою родину. Тож давайте разом помолимося за своїх батьків.

Молитва дітей за батьків:

Все милостивий Боже! Дякуємо Тобі за наших батьків та за все добре, що Ти нам подав через них. Вони виховують нас, навчають виконувати Твої святі заповіді, не грішити. Ми любимо їх і хочемо завжди шанувати й бути слухняними. А Ти, Господи, помози нам у цьому Твоєю ласкою. Благослови їх, Господи, добром, здоров'ям та довгим і щасливим життям, хорони від злого, дай їм силу перемогти всі труднощі і діждатися втіхи від своїх дітей. Амінь.

Молитва за рідних

*Богородице-Мати! О Пречиста Діво!
Тобі дяку складати я беруся несміло.
Я молюся до Тебе за татуса і неньку,
За дідуса старого, за бабусю рідненьку.
Даруй, Матінко Божя, їм життя довге й миле,
Кожна днина погожа додає хай їм сили.
Хай ніколи рідненькі мої горя не знають,
Помози їм, молюся, Пречиста, Тебе я благаю!
Любов наша до рідних завжди світла і чиста.
Молю серцем, душею, будь же з ними, Пречиста!*

Практична робота 1

Намалюйте свою родину: своїх тата, маму, найрідніших людей.

(Під час практичної роботи можна попросити дітей описати свою родину, розповісти про сімейні традиції тощо. А також попросити назвати ласкаві слова, якими дитина звертається до членів своєї родини.

Протягом виконання завдання звучить пісня «Батьки мої».)

Батьки мої

*Серце, що біль відчуває,
Що завжди навчає мене,
Серце, яке зігриває,
Що за руку в світі веде.
Ви найбільше, що маю в цьому житті.
Я люблю Вас батьки, рідні мої!
Ви завжди біля мене, вдень і вночі,
Ви ночей не доспали, батьки мої!*

Приспів:

*Нехай усмішка тепла не зникає,
Вона дарує радість і тепло,
Нехай Господь завжди Вам помагає
За ваше щире батьківське добро,
Батьки мої!*

*Низько я Вам уклонюся,
Ви мене на світ привели.
Богу за Вас помолюся,
Бо я з Вами не знаю біди.
Ви найбільше, що маю в цьому житті.
Я люблю Вас батьки, рідні мої!
Ви завжди біля мене, вдень і вночі,
Ви ночей не доспали, батьки мої!*

Приспів.

Ірина Федішин

Практична робота 2

(На дошці вивішена ілюстрація до казки «Попелюшка».)

Діти, давайте пригадаємо цю казку.

Які стосунки були між Попелюшкою та батьком?

Як ставилася до Попелюшки мачуха?

Як ставилася дівчинка до мачухи та її дочок?

Попелюшка так любила свого татуса, що заради нього ладна була все стерпіти від злої мачухи. А чи ви пам'ятаєте, як Бог винагородив її за любов, слухняність та доброту? (Відповіді дітей.)

Попелюшка приготувала вам цінні поради на стрічках, які сама вишивала. Але сестри її, як завжди, зробили шкоду. Допоможемо Попелюшці відновити вишите. А потім спробуємо пояснити кожну з мудрих порад Попелюшки.

Проблемні ситуації

1. Кашу варила, дітей годувала

У сороки було семеро дітей. Прилетіла вона додому, а діти кричать:

– Їсти хочемо!

– Подождіть, любі, я вам каші наварю.

Наварила сорока гречаної каші. Пахне каша, аж слинка у діток тече.

Наклала мати каші у сім тарілок, дала дітям ложечки, їдять дітки, мовчать.

А сорока сидить біля столу, їй і не вистачило каші, всю віддала дітям.

– Хай їдять, щоб не були голодні, а я полечу й щось собі їсти знайду.

Порівняй ставлення матері до дітей і дітей до матері.

Як би ти поступив, будучи на місці сороченят?

2. Помічниці

Оля і Ліда гуляли у дворі. Побачила Оля, як сусідка тітка Дарія розвішувала білизну, і сказала подрузі:

– А я сьогодні мамі допомагала.

– Що ж ти робила? – запитала Ліда.

– Тарілки витирала, ложки, виделки.

– А я, – похвалилася Ліда, – черевички почистила.

– Мамі? – поцікавилася Оля.

– Ні, собі.

– Хіба ж то допомога мамі?

– Звичайно, – відказала Ліда. – У мамі ж тепер роботи менше буде.

А ви як гадаєте?

Чим ви допомагаєте мамі?

Наші рідні потребують підтримки і піклування, особливо, коли вони стомилися чи погано себе почувають. Без взаємоповаги в родині важко буде досягти взаєморозуміння.

Літературна хвилинка

Нас оточують найрідніші люди. Бабуся – наша мудрість, матуся – наша підтримка, татусь з дідусем – наша допомога, брат із сестрою – наш гарний настрій.

Розкажи мені, матусю

Втомлені руки, посмішка щира твоя,

Дай тобі Боже років щасливих життя,

Як мені гарно, коли ти, ріднесенька, з нами.

Хто може бути краще на світі від мамі.

Розкажи мені, матусю, казку добру,

*Розкажи мені, матусю. казочку свою.
Я запам'ятаю все надовго:
Голос твій і посмішку твою.*

*Там метелик золотий
Над трояндовим кущем,
А волошки синьоокі
Під зоряним дощем.
Там і радість, і тепло,
І надія, і любов.
Слухаю, а ти розкажуй
Знов і знов.*

*Ввечері сідає сонечко за хати,
Ти зігрій мене теплом своїм,
А коли сама я стану мати
Твою казку дітям розповім.*

Ю. Турчина

Родина

*Коли засніжить осінь скроні
Й настане непогожа днина,
Пригорне у свої долоні
Промінчик сонця – це родина.*

*Самотності не треба знати,
Сльозини жодної краплини.
Всіх зігріває ніжно мати
Й домашній вогник – це родина.*

*Ви не зростіть, як десь у полі
При тій дорозі дві биліни.
Хай не терзає вітер долі,
Зігріє хай тепло родини.*

*Хай смуток душу не лоскоче
Печалі миті і хвилини,
Зустрінуть вас завжди ці очі
І руки рідної родини.*

Людмила Яцура

Підсумок заняття

*Ніколи не стане великою, благородною людиною той, хто змалку не міг
бути хорошим сином, ніжною дочкою.*

Що ж це значить – шанувати батьків? Це, перш за все, щиро любити їх. А любити – значить слухатися у всьому; не засмучувати ні вчинками, ні словами; втішати, коли їм важко; піклуватися про них, коли вони хворі; завжди молитися за них – це також наш обов’язок перед Богом. Як не любити того, хто добрий до тебе щодня, щохвилини, хто розповідає тобі казки і втирає сльози, хто годує і одягає тебе, хто вчить бути справедливим і радісним, чемним і веселим, вчить не жаліти себе, а інших, вчить розуміти людей – не судити, а жаліти і допомагати їм.

За це Господь обіцяє довге щасливе життя на землі і вічне блаженство на небі. Слово Боже говорить і про покарання тих, хто жорстокий і грубий з батьками.

Тож ми повинні поважати, шанувати наших батьків, рідних, вчителів, вихователів, священників і всіх, хто піклується про нас, вчить нас добру – до цього нас закликає Господь.

Заняття 25

Тема: Відповідальність

Мета:

- розширити знання дітей про відповідальність;
- показати життєву необхідність цієї людської якості;
- виховувати в учнів відповідальне ставлення до своїх обов’язків;
- розвивати вміння аналізувати свої вчинки.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом.

Заповідь

*Слухай маму, слухай тата -
Житимеш років багато.
Обіцяв благословити
Бог усіх слухняних діток.
Це є заповідь Творця –
Бога, нашого Отця.*

Едуард Скачко

Вступна бесіда

Як потрібно ставитися до найрідніших та близьких людей?

Що Господь обіцяє нам за наше добре ставлення до всіх, хто нас оточує?

А чи тільки до людей ми маємо ставитися шанобливо, доброзичливо?
(Відповіді дітей.)

Діти, а хто у нас сьогодні черговий у класі? Навіщо нам потрібен черговий? Які в нього обов’язки в класі? А що станеться, коли він не буде їх виконувати? (Відповіді дітей.)

Ось давайте оглянемося довкола. У нашому класі є багато кімнатних рослин, які потребують нашого догляду. Що станеться, якщо чергові учні не будуть вчасно поливати квіти, удобрювати для них ґрунт, підпушувати земельку? Рослинка зів'яне і, можливо, загине. Які ж почуття будуть у нас викликати зів'ялі квіти, брудна класна дошка, сміття на підлозі? Так, нам буде неприємно. А щоб цього не сталося, слід кожній людині відповідально ставитися до своїх обов'язків.

Літературна хвилинка

(Розповідь учителя за оповіданням В.Сухомлинського «Що посієш, те й пожнеш». На дошці висить ілюстрація, яка зображає хлопчика з листом. Можна також інсценізувати ситуацію: стук у двері, з'являється листоноша і передає конверта вчителю.)

Сьогодні листоноша передав листа від добре мені знайомого хлопчика Микитки. Я ще не читала його, а там можливо щось важливе і термінове. Тож давайте разом прочитаємо і дізнаємося, чим хоче поділитися хлопчина.

Лист від Микити

«Добривдень усім. Хочу розповісти вам історію, яка трапилася зі мною. Одного разу до нас прилетіли голуб та голубка. Сіли на танку та й воркочуть. Ніби дивляться на мене й щось просять. Я поліз на дах, відчинив маленьке віконце. Голуби заховалися в нього. Я виніс їм зерна, вони поклювали й знову сховались у віконці.

Наступного ранку я знов погодував їх і поставив коритце з водою. А потім було так – коли погодую, а коли забуду. Більше було таких днів, що я забував погодувати голубів. Вони сидять на танку, дивляться на мене, а я все кудись поспішаю. Коли це йду, а голуб летить наді мною, немов збирається на плече мені сісти. Я думав, що голуб грається. І не здогадався, що йому їсти хочеться.

А то якось уранці бачу – голуби сидять на подвір'ї сусідів, і маленька дівчинка Оля їх годує. А батько ставить на стовпі маленьку хатку – голубник.

Боляче мені стало. Кликав я голубів, кликав, але вони більше до мене не прилетіли. Поселилися в голуб'ятнику. Оля щодня годує їх – і вранці, й увечері. Вони полюбили дівчинку: сідають їй на плечі, даються в руки.

І чому таке зі мною трапилось?»

Давайте спробуємо допомогти Микитці розібратися, чому ж таке з ним трапилось.

Як Микитка зустрів птахів?

Як поводити себе голуби, коли Микитка забував їх погодувати?

За що птахи полюбили Олю?

Що збудував для голубів татко Олі?

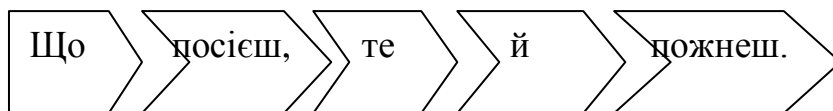
Яких якостей не вистачає Микитці? (Відповіді учнів.)

Ігрова ситуація

(Учитель прикріплює до дошки аркуші зі словами і пропонує дітям скласти прислів'я.)

Діти! Ось вітерець розвіяв усі аркушики з порадою, яку ми можемо дати нашому знайомому Микитці. Тож давайте складемо слова у хороше прислів'я.

Давайте разом голосно прочитаємо цю пораду Микитці?

Бесіда (продовження)

Чи можна назвати хлопчика відповідальним?

Дуже часто за вашим бажанням батьки купують домашніх тваринок. Ви чемно обіцяєте за ними доглядати. І спершу так і робите.

Як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями? (Відповіді дітей.)

Але проходить тиждень, другий... і відповідальність по догляду зникає. Свої обов'язки ви перекладаєте на батьків. Ні, ви так само любите свого домашнього улюбленця, граєтесь із ним, бавитесь, але...

«Ми відповідаємо за тих, кого ми приручили», – так говорив Антуан де Сент-Екзюпері, французький письменник.

Проте, ми, навпаки, дуже часто не відповідаємо за тих, кого ми приручаємо...

Як ви вважаєте, що таке відповідальність? (Відповіді дітей.)

Практична робота 1: «За кого ми відповідаємо?»

Діти! Розгорніть робочі зошити і виконайте перше завдання.

Є в народі такі прислів'я:

Якби один іншому не допомагав, то світ би пропав.

Той від біди себе спасає, хто за іншого відповідає.

От і в нашому завданні необхідно з'єднати стрілочками, хто за кого відповідає. А потім обгрунтуємо свій вибір.

Літературна хвилинка

Отже, діти, відповідальність – це коли одна людина відповідає за іншу, тому що від неї іноді залежить навіть життя чи здоров'я іншої людини.

Крім того, кожен з нас повинен бути відповідальним за свої вчинки, за дане слово, відповідально ставитися до своїх обов'язків.

А чи хотіли б ви мати такого друга, який за будь-яких обставин, дотримується свого слова?

Давайте послухаємо оповідання про такого хлопчика, який відповідально ставився до виконання своїх обов'язків, навіть у грі.

Чесне слово

Нажаль, я не можу вам назвати ім'я цього хлопчика, і, навіть, де він живе, і хто його тато й мама. Було дуже темно, і я не встиг розгледіти

обличчя малюка. Тільки пам'ятаю, що ніс у нього був увесь у ластовинні, і штанці на ньому коротенькі.

Я засидівся в саду, читаючи цікаву книжку. Сад вже спустів. Я боявся, що його зачинять, і швидко направився до виходу. Звернув на бокову дорогу – там білів у темноті невеликий будиночок, схожий на сторожку. А коло стіни стояв маленький хлопчина, років 7-8, і, опустивши голову, голосно плакав.

Я підійшов до нього й покликав:

– Що з тобою, хлопче?

Він відразу, як по команді, припинив плакати, підняв голівку, подивився на мене й сказав:

– Нічого.

– Як це – нічого? Тебе хтось образив?

– Ніхто.

– Так чого ж плачеш? Ходімо, – сказав я йому. – Дивися, вже пізно, сад зачиняється.

– Не можу я йти.

– Як? Чому? Що з тобою?

– Нічого, – сказав хлопчина.

– Ти нездужаєш?

– Ні, я здоровий. Я – вартовий, – сказав він.

– Як вартовий?

– Ну що Ви, не розумієте? Ми граємось.

– Та з ким же ти граєшся?

– Не знаю. Я на лавочці сидів, підійшли хлопці і кажуть: «Хочеш грати у війну?» Я кажу: «Хочу». Стали грати. Мені говорять: «Ти сержант». Один хлопчик – він маршал був... Він привів мене сюди й наказав: «Тут порохований склад. Ти будеш вартовим. Стій, доки тебе не зміню».

Я кажу: «Добре». А він відказує: «Дай чесне слово, що не підеш».

– Ну?

– Ну, я й сказав: «Чесне слово, що не підю».

– А де ж вони тепер?

– Я думаю, вже пішли.

– Так чому ж ти стоїш?

– Я чесне слово дав...

Я вже хотів розсміятися, але потім подумав, що смішного тут нічого немає, і хлопчина правий. Якщо дав чесне слово, так потрібно стояти, щоб не трапилось – хоч лусни. А гра це чи ні – все одно.

І тут на мене найшло провітління, що звільнити хлопчика від чесного слова і зняти з варті може лише військовий. Тоді я швидко побіг шукати військового, крикнувши хлопчині: «Зачекай хвилиночку».

На зупинці трамвая я помітив майора, і коли пояснив йому, в чому справа, він, не роздумуючи, відповів:

– Йдемо швидше!

Коли ми підійшли до саду, сторож саме збирався замикати замок. Ми попросили його трохи зачекати і стали шукати білу невелику будівлю. Знайшовши хлопчину, я гукнув його. Він дуже зрадів нашому приходу.

– Товаришу, вартувий, – сказав йому майор, – яке звання Ви носите?

– Я – сержант, – сказав хлопчина.

– Товаришу сержанте, наказую залишити ввірену вам варту.

І тоді хлопчина приклав руку до широкого козирка своєї сіренької кепки й сказав:

– Слухаюсь, товаришу майоре.

Майор простягнув хлопчині руку.

– Молодець! – сказав він. – До побачення!

Я також попрощався з хлопчиком і потиснув йому руку.

– Може тебе провести? – запитав я в нього.

– Ні, дякую, я близько живу. Я не боюся, – сказав хлопчина.

Я подивився на його маленького в ластовиннячку носика й подумав, що йому дійсно нема чого боятися. Хлопчик, у якого така сильна воля і таке міцне слово, не злякається хуліганів, не злякається й більш страшних речей.

А коли він виросте... Ще невідомо, ким він буде, коли виросте, але ким би він не був, можна ручатися, що це буде справжня Людина.

Я подумав так, і мені стало дуже приємно, що я познайомився з цим хлопчиком.

Л. Пантелєєв

Як ви вважаєте, можливо хлопчина даремно стояв?

Чому майор сказав хлопцю: «Молодець!»?

Чи є у вас друзі, які можуть тримати слово?

Чи доводилось вам зустрічати людей, які не тримали свого слова?

За що ніс відповідальність хлопчина?

Чи хотілося б вам мати такого друга?

За що ви відповідаєте вдома? (Відповіді учнів.)

Практична робота 2

Діти, давайте допишемо речення на наших робочих сторінках. І обов'язково скажемо, що отримаємо в результаті своєї відповідальності.

Приблизні відповіді:

1. Щоб був кругом порядок, я буду: прибирати своє робоче місце, поливати квіти, слідкувати, щоб речі лежали на своїх місцях, чергувати в класі, мити дошку...

В результаті : квіти будуть рости добре, навколо буде чисто, буде порядок, речі будуть акуратні, буду чути «спасибі»...

2. Щоб мати гарні успіхи в школі, я буду: уроки робити добре, якісно, виконуватиму всі завдання, уроки робити зразу, а не відкладати на потім...

В результаті: у мене більше часу залишатиметься вільного, отримаю гарну оцінку і міцні знання...

3. Щоб мати гарну поведінку, я буду: допомагати вдома, вчителю в школі, піднімати руку, не викрикувати з місця, не буду битися, буду робити лише приємне, бути ввічливим, товаришувати з усіма...

В результаті: мене будуть поважати, буде мир, ніхто не буде сперечатися, битися...

Хвилинка святості

Діти! Ось ми щойно з вами говорили про необхідність відповідально ставитися до своїх обов'язків та вчинків. Проте важливо не лише бути старанними слухачами і говорити правильні слова про відповідальність. Насамперед необхідно на ділі доказувати свою відповідальність і вірність сказаному слову. Адже Господь Ісус Христос нас навчає, щоб ми слухалися Його слова і виконували Його настанови.

Послухайте невелику розповідь про те, як діти змінили свою поведінку, прислухавшись до слів Ісуса.

Уміння слухати і почути

Наталочка зі своїм братом Степанком любила слухати розповіді вчительки про те, як Ісус творив чуда, розповідав, як люди повинні чесно жити, як вони любили слухати Його науки.

Одного разу діти на уроці слухали про те, як Ісус творив добро, прощав погані вчинки тим людям, котрі не любили Його.

Коли діти ввечері мали лягати спати, то почали сперечатися.

– Я рада, що сьогодні твоя черга покласти все в кімнаті, де ми гралися, – сказала Наталя.

– Не моя черга! Я вже вчора ввечері прибрав іграшки, – відповів Степанко.

– Ну і не моя, – вигукнула дівчинка. – Я в обід все покладала.

Їхню суперечку почула мама:

– Чому ви сперечаетесь? Невже ви забули, про що Ісус розповідав людям.

Наталя зі Степанком притихли. Вони згадали те, що чули, але чого не хотіли виконувати.

– Я допоможу тобі покласти, Наталю, – сказав Степанко.

– А я допоможу тобі, – усміхнулася сестричка.

Наталя і Степанко знали, що потрібно виконувати вказівки вчителів, допомагати один одному, але не робили того. Проте вони згадали слова Ісуса, котрий сказав, що ми повинні почути і виконувати Його слова, а не тільки бути слухачами.

Л.Кучма

Чому Наталя зі Степанком сперечалися?

Чому вони змінили свою поведінку і вирішили допомогти один одному?

Яким чином ми можемо виконувати слова Ісуса Христа?

Бог у Святому Письмі дав нам певні правила. Якщо ми будемо дотримуватися їх, то будемо найкращими Його учнями.

Будьте виконавцями слова, а не лише слухачами, самі себе обманюючи. Бо хто лише слухає слово, але його не чинить, той подібний до чоловіка, що

розглядає у дзеркалі обличчя, яке має від природи: ледве поглянув на самого себе, відійшов і зараз же забув, який він. (Послання апостола Якова 1:22-23.)

Літературна хвилинка

1. Людина несе відповідальність перед навколишнім світом, перед природою за те, що вона з нею творить. До болю всім знайома ситуація: пішли в ліс, уволу нагулялися, накидали консервних банок, пляшок, пакетів, газет, нашвидку загасили багаття і пішли. А цей вчинок, як рана, як біль, залишився.

Давайте послухаємо оповідання В. Сухомлинського «Соромно перед соловейком».

Соромно перед соловейком

Оля й Ліда, маленькі першокласниці, пішли до лісу. Після втомливого шляху вони сіли на траві відпочити й пообідати.

Витягли з сумки хліб, масло, яєчка. Коли дівчатка вже пообідали, недалеко від них сів на дерево соловейко й заспівав. Зачаровані прекрасною піснею, Оля й Ліда боялись поворухнутись.

Соловейко перестав співати.

Оля збрала недоїдки й шматки газети, кинула під кущ.

Ліда забрала недоїдки, загорнула в газету й поклала в сумку.

– Навіщо ти забрала сміття? – запитала Оля. – Це ж у лісі... Ніхто не бачить...

– Соромно перед соловейком... – тихо відповіла Ліда.

Василь Сухомлинський

Чому дівчатка відправилися у ліс?

Що вони робили в лісі?

Кого із дівчаток можна назвати відповідальною? Чому?

2. Дуже часто наша безвідповідальність переростає у звичайні лінощі. І тоді поряд з одним нашим гріхом проростають і пагони іншого. Так як у хлопчика Тодося, який перекладав свої справи з дня на день, та так нічого й не зробив.

Не відкладай

- Я зроблю це в понеділок!

Так собі сказав Тодось.

Але взятися до діла

Щось охоти не знайшлось.

- Хай зроблю це у вівторок. -

Але знов серед забав,

Повних сміху, співомавок,

День немов у воду впав.

- Середа - гарніша днина!

Це півтижня. Та - біда:

*Не оглянувсь ще хлопчина
Вже й минула середа.*

*- Ну, напевно вже почну я
Цю роботу у четвер.
Але все, що не візьму я,
З рук летить. І що ж тепер?*

*- Може п'ятниця допоможе?
Мушу конче вже почать.
Проминає тиждень... Боже!
Треба хутко поспішать!*

*- Ні, найліпше - це субота!
Вільний день і вільний час.
Та субота - не робота!
Весь порив чогось погас...*

*- Ось прийшла й свята неділя.
Чи робити? Буде гріх! -
І з того усього діла
В хлопця вийшов просто... сміх!*

*Що, ж порадити хлопчині?
Наш Тодосику! Ти знай!
Все зроби, що можеш, нині,
А на завтра не лишай!*

Микола Щербак

Що ми можемо порадити хлопчині?

А ви не залишаєте свої справи на потім? (Відповіді учнів.)

Підсумок заняття

Бути відповідальним – означає тримати відповідь за виконане, відповідати за доручене, сповна розраховуватися за зроблене, розплачуватися за пропущене і добровільно приймати покарання за невірне виконане.

Тож попросимо у Господа сили і терпіння виконувати покладені на нас обов'язки, бути відповідальними і не підводити нікого.

Заняття 26

Тема: Поняття стриманості та вседозволеності. Заохочення до стриманості у своїх вчинках та бажаннях. Скромність і добропорядність

Мета: - розкрити зміст понять стриманість і вседозволеність, скромність і добропорядність;

- навчати, яким чином можна досягти стриманості в окремих випадках;

- сприяти вихованню стриманості, скромності і добропорядності через усвідомлення необхідності докласти власні зусилля до становлення свого характеру.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. На дошці вчитель заздалегідь записує (або вивішує надруковане на папері) прислів'я з пропущеними літерами: Сл_в_ д_ сл_в_ – зл_ж_тьс_ м_в_.

*Ти усміхнися небу,
Усім, хто біля тебе:
І братику й сестричці,
І сонечку й травичці.
Люби усіх довкола,
Удома та у школі,
І ця любов із Неба
Повернеться до тебе.*

Вступна бесіда

Діти! Нас оточує безліч звуків. Ми любимо слухати спів птахів, шепіт морських хвиль, подих свіжого вітру, шелест листочків, дзюрчання струмочка. Деякі звуки викликають у нас тривогу, неспокій, переживання. За допомогою звуків ми спілкуємося між собою. Людина, складаючи певні звуки, утворює слова, речення, фрази.

Давайте поглянемо на дошку і підставимо літери, яких не вистачає. (Слово до слова – зложиться мова.)

Як людина використовує слова?

Порівняймо це з ножем. Як з користю можна використати ніж?

А що погане можна ним зробити?

Скажіть, усе це робить ніж, чи людина, що користується ножем? (Відповіді дітей.)

Так само і слова. Вони лише інструмент, яким правильно або неправильно користується людина.

Яким може бути слово? (Добрим, злим, словом можна образити, розгнівити, принизити, окрилити тощо.)

Гра «Скринька мудрості»

На столі стоїть скринька, в якій знаходяться аркуші з написаними висловами зі Святого Письма (Книга приповідок Соломона). Завдання учасників: взяти один аркуш, прочитати вголос вірш і довести правильність вислову.

Хто любить лише себе – того люди не люблять.

Хто скромніший, той розумніший.
Зазнайство з ніг зіб'є, скромність на ноги поставить.
Стримуй себе у словах.
Нехай жодне слово гниле не виходить із уст.
Смерть та життя – у владі язика.

Мені дуже приємно, що ви, діти, вмієте пояснити ці вислови, що ви розумієте, що означає бути стриманим у словах. Ви усвідомлюєте, що з вуст людини повинні звучати лише добрі слова, слова підтримки і вдячності.

Бесіда

А ось послухайте, яку пораду давала мудра бабуся своїм онукам.

Самохвали

*Правильно казала
Нам бабуся наша:
«Сама себе хвалить
Лиш гречана каша».
Ці, можливо, діти
Дуже мудрі. Може.
Та себе хвалити
Самим не пригоже.
Вам ще краще буде,
Як хоч раз на рік
Вас похвалять люди,
А не ваш язик.
В будень і на свято
Ми таких стрічали.
В нас їх є багато.
Звуть їх – самохвали.*

Запам'ятайте, будь ласка, що не слід говорити «я – розумник», «я – роботяга», «молодець» тощо. Краще зачекати, коли про тебе скажуть інші. Будьте стриманими і скромними у своїх висловлюваннях.

А навіщо проявляти стриманість, скромність?

(Вчитель буде бесіду таким чином, щоб не він, а самі діти доводили і пояснювали йому необхідність стриманості. Цінність стриманості в тому, що вона дозволяє уникати сварок, зберігати добрі стосунки, які нам так необхідні.)

Ще древні греки вважали, що стриманість – це добро, а вседозволеність – зло.

Діти, у вас є мобільні телефони? (Відповіді дітей.)

А до того як у вас з'явилася ця модель телефону, вам її дуже хотілося мати? (Діти скажуть «Так».)

А що сталося, коли ви його отримали? (Діти повинні усвідомити і самі відповісти, що вже через кілька днів телефон їм набрид і захотілося іншу модель.)

І ось ви отримали іншу модель, але й вона так само швидко вам набридне.

А що буде, якщо людина буде мати будь-яку річ, яку тільки захоче, будь-яке задоволення, яке захоче? (Відповіді дітей.)

Уявна подорож у країну Вседозволеності

Одного разу по телебаченню показували цікавий мультик, який мені добре запам'ятався. У ньому розповідалося про хлопчика, який дуже хотів, щоб усі забули про свої обов'язки. І сталося диво: одна чарівниця пообіцяла йому, що кожен, до кого заговорить хлопчик, одразу забуде про виконання своїх обов'язків. А, насамкінець, вона попросила хлопчика позвати її, якщо йому це набридне. Тоді вона виправить усі ці неподобства. Хлопчик ще й здивувався, які це неподобства можуть бути?!

І тут почалося... Мама дозволила йому не йти до школи, та й сама не пішла на роботу. Він міг піти куди завгодно і робити що завгодно: наїстися пиріжків і морозива, безкоштовно проїхати в транспорті, сходити в зоопарк і ще багато, багато різних речей.

А давайте уявимо собі, що б сталося, якби і вам сказали: «Роби, що хочеш!» Що було б тоді? Давайте поділимося на дві команди. Учасники однієї команди будуть говорити, що б вони зробили, якби їм усе дозволяли. А інша команда буде розмірковувати про наслідки цих вчинків.

(Наприклад: Я б з'їв 100 порцій морозива! – Але ж ти захворієш!

Уявні міркування дітей:

- Якщо не бути стриманими, то жителі можуть побитися.
- Не зможеш утримати свою мову, скажеш щось образливе і посваришся з друзями.
- Продавці не стануть стояти, чекати покупців.
- Діти перестануть чекати, коли їм куплять іграшки, і самі візьмуть, тобто вкрадуть.
- Треба буде щось робити, а терпіння лусне, і нічого не зробиш.
- Один одного не будуть довго терпіти.
- Люди будуть дратівливими і неспокійними.)

Чи сподобалося б вам жити у такій країні? (Відповіді дітей.)

Але повернемося до нашого мультика. Що ж сталося з хлопчиком. Коли він хотів з'їсти безкоштовно пиріжка, які продавали за рогом, то тітонька, забувши про свої обов'язки, віддала усі пиріжки не йому, а собачці, яка прогулювалася поблизу. Водій тролейбуса, на якому безкоштовно хотів проїхати хлопчик до зоопарку, звернув зовсім в інший бік. А оскільки він забувся про свої обов'язки, то відразу ж потрапив в аварію. А уявіть собі, що зробили наглядачі в зоопарку: вони випустили звірів на волю...

Певно, це все зовсім не сподобалося хлопчику. Він зрозумів, що вседозволеність може привести до тяжких наслідків із плачем попросив чарівницю виправити усі неподобства.

Літературна хвилинка

Діти! А чи завжди ви стримувалися у своїх бажаннях і вчинках? А ще важливо, чи прислухалися ви до настанов дорослих? Чи не дозволяли ви недобрим думкам і бажанням взяти верх над собою? (Відповіді дітей.)

А ось послушайте розповідь про дівчинку, яка дослухалася лише порад злого духа, що підштовхував її до вседозволеності.

Казка про Мар'янку й ангелика

У село до бабуні часто приїжджала онука Мар'янка. Якось зібралася бабуся на город копати картоплю. Дівчинка з нею не захотіла йти.

– Я буду лялькою бавитися, – сказала вона.

– Добре, тільки гляди – з двору ні на крок, – наказала бабуся.

– Гарзд, – кивнула Мар'янка, і дві кіски з рожевими стрічками весело тріпнули на знак згоди.

Але за якийсь час дівчинка занудьгувала:

– Може, піти до бабусі?

А хитрий злий дух тут як тут: «Чому б тобі, Мар'яно, не вийти погуляти?»

– А й справді, – подумала дівчинка, але відразу відмахнулася від цієї думки.

– Бабуся лаятиме.

«Та ти швиденько, вона й не знатиме», – підказує злий дух. «Бабусю треба слухати», – озвався ангелик. Дівчинка подумала і вирішила:

– Я тільки на лавці біля воріт посиджу.

Навколо не було ні душі – ніколи людям осінньої днини на лавках сидіти. Дівчинка трохи спостерігала за сріблястими павутинками бабиного літа, та згодом їй це набридло.

А злий дух, звісно, не дримає, знову нашіптує: «Прогулялася б ти, Мар'яно, до ріки».

– Справді, – вигукнула дівчинка, – це ж зовсім близько. «Що ти надумала? – розхвилювався ангелик. – Не можна тобі самій до річки ходити».

Знову Мар'янка стоїть перед вибором. А злий дух не вгаває: «Хіба ти маленька? Дорогу знаєш, одна нога тут, друга там».

Покинула Мар'янка ляльку і побігла знайомою стежкою. А засмучений ангелик непомітно розплів їй одну кіску і почепив рожеву стрічку на штахетину.

Дівчинка постояла на кладці, полічила рибок і знову занудьгувала. Втішився злий дух: «Пам'ятаєш, Мар'яно, які гарні аплікації ти робила з осіннього листя? А на тому березі листочки, наче з чистого золота. Бабуся зрадіє, якщо ти зробиш для неї картинку».

«Краще уяви, як вона злякається, коли не застане тебе вдома», – прошепотів ангелик.

Похнюпилася Мар'янка: як вчинити, коли знаєш, що робиш не зовсім правильно, хоча наміри якнайкращі?

«Але ж бабуся насправді буде рада. І не розсердиться, коли побачить подарунок», – вирішила Мар'янка і перейшла на протилежний берег.

Ангеликові нічого не залишилося робити, як розплести другу кіску і почепити стрічку на перила місточка.

Дівчинка збирала на узліссі листочки, коли раптом з'явився барвистий метелик і закружляв перед Мар'янкою.

«Лови його», – заволав злий дух.

Дівчинка лишила на стежці листя і побігла за метеликом. «Мар'яно, куди ти?!» – намагався її стримати ангелик. Але дівча бачило перед собою лише барвисті крильця.

Тоді ангелик непомітно розв'язав поясок від її сукеночки і повісив його на кущ калини.

Зненацька метелик щез, мабуть, причаївся у якійсь схованці. Мар'янка оглянулася довкола. Серденько злякано закалатало, бо вона опинилася на незнайомій галявині.

По щічках потекли струмочки сліз. А злий дух зловтішається та страху наганяє: «Зараз прийдуть вовки і з'їдять тебе, неслухняне дівчисько».

Тут згадала Мар'янка про свого ангела-охоронителя і зашепотіла: «Ангелику, рятуй мене».

Підхопив ангелик Мар'янчин плач і поніс до бабусі.

Пораючись на городі, старенька почула плач дитини. Прислухалася: тихо довкола, лише вітер у кукурудзі забавляється. Але на душі у бабуні стало тривожно. Покинула вона роботу і пішла подивитися, що онука робить. Обійшла двір, хату – нема дівчинки. Бачить – хвіртка відчинена. Вийшла бабуся на вулицю, а на штахетині вітер рожевою стрічкою тріпоче. Зрозуміла вона, що Мар'янка до ріки подалася і що було сили у старечих ногах й собі туди поквапилася. На місточку вгледіла другу стрічку.

Вийшла на узлісся, а там на калині поясок гоїдається. Добре, що бабуся знала ліс, як своїх п'ять пальців. Вона скоро знайшла свою зарюману, розпатлану, але живу і здорову онуку.

Мар'янка обняла бабусю і, схлипуючи, сказала:

– Пробачте, тепер я завжди слухатимуся Вас і свого ангела-охоронителя. А ви, дітки, кого слухаєтеся?

(З посібника «Стежками Божих заповідей»)

Який наказ дала бабуся онуці?

Хто нашіптував дівчинці не дотримувати свого слова?

Хто застерігав Мар'янку від необдуманих вчинків?

Як ангел допоміг дівчинці повернутися додому?

Яку обіцянку дала Мар'янка? (Відповіді учнів.)

Дівчинка зрозуміла, що потрібно пильнувати за своїми думками, словами і вчинками, бути стриманою, щоб не потрапити в неприємність.

Обговорення ситуацій

Давайте проаналізуємо кілька ситуацій.

1. Одна моя знайома дівчинка сказала якось: «Про мою подругу всі сусіди говорять: «Яка вона добра, весела!». А про мене ніхто цього не говорить. Це мене ображає. Адже я теж бажаю всім добра, дорослим допомагаю».

Що б ви могли порадити дівчинці?

Як їй добитись, щоб всі знали, що вона теж добра? (Відповіді учнів.)

Отже, діти, скромна людина ніколи не хвалиться своїми добрими вчинками і здійснює їх за внутрішнім бажанням, вона не вимагає до себе особливого ставлення.

2. **Я лишився дома сам**

*Я лишився дома сам,
Не боюсь ні трішки.
Прочитаю іграшкам
Казочку із книжки.*

*Це ось татові книжки
У твердій оправі,
Всі великі та важкі –
Тільки нецікаві.*

*В них лиш літери одні.
Нецікаво, правда ж, ні?
Треба, щоб сторінка
Вся була в картинках!*

*Зараз татові отут
Намалюю парашут,
Тут kota і хату –
Радий буде тато.*

*... Так старався, як хотів,
Щоб було красиво.
А татусь мій не зрадив...
Що воно за диво?*

Л. Кучма

Чим займався хлопчик, коли лишився вдома сам?

Чому татові книжки здалися йому нецікавими?

Чим хлопчик засмутив тата? (Відповіді учнів.)

Тож потрібно виховувати в собі звичку обдумувати свої вчинки, намагатися бути стриманим і вимогливим до себе.

Практична робота

А зараз розгорнемо наші робочі зошити і виконаємо завдання.

1. Вам потрібно викреслити кожен третій літер в рядку і вписати слова, які отримали в результаті виконання завдання. А потім ми прочитаємо, які чесноти повинен мати кожен християнин.

2. Моральні правила «Я – людина серед людей».

Підставте пропущені слова, які ви знайдете у скриньці і прочитайте повчальні поради.

Цінують не за словами, а за ділами.

Потрібно завжди бути скромним, не вихвалитися, не зазнаватися, не обіцяти того, чого ти не можеш.

Не будь хвальком! Не вихваляйся своїми успіхами, знаннями, речами.

Допоміг товаришеві – не підкреслюй цього, нікому не хвалися.

Старайся робити добро скромно, непомітно.

Підсумок заняття

Пильнуйте за своїми думками,

Вони стають словами.

Пильнуйте за своїми словами,

Вони стають учинками.

Пильнуйте за своїми вчинками,

Вони стають звичками.

Пильнуйте за своїми звичками,

Вони стають характером.

Стежте за своїм характером,

Бо він визначає вашу долю!

Тож будемо стриманими у своїх бажаннях і вчинках, щоб стриманість, скромність і добропорядність стали нашими супутниками на все життя.

Заняття 27

Тема: Чесність і правдивість. Ніколи не бери чужого

Мета: - розширити зміст понять чесність і правдивість;

- навчити розпізнавати ці моральні явища;

- виховувати почуття відповідальності за власні вчинки;

- формувати вміння оцінювати власні вчинки та вчинки

товаришів;

- виховувати чесність та правдивість.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель готує заздалегідь дві склянки з водою і пакетик з перманганатом калію (або флакончик із зеленюкою чи йодом, пакетик харчового барвника).

Вступна бесіда

Погляньте, діти, на ці склянки. Хто мені скаже, що у них? (Вода.)

Так, у них чиста і прозора вода. А що буде, якщо ми добавимо в одну склянку трохи барвника? (Учитель додає до води мізерну кількість барвника.) Вода змінила забарвлення і стала не такою прозорою, як була раніше. І непридатною до вживання.

А в іншу склянку додамо більшу кількість барвника. (Учитель додає до води таку кількість барвника, щоб вода стала непрозорою.) Що сталося з водою? Вона геть втратила свою первинну чистоту, змінила колір і, знову ж таки, стала непридатною до вжитку.

Ми не зможемо її використати для приготування їжі чи прибирання в кімнаті, попрати в ній одяг. Чому? Тому що вона все забруднить.

От так, діти, якщо до чогось хорошого додати щось погане, то це прирівнюється до обману. А скрізь у Святому Письмі обман називають ворогом Бога.

Літературна хвилинка

Ось послухайте історію про дівчинку Наталку, яка помилково вважала, що маленька брехня – це не брехня зовсім.

Маленька брехня

Ганнуся впала і зламала ногу. Довелося в гіпсі лежати вдома. Вона дуже переживала, що багато в школі пропустить, а тоді зовсім відстане від однокласників.

Друзі вирішили виручити однокласницю: домовилися щодня носити їй уроки і пояснювати, коли вона щось не зрозуміє.

Коли настала черга Наталки провідувати Ганнусю, вона не пішла до однокласниці. У класі збрехала, що в неї бабуся захворіла.

– Як тобі не соромно!– обурилася Надійка. – Та ти ж учора цілий день через скакалку на вулиці стрибала.

– Подумаєш, злочин великий, – трохи зашарілася Наталка. – Я зовсім трішечки збрехала.

Г. Кирпа

Чому однокласники вирішили щодня провідувати Ганнусю?

Як поступила Наталка, коли настала її черга?

Чи визнала Наталка свою провину?

Чого їй забракло?

А як ви гадаєте, чи може бути брехня малою і великою?

Мала брехня спричиняє таку ж шкоду, що й велика. Адже і мала брехня – це вже неправда. Здавалося б дрібниці. Аж ні! Мала брехня з часом переростає у велику брехню, якій немає прощення.

Ознайомлення із новим матеріалом. Розігрування моральної ситуації «Розбите вікно»

Діти, давайте уявимо таку ситуацію. (Ситуація розігрується. Виходять два учні, учитель по-черзі пояснює роль кожного).

Петрик вдарив по м'ячу, і м'яч влучив у вікно. Вікно розбилося, а м'яч, відскочивши від рами, впав прямо в руки Андрійкові, який проходив біля вікна. Виходить учителька. Оцінивши побачене, вона звертається до Андрія:

– Андрійку, хіба ти не знав, що гратись м'ячем під вікнами не можна? Це призвело до того, що ти розбив вікно.

(Можливі два варіанти розвитку діалогу.)

Як би вчинив Андрійко? (І варіант: Андрій, не бажаючи видати Петрика, бере провину на себе. II варіант: Петрик зізнається, що це він розбив шибку.)

(Діти висловлюють своє ставлення до вчинків Андрія і Петрика, оцінюють їх.)

Що таке чеснота? (Позитивна риса в характері людини, доброчесність).

Як ви думаєте, що означає бути доброю людиною? (Відповіді учнів.)

Наведіть приклади чеснот таких людей. (Добррозичливість, мудрість, справедливість, правдивість, чесність...)

А що є протилежним чеснотам? (Гріх.)

Християнський словничок

Чеснота – це схильність постійно чинити добрі справи; позитивна якість характеру людини, що визначається сумлінним ставленням до своїх обов'язків, щирістю в стосунках з людьми, моральною стійкістю.

Совість – критична оцінка людиною власних вчинків, усвідомлення і почуття моральної відповідальності за свою поведінку перед самим собою, людьми, суспільством.

Літературна хвилинка

Слово Боже говорить до нас: «І знайте, що ваш гріх знайде вас!» (Числа 32:23).

Часом ми думаємо, що нас ніхто не бачить, що навколо немає нікого і робимо те, що нечесне, недобре, грішне. А забуваємо, що є Бог, Який бачить і знає все. Крім того, рано чи пізно гріх дасть про себе знати в той чи інший спосіб.

Ось послушайте повчальне оповідання про те, як гріх не можна заховати в кишеню.

Твій гріх знайде тебе

Діточки, чи ви пробували коли зробити щось недоброго, чи якусь шкоду і заховатися від мами чи тата? Якось важко. Здається, їхні очі все бачать, їхні вуха все чують і вони все знають. Недобрі вчинки взагалі тяжко заховати.

Одного дня Вітя з татом відвідали одного багатого чоловіка. Цей чоловік мав маленького папугу, який умів говорити. Його звали Віва. Вітя, коли побачив його, був у захопленні від цієї пташки. І коли цей чоловік вийшов із татом з кімнати, Вітя узяв пташку й заховав собі до кишені. Повернувшись назад, чоловік зауважив, що пташки не було в клітці.

– Що сталося з пташкою? – запитав він.

– Я не знаю, – відповів Вітя.

– Але ж вона була в клітці перед тим, як ми виходили. Де ж вона поділася?
– турбувався чоловік.

– Може, дверцята клітки були відчинені й вона вилетіла, – пробував приховати свій вчинок Вітя.

– Може, – усміхнувся чоловік і гукнув: «Віво, де ти є?»

– Тут я, – відізвалася Віва з кишені хлопця.

Вітя почервонів.

Христина Приходько

Практична робота (Завдання 1)

А зараз виконаємо невеликий тест за змістом оповідання у робочих зошитах. Відмітьте правильну відповідь.

1. Який птах жив у домі багатого чоловіка?

а) канарейка; б) папуга; в) синичка

2. Як звали птаха?

а) Віва; б) Вітя; в) Вова

3. Куди Вітя заховав пташку?

а) до кишені; б) у сумку; в) у клітку

4. Як відреагував Вітя, коли викрили його гріх?

а) зрадів; б) заплакав; в) почервонів

(Ключ: 1б, 2а, 3а, 4в.)

Ось так, як не можна бавитися з огнем і так, як попечене дає про себе знати, так не можна бавитися з гріхом і не можна його заховати.

Ми можемо думати, що заховаємо гріх. Може, від людей і вдасться заховати, але не від Бога. Бо Бог бачить, чує і знає все.

У Святому Письмі читаємо: «Не обманюйтеся, – Бог осміяний бути не може. Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне!»

Краще чесно і чисто жити, тоді не потрібно буде ховатися, а також червоніти, коли виявиться гріх. Отож, коли щось недобре чи якийсь гріх буде тягнути вас, щоб його зробити, пригадайте папугу Віву в кишені хлопчика Віті. Гріх, як Віва, певного часу відізветься: «Тут я!» Тому утікайте від гріха!

Бесіда про чесність: «Так буде справедливо»

Мама пішла в магазин. Як тільки за нею закрилися двері, брати почали балуватися. Вони то бігали навколо столу, то кидалися подушками. Раптом клацнув замок – це повернулася мама. Старший брат швидко сів на диван, а молодший продовжував підкидати подушку і розбив люстру. Мама розсердилася і поставила його в куток. Старший брат піднявся з дивана і став поруч. «Чому ти так поступив?» – запитала мама. «Так буде справедливо», – відповів хлопчик.

Чому так учинив старший брат? (Відповіді учнів.)

Сьогодні ми поговоримо з вами про чесність. Як ви вважаєте, що таке чесність? (Варіанти відповідей учнів:

- Коли говорять правду.

- Чесно зізнався, що хтось образив.
  - Це тоді, коли ти щось обіцяєш і виконуєш.
  - Не обманювати.
  - Коли грають за правилами (під час гри).
  - Коли нікому не прикро.)
- Чому іноді важко бути чесним?
 Що ви відчуваєте, коли вас обманюють?
 Чи легко говорити правду?
 Яким потрібно бути, щоб бути правдивим, чесним? (Відповіді учнів.)

Літературна хвилинка

Чесність вимагає від людини бути мужньою і сміливою. Це означає – уміти знайти в собі сили не чинити гріх, а якщо гріх уже скоєний – вчасно визнавати свою провину і виправити скоєне.

Послухайте оповідання про хлопчика, якому Господь допоміг почути голос совісті.

Обманщик

Федір був тихим і сором'язливим хлопчиком, але страшенно обманював. Він говорив своїм товаришам у дворі, що йому не п'ять років, а шість і один місяць. Казав, що у нього вдома є дуже старовинна шабля, якої нікому не можна показувати. Що він одного разу побував на Північному полюсі, але там йому стало дуже холодно, і він попросився додому.

Якось восени, під час золотого листопаду, занедужала його бабуся. Приходив священник і причастив її. Їй стало легше, вона навіть піднялася з постелі. Сівши на крісло напроти кутка з іконами, вона то читала потроху, то молилась, ледве ворухачи губами. Мама приносила їй поїсти і підбадьорювала її. Одного разу мамі прийшлося відлучитися на весь день. Ліки і все, що потрібно, вона поставила на тумбочку біля крісла.

– Якщо бабуся щось попросить, – сказала мама Феді, – то принеси.

З часом бабусі стало погано. Вона прийняла ліки, посиділа так із заплющеними очима, а потім сказала: «Федю, мама забула поставити мені святої водички. Піди на кухню, вона в пляшечці, налий мені в чашку трохи».

Федя пішов на кухню і там подивився: пляшечок багато, але всі не ті. Не роздумуючи, він взяв чашку і налив у неї трохи холодної води з крана.

– От, бабусю, свята вода, – сказав він. Бабуся шанобливо взяла чашку і почала хреститись. На очах в неї з'явилися сльози: «Хай буде, Господи, свята вода Твоя, мені, рабі Твоїй, на здоров'я». Випила і задрімала.

Коли прийшла мама, бабуся сказала:

– Ти знаєш, Катю, мені значно краще. Федя вдень приніс мені святої води, я випила і, здається, заснула. І от я бачу ангела світлого. «Вірний Господь, – сказав він, – не залишає чад своїх, якщо навіть їх обдурюють їхні близькі!» Слава Богу! Тільки, що це таке сказано про обман? Хіба хто є у нас обманщик?

Федя почервонів, але нічого не сказав і вийшов. Зовсім поруч сиділа на березі ворона і дивилася на нього. «Бре-е-ехун!» – сказала вона. Федя

переступив з ноги на ногу, підлога скринула: «Брехун!» У будці закрутився, брязкаючи ланцюгами, пес і прогарчав: «Брехун!» Він злякався і заплакав: «Тепер мене Бог покарає», – майнуло в нього в голові. Він дуже злякався і кинувся в будинок.

Бабуся йшла з кухні з пляшечкою з-під квасу повною святої води до самого верху... Брови її здивовано здіймалися. Федя кинувся до неї, обхопив і міцно ткнувся носом у її фартух.

– Бабусю, вибач! – з плачем сказав він. – Більше не буду обдурювати! Тільки помолись, щоб Бог не покарав мене.

– Значить, ти каєшся?

– Так.

– Ну, Бог милостивий, а особливо до дітей. Не плач. Але не обманюй, бо це погано, далеко зайти може. А воду твою Господь однак зробив святою і допоміг мені.

(За збіркою «Білі птахи»)

Яким гріхом вирізнявся Федір серед однолітків?

Яким чином він обманув бабусю?

Як виявилася неправда хлопчика?

Що пообіцяв Федір? (Відповіді учнів.)

Бувають вчинки, про які ми хочемо забути. А пам'ять повертає до них знову й знову – це наша совість не дає нам спокою.

Кожній людині совість підказує, що брехня – це гріх. Але зберегти совість можливо лише завдяки вірі в Бога. Адже твої вчинки оцінюють не лише люди або ти сам, а й Бог, Який усе бачить і намагається всіляко утримати тебе від гріха.

Дидактичні вправи

А зараз, діти, давайте назвемо одним словом:

Людина, яка не обманює?

Людина, яка не робить таких вчинків, що за них потім соромно?

Людина, яка не приховує від своїх рідних, друзів, якщо зробила щось не так?

Людина, яка має сміливість і мужність визнати свою провину, а не перекладає її на інших? (Відповіді учнів.)

Тепер до поданих слів доберемо слова з протилежним значенням:

підлий, підступний – чесний;

лінивий – працелюбний;

лицемірний – щирий;

боягуз – сміливий;

брехливий – правдивий. (Відповіді дітей.)

А чи знаєте ви, що слово «брехати» у древній слов'янській означало «лягати, кашляти». А в давньоруській мові воно набуло значення «гавкати». А ще загляньмо в інші слов'янські мови: цікаво, яке значення мало там це слово? Поляки вживали його у значенні «гавкати, брехати, базікати»; болгари –

«стогнати, чхати»; серби і хорвати – «задихатися, кашляти». Тож остерігайтесь брехні.

Практична робота (Завдання 2)

Прочитайте, поміркуюйте і, з'єднавши частини, утворіть прислів'я.

Хвилинка святості

А зараз послухайте повчальну розповідь і запам'ятайте мудрі слова, сказані преподобним Кирилом.

Бажаємо чужого – втратимо й своє

У монастир преподобного Кирила пробралися злодії. Зняли вони дзвони з бідного храму монастиря. Вже хотіли втекти, але заблукали. Преподобний Кирил зустрів їх і запитав:

– Чому ви тут?

Злодії впали йому в ноги, покалися і попросили прощення.

Преподобний почав їх навчати:

– Ще не було такої людини, яка могла б бути щасливою чужим добром. Бажаємо чужого – втратимо й своє. Тільки копійка, зароблена своїми руками – вічна. Зароблений кусень чорного хліба краще вкраденого короваю. Пам'ятайте цю мудрість і йдіть з Богом.

(Зі збірки «Заповіді Божі в оповіданнях»)

Ми повинні пам'ятати, що за кожен свій вчинок ми маємо відповідати перед Богом, перед батьками, старшими людьми і перед самим собою.

Підсумок заняття

«Полюби ближнього твого, як самого себе», – учить Господь Ісус Христос. Справедливі наші стосунки з ближніми в душі християнської любові виражаються в щирості і правдивості, чесності і довірі, а також у вдячності до тих, що творять добро нам.

*Не бійтесь правди, любі діти!
До світла правди чесно йдіть!
Бо в світі чесним краще жити.
Тому ви с правдою дружність
Слід силу волі виробляти,
Щоб завжди правду говорить,
І світлу душу треба мати,
Щоб в цьому світі чесно жити.*

Наш народ каже: «Брехнею світ пройде, а назад не повернешся». Тому краще сказати правду, якою б вона не була. Тож, діти, будьте з усіма чесними, і вам буде легко жити, бо ви нікого не скривдили і нікого не обдурили.

Тема: Роби добро безкорисливо. Добрі вчинки приховуй. Не докоряй і не засуджуй

Мета: - пояснити духовно-моральний зміст висловлювання «роби добро безкорисливо»;

- вчити наводити приклади добрих вчинків, що потребують прихованості;

- виховувати почуття відповідальності за власні вчинки;

- формувати вміння оцінювати власні вчинки та вчинки товаришів;

- виховувати прагнення не докоряти і не засуджувати людей.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель приносить на заняття малюнки різних грибів і кошик..

Вступна бесіда

А чи любите ви, діти, мандрувати до лісу. Особливо літньої пори, коли сама природа підносить нам свої дарунки. Можна сунічками й ожинкою поласувати ще й грибочків з горішками назбирати.

А чи любите ви збирати гриби? Ми знаємо, що при полюванні на гриби треба бути дуже обережними. Адже серед них можуть трапитися й отруйні. А давайте пригадаємо, які гриби можна збирати, а які ні. (Учитель демонструє малюнки грибів, а діти кладуть до кошика лише зображення їстівних грибів.)

Збирати гриби – досить складна робота: треба знати, де грибок може заховатися; треба не лінуватися заглядати під листочки; треба вміти правильно зірвати грибок.

Ми звикли бачити грибочок на землі: ніжка, шляпка, та ще й, може, листочком прикрита. А чи знаєте ви, що є такі гриби, яких на землі побачити неможна. Ростуть вони під землею і ніколи не бачать сонячного світла. А називають їх трюфелями.

Справжні трюфелі їстівні. Найбільше ціняться трюфель перигорський, італійський та зимовий. В основному, ростуть у дубових та букових гаях Південної Франції та Північної Італії, де вони мають велике промислове значення. Мають грибний смак з присмаком підсмаженого насіння чи волоських горіхів та сильний характерний аромат. Якщо опустити і потримати трюфель у воді, то вона приймає присмак соєвого соусу. Трюфелі шукають у диких гаях за допомогою спеціально навчених пошукових собак та свиней з феноменально тонким нюхом. Самостійно під листям можна знайти трюфель, якщо над ним літають мушки.

Усім відомо, що трюфелі, неймовірно коштовний та дорогий делікатес. У 2007 році, на аукціоні, один багач придбав один кілограм трюфелів за 200 000 доларів.

Трюфель – найсмачніший гриб, який прихований від нашого ока. Отак і наші добрі справи повинні бути приховані від людей, щоб бути найкращими, найціннішими, найкращими перед очима Господа Бога.

*– Роби добро, - мені казала мати, -
І чисту совість не віддай за шмати!»*

*Благословенний мамин заповіт
Ніхто в мені не зможе поламати.*

*Навчаймося добра, як вчать мови діти,
Щоб потім все життя його творить святе.
Плекаймо крізь роки троянди ніжні й жито,
Тримаймо у серцях, як сонце золоте.*

Дмитро Павличко

Практична робота 1. Розгадування кросворду

А зараз розгадаємо кросворд у робочих зошитах і визначимо ключове слово до нашого заняття.

1			Д	А	Р	
2		Б	О	Г		
3	Б	І	Б	Л	І	Я
4			Р	А	Й	
5	З	Л	О			

1. Продовжити речення. Життя – це _____ Божий.
2. Хто Творець усього на землі?
3. Найголовніша книга всіх християн.
4. Місце, куди поселив Господь перших людей.
5. Слово, що означає навмисне, умисне, свідоме заподіяння кому-або шкоди, збитку, страждань.

У нас вийшло слово – ДОБРО.

Асоціативний куш

Як же зрозуміти, що це таке – добро?

Звідки з'явилося добро, і хто перший почав його чинити?

Перш, ніж з'явилася земля, моря, гори, тварини і людина, був Творець, якого називаємо Господом і Богом. Саме Господь започаткував творіння добра, тому що Він Сам є добрий. Доброта, яка переповнювала Його серце, не могла приховуватись десь в його глибинах, а тому й виразилась в добрих справах.

З яким предметом ви пов'яжете поняття «добро»? (Сонце, мати, природа...)

Вимовте слово «зло», «добро». Чи відчуваєте різницю у вимові? (Відповіді учнів.)

Слово «добро» вимовляється, ніби співається, а «зло» – із сичанням, стисло. Наша мова влучно назвала погані, лихі вчинки, думки – злом, а хороші, приємні – добром.

Усім нам подобається, коли хтось робить для нас щось добре. Ми любимо, коли хтось робить нам приємні подарунки, пригощає чимось смачним, допомагає в труднощах і проблемах, розрадить і втішить нас. Нам подобається, коли хтось робить добро для нас. А чи любимо ми робити добро іншим? Чи подобається нам допомагати іншим, навіть, якщо нашу допомогу гідно не оцінять, або не скажуть нам щире «дякую»? Чи вміємо ми робити добрі справи таємно, щоб ніхто не здогадався, що це ми їх зробили?

Хвилинка святості

Ось послухайте розповідь про те, як насправді треба чинити добро, щоб воно було корисним для душі людини і угодним для Бога.

Скупий чернець

В одному монастирі, що лежав у горах, був такий звичай: кожен чернець усі гроші, які приносили паломники в пожертву чи зароблені ним, він роздавав біднякам, які жили у навколишніх селах.

Та серед усіх ченців вирізнявся один, який не роздавав грошей, а ховав їх у себе в келії. Така поведінка ченця викликала незрозуміння, а, подекуди, й обурення братів. Адже всі вони давали обітницю не збирати собі скарбів на землі. І все, що вони мали в обителі, було спільним, і ніхто нічого не приховував від інших. Серед братії пішов погolos, що цей чернець скупий, і вони потай його так і називали.

Коли прийшов час, Господь призвав душу ченця до Себе. Братія зібралася, щоб провести його в останню путь і помолитися за його грішну душу. Увійшовши до келії покійного, вони сподівалися побачити там велику кількість грошей, які за все своє життя в монастирі повинен був накопичити їхній брат. Та яким же великим був їхній подив, коли вони не знайшли там нічого, крім речей, що потрібні ченцю для його молитви і життя в обителі.

З розгубленими обличчями стояли вони при відспівуванні брата, не розуміючи, куди ж поділися гроші. Аж коли раптом почули вони неголосну розмову селян, які у великій кількості прийшли на похорон ченця.

– Коли у нас пропала корова, ми дуже бідували. А цей чернець вночі привів мені до двору корову. Хай Господь згадає його доброту...

– А в нас украли коня і нічим було зорати землю. Так він купив нам коня і врятував нашу сім'ю від голодної смерті. Хай упокоїть Господь душу цього праведника...

– Минулої зими ми замерзали, бо не було грошей, щоб купити дрова. А цей чоловік дав нам грошей, ми купили на них дерева і змогли перезимувати. Нехай пом'яне його Господь у Царстві Своєму...

Слухали брати-ченці такі слова селян і соромно їм стало за своє ставлення до покійного. Зрозуміли вони, що їхній брат до останнього свого подиху виконував свою чернечу обітницю. Але не для людського ока, а для Господа.

Який звичай був у гірському монастирі?

Чим вирізнявся один чернець в очах своїх братів-монахів?
На що сподівалися ченці, коли ввійшли до келії покійного?
Що почули ченці від селян навколишніх сіл.

Чому братам-ченцям стало соромно? (Відповіді учнів.)

Так само, як гриби трюфелі приховані від людського ока і є найсмачнішими з усіх грибів, так і добрі справи людини будуть найкориснішими тоді, коли вони приховані.

Любі діти. Христос навчає нас робити добро. Читаємо в Біблії:

«Стережіться виставляти свою милостиню перед людьми, щоб бачили вас; а як ні, то не матимете нагороди від Отця вашого Небесного. Отож, коли чиниш ти милостиню, не сурми перед себе, як то роблять оті лицеміри по синагогах та вулицях, щоб хвалили їх люди. ... А як ти чиниш милостиню, – хай не знатиме ліва рука твоя, що робить правиця твоя, щоб таємна була твоя милостиня, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно» (Мф. 6: 1-4).

Проблемна ситуація

Поміркуйте, діти, над такою ситуацією.

Катя любила робити добро для бідних. Увечері вона занесла торбинку одержі для Соні й не могла дочекатися ранку, коли та прийде до школи в її одязі.

Прийшовши до школи вранці, Катя розповіла подругам про те, скільки вона речей віддала Соні і навіть не пошкодувала для неї своє улюблене фіолетове платтячко.

Коли Соня прийшла до школи, то подружки її оточили і говорили, яка вона гарна в Катиному платтячку. Соня дуже засоромилася і не знала, коли вона краще себе почувала – чи в своїй старій одержі, чи тепер.

Чому ж Соні було неприємно?

Як би ви поступили на місці Каті? А на місці Соні? (Відповіді дітей.)

Господь дав у серце кожної людини прагнення робити щось добре для інших. Ті люди, які кривдять інших, чинять зло не тому, що нічого доброго не мають у собі, а тому, що всі свої добрі почуття заглушують злом.

Тож запам'ятаємо: роблячи добро треба слідкувати, щоб наші вчинки справді приносили радість тому, кому ми їх робимо.

Практична робота

Добро, як сонечко, зігріває, тішить і радує людей. А погані вчинки, погана поведінка засмучують людей, роблять їм шкоду. Отже, зло – це все те, що приносить шкоду людям, засмучує, принижує гідність, робить боляче.

Ми всі маємо вчитися робити добро, адже «хто людям добра бажає, той і собі має».

Учні Ісуса Христа були рибалками. Подивіться який улов в їхніх сітках. Якщо ви правильно розставите слова, записані на рибках, прочитаєте мудрі вислови святих. Перше слово позначене цифрою 1.

(Життя дається на добрі справи. Борг язика говорити добро. Всяке діло починай молитвою.)

Літературна хвилинка

Давайте, діти, послухаємо оповідання про те, яким повинен бути справжній християнин.

Царство Боже в нашому серці

Один невільник, по імені Самбо, привезений з Африки, був християнин і поводився так добре, що господар зробив його керівником.

Одного разу господар, маючи намір купити партію невільників, послав його на базар вибрати двадцять добірних молодців. Самбо, вибираючи рабів, зауважив серед них одного бідного, старого, понівеченого чоловіка і з особливою радістю купив його. Господар був дуже здивований цим вибором і спочатку довго не погоджувався прийняти хворого і нездатного до роботи чоловіка, але Самбо так старанно просив за нього господаря, що той поступився його проханню і взяв старого.

Коли невільники були відведені на роботу, господар помітив, що Самбо надзвичайно дбайливо доглядав за старим африканцем. Він взяв його в своє житло, поклав на свою власну постіль і годував його зі свого столу. Коли було сиро, він виводив його на сонце, а коли було жарко, садив під тінь дерева. Господар подумав, що Самбо знайшов одного з своїх родичів, і запитав, не батько чи його цей старий.

– Ні, він мені не батько, – відповів Самбо.

– Ну так брат?

– Ні, він мені і не брат.

– Може бути, твій родич?

– Ні, пане, він мені не рідня і не товариш.

– Чому ж ти дбаєш про нього? – запитав здивований господар.

– Та тому, що він – мій ворог, – відповів Самбо. – Адже це він продав мене колись торговцю невільниками, а Христос велить платити за зло добром.

Протоієрей С. Остроумов

Звідки родом Самбо?

Що так сильно дивувало господаря?

Ким був старий хворий чоловік, яким так опікувався Самбо?

Чому ж він доглядав за старим африканцем?

Господь навчає нас, що не може бути благороднішої справи, ніж помилувати свого ворога.

Доброта

*Доброта - вона єдина,
що єднає нас усіх.*

*Хочеш жити не тужити -
ти роби добро усім.*

*«Добрий день» скажи людині,
усміхнись і не сумуй.*

Будь щасливий, будь добріший.

*Друзів знайдеш так собі.
Поможи матері, татку
і отримай від них ласку.
Поступись в трамваї місцем,
і тобі подякують за це.
Не кажи ніколи
ти поганих людям слів.
А скажи: «Будь ласка», «Добре»,
«До побачення», «Привіт».
І людині стане краще,
І тобі не гірше буде.
Роби справи добрі завше,
і живи на втіху всім.
Поспішай на добру справу.
І роби добро усім.*

Андрій Нігай

Інсценізація уривка

(Учитель задалегідь готує інсценізацію уривка твору М. Носова «Незнайко і його друзі».)

Як ви думаєте, чи є якісь правила доброти? Давайте розіграємо сценку з відомого вам з дитинства твору.

Дійові особи: Незнайка, Пілюлькін, Пончик, Сиропчик, Кнопочка.

Незнайко: *Ти, Пілюлькіне, все трудишся, все допомагаєш іншим, а тобі ніхто допомогти не хоче. Давай я потовчу тобі ліки.*

Пілюлькін: *Будь ласка. Це дуже добре, що ти хочеш мені допомогти, ми всі повинні допомагати один одному.*

(Підходить Сиропчик і Пончик).

Пончик: *Дивись, Незнайка теж вирішив стати лікарем. Ось буде весело, коли він почне лікувати всіх.*

Сиропчик: *Ні, він, напевно, вирішив підлизатись до Пілюлькина, щоб той не давав йому касторки.*

Незнайко *(замахується і починає битися):* *Мовчи, а то ось як дам ступкою.*

Пілюлькін: *Стій! Стій!*

Незнайко: *Ах, ти, Сироп, противний! Я тобі покажу. Яка добра справа пропала дарма! І чому ж так постійно виходить: хочеш зробити добро, воно виходить навпаки.*

Кнопочка: *А може бути, ти не безкорисливо робив ці вчинки, а заради вигоди?*

Незнайко: *Як це – не безкорисливо? Розтиряйку шапку допоміг знайти. Моя це шапка, чи що? Пілюлькину конвалії збирав. Яка мені вигода від цих конвалій?*

Кнопочка: *А для чого ж ти їх збирав?*

Незнайко: Ніби не розумієш. Сама ж сказала: якщо я три добрі справи зроблю, то отримаю чарівну паличку.

Кнопочка: Ось бачиш! А говориш – безкорисливо...

Незнайко: А для чого ж я, по-твоєму, повинен робити добрі вчинки?

Кнопочка: Ти повинен робити їх так, з добрих намірів.

Яке правило доброти ви почули?

Складемо ще декілька правил творіння добра.

Літературна хвилинка

Коли ми слухали уривок про Незнайка, то ви, напевне, звернули увагу на те, як Сиропчик і Пончик недобре відгукувалися про свого товариша.

А як ви гадаєте, чи важко утримувати язик за зубами, щоб промовчати і не осудити свого товариша. Ось послухайте цікаву й веселу історію.

Непроста справа

Оленка дізналася від бабусі, що засуджувати людей – великий гріх і розповіла про це подружкам.

– Навіть того, хто тебе скривдив? – здивувалася Марина.

– І тих, хто неправий? – не повірила Таня.

– Нікого! – суворо сказала Олена. – Не можна навіть слухати, як при тобі погано говорять про когось. За це можна потрапити в пекло!

– Ніколи не буду тепер засуджувати! – пообіцяла Марина. – Навіть Сергійка з 1-го "Б", хоча він забіяка! Ой...

– Ех ти, обманщиця! – засміялася Таня і також ойкнула.

– Давайте хоч п'ять хвилин потерпимо! – запропонувала Оленка.

Дівчатка дочекалися, коли годинник показав 12.00, і почали.

Сидять вони, мовчать. Десять секунд пройшло, п'ятнадцять...

– А наша сусідка... – почала було Таня, але, пригадавши про домовленість, закусила губу.

Пройшло ще двадцять секунд...

– У Тетянки Сидорової... – подала голос Марина і замовкла.

По телевізорі йшов фільм «Острів скарбів». Дівчинки уп'ялися на екран. Але один з піратів раптом закричав:

– Ах ви, дурні! Марина ледь встигла вимикнути телевізор.

Таня увімкнула магнітофон, щоб не так важко було мовчати.

– Дурачина ти, роззява! – почувся голос казкарки. Тоді Олена взяла книжку "Пригоди кота Леопольда" і почала читати вголос. Дійшовши до слів: "Виходь, підлий боягуз!", вона закрила книгу й обурилася:

– Так що ж це таке?!

А тут у кімнату вбіг Тетянчин брат Олексійко. Він глянув на подружок і здивувався:

– Чого це ви вдома сидите? От дурні!

– Сам дурний! – виштовхнула його за двері Таня.

– Зовсім не розуміє, що не можна засуджувати! – підтакнула Марина.

– Всі хлопчиська такі! – додала Оленка.

Вони в один голос зойкнули і, не змовляючись, подивилися на годинник. Пройшло 3 хвилини 17 секунд з початку їхньої домовленості.

(З журналу «Благовіст»)

І як підсумок до нашої історії, послухайте мудрі слова святого праведного Іоанна Кронштадтського.

Будь поблажливий і лагідний

Людина, озлоблена проти нас, є людина хвора. Треба докласти до його серця пластир - любов; треба приголубити її, поговорити з нею з ласкою, з любов'ю, і якщо в ній не закореніла проти нас злість, а тільки тимчасовий спалах, - подивіться, як серце її або її зло розтане від нашої ласки і любові, як добро перемагає зло. Християнину потрібно бути завжди благим, мудрим на те, щоб благим перемагати зло.

Св. прав. Іоанн Кронштадтський

Підсумок уроку

На закінчення нашого заняття давайте складемо правила творіння добра. (Учитель може записати їх на дошці.)

Від кого походить добро?

1. Добро походить від Бога і той, хто чинить його, теж від Бога.

Чого прагне кожна людина?

2. Людина прагне добра і може його чинити, якщо забажає цього.

Яке серце треба мати, щоб чинити добро?

3. Щоб чинити добро по-справжньому, треба мати добре серце.

Що може зробити людське серце добрим?

4. Добрим людське серце може зробити лише прощення, доброта та любов Божа, а також спілкування з Господом Богом в молитві, читанні Біблії.

Чи чинити добро потрібно лише тим, хто нас любить?

5. Чинити добро треба не тільки тим, хто нас любить і чинить нам добро, але й тим, хто ворогує з нами і ненавидить нас.

Щоб Господь не забув наших добрих вчинків, як їх треба робити?

6. Господь ніколи не забуває добрих діл, які ми чинили безкорисливо і не вихвалялися ними.

Ми творимо добро своїми вчинками, добрими справами добрим словом. Отже, любі діти, поспішайте творити добро, вчіться говорити теплі слова людям, які поруч з вами, вчіться співчувати, лише тоді можна сподіватися на повагу й добре ставлення до себе.

Ніколи зла нікому не творіть,

Бо зло вертатися погану звичку має.

Добро творіть, усім добро робіть

І в томи серденько нехай не знає.

З любов'ю в серці, з радістю ростіть,

Учіться людям сонечком світити.

І доброту в своїй душі носіть,

Заняття 29

Тема: Тематичне оцінювання. «Покликання людини – відчутти й зберегти красу». «Коли я щасливий...»

Мета:

- показати дітям красу створеного Богом світу;
- повторити й узагальнити вивчений раніше матеріал;
- виховувати почуття взаємодопомоги, взаєморозуміння і поваги один до одного;
- розвивати творчі здібності учнів, поєднуючи навчальну діяльність зі грою.

Хід заняття:

Рекомендується провести узагальнення у вигляді гри «Морська подорож».

Учитель заздалегідь готує вивіски з назвами пунктів і обладнання для виконання завдань у них. За кожним пунктом бажано закріпити старшого учня і пояснити йому завдання, яке необхідно буде виконати команді в цьому пункті. За виконане завдання команда отримує відмітку в маршрутному листі.

Команди повинні пройти всі пункти. Кожна команда повинна проходити до вільного пункту. Завдання виконується всією командою, а потім переходять до іншого пункту.

Діти діляться на 3-4 команди (залежно від кількості учнів). Для цього вчитель заздалегідь готує квитки на кораблі, які слід назвати «Відповідальний», «Чесний», «Стриманий», «Скромний» тощо. При зустрічі дітей, вчитель пропонує взяти у касі квиток на корабель. А назву свого корабля вони дізнаються тоді, як за командою вчителя розгорнуть квитки.

У різних кінцях класу вчитель розміщує назви кораблів, біля яких, за сигналом вчителя, збирається команда.

На початку гри кожна команда отримує закорковану пляшку з посланням від капітана корабля, який затонув (маршрутний лист з назвами пунктів подорожі для відмітки про виконання завдання).

Назви пунктів:

1. Без питань
2. Свистати всіх нагору
3. Шаланди повні
4. Людина за бортом
5. Сім футів під кілем
6. Парад морської води
7. Віддати швартові
8. Ти морячка, я моряк
9. Моряк і пірати
10. Мозаїка моря

Учителю необхідно підготувати: назви пунктів, білети на корабель, маршрутні листи, пляшки, ласти і маски, трилітрові банки і яйця від «Кіндер-сюрпризів», склянки, спортивний інвентар, кеглі і тенісний м'яч, пазли з прислів'ями, призи й подарунки.

Вступна бесіда

Сьогодні у нас підсумкове заняття, на якому ми повинні пригадати все, що вже вивчили і чого навчилися. І проведемо ми наше підсумкове заняття у формі гри «Морська подорож».

Зрозуміло, що наша подорож буде уявною. Тож будемо старатися, щоб кожен взяв участь у подорожі. Будьте активними і веселими.

(Учитель пояснює дітям правила гри-подорожі.)

1. Без питань

Команді задається 5 запитань. Команда має право лише на одну неправильну відповідь. За кожну наступну неправильну відповідь дається ще два додаткових запитання. Запитання можна придумати самому або скористатися запропонованими.

1) Назвіть казку, в якій добро перемагає зло. (Наприклад, «Котигорошко».)

2) Назвіть три головні християнські чесноти. (Віра, надія, любов.)

3) Яку пихату літеру Мудрий чоловік поставив на останнє місце? (Я.)

4) Через що у першого чоловіка Адама почалися біди? (Непослух.)

5) Хто навчав: «Шість днів працюю, а сьомий день віддай Господу Богу твоєму!» (Бог.)

Додаткові запитання:

6) Яке свято називають святом свят? (Пасха, Великдень.)

7) Продовжте прислів'я: Що посієш ... (те й пожнеш.)

8) Назвіть слово, протилежне за значенням слову «гріх». (Чеснота.)

9) Що не дає нам спокою, коли ми робимо погані вчинки? (Совість.)

2. Свистати всіх нагору

Конкурс на швидкість. Необхідно почергово одягнути ласти і маску кожному з членів команди. На виконання завдання відводиться 3 хвилини. (Кількість хвилин можна збільшити, якщо кількість учасників велика.)

3. Шаланди повні

Це слова з відомої пісні. Дітям пропонується пригадати і заспівати три пісні, в яких говориться про чесноти та позитивні риси характеру. (Наприклад, про дружбу, повагу до батьків, сміливість, чесність тощо.)

4. Людина за бортом

Команді необхідно вгадати ім'я біблійного героя за запропонованими характеристиками. Учитель може запропонувати свої варіанти чи скористатися такими:

1. Він мав трьох синів.
Жив праведним і благочестивим життям.
Збудував ковчег, у якому врятувалися як його сім'я, так і тварини. (Ной)
2. Він був першою людиною, створеною Богом.
Він дав кожній тварині ім'я і піклувався про них.
Його домівкою був райський сад. (Адам)
3. Він був Сином Божим.
Місцем Його народження була печера поблизу Віфлеєма.
Він творив чудеса, uzдоровлював людей. (Ісус Христос)

5. Сім футів під кілем

У цьому конкурсі команда повинна прослухати загадку, відгадати її і дати відповіді на запитання ведучого.

- 1) Він звірят усіх лікує,
Від халепи їх рятує,
І зайчат, і мавпенят,
Бегемотів і тигрят, Вилікує він за мить
Все, що в звірів заболить,
Наш добрий лікар... (Айболить)
- Про кого йде мова?
- Яку добру справу виконував лікар Айболить?
- 2) Сидить півник на печі,
Їсть смачненькі калачі,
Тут лисичка прибігає,
Півника мерщій хапає.
Біжить котик рятувати,
В лиса півника забрати. («Котик і Півник»)
- Хто і яку добру справу виконав у цій казці?
- 3) Вигнав дід козу із хати,
Тай пішла вона блукати,
В зайця хату відібрала.
Всі козу ту виганяли.
Рак козуню ущипнув —
Зайцю хатку повернув. («Коза-дереза»)
- Хто допоміг зайчику повернути свою хатину?
- Яким він був?
- 4) Виріс цей хлопчина
З маленької деревини.
У печі зміючку спік,
Сам на дерево утік.
Його гусятко врятувало —

На крилечка свої узяло.
Принесло до тата й мами,
Частувалось пирогами. («Івасик-Телесик»)
- Хто в цій казці зробив добрий вчинок?

6. Парад морської води

Для кожної команди готується трилітрова банка, на дні якої лежить яйце від «Кіндер-сюрпризу». В одному з них записка зі словом «Приз». Команда шикується в шеренгу по одному. Завдання полягає в тому, щоб за допомогою однієї склянки наповнити банку водою до верха і дістати яйце. Учасник у кінці шеренги набирає воду в склянку і передає по шерензі. Перший учасник виливає воду в банку і стає на кінець шеренги, набирає воду і передає далі. Це виконується до тих пір, поки не заповниться банка.

Якщо команді попалося призове яйце, то наприкінці гри команда отримує заохочувальний приз.

7. Віддати швартові

У даному конкурсі необхідно «зв'язати» всю команду однією мотузкою так, щоб вона пройшла через одяг кожного з членів команди. Враховується швидкість виконання.

8. Ти морячка, я моряк

На цьому етапі проводиться спортивна естафета будь-якого плану. Використовуючи спортивний інвентар, підготуйте спортивну стежину з перепонами, яку повинен пройти кожен член команди.

9. Моряк і пірати

Пірати на морі – це лихо для корабля. Гріх у житті – це лихо для людини.

Команді пропонується збити «піратів» (кегли) за допомогою м'яча, тим самим відводячи біду від кораблі і відкидаючи гріх. На кеглях можна прикріпити надписи з назвами гріхів (гордість, брехня, хвастливість, неслухняність тощо).

10. Мозаїка моря

Учителю необхідно підготувати п'ять паперових хвильок, поділивши кожну з них на дві частинки у вигляді пазлів. На хвилях написати частини прислів'їв, які діти повинні скласти і прочитати.

1) Хто вчора брехав,	тому й завтра не повірять.
2) Усе добре переймай,	а зла уникай.
3) Найкраще виховання –	повага до старших.
4) Добрі діти – батькам вінець,	а злі діти – кінець.
5) На язик гарячий,	до роботи ледачий.

Заключний етап подорожі

Коли команди пройдуть усі пункти, вони у повному складі підходять до вчителя і показують свій маршрутний лист з відмітками про виконання. Команді-переможниці вручається приз за перемогу. Команді, яка здобула призове яйце – приз-сюрприз. Решті команд – потішні призи.

Підсумок заняття

Хай би що

*Хай би що – пробачте
Ви без зайвих слів.
І не лише друзів,
Але й ворогів.
Ближнім помагайте,
Ворогів любіть,
Помсту не плекайте,
Злості не носіть.
Хай у вас побачать
Господа Христа,
Буде серце чистим,
Чистими – вуста.
Щиро віддавайте,
Все, що Бог дав вам.
Що Христос – у серці,
Доведіть життям.*

Тетяна Жембровська

Любі діти! Нехай кожен день приносить вам радість спілкування з друзями. Нехай у ваших серцях оселяться лише християнські чесноти, які з коренем знищать будь-який гріх.

А вдома прочитайте невелике оповідання в читанці і виконайте завдання в робочому зошиті: намалюйте малюнок до теми «Коли я щасливий».

(При підготовці заняття використана ідея гри-подорожі зі збірника «Живые уроки»)

Заняття 30

Тема: «Спочатку було Слово». Слово – дар Божий. Дар слова, добре слово, мудре слово

Мета: - пояснити учням про негативні наслідки вживання лихих і образливих слів, зухвалого ставлення до Слова Божого;

- розуміння змісту висловів про слово;

- усвідомлення учнями необхідності вивчати Слово Боже – Святе

Письмо.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель заздалегідь готує кубики з алфавітом (п'ять кубиків з літерами В, Л, О, О, С). Можливо, кілька комплектів, для того щоб охопити завданням більшу кількість дітей.

Вступна бесіда

Діти! Ось у мене знайомі вам ще з дитячого садка кубики з літерами алфавіту. Можливо, за допомогою таких кубиків ви навчалися складати свої перші слова. От і сьогодні ми спробуємо скласти з них якісь слова. Давайте за моєю командою ви кинете кубики на підлогу, а потім побачимо, які слова у нас склалися. (Діти виконують команду вчителя.)

Ну от, ми бачимо, що слів у нас і не вийшло. А якщо я попрошу вас кинути кубики так, щоб утворилося ціле речення? Спробуємо? Ми отримаємо такий же результат. А чому це так виходить? (Відповіді дітей.)

Отже, ми зрозуміли, що для того, щоб створити корисну річ, ми повинні для цього використати свій розум і вміння.

І нам слід зрозуміти, що ми робимо, як ми це робимо і навіщо, з якою метою ми це робимо. Тож застосуйте свій розум і вміння і складіть слово. (Діти виконують завдання.)

Яке слово ми отримали? (СЛОВО)

(Учитель бере до рук Святе Письмо і зачитує перші рядки Євангелія від Іоанна: «Споконвіку було Слово. І Слово було у Бога. І Бог було Слово.»)

Ці слова нам говорить Святе Письмо. Саме з нього ми дізнаємося, що Господь Бог творив світ Словом. Але не так, як ми у безладі кидали свої кубики з літерами, з надією, що вийде щось розумне. Господь творив світ, укладаючи у нього всю свою мудрість, любов і добро. І все, що Він створив, є доцільним і прекрасним. Адже кожного разу, коли завершувався черговий день творіння, Господь бачив, що те, що Він створив, є добрим, і благословляв його.

А створюючи людину, Бог уклав у її серце всі найкращі якості, для того, щоб вона продовжувала справу Бога на землі. Господь потурбувався про неї: дав їй волю, розум, таланти.

Літературна хвилинка

Що ж людина може принести Богові у знак подяки? Давайте послухаємо оповідання.

Свято створення

Закінчивши створення світу, Бог на сьомий день вирішив зробити собі свято. Всі створіння захотіли піднести Богові найкращі подарунки.

Білочки принесли Йому горішки і мигдаль, кролик – моркву, вівці – теплу м'яку вовну, корови – густе пінисте молоко.

Мільярди ангелів вишикувалися півколом і почали співати божественні серенади.

Людина також, хвилюючись, чекала свого виходу. «Що я можу подарувати? Квіти мають запах, бджоли – мед, навіть слони обіцяли, що влаштують Господу Богу душ, а потім висушать Його своїми хоботами».

Людина стояла в кінці черги і не припиняла журитися, тоді як інші створіння проходили перед Престолом Бога і складали Йому свої дари.

Коли залишилося лише кілька створінь: черепаха, слимак і лінивцець, – людина запанікувала.

Нарешті прийшла і її черга.

Людина, якій здавалося, що вона не може подарувати Господ Богові нічого такого ж прекрасного, як інші, сіла Йому на коліна, пригорнулася до Нього і промовила: «Я Тебе люблю!»

Обличчя Господа Бога просвітліло, і всі Його створіння зрозуміли, що людина подарувала щось таке, чого ніхто не в змозі подарувати.

Дозволь мені любити Тебе, Господи. Чи є щось – в небі або землі, – що б не було Тобою? Ти – Бог мого серця і моя вічна батьківщина.

Дозволь, щоб я завжди був з Тобою. Будь завжди зі мною. І навіть якби я хотів колісь Тебе відкинути, Ти, Господи, не відкидай мене ніколи.

Бруно Ферреро

То який дарунок може людина принести Богові?

Чим людина висловила свою любов до Бога? (Відповіді учнів.)

Гра «Слово»

Одним із мудрих дарів Бога людині є дар слова, мови.

Як ви вважаєте, навіщо Господь дав людям мову? (Відповіді учнів.)

Тож Бог дав людині мову для багатьох добрих речей. І одним із найголовніших призначень слова є прославляння Бога.

А як ми можемо словами прославити Бога? Звичайно, ми можемо молитися до Нього. Та й ті добрі, ніжні, ласкаві слова, з якими ми звертаємося до навколишніх людей, є також прославляння Бога. Тому що Ісус Христос сказав: «Усе, що ви зробите іншим людям, ви зробите Мені». Це означає, що наші хороші слова, сказані на адресу іншої людини, ідуть до Бога.

Давайте пограємо у гру. Спочатку поділимося на 4 команди і вишикуємося в шеренги. (Бажано поставити шеренги обличчям один до одного, щоб вийшов квадрат.) Ми будемо говорити різні слова і передавати м'ячик один одному. Після того, як член однієї команди сказав слово, він кидає м'ячик команді-суперниці. Перша команда буде говорити радісні слова. Друга команда – мудрі, третя – ніжні, а четверта команда – мужні слова. (Учитель слідкує, щоб м'ячик потрапив до кожного учасника.)

Треба слову радощів додати,

Щоб уміло душу звеселяти.

Треба слову мудрості додати,

Щоб зуміло все життя згадати.

Треба слову ніжності додати,

Щоб уміло друзів пригортати.

Треба слову мужності додати,

Щоб воно могло багатим стати.

Та найбільш, я певен, – слову треба –

Ви відчули, діти, як легко і радісно стає на душі від тих хороших слів, які ви щойно говорили. І мені дуже хочеться, щоб лише добрі слова звучали з ваших вуст від щирого серця.

Практична робота 1

Давайте розгорнемо зошити і прочитаємо прислів'я, переставивши склади у словах. А потім пояснимо, як ми розуміємо цю народну мудрість.

(Людина красна не словами, а добрими ділами. Добре діло роби сміло. Слова щирого вітання дорожчі за частування. Лагідне слово – що ясний день. Добре слово краще за цукор і мед. Гостре словечко коле сердечко. Тримай язик за зубами.)

Літературна хвилинка

Діти, ви добре пояснили значення прислів'їв. І от останнє з них буде заголовком нашого наступного оповідання.

Тримай язик за зубами

Влодко сидів за столом у кімнаті та писав домашню задачу. Передумував докладненько, щоб добре написати та по наробити помилок. Раптом рипнули двері, й у хату ввійшов якийсь бідак*. Хлопець нагадав собі, що тато завжди лишає вдома під склянкою на вікні по кілька сотиків* для жебраків*. Підійшов до вікна, добув п'ять сотиків і тицьнув їх жебракові.

Звичайно, за таку жертову жебраки дуже йому дякували, бажали, щоб виріс великий, був здоровий, щасливий, а після того молилися довгенько. Як же ж він здивувався, коли дідок тільки всміхнувся та став щось незрозуміло гудіти, вимахуючи при цьому руками. Влодко такого ще не бачив. Налякався і поволі став відступати до кухні.

Та в цій хвилині ввійшла до кімнати мати. Вона пригорнула Влодка до себе та каже: «Не бійся, дитино! Він нічого тобі не зробить! Цей бідачесько – німий!» – І стала щось вимахувати руками до діда, а дід – до неї. Опісля пішла до кухні винесла йому мищину* каші.

Влодко стояв збоку та дивився. Йому здавалося, що коли дід не вміє говорити, то, певно, й язика не має. Та побачив, що голодний дідок дуже скоро випорожнив мищинку. Щось погомонів, ніби подякував, й вийшов з хати.

– Який же страшний чоловік! – каже Влодко до мами. – У нашому селі нема ні одного такого.

– Бо він німий, не може говорити! – каже мама. – Не всі мають від Бога дар мови. Правда, що камінчики ніколи не говорять?!

– Бо камінчики не живі та не рухаються! – каже Влодко.

– А квіточки вже живі та ростуть, а не говорять! – каже мама. – І кішечка жива, навіть нявкає, та не вміє говорити. Хоч язичок має і зубки. А соловейко ще й літає та тьохкає гарно, а ніхто його не розуміє.

– А чому цей жебрак не може говорити?

– Бо він німим уже вродився, або, може, в пізнішому віці втратив мову й онімів. Бачиш, навіть не всі люди говорять, бо мова – це дар від Бога!

– А чому Господь так страшно покарав тих людей, що не дав їм дару мови? – спитав Влодко.

– Ми не знаємо Божих планів, чому воно так є! – сказала мати. – Багато людей уже родяться німими. А багато самі собі є причиною, що втратили мову. Одні лягають на сиру землю та тратять мову, інші через страх або дуже велику злість гикають та німіють. Та ще багато інших причин. Але хто знає, чи німота не виходить людям на добро їхніх душ. Бо людський язичок може принести багато добра та зла. Як маленький сірничок зробить із села попелок, так і язичок, як почне клясти, брехати, обмовляти, то наробить стільки кривди, що й не може її вирівняти. Чув, як не раз навіть маленькі пастушки таке виговорюють своїм язичком і так викривляють ним, що аж треба встидатися?

– Ай мамцю! – защебетав Влодко. – Цей сусідів Петрик так за кожним словом божиться та хреститься, аж лячно слухати. А ця гикава Настка забирає в нас у школі хліб, олівці, пера та все каже: «Присяй-бо* й присяй-бо! Це не я!»

– От бачиш! – каже мати. – Якби ці діти були німі, то стільки гріха не робили б і не ображали б Бога. Їхні душі були б чистенькі. Тому вже так Бог дав, що цей наш язичок схований аж за двома брамами. Першою брамою є губи, а другою – зуби. Треба добре знати, коли ці брами відмикати! Бог дав нам цей дар мови для того, щоб ми своєю мовою славили Бога, говорили правду та все те, що добре й гарне. Треба завжди пам'ятати, що наказує нам заповідь Божа.

Влодко взяв собі до серця мамину науку. І не тільки сам завжди пам'ятав про заповідь Божу, але й усіх своїх товаришів застерігав, щоб вони не говорили поганих слів.

(За посібником «Стежками Божих заповідей»)

Бідак – бідняк

Сотик – дрібна монета

Жебрак – людина, яка просить милостиню

Мищинка – миска

Присяй-бо – присягаюсь (клянусь) Богом

Чим займався Влодко, коли до хати зайшов бідак?

Як дякували жебраки Влодкові за його милість?

Чим налякав хлопчика останній відвідувач?

Як ви розумієте слово «німий»?

Якого зла може наробити язичок?

То навіщо потрібно тримати язик за зубами? (Відповіді дітей.)

Тож ми зрозуміли, що Господь дав нам дар слова, щоб ми своєю мовою славили Бога, говорили щирі й добрі слова.

Практична робота 2

Усі слова йдуть від нашого сердечка. І тільки з чистого серця, яке наповнене добротою, виходять у світ гарні слова. Давайте розгорнемо робочі зошити і розфарбуємо наше добре сердечко найкращими барвами. (Діти виконують роботу.)

Гра «Відгадай казку»

Та іноді, нажаль, гарні слова не співпадають з добрими справами. Читаючи казки, ви, напевне, зустрічали таких героїв, які говорили одне, а робили зовсім протилежне. Давайте пограємо в гру. Я буду читати вам слова цих казкових героїв. А вашим завданням буде відгадати казку, назвати героя і показати, як його слова не співпадали з намірами.

1) Ваша мама прийшла, молочка принесла. («Вовк і семеро козенят», слова вовка.)

2) Приплинь, приплинь до бережка Дам я тобі їсти й пити! («Івасик-телесик», слова Змії.)

3) Півнику, півнику, виглянь у віконце! У мене золота пшениця, холодна водиця. («Котик і пісник», слова Лиски.)

4) Це я, Ваша онучка. Я до Вас в гості прийшла, пиріжечок і горщик масла принесла. («Червона Шапочка», слова Вовка.)

От ми побачили, що уста наших героїв хоч і говорили улесливі слова, та наміри їхні були злими. Солодкі слова, а правда гірка.

Практична робота 2

Давайте знову розгорнемо робочі зошити і розфарбуємо серце, з якого поривалися злі наміри. Як у наших казкових героїв. (Діти виконують роботу.)

Літературна хвилинка

То чим же забруднюються наші серця? Давайте дамо відповідь на це запитання, прослухавши оповідання.

Погані слова

Коля був хлопцем, який постійно вживав погані слова. Мама розказувала, пояснювала, грозила, карала, але нічого не помагало. Він продовжував вживати погані слова, яких навчався на вулиці. Тоді вона вирішила, що кожного разу, як він скаже погане слово, вона помиє йому язика милом. Поганий смак мила, може, зупинить його, думала мама. Але і це не помагало.

Мама тоді подумала, що не язик винен, а серце, бо з брудного серця виходять брудні слова. Христос сказав: «Добра людина із доброї скарбниці серця добре виносить, а лиха із лихої виносить лихе. Бо чим серце наповнене, те говорять уста його!» (Лк. 6:45). «Отже, не язик, а серце потрібно обмити. Це ж зробити може лише Господь Ісус Христос», – міркувала мама.

Тоді прийшла їй думка. Коля любив пироги. І мама спекла пиріг у формі серця. В середину, замість доброї начинки, поклала хрін, гіркий перець, цибулю і гірчицю, а поміж ними поклала кусочки шоколаду.

– Що за гарне серце! – побачивши пиріг, скрикнув Коля. – Чи я можу їсти тепер?

– Можеш, – відповіла мама.

Коля вкусив, але довго не тримав цього пирога в роті. Що це за пиріг? Його не можна їсти. Він розломив, щоб подивитися, що всередині.

– Мамо, чому ти таке гарне серце начинила цим? Хіба ж це можна їсти?

– Чому ні? – спокійно запитала мама.

– Хіба ж із цього печуть пироги? Ти перевела тісто і шоколад, – сказав Коля.

– Колю, а ти не те саме робиш? Господь Бог тобі дав добре серце, а ти все, що є добре в тобі, мішаєш із брудом. І так, як добре тісто і смачний шоколад у цьому пирозі втратили свій смак, так все добре, що Бог вложив у твоє серце, втрачає красу, коли ти вживаєш погані слова. Слухай, що слуга Божий Яків пише: «Із тих самих уст виходить благословення і прокляття. Не мусить, браття мої, так бути. Хіба витікає з одного джерела солодка і гірка вода? Не може, браття мої, фігове дерево приносити маслини, або виноградна лоза – смокви: так само й джерело одне не може виливати солону і солодку воду» (Як. 3:10-12). Колю, щоб добрий був пиріг, потрібно покласти добру начинку. Ось так само, щоб добре говорити – потрібно мати чисте серце, сповнене Святим Духом, в якому жив би Господь Ісус Христос, – пояснила мама.

– Он для чого ти спекла такий пиріг, щоб показати мені, що є в моєму серці. Якщо в моєму серці такі недобрі речі, як у пирозі, то я їх не хочу мати, – зрозумівши значення пирога, сказав Коля.

За Христиною Приходько

Як ми можемо очистити своє серце від бруду? (Відповіді дітей.)

Підсумок уроку

Любі діточки, яке у вас серце? Солодке і чисте, чи солоне і брудне? Це можна легко пізнати з вашої мови. Христос каже: «Або виростить дерево добре, то й плід його добрий, або виростить дерево зле, то й плід його злий. Пізнається бо дерево з плоду! ... Бо чим серце наповнене, те говорять уста» (Мт. 12:33-34).

Тож будемо просити у Господа, щоб він допоміг нам очистити наші серця і зберегти безцінний дар слова у чистоті.

Заняття 31

Тема: Слово усне та слово писемне. Слово Боже – найголовніша книга Біблія. Поняття про Дитячу Біблію

Мета: - прагнути усвідомлення учнями і розрізнення різних словесних утворень (усне слово – казки, пісні, прислів'я, колискові, писемне слово – історії літер та азбуки, граматики тощо);

- ознайомити з Біблією як найголовнішою книгою християн;
- виховувати благоговійне ставлення до Біблії;
- викликати бажання читати та переповідати окремі історії з

Біблії.

Хід заняття:

Вступна бесіда

*Боже, Отче милостивий,
Ти нам дав ту мову красну,
Поміж мовами найкращу,
Нашу рідну, нашу власну.
Тою мовою співала
Нам, маленьким, наша мати.
Тою мовою навчала
Тебе, Боже, прославляти.*

Практична робота 1 «Мамина пісня»

Розгорнемо наші робочі зошити і, скориставшись знанням алфавіту, розгадаємо ребус. Під цифрами закодовано літери, як вони розташовані в алфавіті. Тож розгадайте і випишіть вислів про мову.

(Мова – великий Божий дар для спілкування.)

Бесіда

За допомогою чого люди спілкуються між собою?

Яким може бути мовлення? (Відповіді учнів.)

Поговоримо, насамперед, про усне слово (мовлення). Таке мовлення було з людиною ще з початку, як безцінний дар Божий. За допомогою слова передавалися знання про життя і природу, віру, різноманітні історії із життя людей, тварин, різноманітні уявлення та переживання.

Що ми можемо віднести до усного слова (мовлення)? (Відповіді учнів.)

Гра «Усне слово»

А раз ми пограємося в гру. Я буду зачитувати вам уривки текстів, а ви спробуйте відгадати, до якого виду усного слова можна їх віднести (казки, пісні, прислів'я, колискові тощо).

1. *Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку. От біжить мишка, улізла в ту рукавичку та й каже: «Тут я буду жити!»*

2. *А-а, коточок,
Заховався у куточок,
Піймав собі мишку
Та й з'їв у затишку.
А-а-а-а! А-а-а-а!*

3. *Ой, є в лісі калина,
Ой, є в лісі калина.*

- Калина, калина,
Комарики-дзюбрики калина.*
4. *Говорить слова, як сокирою відрубуює.*
5. *Раз, два, три, чотири –
Вийшли звірі,
П'ять, шість – пада лист,
Сім, вісім – птахи в лісі,
Дев'ять, десять – полуниці:
Хто знайде – тому й жмуриється.* (Відповіді учнів.)

Бесіда

Чи завжди ми користуємося усним словом?
Що можна віднести до писемного слова?
(Відповіді учнів.)

Спочатку люди обходилися лише усним словом, жестами. Але згодом виникла необхідність створення умовних знаків для передачі певної інформації іншим людям. Так виникли букви, якими позначалися звуки мови на письмі. Для зручності їх розташували у певному порядку. Так з'явилася азбука або абетка. (Вчитель демонструє першу сторінку «Букваря» Івана Федоровича, надрукованого у Львові в 1574 році та сучасної абетки.)

- Скільки літер у сучасній абетці?
- Скільки голосних?
- Яка літера не є звуком?
- Які букви позначають два звуки?
- Розкажіть алфавіт. (Відповіді учнів.)

Бесіда (продовження)

(Учитель показує дітям будь-яку ілюстровану книгу.)

Діти! Щоб книга потрапила до нас у такому вигляді, вона повинна пройти кілька важливих етапів.

- 1) Написання рукопису автором. Він записує свої думки на папері чи друкує на комп'ютері.
- 2) Потім автор здає рукопис у видавництво. Там йому допоможуть підібрати матеріали для оформлення і друку книги.
- 3) Редакція тексту. Це дуже важлива робота, оскільки необхідно, щоб рукопис був написаний зрозумілою літературною мовою.
- 4) Коректорська робота. Важливість цієї роботи полягає в тому, щоб виправити помилки в рукописі.

5) Дизайн. Починається робота над художнім оформленням твору: форма, зовнішній вигляд, привабливість тощо. Від нього залежить ставлення читача до книги.

6) Виготовлення макету видання.

7) Друк книги. Видання тиражем у будь-якій кількості з різним оформленням.

Як бачимо, у видавництві книги задіяні багато людей. А як же до нас дійшла Біблія – Книга Книг, Святе Письмо.

Коли ми беремо в руки книгу, то насамперед дивимося на обкладинку – цікавимося назвою й авторством. Що бачимо? «Біблія. Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту». Тут кожне слово потребує пояснення, окрім, звичайно ж, «Книги».

А ось імені автора ні на обкладинці, ні на титульному листі не знайдемо. Хоча всі чули, що Біблія – це слово Боже, отже, Бог – її Автор. Але як це розуміти?

Перегортаємо сторінку, вивчаємо зміст. Знаходимо багато чого цікавого: Книга Іова, Премудрість Соломона, Євангеліє від Марка... Відразу розуміємо, що Біблія – це збірка книг, написаних різними авторами. Грецьке слово «Біблія» якраз і означає – «книги». Найчастіше імена їх авторів нам відомі, іноді ми не знаємо, хто саме створив ці тексти.

При цьому ми, християни, переконані, що це не просто звичайна людська література, написана виключно завдяки знанням, розуму і таланту тієї або іншої людини. Всі книги Святого Письма – богонатхненні. Через ці книги з нами говорить Сам Бог. Але це не означає, що люди-автори біблейських книг – царі, пастири, воєначальники, філософи, рибалки, лікарі – були всього лише роботами, що механічно писали під диктовку Бога.

Спочатку всі біблійні події, все побачене й почуте передавали із вуст в уста, тобто усним словом. Але проходив час, свідків тих подій ставало все менше, дещо почало губитися в пам'яті. І тому постала необхідність записати все для нащадків. Деякі з авторів Біблії були безпосередніми учасниками життя і розп'яття Господа нашого Ісуса Христа.

Біблія не виникла відразу. Книги, що увійшли до її складу, писалися впродовж півтори тисячі років, і саме створення цих книг відбувалося не випадково. Воно було нерозривно пов'язане з історією єврейського народу, а вірніше сказати, з історією стосунків вибраного народу зі своїм Богом. Біблія складається з двох частин.

Велика (і за об'ємом, і за тривалістю формування) частина Біблії називається Старим Заповітом. Менша – це Новий Заповіт.

Біблія для дітей – це збірка ілюстрованих дитячих оповідань (демонструє). Саме Біблія покликана донести до вас усі найважливіші настанови та виховати справжніх християн на прикладі історій зі Старого та Нового Заповітів Святого Писання. Читаючи Біблію, ви научитесь шанувати Слово Господнє, а також вивчите десять заповідей, які Бог дав Мойсею, які є основою щасливого життя на землі.

Гра «Плутанина»

Пограємося в гру. Я прочитаю вам плутанинки. Ваше завдання – уважно слухати і поррахувати всі плутанинки.

Бігла полем ковбаса

*Бігла полем ковбаса –
Ковбаса шукала пса.
Сир шукав свою ворону –
Заглядав під кожну крону.
До ведмедя у барліг
Вулик з медом сам прибіг.
Он капуста – цілий ряд! –
Поспішає до зайчат.
А до мене через двір
Отакений біг пломбір,
За пломбіром – ескімо, -
Ми з Оленкою з'їмо. (6)*

М. Петренко

Переплутанка

*От так диво-дивина –
Виріс ріг у кабана.
Льоха вбралася у пір'я,
Пси порили все подвір'я.
А цапсько в курнику
Заспівав: «Кукуріку!»
Лізуть горобці під квочку,
Щоб сховатись в холодочку.
А ягнята, мов коти,
Геть обсіли всі плоти.
Віл на яворі пасеться,
Кіт у кошику несеться,
А індики на воді
Плавають, мов лебеді.
А тепер скажіть мені:
Де тут правда, а де ні. (9)*

А. Григорчук

Чудасія

*Диво сталося у світі:
Помилився чарівник,
Пес гойдається на вітті,
Місяць був і раптом зник
Річка вгору повернула*

*Сів буланій на горбу
Жаба бусла проковтнула
Й полетіла на вербу.
Вовк капусту їсть в городі,
Засць ловить каченят,
Вбравшись гарно і по моді
Піч пішла в село гулять.
За котом погнались миші,
Ніби так завжди було,
І нарешті очманівши
Сонце ввечері зійшло. (11)
В. Шевчук*

Бесіда

От ви підраховували кількість плутанинок і, як правило, помилялися у підрахунку. Це говорить про те, що ви не досить уважно поставилися до виконання завдання.

А як же ми ставимося до самостійного читання? А до читання Біблії?

У Новому Заповіді Ісус Христос повчав людей за допомогою притч. Притча – це невелика розповідь із життя, яка має повчальний духовний зміст. Христос говорив про речі, які повинні бути зрозумілі всім. Проте багато хто його не розумів. Тому що, насамперед, були неуважними і не задумувалися над словами Господа. І Христос пояснював їм незрозумілі місця.

Хвилинка святості

Так Ісус Христос розповів людям притчу про людину, яка вийшла в поле сіяти зерно.

Притча про сіяча

Ісус Христос, знаходячись в одному місті, прийшов на берег озера. До нього зібралось багато народу. Він увійшов у човен і сів, а народ стояв на березі, і з човна почав навчати народ притчами.

Ісус Христос сказав: «Ось вийшов сіяч сіяти зерно своє, і коли сіяв, то одне впало при дорозі, і було потоптане, і птахи небесні подзьобали його.

А інше (зерно) впало на кам'янисте місце (де було мало землі); воно зійшло, але скоро всохло, тому що не мало коріння й вологи.

А ще інше впало поміж терня (колючі бур'яни), виросло терня і заглушило його.

Інше ж упало в добру землю, і, коли зійшло, дало плід у стократ».

(Додатково вчитель може прочитати віршик.)

Притча про сіяча

*Весняним ранком сонячний промінчик,
Пусту землю зігриває.
І от сіяч вже добру працю
На ниві Божій починає.*

*З любов'ю діло добре робить,
Зерно кида в сиру землю
І піт з чола рукою обтирає
Поки не стріне аж вечірню зірницю.
Одне зернятко при дорозі впало.
І пташечкам у їжу знадобилось.
А інше – на каміння закотилось.
В густому терні ще одне пропало.
От в борозну пухнасту і вологу
Зернятко з радістю упало.
Тай проросло на диво швидко,
І колоском на сонці заблищало.*

(Уривок з «Притчі про сіяча» І. Огородник)

Що почули люди з вуст Ісуса Христа?

Практична робота 2

А зараз розгорнемо робочі зошити і пригадаємо послідовність подій, вписуючи у кружечки цифри. Під малюнком запишемо назву того місця, куди впало зерно.

Хвилинка святості (продовження)

А чи хочете ви, діти, дізнатися, як Христос пояснив цю притчу?
Потім учні запитали в Ісуса Христа: «Що означає ця притча?»

А пояснення таке:

Зерно – це слово Божє (Євангеліє).

Сіяч – той, хто сіє (проповідує) слово Божє.

Земля – серце людське.

Земля при дорозі, куди впало зерно, означає неухажних, розсіяних людей, до серця яких слово Божє не має доступу. Диявол легко викрадає і виносить його від них, щоб вони не увірували і не спаслись.

Кам'янисте місце означає людей непостійних і малодушних. Вони охоче слухають слово Божє, та воно не утверджується в їхній душі, і вони при першій спокусі, скорботі або гонінні на Слово Божє відпадають від віри.

Терня означає людей, у яких життєвські турботи, багатство та різні пороки заглушують у душі Слово Божє.

Добра, плідюча земля означає людей з добрим серцем. Вони уважні до Слова Божого, зберігають його в добрій своїй душі й з терпінням намагаються виконати все, чого воно вчить. Плоди їхні – це добрі діла, за які вони отримують нагороду від Бога.

Що символізує зерно?

Хто такий сіяч?

Що є символом ґрунту? (Відповіді учнів.)

Підсумок уроку

Люди по-різному ставляться до Слова Божого. Це залежить від їхньої уваги, волі, поведінки, бажань. Кожна людина несе відповідальність перед Богом за ті слова, які вона сприйняла своїм серцем. Тож будемо подібними до того доброго ґрунту, щоб принести добрі плоди у своєму житті.

Розмова колосків

*Так добре , радісно , спокійно
В землиці добрій проростати.
Під сонця радісним промінням,
Тягнутись до небес, до висоти.
Так слово Боже в серці добрим проростає
Як ми на цій землиці проросли
І Бог в обійми з радістю приймає,
Ті душі, що дають йому плоди.*

(Уривок з «Притчі про сіяча» І. Огородник)

Заняття 32

Тема: Святий благовірний князь Ярослав Мудрий, створення бібліотеки при Софійському соборі у Києві

Мета: - ознайомити учнів з діяльністю святого Ярослава Мудрого та історією створення ним бібліотеки при Софійському соборі в Києві;

- добиватися усвідомлення учнями про вплив книг на формування гарних чи поганих звичок у людей;

- удосконалювати знання про бібліотеку;

- ознайомити з правилами користування бібліотечними книгами;

- виховувати почуття поваги і шанобливого ставлення до книги.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель заздалегідь готує різні предмети, які є джерелом світла: сірники, свічку, ялинкову ілюмінацію, ліхтарик, настільну лампу тощо.

Вступна бесіда

Діти! Сьогодні ми принесли на заняття різні предмети. Давайте використаємо їх за призначенням. І ви мені в цьому допоможете. (Учні запалюють і вмикають пристрої.)

А зараз розкажіть мені, яке призначення має кожен з цих предметів. (Відповіді дітей.)

А яку ж спільну рису всі вони мають? (Відповіді дітей.)

Так, усі вони різні, але виконують однакову справу – несуть світло. Проте світло, яке дає кожен із цих предметів, відрізняється. От сірник світить

короткий час. Свічка горить довше і яскравіше. Ліхтарик – ще потужніше. А електрична лампочка може освітити все приміщення.

Так само, як і ці предмети, усі християни різні: є серед них дорослі й діти, українці й поляки, чоловіки й жінки, люди з різним кольором шкіри і волосся.

Та, незважаючи на це, усі християни мають одне завдання: своїми справами показувати приклад для інших і цим самим прославляти Бога. Кожен із нас, ніби свічка, повинен горіти любов'ю до Господа і запалювати інших. Не важливо, якої величини наше світло – маленька лампочка чи великий прожектор. Найголовніше – це світити своїми добрими справами, які говорять про нашу любов до Бога. Адже ніхто не ставить запалену свічку під посудину. А ставлять її на підвищенні, щоб вона освічувала все в домі.

Отак і християни повинні світити людям, «щоб вони бачили ваші добрі справи і прославляли Отця вашого Небесного!» (Мф. 5:16).

Тож сьогодні ми з вами поговоримо про одного доброго християнина, добрі справи якого стали справжнім великим світлом для інших людей.

Гра «Впізнай наосліп»

Зараз ми пограємо в цікаву гру на кмітливість. Ви будете відгадувати предмети за їх описом, на бачачи їх.

(Учитель тримає над позад учня, який стоїть обличчям до класу предмет. Інші учні повинні описати той предмет, який тримає вчитель, але не називати його. Можна використати предмети зі вступної бесіди чи ті, що знаходяться в класі. Наприкінці взяти Біблію.

Наприклад: Має форму прямокутника, товста, щось дуже найголовніше для всіх християн, Слово Боже.)

*Біблії сторінки пожовтілі
Дивовижну розповідь ведуть,
Про героїв, мудрих та сміливих,
Що на сторінках її живуть.*

Степан Загорулько

Практична робота 1

А зараз спробуємо розгадати ребус. Розгорніть робочі зошити і виконайте завдання.

Гра «Мікрофон»

Чи знайоме вам ім'я князя Ярослава?

Як називали князя Ярослава?

(Вчитель демонструє картинку із зображення Ярослава Мудрого.)

Як ви вважаєте, за що князя Ярослава прозвали Мудрим? (Відповіді учнів.)

Хвилинка святості

Ось послухаємо, як літописець говорить про Ярослава Мудрого і його любов до книг.

Про перекладання книг

З «Повісті минулих літ»

Любив Ярослав книги, читав їх часто і вдень, і вночі. І зібрав скорописців багато, і перекладали вони з грецького на слов'янське письмо. Написали книг вони велику силу. Ними повчаються віруючі люди і тішаються плодами глибокої мудрості. Начебто один хтось зорав землю, а другий посіяв, а інші жнуть і споживають багату поживу, – так і тут: батько цього всього Володимир, він землю зорав і розпушив її, тобто просвітив християнством. А син же його Ярослав засіяв книжними словами, а ми тепер пожинаємо, сприймаємо серцем книжну науку.

Велика-бо користь від навчання книжного. Книги – мов ріки, які наповнюють собою увесь світ; це джерело мудрості, в книгах – бездонна глибина; ми ними втішаємося в печалі, вони – узда для тіла й душі; в книгах – світло мудрості, а про мудрість сказано: тих, хто любить мене – люблю, а хто дошукується мене – знайде благодать. І якщо старанно пошукати в книгах мудрості, то знайдеш велику втіху і користь для своєї душі. Бо той, хто часто читає книги, той веде бесіду з Богом і наймудрішими мужами.

Ярослав же, як ми вже сказали, любив книги, багато їх написав і поклав їх у церкві Святої Софії, яку сам збудував. Оздобив її золотом, сріблом і посудинами церковними, і возносить у ній врочисті співи в призначену годину.

І в інших містах і селах він ставив церкви, призначаючи туди попів і даючи їм від багатств свої плату, наказуючи їм учити людей.

Переказав Віктор Близнець

Як ви розумієте вислів «Книги – мов ріки, які наповнюють собою увесь світ»?

А з чим би ви порівняли книги?

Де зберігав князь Ярослав свій безцінний скарб – книги? (Відповіді учнів.)

Бесіда. Уявна подорож

(Учителю бажано підготувати ілюстрації, слайди тощо).

Давайте уявимо, що вчені винайшли машину часу, і ми з вами потрапили в часи Київської Русі.

Дуже давно (1036 р.) до Києва підійшло величезне військо печенігів, яким не було ні кінця, ні краю. Київський князь Ярослав вирішив дати бій степовикам у полі «поза градом», тобто за містом. Посеред своїх лав поставив він варягів, попереду – лучників, а з боків – власну дружину. Цілий день тривала битва, і тільки ввечері вдалося здолати печенігів. Після цієї битви печеніги відкочували в степи й ніколи більше не нападали на Руську землю.

На місці перемоги князь Ярослав звелів закласти храм на честь Софії – Божої премудрості. Так піднісся у височінь Софійський собор. Храм став символом могутності Київської Держави, уславився чудовою архітектурою та живописом середньовічних майстрів.

У Софійському соборі була створена бібліотека Ярослава Мудрого – одна з найбільших у Європі. Сімнадцять років князь Ярослав створював бібліотеку, аж

до своєї смерті. Саме створював, а не збирав, оскільки кожную книгу доводилося переводити із грецької, болгарської або іншої мови, а потім вручну переписувати й переплітати.

Саме слово «бібліотека» у Древній Русі майже не вживалося. У різних містах Русі приміщення для книг мали дуже різні назви: «книгохранительниця», «книгосховище», «книгохранильня», «книгохранилиця», «хранильна скарбниця», «книжкова кліть», «книжкова палата», «книжковий будинок» тощо. Уперше слово «бібліотека» зустрічається набагато пізніше.

Також у Софійському Соборі розміщувалася школа, де навчали дітей різних наук, мудрі книжники переписували й перекладали літературні та богослужбові твори, складали літописи.

Бесіда

Що ж означає слово «бібліотека»?

Подумайте, яке слово вам нагадує «бібліотека»? (Відповіді учнів.)

Так, Біблія. Всі ми знаємо найвідомішу книгу «Біблія». Біблія означає – книга. А бібліотека – це приміщення, де зберігаються книги. Бібліотека дуже схожа на невеличке затишне місто. І я вас запрошую в подорож чарівними вуличками книжкового «Читай-містечка».

*Бібліотека – море книг,
Бібліотека – храм науки...
Переступайте наш поріг
Беріть скарби нетлінні в руки!*

П. Гоць

А ви відвідуєте бібліотеку?

Чи знаєте ви правила користування книжками у бібліотеці?

Книжка скаржилась Мар'яні:

– Я у тебе не в пошані.

Звідкіля це на мені

плями сині та масні?

Подивися, от сторінка:

намальована хатинка,

під хатинкою – маля,

і написано: «Це я».

А за дві сторінки далі –

різні звірі небували:

сині, жовті та рябі,

Що й не снилися тобі.

Люди кажуть: – Ой, чия ти?!

Як тебе тепер читати?

Скільки ми читали книг,

а не бачили таких!

Марія Пригара

Чому скаржилася книжка?

Як потрібно поводитися із книжками? (Відповіді учнів.)

(Діти пригадують правила. Варто дублювати на дошці у формі пам'ятки.)

Не можна перегинати книжку.

Не можна загинати сторінки.

Не можна закладати в книжки олівці.

Не можна брати книжки брудними руками.

Не можна читати книжку під час їжі.

Не можна читати книжку на сонці.

Книжки бояться і бруду, і вологи, і сонячних променів – від цього псується папір. Ще книжки бояться пилу і комах-точильників.

Найбільше книги люблять чистоту і дбайливе ставлення.

Класти книги потрібно тільки на чисті столи і парти.

Перегортаючи прочитану сторінку, звикайте тримати її за верхній край. І ніколи-ніколи не слиньте пальців.

Чи подобається вам читати книжки?

Чому потрібно читати книжки?

Які книжки є у вас дома?

Де вони зберігаються? (Відповіді учнів.)

Гра «Відгадай, до якої казки малюнки»

Діти, давайте пограємося. Погляньте, подумайте і скажіть до якої казки ця ілюстрація. (Учитель демонструє заздалегідь приготовлені ілюстрації. Діти відгадують. Можливо зробити у вигляді змагання команд тощо. У ході гри вчитель виставляє книги на полицку, роблячи невелику виставку літератури.)

Літературна хвилинка

Діти, а чи буде користь від книг, якщо вони так і залишаться стояти на полиці й ніхто їх не візьме почитати? Тож послухайте невелику легенду про те, що світло знань несуть лише ті книги, які читають люди.

Перший бібліотекар

(Легенда)

Було в батька три сини. Перед смертю він подарував кожному по книзі й звелів розпорядитися подарунком як хто захоче, а розпорядившись, посадити на могилі батька по жолудю.

Поховали батька. Як він сказав, так і зробили. Старший син продав свою книгу і купив щось потрібне для господарства.

Середній поставив книгу на видне місце як пам'ять про батька. А молодший взяв свою і пішов до людей. Куди б він не заходив, в кожній хаті давав прочитати батькову книжку або читав і розповідав сам. І люди були дуже вдячні юнакові, годували його, давали притулок на ніч. А коли бували в його селі, то обов'язково відвідували могилу батька і дякували за хорошого сина, який за допомогою розумної книги подарував їм багато гарних думок, зробив добрішими їхні серця.

Пройшов час. Жолудь старшого сина згнив і пропав, середнього сина дав кволий росток, який пожовтів і засох. А із жолудя молодшого сина почав швидко рости молодий дубок, який перегнав берізку і сосни і пішов вгору, розкинув назустріч небу і хмарам свої могутні гілки.

Багато весен і зим сплило рікою часу. Люди забули імена синів того чоловіка. Але мудре насіння знань із батьківської книги дало міцні ростки. Залишилася й пам'ять про юнака, який приніс людям знання. Його справа стала безсмертною. Він і був першим бібліотекарем серед людей.

Який спадок залишив батько своїм синам?

Перекажіть, як сини розпорядилися батьковими книгами. Що ви можете сказати про кожного з них?

Чому в пам'яті людей залишився тільки найменший син?

Як би ви розпорядилися книгою? (Відповіді учнів.)

Хвилинка-цікавинка

А ось кілька див дивних.

У минулому цінні книги зберігалися в монастирях. Їх приковували довжелезними ланцюгами до столів та полиць.

Один король, якого звали Фрідріх Великий, карав за крадіжку книжки: злодія кидали до в'язниці на 20 років.

А любителів загинати сторінки в книжках карали трішки м'якше. Так, 1752 року за це у Лондоні били батогами і кидали до в'язниці на 7 років.

У відомому англійському університеті книги видавали додому лише королівській родині. Коли король Карл I послав до бібліотеки свого слугу, той повернувся ні з чим. І король змушений був сам іти за книгою.

Практична робота 2

А зараз давайте розгорнемо робочі зошити і запишемо правильно прислів'я про книги. От тільки пустотливий вітерець переплутав у них усі літери. Тож до роботи!

Підсумок уроку

Любі діти! Наші славні предки, такі як святий благовірний князь Ярослав Мудрий і багато інших, були взірцем любові до знань і добрих справ. Їх вирізняла любов до Бога, від якого вони отримали мудрість, і любов до людей. І ця любов спонукала їх ділитися з іншими своїми знаннями, докладати усіх зусиль, щоб розум і серце кожного сповнювалися світлом мудрості.

А вдома запишіть в зошиті поради своїм молодшим сестричкам, братикам, товаришам, як потрібно ставитися до книги.

Заняття 33

Тема: Свято жінок-мироносиць. День Матері

Мета: - познайомити учнів із історією виникнення свята жінок-мироносиць;
- сприяти усвідомленню учнями важливості шанування жінок, зокрема членів своєї родини (матері, бабусі, сестрички);
- виховувати глибоку любов і повагу до матері, чуйність і доброту до найдорожчої у світі людини.

Хід заняття:

Діти заходять до класу й оточують учителя півколом. Учитель пропонує дітям провести гру. Заздалегідь готуються запитання до гри, на які можна відповісти: «Можливо!» або «Неможливо!» (При відповідях на запитання можна попросити дітей піднімати праву руку при ствердній відповіді, а ліву – при заперечній.)

Приблизний перелік запитань:

- 1) Чи можливо людині жити без повітря?
- 2) Чи можливо, щоб кавун був синім?
- 3) Чи можливо, щоб птахи плавали у морі?
- 4) Чи можливо пішки обійти всю земну кулю?
- 5) Чи можливо, щоб вода стала твердою?
- 6) Чи можливо, щоб сонце сяяло вночі?
- 7) Чи можливо, щоб з яйця вилупилося курча?
- 8) Чи можливо, щоб мертва людина ожила?

Не чекаючи відповіді на останнє запитання, учитель починає розповідати біблійну історію воскресіння Ісуса Христа.

Вступна бесіда

Ісус Христос, як Людина, помер на хресті. Хрест стояв на горі Голгофа. Його тіло зняли з хреста, поклали до гробниці й обгорнули білим полотном. До печери з Тілом Христа привалили величезний камінь і приставили сторожу.

Та вранці першого дня тижня (зараз ми називаємо цей день неділею) сталося диво: Христос воскрес із мертвих! Сторожа, яка була при гробі, перелякалася сяючого видіння й розбіглася.

Ніхто з людей не був присутнім при воскресінні Ісуса. Але рано-вранці кілька жінок прийшли до гробу, щоб намастити тіло Христа пахощами (миром), як велів звичай того краю. Цього вони не змогли зробити до поховання. Так вони хотіли показати свою любов до Вчителя.

Ідучи до гробу, вони переживали, хто ж їм відвалить камінь від входу до печери. Та, о, чудо! Камінь виявився відваленим, і на ньому сидів ангел у яскраво-білих одягах. Жінки побачили, що місце, де лежав Христос, порожнє. Лише полотно, у яке він був обгорнений, лежало на камені. Ангел промовив до збентежених жінок: «Не бійтеся, бо знаю, що ви шукаєте Ісуса розп'ятого. Його немає тут, – Він воскрес, як і говорив.» Жінки зі страхом і великою радістю побігли до учнів Ісуса, щоб розповісти їм про те, що бачили і чули.

У християнській традиції друга неділя після Пасхи присвячена жінкам-мироносицям. Це саме вони були разом з Христом до останніх хвилин Його життя, а після смерті стали першими свідками Його воскресіння. Таким чином Господь винагородив їх за вірність і любов.

(Учитель ілюструє свою розповідь тематичними картинками й іконами жінок-мироносиць.)

Хвилинка інформації

(Додаткова інформація для вчителя. Можна частково використати її на занятті.)

Коли Господь ходив з проповіддю, навколо нього завжди було багато людей. Деякі підходили, слухали й відходили. Але серед численного народу була група жінок, що відрізнялися від інших. Вони супроводжували Божественного Вчителя не тільки для того, щоб слухати Його Слово, але й з любов'ю служити Йому. Вони піклувались про нічліг, їжу та пиття, «служили Йому з майна свого» (Лк. 8, 3). Саме ці жінки рано-вранці поспішали до гробу Спасителя з миром і ароматами, щоб помазати тіло свого Господа. Тому і названі вони мироносицями. Хто ж були ці жінки?

Марія Клеопова – була двоюрідною сестрою Діви Марії і матір'ю апостола Якова молодшого. (Він написав соборне послання і пізніше був першим єпископом Єрусалимським.) Чоловік Марії – Клеопа (або Алфей) – був одним з учнів Господа, якому воскреслий Христос явився на шляху в поселення Еммаус. Марія Клеопова стояла при хресті поряд з Богородицею, ходила з ароматами до Його гробу. Вона одна з перших побачила Воскреслого і почула Його слова: «Радуйтеся!» (Мф. 28, 9)

Саломія – теж була родичкою Божої Матері. її чоловік Зеведей був простим рибалкою, а сини – Яків та Іоанн – найближчими до Господа апостолами. Христос покликав їх на апостольське служіння одними з перших, і вони були присутні в особливій миті Ісусового життя: на горі Фавор, при воскресенні доньки Яіра, при молитві в Гефсиманському саду. Саломія з синами ходить за Господом, слухає Його, служить Йому; вона присутня при Його похованні, приходить з ароматами до гробу.

Іоанна – дружина Хузи, домоправителя царя Ірода. Разом з іншими жінками вона служила Господу (Лк. 8, 3). Вранці в неділю вона теж ходила до гробу і бачила воскреслого Христа.

Сусанна – благочестива жінка, яка разом з іншими служила Господу. Але про її життя відомо дуже мало.

Марія – сестра Лазаря, якого воскресив Господь. Марія любила, коли до них приходив Спаситель: вона сідала біля Його ніг і уважно слухала Його Слово. За декілька днів до Своєї хресної смерті Господь був у домі Симона прокаженого. Марія прийшла туди з посудиною дорогоцінного мира, яким вона з любові до Христа полила Йому голову і ноги. Потім вона витерла ноги Спасителя своїм волоссям. На обурення Іуди, – нащо, мовляв, таке марнотратство, – Господь сказав, що вона підготувала Його тіло до

погребіння. І ще Христос сказав: «Де тільки буде проповідане Євангеліє по всьому світу, сказано буде в пам'ять її і про те, що вона зробила» (Мф. 26, 13). Ми не знаємо, чи ходила Марія з ароматами до гробу Господнього. Але знаємо, що, слухаючи Євангеліє, чинимо, як Марія, що «вибрала найкращу частку, яка не відбереться від неї» (Лк. 10, 42).

Марфа – сестра Лазаря й Марії. Про неї відомо тільки те, що вона піклувалася про частування для Божественного Гостя, Якого з любов'ю приймала в своєму домі. Вона дуже переживала, що не встигне все приготувати, і звернулася до Христа з проханням відпустити Марію допомогти. Господь похвалив Марфу за щире служіння, але наголосив, що сестра її Марія вчинила краще, слухаючи Слово Боже... Точно невідомо, чи ходила Марфа до гробу Спасителя. Але, цілком можливо, вона і тут послужила Йому серед інших, не названих в Євангелії по імені.

Марія Магдалина – найвідоміша з мирносиць. Походила вона з галилейського міста Магдали. Марія страждала від хвороби, а Ісус Христос зцілив її, вигнавши з неї сім злих духів. Жінка з вдячним серцем – Марія Магдалина – після цього не лишила свого Спасителя. Вона скрізь супроводжувала Його, з любов'ю служила Йому. Вона стояла з Богородицею біля хреста, оплакуючи Господа. Вона спостерігала, куди клали Тіло Господа Йосиф Аримафейський та Никодим. Вона так тужила, що раніше за всіх – ще вночі – прийшла до гробу. Магдалина перша побачила воскреслого Христа і повідомила про це апостолам.

(Джерело: velikden.ks.ua)

Бесіда-гра. Практична робота 1

(Учитель приносить на урок глечика.)

Чи знаєте ви що це за предмет?

Для чого його використовують?

Давайте розгадаємо ребус, прочитавши слово за буквами, яким відповідає цифра і дізнаємось, що раніше, ще за часів, коли Ісус Христос ходив по землі, носили в таких глечиках.

Яке слово ми отримали? (Миро.)

Миро – ароматна олія – особлива суміш рослинних олій, духмяних трав і пахучих смол (усього біля 50 речовин). У древні часи миром помазували Скинью, первосвящеників, пророків, царів. У часи Ісуса Христа миро використовувалось також для помазування тіла покійника для приготування до поховання. Саме з таким миром у глечиках і ароматами рано-вранці поспішали до гробу Спасителя жінки, щоб помазати тіло свого Господа, і саме вони перші дізналися про воскресіння Його. Тому й названі вони мирносицями (миро несли).

У сучасності миро використовується в Церкві в таїнстві миропомазання для помазання тіла людини.

Бесіда

Протягом століть православні християни відзначають жіноче свято – добре, світле та радісне, пов'язане з найголовнішою подією – Воскресінням Христовим. Свято жінки-християнки – день святих жінок-мироносиць.

Чому ми святкуємо день жінок-мироносиць? (Відповіді учнів.)

Не тільки пахуче миро несли вони до гробу Спасителя. Вони несли свою велику віру, непохитну вірність, співчуття, милосердя і любов. Не зникли у світі ні вірність, ні любов. Вони, як і турбота, самовідданість, милосердя, доброта, завжди пов'язані з образом жінки.

Кожна мати на землі черпає любов і турботу до своїх дітей із життєвого прикладу Матері-Богородиці. Саме її велика любов породила і любов людей до її Сина Ісуса Христа. Усі матері Землі, усі люди вдячні їй за цю науку. Бо на любові тримається весь наш світ.

Хто з жінок знаходиться поряд у вашому повсякденному житті?

Хто ночей недосипає?

Яка перше слово вимовляє дитина?

Мати – найрідніша і найближча кожному з нас. Від неї ми одержуємо життя. Вона вчить нас людських правил, оживляє наш розум, вкладає в наші душі добрі слова.

Практична робота 2

Мама... Це перше слово, яке з радісною усмішкою вимовляє дитина. Мати народжувала дитину, співала їй колискові пісні, вчила добра й любові, навчала охайності, працьовитості. А як кажуть у народі про маму, дізнаємося, виконавши завдання в зошитах.

(Відповіді: Яка мама, така й доня. На сонці тепло, а біля матері добро. Дитина плаче, а матері боляче.)

Проблемні ситуації

А зараз я пропоную розглянути кілька ситуацій і висловити свою думку щодо них.

1. Про сестричку

Я посварився із сестричкою своєю -

В поглядах ми розійшлися з нею.

В яких? Скажу якщо вам це цікаво:

Я люблю молоко, вона - какао.

Іван Олексин

Чи був у братика із сестричкою привід для сварки?

Які поради можна дати діткам?

2. Бабця спить

Ходить тиша в теплих капцях,

Задрімала в кріслі бабця.

А годинник цокотить:

Бабця спить, бабця спить.

*Я навшпиньках вийду з хати,
Щоби їй не заважити.
Не скачи, собачко, цить!
Бабця спить, бабця спить!*

В. Багірова

Чи любить дитина свою бабцю? Доведіть.
Що можна сказати про цю дитину?

3. ***

*Ось іконочка свята
Богоматері Христа.
Погляд добрий промениться,
Якщо ж мама забариться,
То не страшно бути одною –
Божа Мати є зі мною.
Раннім ранком, як проснуся,
Божій Матері молюся.*

Леонід Полтава

Чому дівчинці не страшно залишатися на самоті?
Кого ще охороняє Божа Мати?

Практична робота 3

(Виготовлення подарунка глечика для матусі, бабусі чи сестрички із солоного тіста (чи пластиліну). Тісто вчитель готує заздалегідь.)

Чи хотілось би вам віддячити вашим матусям, бабусям за їх тепло і ласку, за любов, подякувати їх працьовитим невтомним рукам?

Сьогодні ми зліпимо глечика із солоного тіста такого, в якому носили миро. (Вчитель показує і розказує послідовність роботи. Учні виконують за вчителем.)

Тепер вашим глечикам потрібно добре підсохнути. Коли тісто вже достатньо висохне, ви його розфарбуєте, намалюєте орнамент такий, як підкаже вам ваше сердечко. Не забувайте, все що ви робите, потрібно робити з любов'ю.

Літературна хвилинка

На мамине свято ми намагаємося піднести їй подарунок. Який подарунок був би для них найдорожчий? (Відповіді учнів.)

Та найкращим подарунком для неї буде наша турбота про неї.

Молитва

*Всі уже поснули,
Мати ще не спить;
На молитві довго,
Довго так стоїть.
Як одну скінчила,*

*Другу почина...
Щиро та сердечно
Молиться вона.
Бачу – на коліна
Рідная стає,
Рученьки здіймає,
Сльози нишком лє.
І вони по виду
Котяться, біжать,
В сяєві лампади
Іскрами блищать.
І мені так сумно,
Жалко так її,
Що від сліз темніють
Очі враз мої.*

Микола Чернявський

Посмішка матері

Ніколи не стане великою, благородною людиною той, хто змалку не вмів бути хорошим сином, ніжною дочкою.

Подумай тільки, як багато зробила для тебе твоя мама!

Скільки безсонних ночей провела над твоїм ліжком, коли ти був маленький! Скільки сил віддала вона тобі, поки ти підріс! Та й тепер, напевне, багато працювати доводиться їй на тебе. Адже вона готова пожертвувати всім, аби тобі було добре.

А чи завжди ти цінуєш її любов до себе?

Пригадай, скільки даремних хвилювань ти їй завдаєш, коли, засидівшись у гостях, не повертаєшся в обіцяний час додому! Коли б ти бачив, якою тривогою сповнюються тоді її очі, як насторожено прислухається вона до кожного кроку на сходах, то завжди намагався б повернутися вчасно або хоча б попередити її про своє запізнення.

Хіба вся її любов до тебе не варта такого маленького вияву уваги?

Ти спокійно спиш, а вона до пізньої ночі сидить, низько схилившись, і штопає твої панчохи або стоїть над ночвами і пере твої сорочки.

Невже тобі не хочеться також зробити що-небудь для неї, щоб відповісти на це піклування?

Почни з малого. Йдучи з мамою по вулиці, не дозволяй їй нести важку сумку, а неси покупки сам. Коли вона приходить додому, допоможі їй зняти пальто, принеси домашні туфлі. Якщо вона впустиє ножиці, наперсток, хусточку – підніми й подай.

Намагайся частіше бодай чим-небудь допомогти їй по господарству: якщо в будинку нема водопроводу – принеси води, якщо опалення пічне – нарубай дров, допоможі підмести кімнати, витерти пил. Та й сам не сміти, щоб не змушувати її зайвий раз прибирати.

Тобі все це здається дрібницями. Але ти не уявляєш собі, якою великою радістю буде для неї будь-який вияв уваги з твого боку. Як вона пишатиметься, що в неї такий уважний син, така дбайлива дочка! Та ніколи не зловживай її любов'ю.

Не знаю, як для тебе, а для мене найогидніше видовище, коли в автобусі чи тролейбусі я бачу, як здоровий хлопчисько або червонощока дівчинка сидить, розвалившись на «дитячому» місці, а стомлена мати стоїть поряд, та ще й тримає в кожній руці по сумці з провізією.

Мати не дуже винна. Для неї ти завжди залишаєшся маленьким і кволим, і їй хочеться влаштувати тебе якнайкраще, не думаючи про себе.

Але ти в цьому випадку повинен виявити характер і посадовити її, хоч би як вона заперечувала.

Ніколи не лінуйся писати їй листи з табору відпочинку. Якби ти міг побачити, яке для неї щастя кожний написаний тобою рядок, з якою гордістю буде вона показувати твого листа сусідкам, ти писав би їй щовечора.

Олексій Дорохов

Тож піклуймося про наших матусь так, як вони піклуються про нас!

Літературна хвилинка

(Додатковий матеріал, на вибір учителя.)

Щасливий «Мамин день»

Нуся мала приятельку Зеню. У Нусі були батьки, а Зеня була сирітка. Її батьки загинули при кінці війни в Німеччині, а Зеня-сирітка опинилася з іншими бездомними дітьми в сиротинці в Америці. На просьбу Нусі сестри дозволяли часто Зені перебувати у родині Нусі, а під свято чи неділю навіть переночувати.

То ж була радість для обох дівчаток! Не було кінця гри, сміхові в дитячій кімнатці. Всі ляльки, ведмедики, паяцики мусили брати участь у цій грі.

Так було і сьогодні, напередодні «Маминого дня». Обидві дівчинки щось довго шептали, то вибігали до крамниці, то приносили якісь пакуночки під фартушком. Словом, у великій таємниці перед мамою приготувляли якусь надзвичайну несподіванку. А ввечері міг лише тато децю про ці тайни довідатися. Перед мамою була дитяча кімнатка зачинена і вхід заборонений.

І прийшов цей великий день. Раненько схопились дівчатка з постелі. Помогли одна одній при вбранні і чесанні, а потім приготувляли для мами дарунки й повторяли віршики. Ждали нетерпеливо, аж тато Нусі дасть їм знати, що вже пора зложити мамі побажання. Нарешті відчинилися двері вітальні, й тато запросив дівчаток увійти.

І тут сталася велика несподіванка.

Крізь відчинені двері кімнати увійшла сама Зеня-сирітка. Нуся-доня зосталася за дверима і лише заглядала крізь шпарку відхилених дверей.

Зеня зложила побажання, сказала віршик і подала квіти. Мама, зворушена побажаннями сирітки, пригорнула її до серденька і щиро поцілувала.

Щойно тоді, на заклик тата, увійшла несміло Нуся. Вона спинилась зніяковіло і мало що не заплакала. Мама простягнула до неї руки:

– Що з тобою, дитинко? Ходи ближче!

І пригорнула доню до себе. А вона крізь сльози:

– Мамусю! Я навмисне пустила Зеню першою, бо я хотіла, щоби мама обняла Зеню, а потім мене. Бо ви мене нестите щодня, і я вас маю цілий рік. А Зені нема кому попестити... вона не має матусі. Нехай і вона зазнає, як то любо, коли доню приголубить правдива, «рідна» мама. І це, це... моя велика несподіванка!

По цих словах хвилинку всі мовчали. Потім мама притулила обидві дівчачі голівки до грудей та гладила їх. А потім спиталася:

– Нусю, а ти дуже любиш свою подругу Зеню?

– Дуже! Так, що ніколи не хотіла б розлучатися з нею!

– І не будеш більше розлучатися, – сказав поважно тато. – Від сьогодні Зеня зостається в нас раз назавжди, як друга наша доня. Ти, Нусю, не маєш ні брата, ні сестрички. І от сам Бог посилає тобі сестричку, бо дав нам знак через твої слова!

Нуся вхопила свою нову сестричку за руки і давай на radoщах стрибати, качатися по софі та викрикувати:

– Сестричка, сестричка! Моя, раз назавжди!

А мама встала й подала татові руку:

– Дякую тобі, мій друже! Сьогодні великий для мене «Мамин день».

Олена Цегельська

Підсумок уроку

Травень – місяць Пречистої Діви Марії. До Матері Божої звертаються християни, просячи заступництва і допомоги.

Привітайте ж і ви, любі діти, своїх матерів теплими словами, квітами, подаруночками, виготовленими власними руками. Допоможіть мамі у хатній роботі. Нехай у цей день ваша матінка відпочине.

Тож віддаймо Божій Матері, нашим ненькам свою шану і любов, щирість та щедрість своєї душі.

А вдома розфарбуйте виготовлені глечики, намалюйте орнамент такий, як підкаже вам ваше сердечко.

Зразки глечиків з орнаментом можете знайти в зошиті.

На свято матусі

Ой, яка ж бо Ти, Матусю,

Дорога та мила,

Того словечком сказати

Не моя ще сила..

Мов те сонечко на небі,

В лузі квітка красна,

Так Матуся в нашій хаті

Добра все та ясна...

*Ясне сонце світить з неба,
Веселить та гріє -
В рідній хаті при Матусі
Кожне з нас радіє.
Під опікою Матусі
Весело гуляю -
Що то холод, що то голод,
Що біда - не знаю...
Над усіх, над все у світі
Матінку кохаю,
А в оце велике свято
Гараздом вітаю:
Без журби та й у здоров'ї
Жити дай Вам, Боже!
А віддячитись Матусі
Бог мені pomoже ...*

Уляна Кравченко

Заняття 34

Тема: Підсумковий урок. Вчимося творити добро

Мета:

- повторити й узагальнити вивчений раніше матеріал;
- розвивати вміння доводити свою думку, аналізувати свої вчинки та вчинки інших;
- сприяти вихованню доброї, чуйної, лагідної людини;
- виховувати доброту, терпимість, милосердя, вміння прощати; розвивати моральні якості, самооцінку, мовлення;
- виховувати почуття взаємодопомоги, взаєморозуміння і поваги один до одного;
- розвивати творчі здібності учнів, поєднуючи навчальну діяльність зі грою.

Хід заняття:

Підсумкове заняття пропонується провести у вигляді гри-конкурсу «Зростаємо справжніми християнами». Для цього заздалегідь напишіть карточки з назвами команд по кількості дітей. Команд може бути 3-4. Назвати команди можна християнськими чеснотами: Віра, Надія, Любов, Мудрість тощо.

Кожна дитина, що прийшла на заняття, отримує карточку з назвою команди, не розголошуючи його.

До заняття слід приготувати призи, квіти, сувеніри, повітряні кульки тощо. Також потрібно прикрасити приміщення, щоб відчувалася атмосфера свята.

Учитель розробляє систему балів за кожен конкурс. Переможцям кожного конкурсу можна вручати кульку, квіточку тощо. Наприкінці свята підводяться підсумки і визначається команда-переможець. Переможцям вручаються солодоші (торт). Команда-переможець частує солодошами членів інших команд.

Вступна бесіда

Сьогодні на підсумковому занятті, ми проведемо захоплюючу гру «Зростаємо справжніми християнами». Ми пригадаємо, що вчили протягом року. На занятті ми будемо вчитися бути єдиною християнською родиною, де кожен допомагає іншому, радіє успіхам друзів і за все дякує Богу.

Будьте активними і веселими.

Завдання 1. Знайди свою команду

Запропонуйте дітям встати і знайти свою команду. Для цього потрібно голосно вимовити слово, що написано на карточці. Та команда, яка збереться першою, повинна вигукнути назву своєї команди хором. Після чого вибираються капітани команд.

Завдання 2. Єдина команда

Кожна команда, взявшись за руки, утворює коло. Діти отримують гімнастичний обруч, який необхідно повісити на сплетіння рук. Завдання полягає в тому, що діти, проявивши свою спритність і гнучкість, не розриваючи рук, повинні пропустити обруч по всьому командному колу. Тобто, кожен повинен пролізти в обруч, не розірвавши спільне коло. Перемагає та команда, яка виконає завдання найшвидше і не розірве коло.

Завдання 3. Дякуємо Богу

Кожного ранку християнська родина, проснувшись, підносить подячні молитви Богу. Запропонуйте командам порадитись і, за сигналом учителя, по черзі сказати, за що вони дякують Богу. Переможцем вважається команда, яка останньою проказала слова вдячності.

Літературна хвилинка

Один з учнів (можливо з іншого класу) заздалегідь готує вірш, як подарунок до свята.

Я дякую Богу

*Я дякую Богу за серце гаряче в грудях,
За чисте сумління і чисту прабатьківську кров.
Я дякую Богу за очі, з народження зрячі,
За те, що в душі розквітає братерська любов.
Я дякую Богу за сонячне тепле проміння,
За маки червоні на схилах козацьких степів.
Я дякую Богу, що стали ми тим поколінням,*

*Яке відродило духовність і віру батьків.
Я дякую Богу за поклик до доброї волі,
За дар і натхнення творити у світі красу.
Я дякую Богу за щедре колосся у полі,
За зорі вечірні, за мир, за ранкову росу.
Я дякую Богу за долю моєї країни,
Яку не зламали ні війни, ні голод, ні зло.
За рід наш прекрасний, що може піднятися з руїни,
Що вміє прощати, яким би життя не було.
Я дякую Богу, що щастям навчив дорожити,
Омріяну волю, як скарб найдорожчий, послав.
Я дякую Богу за сині волошки у житті –
Як неба шматочки у наших просторах серцях.
Я дякую Богу за хліба скоринку духмяну
Як символ любові моїх земляків до землі.
За батьківську хату, з дитинства багату піснями,
За ключ журавлиний у тихій небесній імлі.
Я дякую Богу за мужність, терпіння і силу,
За крик немовляти, за вранішній спів солов'я.
Я дякую Богу за посмішку кожну щасливу,
Щоб стала щасливою з Богом Вітчизна моя.
Я дякую Богу за світле Його воскресіння,
За істинне Слово, за приклад любові й добра.
Я дякую Богу за рідну свою Україну –
Щоб милість Господня навіки над нею була.*

С. Рачинець

Завдання 4. Підбери пару

Команда пропонуються карточки з написаними словами (персонажі чи предмети, які зустрічаються в Біблії). Завдання: підібрати пару до слова, вишикуватися з карточками і вголос їх назвати. Перемагає та команда, яка впоралася найшвидше і правильно назвала пари.

Пропоновані пари: Адам – Єва, Каїн – Авель, Іона – кит, зерно – сіяч, ангел – пастухи, миро – мирноносиці, змії – заборонений плід тощо

Завдання 5. Посилка

Кожній команді прийшла посилка. Потрібно заздалегідь приготувати коробки за кількістю команд з набором предметів, за якими можна визначити біблійну історію.

Наприклад:

- 1) зерно, камінь, земля (притча про сіяча);
- 2) глечик, камінь, олія (жінки-мироносиці на гробі Христа);
- 3) пелюшка, зірка, малюнок чи іграшка вівці (Різдво Христове);

4) малюнок змія, гілка дерева, будь-який плід (гріхопадіння перших людей) тощо.

Завдання 6. Прикрась дерево добрими плодами

Команди шикуються в колони. На дошці напроти кожної команди заздалегідь прикріплюється плакат із зображенням крони дерева. На столах перед командами паперові макети плодів з словами. Завдання полягає в тому, що команди повинні вибрати з усіх плодів лише ті, на яких написані християнські чесноти і прикрасити ними дерево. Завдання виконується по-черзі кожним учасником за командою вчителя. Перемагає та команда, дерево якої прикрашене найбільшою кількістю чеснот. (Бажано обмежити час виконання завдання, наприклад, 2 хвилини.)

Музична пауза

Бажано підготувати з усіма учнями пісню і заспівати її на святі.

Завдання 7. Вивчаємо алфавіт

Учитель голосно називає слово, а кожна «сім'я» повинна продемонструвати якомога швидше першу літеру слова. Літеру викладають члени команди (руками, ногами, у будь-якому положенні тіла). Перемагає та команді, яка першою «викладе» літеру. Гру можна провести кілька разів.

Можливі слова: **ангел, рай, миро, хрест, церква, вертеп** тощо.

Завдання 8. Крокуємо стежинкою добра

Капітани команд стають на одну лінію. Учитель заздалегідь готує з паперу сліди і розкладає перед кожним капітаном (по 6 слідів). За сигналом учителя по-черзі кожна команда називає добру справу, а капітан стає на відповідний слід. Якщо команда не може назвати швидко (використовується традиційний рахунок: один, два, три), право назвати справу переходить до наступної команди. Перемагає та команда, капітан якої першим дійшов до фінішу. Обов'язковою умовою є те, що назви добрих справ не повинні повторюватися командами.

Завдання 9. Зіпсований телефон

Кожна команда по-черзі шикується в ряд. Учитель показує першому учаснику аркуш, на якому написані 4 слова. Ці слова він повинен прошепотіти на вухо наступному члену команди в такій же послідовності. Слова мають бути поєднані однією тематикою. Наприклад: зірка, печера, ангел, мудреці; хрест, миро, камінь, жінки тощо.

Гра проходить у швидкому темпі. Останній член команди повинен вимовити вголос слова, які він почув від попереднього учасника.

Перемагає команда, яка правильно передала всі слова.

Завдання 10. Вивчаємо Біблію

Проводиться біблійна вікторина. Учитель заздалегідь складає запитання різної складності, враховуючи знання дітей. Оцінювати відповіді слід, враховуючи складність запитання: легке запитання – 1 бал, складне – 5 балів.

Учитель задає запитання, команда, учасник якої першим підняв руку, має право на відповідь. При неправильній відповіді хід передається іншій команді.

Підведення підсумків

Наш клас – це команда, це справжня християнська родина. Це люди, з якими ми ділимо наші успіхи, радощі, переживання. Це люди, які завжди підтримають у важку хвилину. І протягом року ми вчилися цінувати дружбу, довіряти людям, знаходити шлях до примирення. Адже все це залежить від кожного із нас.

Наш клас – це дружня християнська родина, члени якої потребують захисту, підтримки, уваги. Тож будемо уважними один до одного.

А вдома виконайте завдання в робочому зошиті, намалюйте малюнок про те, як важливо робити добро.

(Пропонується завершити конкурс спільною молитвою.)

Література

1. Ангеляткова наука. Дитячий християнський журнал. – 2008. – №6. – 20 с.
2. Басова О.А. Вивчаємо християнську етику в українській культурі. «Дорога милосердя», «Дорога добротності», «Дорога мудрості» : Методичний посібник. Плани-конспекти занять / О.А. Басова, О.А. Бельма, В.А. Сорокіна. – Донецьк, 2011. – 424 с.
3. Білі птахи. Оповідання для дітей. – Почаїв, 2006. – 44 с.
4. Благовіст. Часопис для педагогів, студентів, учнів і батьків. – 2002. – №2 (17). – 28 с.
5. Богдан. Дитячий православний журнал. – 2007. – № 5. – 24 с.
6. Божа нивка. Журнал, додаток до газети «Світло Православ'я». – 2003. – №4 (16). – 22 с.
7. Божа нивка. Журнал, додаток до газети «Світло Православ'я». – 2004. – №4. – 22 с.
8. Васкевич О.В. Уроки християнської етики. Методичні розробки уроків для учнів 3-4 класів / О.В. Васкевич. – Вінниця : Глобус-Прес, 2005. – 108 с.
9. Днесь Христос рождається. Вірші та оповідання для дітей. Книжка-розмальовка / [укл. Зінчук М.І.]. – Почаїв-Тернопіль : Лілея, 2007. – 32 с.
10. Дорофеев Виктор, протоиерей Основы православной культуры : Учебно-методическое пособие для учителя к учебнику 1-го класса. – 2-е издание / протоиерей Виктор Дорофеев, О.Л. Янушкявичене. – М. : ПРО-ПРЕСС, 2008. – 104 с.
11. Живые уроки. «36+4» захватывающих Библейских занятий. – Производство АВАНА-Украина, 2008. – 162 с.
12. Заповіді Божі в оповіданнях. – Почаїв, 2006. – с. 23
13. Зернятко. Дитячий християнський журнал. – 2006. – № 1. – 24 с.
14. Косицька Зінаїда Небо і ми : біблійні оповідання для маленьких / Зінаїда Косицька [за ред. Миколи Косицького; ілюстрації Зінаїди Косицької, Марії Косицької]. – К. : АДЕФ-Україна, 2008. – 128 с. : кол. іл.
15. Міщук Людмила Азбука / Людмила Міщук. – Володимир-Волинський : Видавничий відділ Володимир-Волинської єпархії, 2004. – 28 с.
16. Народження в життя істинне. Дітям та юнацтву про православну віру. – Свято-Успенська Почаївська Лавра, 2009. – 156 с.
17. Панкевич Неля Моя перша сповідь. Посібник для вчителя / Неля Панкевич, свящ. Олексій Добош. – Кам'янець-Подільський : Видавничий відділ Кам'янець-Подільської єпархії УПЦ, 2005. – 52 с.
18. Початкова освіта. Перша всеукраїнська газета для першого вчителя. – 2009. – №21 (501). – 64 с.
19. Православна азбука. – Почаїв, 2009. – 58 с.
20. Програма духовно-морального курсу для учнів 1-11 класів «Біблійна історія та християнська етика» (авторський колектив: керівник архієпископ

Полтавський і Миргородський ФІЛІП). Рекомендована Міністерством освіти і науки України (Лист 1/11-11629 від 21 грудня 2010 року).

21. «Пустіть дітей приходити до мене...» : Підручник для недільних шкіл / [укл. ієрей Василь Клим'юк, ієрей Роман Грищук]. – Глибока : Благодатний вогонь, 2005. – 260 с.

22. Розкажіть онуку. – 2007. – №3. – 160 с.

23. Розкажіть онуку. – 2008. – №7. – 160 с.

24. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – 2005. – №2. – 32 с.

25. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – 2006. – №5. – 32 с.

26. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – 2007. – №1. – 32 с.

27. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – 2007. – №7. – 32 с.

28. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – 2007. – №9. – 32 с.

29. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – 2008. – №4. – 32 с.

30. Таємниця твоєї душі. Вибрані християнські оповідання й притчі для сім'ї та школи. / [Упоряд. свящ. Вадим Семчук]. – Нововолинськ : «Мінотавр», 2004. – 416 с.

31. Українське дошкілля: Читанка / [упоряд. : Н. і О. Зінкевичі]. – К.: Смолоскип, 2001. – 536 с.

32. Уроки етики в 1-4 класах / [упоряд. О.О. Кулик, Г.М. Фінько, Г.І. Ленц]. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 336 с.

33. Християнська етика. Читанка. 3 клас / [упоряд. : Пацерковська О.А.]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 80 с.

34. Шевчук Марійка Хто придумав оцей світ? : Поурочна читанка для учнів початкової школи з християнської етики. Частина перша / Марійка Шевчук. – Х. : Видавець СПД Євтушенко В.П., 2006. – 104 с.

35. Шишкин лес. Детский познавательный журнал. – 2008. – №1. – 28 с.

Навчальне видання

Ковровський І.Г., Мартиненко Л.А., Ляшенко О.В.

Біблійна історія та християнська етика

2 клас

Методичні рекомендації до занять

Загальна редакція – Ковровський І.Г.

Коректор – Кривенко К.О.